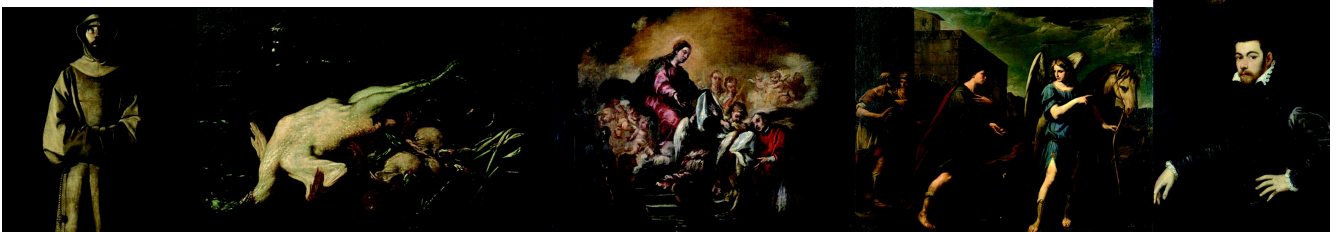

LES COL·LECCIONS DE PINTURA
DE RENAIXEMENT I BARROC AL
MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA
1888-1939

HISTÒRIA I CONTEXT

Laura Daví Carbonell
Prof. Joan Sureda i Pons
Treball final de Màster
Màster d'Estudis Avançats en Història de l'Art
Universitat de Barcelona
2012/2013

ÍNDEX

Títol de la Investigació	3
Definició i plantejament del tema a investigar	3
Marc o fonament teòric	3
Disseny metodològic	4
Pla d'execució	6
Resum	7
Estat de la qüestió	8
Hipòtesis i Objectius	36
Desenvolupament segons dècades	38
Conclusions	82
Bibliografia	85
Annex	93
Eix cronològic sobre l'ingrés d'obres de pintura de Renaixement i Barroc al MNAC	95
Eix cronològic de la col·lecció en els diferents edificis	99
Principals Col·leccionistes (descripció de la persona i del tipus de col·lecció):	
– Ramir i Rosa Lorenzale Rogent	100
– Leopold Gil Lleopart	106
– Emili Cabot Rovira	111
– Lluís Plandiura Pou	116
– Francesc Fàbregas Mas	127
– Maria Badeigts Larrivière	139
Personalitats de la Junta que actuaran com a factor decisiu per al trasllat i adquisició d'obres en aquests períodes:	
– Joaquim Folch i Torres	144
– Josep Pijoan Soteras	146
– Josep Llimona Bruguera	148
– Raimon Casellas Dou	150
Selecció d'imatges de cada decenni	154

TÍTOL DE LA INVESTIGACIÓ

Les col·leccions de pintura de Renaixement i Barroc al Museu Nacional d'Art de Catalunya. 1888-1939.

Història i Context

. El perquè del títol:

Aquest títol pretén proporcionar la informació essencial sobre aquesta investigació; és a dir, l'objecte d'estudi, la localització i la cronologia en la que s'emmarca. S'ha emprat la forma plural *col·leccions* per reflectir la multiplicitat de formes d'ingrés que és un dels aspectes més aprofundits en aquest projecte. A més s'ha volgut acotar l'estudi a l'àmbit pictòric i al període històric-artístic del Renaixement i Barroc per poder entendre les especificitats d'aquesta secció del museu i analitzar-la des d'un nou punt de vista. S'ha escollit el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) per la seva relació intrínseca amb la Història de Catalunya i, més concretament, amb la ciutat de Barcelona. S'ha utilitzat el nom actual del museu tot i que al llarg de la història la nomenclatura amb la qual se l'ha conegut ha anat variant, tal i com es pot comprovar en el cos d'aquesta investigació, i no fou fins al 1990 quan amb l'aprovació de la Llei 17/1990 de museus s'afegí el terme "Nacional" al nom d'aquesta institució. Finalment s'estableix com a període analitzat el comprès entre 1888, moment en que es realitza la primera Exposició Internacional de Barcelona i que deixarà a la ciutat varis edificis que seran utilitzats com a museus d'Art i la data conclusiva de 1939, any en el qual finalitza la Guerra Civil Espanyola i les obres són retornades al, aleshores, Museu d'Art de Catalunya.

DEFINICIÓ I PLANTEJAMENT DEL TEMA A INVESTIGAR

L'objecte d'estudi són les col·leccions de Renaixement i Barroc que actualment estan exposades al MNAC i que foren ingressades al Museu entre el 1888 i el 1939. S'han establert aquests marcs tipològics, geogràfics i temporals per a possibilitar la realització d'una investigació en profunditat i en un grau de detallisme no utilitzada amb anterioritat que ens permeti aportar més informació sobre els canvis de localització de la col·lecció i la valoració que rebé en els diferents anys.

Per tal de poder copsar la complexitat d'aquest tema es realitzarà un anàlisi del context històric i social de Catalunya i, sobretot, de la ciutat comtal juntament amb l'estudi d'aquelles persones, tant col·leccionistes com membres de la Junta, que més influïren en la possibilitació de la introducció d'aquestes obres als fons del Museu.

MARC O FONAMENT TEÒRIC

El marc teòric general englobaria l'estudi del col·leccionisme i del context social i cultural a Catalunya els segles XIX i XX. La comprensió del col·leccionisme aportaria a la investigació una idea general sobre els mecanismes d'aquest fenomen, les formes en les quals es mostra i les motivacions més comuns a l'hora de practicar-lo. L'estudi de la història catalana dins els anys que ens interessin enriquiria la concepció dels processos de formació dels museus, de la valoració de l'art i del tipus de col·leccionisme que s'hi

desenvolupa. Com a suport per a aquest marc teòric s'empraria bibliografia relacionada amb el col·leccionisme català com el llibre *Col·leccionistes, col·leccions i museus. Episodis de la història del patrimoni artístic de Catalunya*¹ dirigit per Bonaventura Bassegoda, el llibre *Coleccionistas de Arte en Cataluña*² realitzat per Mª Lluïssa Borràs i, pel que fa al context històric, podríem citar el llibre de referència *Història de la Catalunya Contemporània*³ on han participat professors d'Història de diferents universitats catalanes. També s'emprarien publicacions específiques de la realitat social, cultural i política de cada decenni. D'aquesta manera obtindrem un estudi dotat de la visió global que manca en anteriors investigacions.

Un segon registre teòric seria el relacionat amb la vida i col·lecció dels col·leccionistes relacionats amb les obres que es troben actualment al MNAC, amb la rellevància de la Junta de Museus, i també hi trobaríem la pròpia història dels museus d'Art. En aquest cas s'utilitzarien com a referència bibliografia sobre la Junta de Museus, llibres com *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*⁴ de Maria Josep Boronat, el llibre commemoratiu del Centenari de la Junta de Museus⁵, també fonts directes com les Actes de la Junta de Museus i els Expedients de Secretaria derivats d'aquestes. Pel que fa a la Història del Museu d'Art ens serà d'utilitat la investigació que feu Andrea Garcia titulat *Museus d'Art de Barcelona* publicat al 1997⁶ i també el llibre *El Palau Nacional Crònica Gràfica*⁷ de Xavier Barral. En quant a la informació sobre els col·leccionistes concrets caldrà consultar tota aquella informació relativa a la persona del col·leccionista i en alguns casos aquella documentació pertinent a la tradició col·leccionista de la família, com és el cas de la família Gil.

Per finalitzar, el marc teòric més específic consistiria en l'estudi directe de les obres i la seva trajectòria. I aquest es realitzaria a partir de la recerca en arxius fotogràfics, de la consulta de llibres específics sobre les obres i sobre la col·lecció com els catàlegs *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*⁸ i el llibre *L'esplendor de la pintura del Barroc: mecenatge català al Museu Nacional d'Art de Catalunya*⁹.

DISSENY METODOLÒGIC

Aquesta investigació pretén ser panoràmica en tant que engloba la totalitat de les obres de Renaixement i Barroc del MNAC dins el marc cronològic d'ingrés al museu establert. Però no per això deixaria d'aportar nous enfocaments que faria d'aquesta una investigació teòrica però també crític-evaluativa.

1 BASSEGODA, Bonaventura (ed.), *Col·leccionistes, col·leccions i museus. Episodis de la història del patrimoni artístic de Catalunya*. Memoria Artium. Bellaterra: Serveis de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2007

2 BORRÀS, M^aLluïssa., *Coleccionistas de Arte en Cataluña*. (Edició per fascicles) Barcelona: Biblioteca de la Vanguardia, 1986-1987.

3 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M^a., *Història de la Catalunya Contemporània*. Barcelona: Pòrtic, 1999

4 BORONAT, M^aJosep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1999

5 GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta de Museus de Catalunya. 1907-2007*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008

6 GARCIA, Andrea., *Els Museus d'Art de Barcelona: antecedents, gènesi i desenvolupament fins al 1915*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997

7 BARRAL, Xavier., *El Palau Nacional Crònica Gràfica, cat.exp.*, Barcelona: MNAC, 1992

8 FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. cat. exp., 10 maig 1987- 30 novembre 1987. Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Girona.; Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona. 1988

9 CUYÀS, Maria Margarita., *L'esplendor de la pintura del Barroc.: mecenatge català al Museu Nacional d'Art de Catalunya. cat. Exp.*, Barcelona: MNAC, 1996

Pel que fa a la temporalitat d'aquesta recerca englobaria estudis històrics i actuals ja que es pretén analitzar la col·lecció des de la formació del MNAC, remetent-nos a l'origen i itinerància de les obres, fins a la fi de la Guerra Civil Espanyola.

Aquesta investigació s'emmarca dins els estudis de la Història de l'Art i inclús podríem englobar-la dins un marc més ampli que serien els estudis culturals. La línia d'investigació seria el col·leccionisme i, per últim, el tema d'investigació seria la col·lecció específicament de pintura dels períodes del Renaixement al Barroc dins el MNAC.

No es pretén fer una investigació de caràcter aplicat, és a dir, que faci variar la realitat, però sí que es busca reflexionar sobre aquesta realitat. Es busca validesa i per aquest motiu les reflexions i conclusions a les quals s'han arribat han estat sempre a partir d'una base bibliogràfica o documental sòlida al darrere. Els mitjans que s'han emprat per a la realització d'aquest estudi són la consulta de fonts primàries de tipologia documental com les Actes de la Junta de Museus, els Expedients de Secretaria, catàlegs de l'època, articles de la premsa local i arxius fotogràfics. Pel que fa a la premsa s'ha basat l'anàlisi sobretot en diaris com *La Veu de Catalunya* o la *Gasetta de les Arts* pel seu interès en la difusió d'informació sobre esdeveniments artístics de la ciutat de Barcelona i sobre l'esdevenir dels museus d'aquesta ciutat.

En quant a les fotografies, plànols i dibuixos s'ha procedit a la consulta de l'Arxiu fotogràfic del Museu Nacional d'Art de Catalunya, de l'Arxiu dels Museus de Barcelona a l'Arxiu fotogràfic de Barcelona, de l'Arxiu Mas a la Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic, del Fons fotogràfic Salvany a la Biblioteca de Catalunya, de l'Arxiu Gràfic de l'Arxiu Històric de la Ciutat, de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, de l'Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya i dels documents electrònics a la Memòria Digital de Catalunya.

Pel que fa a les fonts secundàries s'ha emprat bibliografia agrupada en diferents apartats segons tractaven el context històric-social, el col·leccionisme, els museus de la ciutat, la Junta de Museus o les obres en particular. S'ha buscat, àdhuc, el recolzament per part dels experts en el tema per tal d'orientar la investigació. S'ha consultat a les expertes Dra. Eva March i a la Sra. Adela Laborda per a informació relacionada amb la història dels museus i les tècniques de cerca documental. També als doctors Joan Yegüas i Maria Margarita Cuyàs, ambdós conservadors de la col·lecció de Renaixement i Barroc al MNAC, per a informació sobre la col·lecció i l'ingrés d'obres al museu. I al Dr. Francesc Fontbona, Director de la Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya per a la consulta de fons documentals d'aquesta biblioteca. A més, la recerca ha estat acompanyada, evidentment, del visionat directe de les obres. Per tant podríem dir que es tracta d'una investigació que ha utilitzat tant la tècnica documental com la de camp.

Per tal d'un més còmode i pràctic anàlisi de les col·leccions que aporten obra al MNAC s'ha estudiat la col·lecció a partir d'una divisió per decennis que ens permetrà obtenir una visió del context i la situació del museu més precisa i ordenada. S'ha iniciat doncs per l'any 1888, moment en que es realitza la primera Exposició Internacional de Barcelona i s'ha tancat aquest primer bloc l'any 1900. A aquesta data li segueixen els blocs organitzats de deu en deu anys fins al darrer bloc, del 1930 al 1939 que finalitza en aquesta data per a ser un moment històric clau en el qual s'acaba el conflicte bèl·lic espanyol i les obres d'Art que han estat traslladades durant la guerra retornen al Museu d'Art de Catalunya i es mantindran sense grans canvis

en aquesta localització fins a l'actualitat.

El cos del treball està acompanyat per diferents annexes que consisteixen en un eix cronològic sobre l'ingrés d'obres pictòriques de Renaixement i Barroc al MNAC, un eix cronològic sobre els canvis d'emplaçaments de la col·lecció en paral·lel amb els fets històrics, un anàlisi dels diferents col·leccionistes que aporten obres en aquest lapse de temps, d'entre el 1888 i el 1939, i un estudi biogràfic dels membres de la Junta que foren més decisius a l'hora d'establir la línia d'adquisicions d'aquesta institució. Finalment també s'ha inclòs un recull fotogràfic que permet donar suport a aquella informació referent a la ubicació de la col·lecció dins els diferents edificis que actuaren com a museu d'Art.

PLA D'EXECUCIÓ

	IX/2012	X/ 2012	XI/ 2012	XII/2012	I/ 2013	II/2013
Realització del protocol d'investigació	x					
Entrevista a Dra.Eva March i Adela Laborda	x					
Presentació del projecte dins el cicle de conferències organitzat per ACAFI/ART2			x			
Realització de l'estat de la qüestió		x	x	x	x	
Establir hipòtesis i objectius					x	
Desenvolupar els objectius					x	x

	III/2013	IV/13	V/2013	VI/2013	VII/2013	VIII/2013	IX/ 2013
Desenvolupar els objectius	x						
Redacció del treball		x	x	x			
Entrevista amb Dra.M ^a Margarita Cuyàs i Dr.Joan Yegüas			x				
Entrevista al Dr. Francesc Fontbona				x			
Entrega del treball al tutor					x		
Correccions					x	x	
Entrega definitiva							x
Presentació davant del Tribunal							x

Aquesta investigació fou concebuda en un inici per a tenir una durada de sis mesos però la complexitat del tema i l'abundància d'informació feren decidir allargar el procés de recerca i realització a un any.

S'ha dedicat una part important dels temps a l'obtenció d'informació que possibilités uns bons resultats ja que els coneixements sobre aquesta temàtica per part de l'autora eren a priori força escassos.

Tot i que en un inici es pretenia estudiar la col·lecció de Renaixement i Barroc des del 1888 fins al 2004, quan s'inauguren les noves sales dedicades a aquests períodes artístics, finalment es decidí escurçar l'amplitud cronològica per tal de poder aprofundir més en la recerca documental i gràfica.

Pel que fa a la part pràctica, per a dur a terme aquesta investigació no han estat necessaris trasllats gaire llunyans ja que la temàtica requeria d'una informació local que s'ha obtingut a través de la consulta de les biblioteques, els arxius i les entrevistes amb professionals a la pròpia ciutat de Barcelona.

En quant a l'aspecte econòmic tant sols caldria contemplar els imports dels trasllats en transport públic, les reproduccions de documents i fotografies, la compra o reproducció de bibliografia i la impressió i enquadernat dels documents presentats com a seguiment del treball al tutor i dels exemplars definitius.

RESUM

L'investigació que derivarà d'aquest protocol està centrada en l'estudi i anàlisi de la col·lecció de pintura del Renaixement i Barroc al MNAC entre el 1888 i el 1939. Els objectius són conèixer la formació de la col·lecció d'aquest període al MNAC i les vies a través de les quals les obres han arribat a aquest museu. A més s'estudiaran les col·leccions de les quals provenen i els membres de la Junta de Museus que durant aquesta època influeixen més a l'hora de dur a terme les adquisicions de nous fons.

Aquesta investigació serà de tipus panoràmic i crítico-evaluatiu alhora que englobarà els estudis històrics i d'actualitat. Per altra banda, aquesta recerca s'emmarca dins els estudis culturals, més concretament, d'Història de l'Art i té com a eix temàtic el col·leccionisme d'Art i la formació del MNAC.

Per tal de donar validesa a aquest projecte s'utilitzaran fonts bibliogràfiques, reculls de premsa, documentació original, la consulta d'arxius fotogràfics i l'entrevista amb experts.

Aquest treball consisteix en el Projecte Final de Màster i s'ha organitzat el cronograma en funció d'un any. Per tant de facilitar l'estudi dels diferents contextos i situació dels museus barcelonins s'ha agrupat la cronologia tractada en decennis.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Índex

Introducció **10**

Evolució dels museus a Barcelona **11**

- FARRÉ, M. Carme., *El Museu d'Art de Catalunya*. Barcelona: La Caixa, Edicions 62, 1983
- BARRAL, Xavier., *Prefiguració del Museu Nacional de Catalunya.*, cat. exp., 27 juliol al 30 novembre de 1992, MNAC, Barcelona, 1992
- BARRAL, Xavier., *El Palau Nacional de Montjuïc. Crònica gràfica*, cat. exp., MNAC, Barcelona, 1992
- FONTBONA, Francesc., *El museu de la Reial Acadèmia Catalana de les Belles Arts de Sant Jordi (1775), primer museu d'Art de Catalunya*. Barcelona: Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, VII-VIII, 1993-1994, pàgs. 167-186
- GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona: Antecedents, gènesi i desenvolupament fins l'any 1915*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1997
- MARCH, Eva., *Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011

La Junta de Museus i la seva política d'adquisicions **18**

- BORONAT, Mª Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999
- GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta de Museus de Catalunya. 1907-2007*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008
- MARCH, Eva., <<1897-1912. Quince años de adquisiciones frustradas en el actual Museo Nacional d'Art de Catalunya: Museo Local vs. Museo Histórico>>. A *Cartografías visuales y arquitectónicas de la modernidad. Siglos XV-XVIII*. Barcelona: ACAF-ART Llibres, UB, 2011

Col·leccionistes **21**

- BORRÀS, M^aLluïssa., *Coleccionistas de Arte en Cataluña*. (Edició per fascicles) Barcelona: Biblioteca de la Vanguardia, 1986-7.
- BORRÀS, Mª Lluïssa., *Col·leccionistes d'Art a Catalunya*, cat. exp., 22 juny- 22 juliol 1987, Palau Robert, Palau de la Virreina. Barcelona: Fundació "Conde de Barcelona", 1987.
- BASSEGODA, Bonaventura (ed.), *Col·leccionistes, col·leccions i museus. Episodis de la història del patrimoni artístic de Catalunya*. Memoria Artium. Bellaterra: Serveis de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2007

Catàlegs

27

- FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels gènis: Renaixement i Barroc*. Tresors del Museu d'Art de Catalunya, cat. exp., 10 maig 1987- 30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona. Girona: Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona, 1988

Publicacions periòdiques

30

- Publicacions específiques **32**
- Diaris Barcelonins **33**
- Butlletins **34**

➤ INTRODUCCIÓ

Aquest és l'Estat de la Qüestió del Treball Final de Màster *Les col·leccions de pintura del Renaixement i Barroc al MNAC*.

Es pretenen analitzar els principals llibres, catàlegs i articles de la premsa que ens seran d'utilitat per a desenvolupar la nostra investigació. L'objectiu final consisteix en conèixer tota la informació que s'ha generat en respecte al nostre tema de treball per tal de poder establir els objectius i la línia del nostre estudi.

Aquest s'ha dividit en cinc apartats amb la voluntat d'oferir una visualització i una comprensió més clares de les fonts disponibles. Les divisions són l'Evolució dels Museus a Barcelona, la Junta de Museus i la seva política d'adquisicions, els col·leccionistes, els catàlegs i els articles de la premsa periòdica. L'estudi de la bibliografia relacionada amb l'Evolució dels Museus a Barcelona ens permetrà obtenir coneixements sobre aquest procés, conèixer les diferents seus que han tingut les col·leccions del Museu d'Art i els periples històrics per els quals ha passat i, en conseqüència podrem saber quines vies d'investigació queden obertes respecte aquest tema.

L'anàlisi de la informació lligada a la Junta de Museus i a la seva política d'adquisicions ens ha proporcionat importants claus per entendre l'esdevenir de les obres que són o no són adquirides pel museu i també dona a conèixer el paper de les personalitats que destacaren a la Junta i que intervingueren en favor de la compra d'obres d'un determinat període artístic o un altre.

L'apartat dedicat als col·leccionistes ha recollit tota aquella informació localitzada fins al moment sobre els col·leccionistes que han aportat obra a la secció de Renaixement i Barroc. S'han tingut en compte tant la bibliografia general sobre el col·leccionisme català com els catàlegs i articles de premsa referits a una col·lecció en concret. El següent episodi ha analitzat el principal catàleg referent a la col·lecció de Renaixement i Barroc del Museu d'Art. Finalment s'ha realitzat un recull d'articles de la premsa periòdica que poden ser d'utilitat per a la nostra investigació.

L'anàlisi de les diferents fonts s'ha realitzat a partir d'unes preguntes clau. Les investigacions s'han estudiat a partir de la informació del seu autor, dels objectius de l'estudi, dels aspectes analitzats i no analitzats, dels mètodes d'investigació i marcs teòrics, de les fonts utilitzades, de la manera com s'ha desenvolupat l'anàlisi, de les conclusions extretes i de les vies que es deixen obertes per a futures investigacions.

Pel que fa als articles de premsa s'ha analitzat l'autor del text, el conjunt d'informació aportada i les il·lustracions que l'acompanyen. S'ha cregut convenient l'especificació de les il·lustracions que acompanyen al text ja que ens podria aportar informació significativa sobre la rellevància d'unes obres sobre unes altres o sobre quines son les peces emblemàtiques d'una determinada col·lecció.

➤ EVOLUCIÓ DELS MUSEUS A BARCELONA

- **FARRÉ, M. Carme., *El Museu d'Art de Catalunya*. Barcelona: La Caixa, Edicions 62, 1983**

M.Carme Farré i Sanpera és historiadora de l'Art especialitzada en la Història dels museus de Barcelona i en l'Art medieval. Ha publicat diversos llibres, a més del llibre analitzat, un dels més recents és el titulat *Jordi Maragall: els ulls de l'art*¹⁰ que ha realitzat juntament amb Pere Maragall Mira per a la reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi¹¹. També va participar com a conferenciant en els cursos de Cultura Medieval dels Amics de l'Art Romànic del Bages dins el cicle dedicat a la Mare de Déu al món medieval (cicle de conferències desenvolupat entre el 20 d'octubre de 1989 i el 10 de novembre de 1989 a la Caixa de Pensions de Manresa). La seva conferència es titulava *La Verge en la pintura i l'escultura romànica*.¹²

L'objectiu d'aquesta publicació és donar a conèixer el Museu d'Art de Catalunya a través d'una descripció de la seva història i els seus fons, centrant-se en les col·leccions del segle XI fins al XVIII. Es realitza un anàlisi de la història del Museu d'Art de Catalunya i, a posteriori, es desenvolupa la descripció del contingut general de les col·leccions que conté a través dels corrents artístics i els diferents estils. També es fa un petit anàlisi de determinades obres, destacant les peces d'Art Romànic i Gòtic per sobre de les de Renaixement i Barroc.

Aquest estudi és de caràcter monogràfic, bàsic, teòric i alhora històric i actual ja que ens parla de períodes artístics passats però també de la col·lecció del museu en el moment present. L'autora consulta bibliografia, sobretot referent a l'època medieval, d'autors com Joan Ainaud o Josep Gudiol. També recorre a fons documental com el discurs realitzat per Pere Coromines, President de la Junta de Museus, el 24 de maig de 1936. Altres recursos emprats són els fons fotogràfics.

La publicació s'inicia amb un preàmbul on l'autora enalteix l'Art Medieval català i la col·lecció que d'aquest en disposa el museu. Posteriorment procedeix a realitzar una breu història del museu i un recull dels col·leccionistes i estudiosos que han contribuït a aportar obres i ha millorat el coneixement d'aquestes. Després es desenvolupa un recorregut pel contingut general de les col·leccions. Es descriuen la iconografia, els materials i les tècniques emprades i s'explica la col·locació de les obres dins el museu. Finalment s'afegeix una guia de les obres dins les sales i aquestes són descrites breument. Val a dir que només es dediquen les darreres tres pàgines del llibre per a la descripció de la pintura del segle XVI al XVIII.

La conclusió que podem extreure d'aquesta publicació és que la col·lecció d'Art Medieval del Museu d'Art de Catalunya és un dels conjunts més importants del món. Però, tot i els canvis de localització que ha patit, encara no té (en el moment en que es publica aquest llibre) una ubicació ben condicionada amb uns bons serveis i instal·lacions que permetin al públic gaudir d'aquesta singular col·lecció. L'autora deixa obert l'anàlisi en profunditat de la història del Museu d'Art de Catalunya, dels col·leccionistes que aporten obra i de les persones que intervenen en el seu enriquiment. També es deixa obert un estudi de la resta de col·leccions que conté el museu i que no són tractades en aquest estudi.

10 FARRÉ, M.Carme; MARAGALL, Pere., *Jordi Maragall: els ulls de l'art*. Barcelona: Hacer, 2003.

11 Extret del web www.racba.org/fund_picasso.php (20/12/2012)

12 Extret del web www.aarb.cat/cursos.html (18/12/2012)

- **BARRAL, Xavier., *Prefiguració del Museu Nacional de Catalunya*. cat. exp., 27 juliol al 30 novembre de 1992, MNAC, Barcelona, 1992**

Xavier Barral i Altet (Barcelona, 1947) és Doctor en Història de l'Art i Arqueologia per la Universitat de la Sorbona. Va ser adjunt d'Història de l'Art Medieval a la mateixa universitat entre el 1974 i el 1981. Actualment és catedràtic emèrit d'Història de l'Art i Arqueologia a la Universitat de Rennes. És membre de l'Institut d'Estudis Catalans i ha estat director general del Museu Nacional d'Art de Catalunya (1991- 1994¹³). És autor de publicacions com *L'Arqueologia a Catalunya*¹⁴, *La Alta Edad Media: de la antigüedad tardía al año mil*¹⁵ o *L'Art du vitrail: XIe- XVIe siècles*¹⁶.

Pel que fa al llibre *Prefiguració del Museu Nacional de Catalunya*, l'autor pretén, a través del propi catàleg i de l'exposició, definir què és el Museu Nacional d'Art de Catalunya i realitzar una selecció d'obres que proporcionin una visió resumida del museu. S'observa una vinculació molt gran al moment històric en que es realitza, les Olimpíades de Barcelona del 1992, per tant, és lògic que el museu dugués a terme aquestes iniciatives per tal de donar-se a conèixer. S'analitzen la història del museu, la funció dels centres i serveis del MNAC i es descriu el projecte museogràfic. També s'analitza cada departament que constitueix el museu, el de Romànic, el de Gòtic, el de Renaixement i Barroc, el de l'art dels segles XIX i XX, el Gabinet de dibuixos i gravats i el Gabinet numismàtic de Catalunya.

Aquesta investigació s'engloba dins els estudis culturals i la línia d'estudi serien els museus. El tema específic és el Museu Nacional d'Art de Catalunya i el seu projecte museogràfic. Es tracta d'un estudi de caràcter actual, monogràfic, aplicat i teòric. Per realitzar-lo s'han emprat llibres sobre el context de la ciutat i el museu, sobre el col·leccionisme, sobre els artistes presents al museu, sobre museus i sobre iconografia i estils. Altres fonts utilitzades són els Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona així com catàlegs i articles de la premsa periòdica de l'època.

L'anàlisi s'ha desenvolupat a partir d'una introducció sobre la història del museu i la descripció dels centres i serveis que l'integren. També es fa un anàlisi en profunditat sobre el projecte museogràfic i es descriu l'exposició que acompanya el catàleg. Posteriorment es dedica un apartat a cada departament del museu per tal de poder-ne fer una explicació i un anàlisi de les obres exposades acompanyades per il·lustracions.

La conclusió és que a través d'aquesta prefiguració del museu s'ha desenvolupat un discurs museogràfic centrat en la Història de l'Art Català que dotarà de personalitat pròpia i distintiva al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

S'ha deixat obert l'estudi en profunditat de la itinerància de les obres fins a la seva arribada al museu i també la història de les col·leccions que han aportat obra al museu.

- **BARRAL, Xavier., *El Palau Nacional de Montjuïc. Crònica gràfica*. cat. exp., Barcelona: MNAC, 1992**

Xavier Barral i Altet (veure pàg. 12)

13 PALAU, Maria., *MNAC, una llarga història*. Revista Bonart. Girona. N° 124 (febrer 2010) p. 27

14 BARRAL, Xavier., *L'Arqueologia a Catalunya*. Barcelona: Destino, 1989

15 BARRAL, Xavier., *La Alta Edad Media: de la antigüedad tardía al año mil*. Köln: Taschen, 1998

16 BARRAL, Xavier., *L'Art du vitrail: XIe- XVIe siècles*. Paris: Mengès, 2004

Es realitza un recorregut fotogràfic i documental a través de la història de la ciutat, els seus museus, la construcció del Palau per a l'Exposició Internacional de 1929 i els esdeveniments ciutadans que han tingut per escenari el Gran Saló. Aquesta exposició i el corresponent catàleg també s'entenen dins el marc de les Olimpíades barcelonines del 1992, un dels moments en que la ciutat s'ha donat a conèixer al món. S'analitza d'entrada la història del museu des del Museu Provincial d'Antiguitats fins a l'actual museu situat al Palau de Montjuïc. També s'analitzen les característiques pròpies de l'edifici del Palau i es procedeix a fer un recull de fotografies, cartells, il·lustracions i portades de catàlegs que ens il·lustren la història dels museus de Barcelona. El trobem englobat dins els estudis culturals, la línia d'estudi consisteix en els museus a Barcelona i el tema específic és la Història del Museu d'Art de Catalunya. Es tracta d'una investigació panoràmica, històrica i actual, bàsica i teòrica. Les fonts utilitzades consisteixen en arxius fotogràfics i documentals, bibliografia sobre el context de la ciutat, catàlegs i articles de la premsa periòdica. L'anàlisi s'ha desenvolupat a partir de les fonts consultades, s'ha realitzat una breu introducció de la història del museu i s'ha procedit a la descripció de les característiques de l'edifici del Palau de Montjuïc. S'ha incorporat a posteriori un esquema cronològic dels fets més destacats de la història del museu i finalment s'han incorporat fotografies, cartells, il·lustracions i portades de catàlegs que il·lustren aquests moments.

La conclusió que en podem extreure és que la col·lecció d'art que avui en dia nodreix el Museu Nacional d'Art de Catalunya ha passat per diversos edificis i contextos històrics que es poden il·lustrar a partir de les fotografies que encara conservem. És a partir de la instal·lació d'aquestes obres al Palau Nacional quan aquest edifici esdevé un emblema més de la ciutat de Barcelona.

Se'ns deixa oberta una recerca dels fons fotogràfics que ens permet traçar visualment el recorregut que certes obres han patit des de la seva localització original, passant per les mans del col·leccionista i fins a arribar al museu.

- **FONTBONA, Francesc., *El Museu de la Reial Acadèmia Catalana de les Belles Arts de Sant Jordi (1775), primer museu d'art de Catalunya*. Barcelona: Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, VII-VIII, 1993-1994, pàgs. 167-186**

Francesc Fontbona de Vallescar (Barcelona, 1948) És doctor en Filosofia i Lletres, secció Història Moderna per la Universitat de Barcelona i membre acadèmic numerari de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona (electe el 1987) i de l'Institut d'Estudis Catalans (1992). Des de 1995 és Director de la Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya. Entre les nombroses publicacions i conferències realitzades destaquen les dedicades a l'Art Català dels segles XIX i XX¹⁷.

L'objectiu d'aquesta investigació és estudiar el Museu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi des de la seva creació, seguint l'evolució de la seva col·lecció, l'ingrés de bona part de les seves obres en el Museu Provincial de Belles Arts i l'esdevenir de les obres que restaven al museu de l'Acadèmia.

S'han estudiat les col·leccions d'Art dins les Acadèmies de Belles Arts i més concretament la del Museu de la Reial Acadèmia Catalana de les Belles Arts de Sant Jordi. S'ha analitzat la creació i evolució d'aquesta Acadèmia i el procés pel qual va unificar part de les seves obres amb les pertanyents a la Diputació per tal

---

¹⁷ <http://www.estudidelmoble.com> (26/11/2012)

de formar el Museu Provincial de Belles Arts. També s'ha estudiat la col·lecció de l'Acadèmia a posteriori, recalcant la seva rellevància i les exposicions on ha participat.

El Marc teòric general d'aquesta investigació és la Història de l'Art. La línia d'investigació consistiria en les acadèmies i les col·leccions d'Art i el tema específic de l'estudi és el Museu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (1775), primer museu d'Art de Catalunya. Es tracta d'una investigació monogràfica i històrica però alhora actual ja que parla d'una institució que és encara vigent. Aquest estudi també té un caràcter bàsic i teòric. L'autor utilitza bibliografia sobre l'ensenyança artística, sobre l'art de la pintura o sobre la Història de Barcelona. També recorre a les fonts documentals com són l'Arxiu de la Junta de Comerç, l'Arxiu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi o l'Arxiu del Museu Marès.

A més fa ús de llibres biogràfics, inventaris i catàlegs així com de les pròpies obres pictòriques.

A partir de la consulta de les fonts descrites s'ha procedit a l'anàlisi dels orígens de la col·lecció del Museu de la Reial Acadèmia i a la descripció dels processos per als quals ha passat fins a la data de la publicació de l'article.

La conclusió extreta d'aquesta publicació seria que el primer museu d'Art català fou la col·lecció de l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi que heretà les obres de l'antiga Escola de Nobles Arts fundada al 1775. Quan es formà el Museu Provincial de Belles Arts l'Acadèmia hi incorporà bona part de les seves obres i és per aquest motiu que quan es formà la Junta de Museu l'Acadèmia hi tingué representació. Pel que fa a les obres que restaren a l'Acadèmia, juntament amb les incorporacions que s'hi han fet a posteriori, han acabat formant una de les més curioses col·leccions de d'Art Neoclàssic i Romàntic de Barcelona.

Els interrogants que es deixen oberts són l'anàlisi de la trajectòria de les obres de la col·lecció que fou aportada al Museu Provincial i que passaran a formar part de l'actual Museu d'Art de Catalunya. També es podria fer un anàlisi més precís i exhaustiu de la provenença de les obres que arriben a l'Acadèmia.

- **GARCIA I SASTRE, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona: Antecedents, gènesi i desenvolupament fins l'any 1915*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1997**

Andrea Garcia Sastre (1940-2012) Doctora en Belles Arts per la Universitat de Barcelona. Primerament treballà per al, llavors, Museu d'Art de Catalunya, més tard treballà al Museu Etnològic de Barcelona, i finalment retornà al ja Museu d'Art Nacional de Catalunya fins a la seva jubilació.

En l'àmbit del servei de difusió i pedagogia també cal destacar la seva participació com a fundadora de la primera Assemblea de Museus de Catalunya el 1977 i, més tard, de l'Assemblea de Treballadors de Museus de Catalunya (ATMC), de la qual fou presidenta. Fou membre del Consell Internacional de Museus de la UNESCO com a membre actiu del comitè CECA (Comitè Internacional per l'educació i l'acció cultural).

Aquest llibre és el resultat de la seva tesis doctoral que rebé el premi extraordinari l'any 1997 i que fou publicat per Edicions de l'Abadia de Montserrat. Es proposava cobrir una part important del buit que en el moment de la seva realització existia dins la bibliografia museològica catalana. Es pretenia estudiar a fons el període comprès entre la pròpia gènesi dels museus i l'any 1915 centrant-se en l'estudi dels museus d'Art de Barcelona. També es proposava esbrinar la política d'adquisicions i admissions d'obres d'Art que passaren a formar part dels fons dels museus públics. Amb aquesta investigació es buscava assentar les bases per a futures investigacions referents a aquest àmbit. En un inici es realitza una breu història de

l'evolució de la institució museogràfica en el si de la cultura occidental. Li permet a l'autora estudiar els museus de Barcelona en paral·lel amb els museus europeus. S'estudia la institució museogràfica dins del context politicosocial, cultural i educatiu de Barcelona entre el segle XV i el 1915. Aquest enfocament permet observar la influència de l'entorn en la dinàmica dels museus de Barcelona i la repercussió d'aquests museus en la vida cultural de Barcelona. A més, tracta el paper realitzat pels diferents òrgans de gestió dels museus de la ciutat i els diferents models de gestió que es van aplicar. Un punt també tractat en aquest estudi i molt vinculat a la museografia barcelonina és l'anàlisi de la idoneïtat o no dels edificis que eren destinats a convertir-se en museus o contenidors d'obres. La seva menció a inventaris o processos concrets de compra d'obra ens aporten una valuosa informació sobre la localització de certes obres en aquell moment determinat. Un altre aspecte que tracta és la rellevància de les col·leccions particulars, que van de la mà amb l'interès públic per col·leccionar i conservar les obres i que en alguns casos acabaran nodrint els fons dels museus públics.

La mateixa autora ja apunta que "en cap moment em vaig platejar fer un estudi exhaustiu dels fons totals ingressats als museus, ja que des de l'inici vaig adornar-me que, per la seva importància quantitativa i qualitativa, havien d'ésser motiu de futures investigacions"¹⁸. Evidentment el fet d'emmarcar el seu estudi dins d'una cronologia concreta fa que els aspectes tractats en aquest estudi restin sense analitzar d'entre l'any 1915 fins l'actualitat. D'aquests aspectes se n'ocuparan en part doctores com Maria Josep Boronat¹⁹ o Eva March²⁰. El fet d'englobar un ventall cronològic tant ampli i tants factors que incideixen en els museus permet que noves investigacions, al realitzar un anàlisi més especialitzat tractant uns temes concrets, puguin aportar nous punts de vista sobre aquest període de la història dels museus barcelonins.

Els marcs teòrics emprats en aquesta investigació són, per un costat, el marc teòric general consistent en l'estudi museogràfic i de la Història de l'Art. Per altra banda, el marc teòric referencial consistiria en el context sociopolític, cultural i educatiu de Barcelona entre el segle XV i el 1915, moment en el qual s'inauguraren els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona. Per finalitzar, el marc teòric específic vindria donat pel propi títol de la investigació: *Els museus d'Art de Barcelona: Antecedents, gènesi i desenvolupament fins l'any 1915*. Aquesta és una investigació de caràcter panoràmic perquè pretén recopilar la informació existent sobre l'evolució dels museus d'Art en un període concret. Altres característiques d'aquesta investigació serien el seu caràcter bàsic i teòric. El marc geogràfic en el qual està centrada aquesta investigació seria bàsicament la ciutat de Barcelona. En aquest estudi roman una validesa tant interna com externa ja que aquest anàlisi pot ser emprat en estudis d'altres àmbits del món cultural com són els àmbits museogràfic o històric. La tècnica emprada per aquesta investigació és essencialment documental. La manca de referents bibliogràfics específics sobre l'evolució dels museus a Barcelona fa que Andrea Garcia hagi de recórrer bàsicament a totes aquelles publicacions referents als museus o als òrgans que els regeixen. Amb aquest objectiu es realitzà la consulta dels fons documentals conservats a l'Ajuntament de Barcelona, la Junta de Museus de Catalunya, l'Institut Municipal d'Història, la Junta de

---

18 GARCÍA, Andrea., *Museus d'art de Barcelona : antecedents, gènesi i desenvolupament fins l'any 1915*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1997 pàg. XI

19 BORONAT, Maria Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999

20 MARCH, Eva., *Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011

Comercio i la Reial Acadèmia de Bones Lletres. També es tingueren en compte totes les publicacions periòdiques, catàlegs i guies referents als museus analitzats i, a més, s'emprà el recurs als fons fotogràfics alguns d'ells conservats al propi MNAC o al Museu d'Història de la Ciutat. Altra bibliografia consultada fa referència a la museografia internacional, es tracta de llibres o catàlegs sobre museus concrets o sobre tècniques museogràfiques. També trobem dins la bibliografia del llibre analitzat referències a títols que constitueixen monografies sobre obres exposades en els museus analitzats i, també, llibres referents al context cultural barceloní en altres àmbits artístics. Per últim, l'autora també es recolza en obres bibliogràfiques de caràcter bàsic com serien diccionaris o enciclopèdies. Aquesta investigació s'ha realitzat a partir del buidat sistemàtic de les actes de cada un dels ens rectors per a obtenir els idearis museològics i les opcions museogràfiques aplicades als diferents museus de la ciutat; la seva política d'adquisicions, la formació i configuració dels treballadors i la distribució dels recursos econòmics. També s'ha realitzat una lectura en profunditat de la bibliografia relacionada amb el tema analitzat i, finalment, s'ha redactat la informació seguint un ordre cronològic i temàtic. En cada apartat del llibre apareix una breu exposició del context social i polític seguida per la descripció de la situació cultural i educativa d'aquell moment concret. A posteriori es procedeix al desenvolupament del tema.

En conclusió, l'evolució dels museus d'art de Barcelona es veu molt influïda per diversos factors: el social, l'econòmic, el polític i el cultural. També són els projectes personals els que faran aportacions en l'àmbit del col·leccionisme o de la museografia però sempre aniran acompanyats d'un context històric favorable.

La creació del primer museus d'Art de Barcelona, el Museu de Belles Arts Antiques i Modernes, es produeix després d'un procés llarg i tortuós que s'inicia amb la voluntat de conservar el patrimoni al segle XVIII, que veurà com creix l'interès per col·leccionar i com es van destriant les Belles Arts de les reproduccions i altres expressions visuals. Els interrogants que deixa oberts aquesta investigació és l'estudi en profunditat de tots els esdeveniments posteriors a la cronologia fixada com a límit en aquest estudi, el 1915.

A més, dins el ventall cronològic que aquesta publicació inclou també són viables estudis més específics com per exemple l'anàlisi detallat de la compra-venta i localització de les peces de Renaixement i Barroc al llarg d'aquests anys. També es podrien aportar nous punts de vista realitzant paral·lelismes entre els períodes on es dona més rellevància a una secció del museu o a una altra o a l'anàlisi de quin tipus de reproduccions eren les conservades en aquests museus i, per tant, quins models utilitzaven les acadèmies per treballar. Aquest estudi ens aportaria dades rellevants sobre la importància de l'Art d'uns determinats períodes per sobre d'uns altres.

- **MARCH, Eva., *Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011**

Eva March Roig (Tarragona, 1969) és doctora en Història de l'Art per la Universitat de Barcelona. La primera part de la seva tesis fou reelaborada i convertida en el llibre que ocupa l'actual anàlisi. És professora lectora a la Facultat d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra des de l'any 2009 i, anteriorment, entre el 2000 i el 2009, havia estat professora associada. La seva activitat com a investigadora s'ha centrat en els museus i el col·leccionisme barceloní del primer terç del segle XX. És coautora del llibre *Cent anys de la Junta de Museus de Catalunya. 1907-2007*.²¹ Ha publicat, també, diversos articles sobre

21 GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, M.Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta de*

pintura gòtica catalana i sobre pintura barroca espanyola, tot i que, més darrerament i en un marc geogràfic més ampli, les seves línies d'investigació cal situar-les a l'entorn de les noves metodologies d'anàlisi de l'Art dels segles XVI i XVII.²²

Aquest llibre pretén estudiar les circumstàncies, factors i voluntats que han fet possible els museus d'Art a Barcelona. L'objecte d'estudi d'aquesta investigació són tots els museus de Barcelona excepte els de titularitat privada que estaven dedicats al coneixement científic o al desenvolupament de la tècnica. L'abast cronològic es situa entre el 1923 i el 1930. D'aquesta manera es possible estudiar les conseqüències d'un règim dictatorial com és el de Primo de Rivera sobre els museus.

Es realitza un anàlisi del període preliminar a l'etapa tractada per a la revisió de continguts d'anterior publicacions. S'estudien personalitats destacades en l'àmbit museístic d'aquest període com Josep Pijoan, Josep Llimona, Pere Bosch i Gimpera o Joaquim Folch i Torres. També s'estudien els diferents projectes o discursos museogràfics que, en els variats moments de la història, defensava la Junta i els edificis que contenien els museus i que moltes vegades no responien a les condicions òptimes de conservació i exposició de les obres. En aquest procés també es tenen en compte els ingressos d'obra als museus i la manera com s'imposa el creixement d'unes seccions per sobre d'unes altres.

Se segueix un marc teòric general centrat en la Història de l'Art. La línia d'investigació és el context català durant la Dictadura de Primo de Rivera i el tema de la investigació són els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Té un caràcter panoràmic ja que engloba els diferents agents que afecten als museus dins d'un ventall cronològic concret. També es tracta d'una investigació històrica i bàsica i de caràcter alhora teòric i crític-evaluatiu ja que fa una revisió d'estudis anteriors.

Les fons consultades són bàsicament les actes de la Junta de Museus i els documents que les complementen així com també l'Arxiu Històric de la Diputació, l'Arxiu Municipal Administratiu o la Biblioteca de Catalunya. Pel que fa a les publicacions periòdiques s'han consultat l'*Anuario estadístico de la ciudad de Barcelona*, l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, la *Gaceta Municipal de Barcelona*, *La Veu de Catalunya* i les revistes *Joventut i Il·lustració Catalana*. Pel que fa a les publicacions específiques trobem referències a *Vell i Nou*, *D'Ací d'Allà* i a la *Gaceta de les Arts*. Pel que respecta a la premsa diària barcelonina cal destacar el *Diario de Barcelona*, *La Publicitat*, *La Humanitat* i *El Día Gráfico*. Finalment l'autora també consulta el Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona i guies, catàlegs i llibres que fan referència al tema analitzat. S'ha realitzat una introducció històrica on es presenten el marc geogràfic, les persones i les institucions que apareixen a l'estudi. Després es procedeix a la redacció de la part principal del treball que es troba dins el marc cronològic que comprén la Dictadura de Primo de Rivera. S'ha atorgat més o menys rellevància a uns punts o altres segons la importància que els donava la pròpia Junta de Museus.

En conclusió aquest llibre parla sobre que l'esdevenir dels museus està estretament lligat a les circumstàncies socials i culturals que els envolten, però, per damunt de tot, al moment polític que els toca viure. La potenciació d'unes seccions dels museus per sobre de les altres obeïa a raons subjectives lligades a la fluctuant valoració dels períodes artístics. Fins i tot depenia de l'estimació del mateix fet artístic, per exemple les reproduccions ocuparen un lloc d'honor en les sales del museu fins que el seu valor pedagògic

---

Museus de Catalunya. 1907-2007. Barcelona: Publicacions de l'abadia de Montserrat, 2008

22 MARCH, Eva: *Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Barcelona: Publicacions de l'abadia de Montserrat, 2011

es substituï pel valor de l'obra única que posseïen els originals.

És present en aquesta investigació la voluntat de transcriure els documents sorgits de la Junta de Museus per tal d'obrir possibles futures investigacions. Es deixa oberta la possibilitat d'una investigació de característiques similars en els anys posteriors als estudiats, és a dir, a partir del 1930. També es pot fer un estudi més detallat del procés d'adquisició de cada obra i del seu origen.

➤ **LA JUNTA DE MUSEUS I LA SEVA POLÍTICA D'ADQUISICIONS**

- **BORONAT, Mª Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999**

Maria Josep Boronat i Trill es doctorà en Història de l'Art per la Universitat de Barcelona el 1996. També exerceix com a Documentalista i Coordinadora de documentació en la direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya.²³

L'objectiu de l'estudi és determinar les idees i els objectius que van impulsar els actes de la Junta de Museus i el tipus de museus que van propiciar. També l'estudi de la formació d'aquests museus, obra portada a terme per la Junta, que es basa en els precedents del segle XIX i en l'emmirallament en les tendències europees.

A través de seguir el fil a la Història de Catalunya s'estudien les fites de la Junta de Museus i els seus canvis de trajectòria. Com a fil complementari també trobem la biografia de persones vinculades a la Junta i que foren rellevants en aquest procés. També s'estudia la relació de la Junta amb els principals museus europeus i l'interès que mostra aquesta per mantenir el contacte amb les institucions, entitats o persones del món de la cultura més rellevants. Aquesta investigació s'emmarca dins l'àrea d'estudis d'Història de l'Art.

La línia d'investigació és la recerca sobre les adquisicions de la Junta de museus, en matèries d'obres d'Art, pintura, escultura i dibuix, bàsicament. Pel que fa al tema d'investigació és l'estudi de la política d'adquisicions de la Junta de Museus entre l'any 1890 i l'any 1923. Es tracta d'una investigació de caràcter panoràmic ja que inclou l'estudi de tot el conjunt d'obres adquirides per la Junta durant aquests anys. També és una recerca de tipus històric ja que hi ha un marge suficient d'anys entre el que s'investiga i el procés d'investigació. Finalment establir que es tracta d'una investigació bàsica i teòrica. Les fonts bàsiques consultades en aquesta investigació són de caràcter documental. L'autora va consultar les actes de la Junta de Museus i la documentació supletòria que les acompanya, els Llibres d'Inventaris del Museu, els Anuaris Municipals, les Gasetes Municipals, els Anuaris de l'Institut d'Estudis Catalans, els documents conservats al Departament de Béns Immobles de l'Ajuntament i també va recórrer a d'altres arxius municipals i provincials. Altre tipus de fons emprades són les publicacions editades per la Junta de Museus o per l'Ajuntament de Barcelona sobre museus o exposicions, els catàlegs dels museus i de les exposicions, els Butlletins dels Museus d'Art de Barcelona, els Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona i el catàleg informatitzat del museu. També es consulten articles de la premsa especialitzada i generalista, diccionaris biogràfics, llibres sobre el context o sobre els períodes artístics i llibres monogràfics sobre artistes o obres. Trobem tant títols catalans com estrangers com, per exemple, publicacions franceses, angleses i italianes.

---

23 Informació extreta del web www.tumaster.com (15/01/2013)

S'ha realitzat un buidat exhaustiu tant de les actes de la Junta de Museus com dels documents corresponents a la sèrie general d'expedients. Es tenen en compte tots els tipus d'ingrés d'obra al museu: compres, donacions, llegats, dipòsits o intercanvis. Aquesta informació es contrastà amb els Llibres d'Inventari del Museu, dels quals només existien uns períodes però no són complets, i els catàlegs editats. D'aquesta manera es podien atribuir moltes de les peces. A l'hora de consultar la documentació es tenen en compte les referències a adquisicions, des de la història de la formació de les diferents juntes, els seus integrants més destacats, les normes que van sorgint relatives a adquisicions, les peces que ingressen, també aquelles desestimades i les exposicions d'Art.

Com a conclusió extreta a partir d'aquest estudi, un museu ha d'establir una política d'adquisicions que dirigeixi i clarifiqui els ingressos de fons. Aquesta política d'adquisicions està en constant evolució degut als canvis socials. El 1907 es crea la Junta de Museus i Belles Arts amb la voluntat d'impulsar els museus amb una intencionalitat nacionalista. La idea de Museu d'Art Català neix amb el noucentisme.

Tot i que en un inici es busca crear un museu de reproduccions i obres contemporànies, poc a poc s'anirà limitant la dedicació del museu a obres d'àmbit nacional català i s'especialitza en certs moments de "plenitud" de la Història de l'Art Català. A inicis de segle agafa força la idea de bastir un museu amb les obres renaixentistes i barroques més importants i, a mesura que es va descobrint la importància de les obres d'Art Romànic i l'Art Gòtic català, els objectius aniran traslladant-se cap a disposar d'un fons d'Art Medieval català.

Els interrogants que es deixen oberts són l'estudi sistemàtic de la documentació i informació referida d'entre l'any 1923 fins a l'actualitat.

- **GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta de Museus de Catalunya. 1907-2007*. Barcelona: Publicacions de l'abadia de Montserrat, 2008**

– Els autors

Andrea Garcia (veure pàg. 14)

Maria Josep Boronat (veure pàg. 18)

Eva March (veure pàg. 16)

Lluïssa Sala i Tubert ha treballat com a tècnica de la Biblioteca Nacional de Catalunya i actualment és tècnica especialista en els àmbits de les arts visuals, arts escèniques i música del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya²⁴.

Josep Maria Trullén i Thomàs (Barcelona, 1954) és historiador de l'Art per la Universitat de Barcelona. Entre 1983 i 1985 va ser director tècnic del Museu de la Val d'Aran, i entre 1983 i 1993 director tècnic del Museu Diocesà de Solsona. El 1994 va assumir el càrrec de director de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, i al 2000 va començar a treballar com a conservador en cap del Museu Episcopal de Vic. Des del setembre de 2007 fins a l'actualitat ha estat director del Museu d'Art de Girona. Durant 18 anys (1993-2001) també ha format part de la Comissió Executiva de la Junta de Museus de Catalunya.

---

24 *Diari Oficial de la Generalitat*. N° 6139 31/5/2012

Actualment és director del Museu Frederic Marès de Barcelona²⁵.

Els objectius d'aquest estudi són analitzar l'evolució de la Junta de Museus des del moment en que fou creada al 1907 fins al moment en que fou editada aquesta publicació al 2007. S'han analitzat la Junta de Museus i les seves accions des de les primeres mostres de col·leccionisme amb Miquel Mai o Lluís Desplà passant per la creació de la Junta, les competències que aquesta assolí i les personalitats que l'integraren. S'analitzen també els períodes més infructuosos com la Dictadura de Primo de Rivera o la Guerra Civil. Es finalitza l'anàlisi l'any 2007.

Aquesta investigació s'engloba dins els estudis culturals i la línia d'investigació serien els museus i la ciutat de Barcelona. El tema específic és la Junta de Museus de 1907 a 2007. El caràcter d'aquest estudi és monogràfic, teòric, bàsic i alhora històric i actual. S'ha utilitzat bibliografia referent als museus de Barcelona, al context històric i social de la ciutat i a les col·leccions del Museu d'Art. Pel que fa a les bases documentals radiquen en les bases de la constitució de la Junta de Museus i tota la documentació sorgida a partir de les Actes de la Junta. També s'han tingut en compte els catàlegs, la premsa periòdica i els arxius fotogràfics.

Per al desenvolupament de l'anàlisi s'han dividit els períodes històrics en apartats seguint sobretot el tipus de govern que regia l'estat espanyol. Cada un dels especialistes ha redactat un o varis dels apartats segons el seu àmbit d'estudi. Andrea García ha investigat les seccions sobre *Antecedents* i del *1907 al 1914*, Eva March ha tractat els períodes de la Mancomunitat i la Dictadura de Primo de Rivera. Maria Josep Boronat s'ha centrat en el període de la Guerra Civil Espanyola, Lluïssa Sala ha estudiat el fragment històric entre 1940 i 1981 i, finalment, Josep Mª Trullén desenvolupa l'anàlisi des de l'any 1981 fins a l'actualitat (2007).

Les conclusions que en podem extreure són que la història de la Junta és plena d'adversitats. Aquesta institució ha aconseguit crear unes bases sòlides per aplegar i conservar el patrimoni i, finalment, per crear els seus propis museus. La política de la Junta ha estat tenyida pel nacionalisme català i d'aquest en deriva el discurs museològic actual. També cal destacar l'estreta relació que s'estableix entre els museus i l'educació. Sobretot en uns inicis l'exhibició de les obres era entesa com un complement formatiu per a la població. La reordenació del patrimoni es produeix entre el període de la Mancomunitat i el de la República. Durant la Guerra Civil la Junta centrarà els seus esforços en la salvaguarda del patrimoni. En el període de la Dictadura franquista la Junta perdrà la seva autonomia però rebrà la incorporació de donacions o llegats destacats. Ja en el període democràtic s'aprovarà la Llei de Museus i la Junta de Museus de Barcelona passa a ser la Junta de Museus de Catalunya.

Es deixa obert l'estudi en més profunditat de les persones que han intervingut en les decisions de la Junta, l'estudi sobre els col·leccionistes que aportaran obra i els processos d'ingrés d'aquestes obres.

- **MARCH, Eva., <<1897-1912. Quince años de adquisiciones frustradas en el actual Museo Nacional d'Art de Catalunya: Museo Local vs. Museo Histórico>>. A *Cartografías visuales y arquitectónicas de la modernidad. Siglos XV-XVIII*. Barcelona: ACAF-ART Llibres, UB, 2011**

Eva March (veure pàg. 16)

S'analitzen les adquisicions frustrades per al Museu de Belles Arts de Barcelona entre el 1897 i el 1912.

25 Extret del web www.ara.cat/cultura/Josep-Trullen-Museu-Frederic-Barcelona_0_781721973.html (27/09/2012)

S'ha sotmès a estudi l'interès del Museu i de la Junta de Museus per l'adquisició d'obres i, sobretot, el perquè de la no adquisició de determinades obres rellevants.

Aquesta investigació s'inclou dins els estudis culturals, la línia d'investigació serien els museus i el tema específic estudiat són les no adquisicions de l'actual MNAC durant el període comprès entre 1897 i 1912. Té caràcter històric, panoràmic, bàsic i teòric. S'ha consultat bibliografia sobre la Junta de museus i la seva política d'adquisicions, documents epistolars, catàlegs, l'Arxiu Nacional de Catalunya, inventaris del MNAC, llibres sobre artistes, Actes de la Junta de Museus i llibres sobre membres de la Junta. L'anàlisi s'ha desenvolupat a partir d'una breu introducció al context del Museu de Belles Arts a finals del segle XIX i, posteriorment, s'han analitzat les no adquisicions del Museu per períodes cronològics més o menys curts segons la rellevància dels successos ocorreguts.

Les conclusions a les quals s'ha arribat és que en aquest període, 1897-1912, si no s'adquiriren certes obres no fou per motius estrictament ideològics, com si que passaria uns anys més tard, sinó que trobem raons diverses, algunes de les quals, fins i tot, justificables. Per un costat trobem una falta d'interès en comprar l'obra, com és el cas de la pintura de Gentileschi *Lot i les seves filles* (1628). A vegades no s'adquireix per la lentitud de les gestions que cal realitzar com el *Retrat del cavaller* i el *San Jeroni* del Greco o per la manca de pressupost com els Goyas de la col·lecció Luis Navas. Després la Junta passà per un període en el qual no estava clara la seva política d'adquisicions i, finalment, amb la direcció per part de Joaquim Folch i Torres les adquisicions es centren en l'Art Català.

Es deixa oberta la possibilitat d'estudiar les no adquisicions en períodes cronològics posteriors.

➤ COL·LECCIONISTES

- **BORRÀS, M^aLluïssa., *Coleccionistas de Arte en Cataluña*. (Edició per fascicles) Barcelona: Biblioteca de la Vanguardia, 1986-7.**

Mª Lluïssa Borràs i Gonzàlez (Barcelona 1931, Palafrugell 2010) Historiadora i crítica d'Art nascuda a Barcelona el 1931. Doctora en Història de l'Art per la Universitat de Barcelona. Estigué molt vinculada als orígens de la Fundació Miró de Barcelona. Residí a París, i aquesta circumstància va ser essencial en l'èxit de la seva monografia extraordinàriament documentada sobre Picabia (1985), obra bàsica sobre l'artista i sobre el Dadaisme. Va publicar diverses monografies sobre Antoni Tàpies, Domènech i Montaner, Chillida, Josep Lluís Sert, Villèlia, Josep Niebla, Carles Delclaux, Floreal Soriguera i comissariat exposicions importants com les dedicades a Olga Sacharoff, Picasso o a Enric C. Sicart²⁶.

L'objectiu d'aquest estudi és donar a conèixer els col·leccionistes d'Art a Catalunya des de l'època del Renaixement fins a l'actualitat. S'han analitzat la biografia i interès pel col·leccionisme de les següents personalitats: Miquel i Lluís Desplà com a col·leccionistes renaixentistes i Marià Fortuny, Santiago Rusiñol, Lluís Plandiura, Charles Deering, Frederic Marès, Josep Sala, la Fundació Folch, Miquel Mateu, Juan Antonio Samaranch, Joan Prats, Pere Duran Farell, Ignasi de Lassaletta, Juan Ybarra, Dr. Pérez Rosales, Salvador Riera, Antoni Deu, Manuel Viñas, la Fundació Tous-De Pedro, Juan Lladó i Josep Suñol com a

²⁶ Extret del web de la Revista Bonart en l'article dedicat a Mª Lluïssa Borràs en motiu de la seva defunció. www.bonart.cat/actual/mor-m%C2%AA-lluïsa-borras/ (25/01/2010)

col·leccionistes contemporanis.

Aquesta investigació s'engloba dins els estudis culturals, la línia d'investigació consistiria en el col·leccionisme i el tema específic és el Col·leccionisme d'Art a Catalunya. Aquest estudi té un caràcter panoràmic, bàsic, teòric i alhora històric i actual. S'han utilitzat fons orals, a través de les entrevistes amb els propis col·leccionistes, documentació gràfica i bibliogràfica. S'han consultat els fons de la Biblioteca dels museus d'Art de Barcelona, la Biblioteca de Sitges, l'Institut Municipal d'Història, el Museu d'Art de Catalunya, el Museu d'Art Modern, l'Institut València de don Juan, el Museu del Cau Ferrat, el Museu Maricel de Sitges, el Museu Marès, el Museu de Montserrat i el Museu Picasso. L'anàlisi s'ha realitzat a partir de la consulta dels fons i les entrevistes amb els col·leccionistes. S'ha dedicat un apartat a l'anàlisi del recorregut vital de cada col·leccionista i al seu interès pel col·leccionisme.

Les conclusions a les qual s'ha arribat és que les lleis espanyoles no han beneficiat el col·leccionisme d'Art però, tot i així, ha hagut i hi ha importants col·leccionistes. És rellevant destacar que la majoria d'aquestes col·leccions acaben arribant als museus.

S'ha deixat obert l'anàlisi en profunditat dels col·leccionistes incidint sobretot en els motius de les seves compres i en la itinerància d'aquestes obres.

- **BORRÀS, Mª Lluïssa., *Col·leccionistes d'Art a Catalunya.*, cat. exp., 22 juny- 22 juliol 1987, Palau Robert, Palau de la Virreina, Barcelona. Barcelona: Fundació "Conde de Barcelona", 1987**

Mª Lluïssa Borràs i González (veure pàg. 21)

L'objectiu d'aquest estudi és donar a conèixer els principals col·leccionistes de les diferents corrents artístiques contingudes al Museu d'Art de Catalunya. S'analitza la manera com l'artista concep al col·leccionista i l'interès que entre els col·leccionistes han despertat els diferents moviments artístics, des de l'Art Romànic fins a l'Art Contemporani. Aquesta investigació s'engloba dins els estudis culturals, la línia d'estudi són el col·leccionisme i Catalunya i el tema específic d'anàlisi són els Col·leccionistes d'Art a Catalunya. El caràcter de l'estudi és panoràmic, teòric, bàsic, històric i actual. S'ha utilitzat bibliografia referent a les obres, als moviments artístics i als col·leccionistes. També s'han tingut en compte els catàlegs d'exposicions, la premsa artística i els fons fotogràfics. Després d'una primera introducció sobre els motius de la publicació trobem un apartat dedicat a la concepció que els artistes tenen dels col·leccionistes. La resta d'apartats estan dedicats als diferents moviments artístics i cada secció és tractada pel seu respectiu especialista en la matèria. Al final apareix inclòs un llistat de les obres exposades.

Les conclusions a les quals s'ha arribat són que el col·leccionisme ha afavorit el moviment de compra i venda d'obres i ha suposat el mecenatge d'artistes contemporanis. Pel que fa a l'Art Romànic, tot i les reticències inicials cap a aquest Art considerat "primitiu", aquest assolirà un bon estatus que propiciarà la creació de col·leccions majoritàriament d'Art Medieval. L'Art Gòtic ha gaudit sempre d'una certa consideració. Pel que fa a l'Art del Renaixement i Barroc n'observem una bona valoració inicial per ser reflex de les formes clàssiques però, a excepció de la col·lecció Cambó, no gaudirà de gaire fortuna a partir dels anys 20.

S'ha deixat oberta la possibilitat de fer un estudi en profunditat de la itinerància de les obres i dels

col·leccionistes.

- **BASSEGODA, Bonaventura (ed.), *Col·leccionistes, col·leccions i museus. Episodis de la història del patrimoni artístic de Catalunya*. Memoria Artium. Bellaterra: Serveis de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2007**

El llibre és un recull d'investigacions originals vinculades amb el tema proposat en el títol. És per aquest motiu que s'ha cregut convenient l'estudi de cada apartat per separat. S'han analitzat tant sols aquells estudis vinculats amb el tema de la nostra investigació.

La història del col·leccionisme públic a la Barcelona vuitcentista

Francesc Miquel Quílez i Corella (Conservador en cap del Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC)²⁷.

L'objectiu d'aquest estudi és definir l'evolució del col·leccionisme públic a Barcelona a través de l'anàlisi dels períodes que van del 1775 al 1867. S'analitzen tant el context històric i cultural de cada fragment temporal com les vies documentals que conservem i que ens aporten informació, ja siguin llibres de viatges, inventaris, documents epistolars o guies de la ciutat. Es tracta d'una investigació inclosa dins els estudis culturals i la línia d'investigació consistiria en el col·leccionisme a Barcelona. El tema de la investigació és la història del col·leccionisme públic a Barcelona del 1775 al 1867. Aquesta investigació és de caràcter panoràmic, històrica, bàsica i teòrica. S'ha emprat bibliografia sobre l'evolució dels museus a Barcelona, sobre el col·leccionisme català i sobre l'urbanisme i l'arquitectura barcelonines. A més s'han utilitzat llibres més genèrics sobre el Romanticisme i la Sociologia de l'Art. Pel que fa a les fonts documentals s'ha consultat l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, l'Arxiu de la Junta de Comerç i l'Arxiu de l'Acadèmia de Bones Lletres. Altres recursos han estat llibres sobre l'Escola Gratuïta de Disseny, el Diari de Barcelona, Catàlegs, Guies de la ciutat de Barcelona, Bolletins d'Art, llibres de viatges, revistes especialitzades i tesis doctorals.

L'anàlisi s'ha desenvolupat a partir de la consulta de les fonts i de la redacció de la informació dividida per períodes cronològics: del 1775 al 1809, del 1809 al 1814, del 1815 al 1835 i del 1835 al 1888. Es descriu el gust estètic de cada moment i la conseqüent rellevància d'unes obres per sobre d'altres. També es busca contextualitzar el moment històric per tal d'entendre els esdeveniments vinculats amb l'Escola Gratuïta de Disseny i l'Acadèmia de Belles Arts.

Les conclusions a les quals s'arriba són que en un primer moment, del 1775 al 1809, són clau els llibres de viatge per entendre el gust classicista de l'època que no te en compte l'Art Medieval i que valora la figura de Mengs. Posteriorment, amb el domini francès, l'Escola Gratuïta de Disseny entra en crisi i s'espolien els claustres per a acumular fons per al museu. Amb el retorn a l'Antic Règim els ordres religiosos reclamen les obres espoliades i es faran inventaris a l'escola Gratuïta de Disseny. Finalment, entre el 1835 i el 1888 hi ha una preponderància del pensament romàntic que promociona les primeres iniciatives de salvaguarda del patrimoni. Destaca la figura de Joan Cortada com a museïtzador i ordenador dels fons del futur Museu d'Antiguitats. En aquest període són les guies de la ciutat les principals eines d'estudi del col·leccionisme.

²⁷ Totes les informacions sobre els autors dels articles d'aquest llibre han estat extretes de la contraportada del propi llibre.

Aquesta investigació deixa oberta la possibilitat de localitzar nous documents que aportin més llum al moviment de les obres en aquest període.

Las primeras exposiciones retrospectivas, colecciones y museos: temas para un capítulo de historia del arte en la Barcelona de la Restauración

Vicente Mestre Abad (Antic catedràtic de l'Escola Superior d'Arts plàstiques i Disseny "Llotja" i professor associat a la Universitat Autònoma de Barcelona).

L'objectiu d'aquesta publicació és analitzar la societat cultural de Barcelona d'entre el 1870 fins al 1902. També estudiar la relació entre l'Art i la Indústria en aquest període i la influència que aquest fet tingué en la recerca d'un Art pròpiament català. Aquells aspectes sotmesos a estudi són la Indústria i les manufactures artístiques entre el 1870 i el 1902. També l'aparició de les primeres exposicions retrospectives i la desaparició d'aquestes amb la creació dels museus. També es tracta el paper de la Unió de Corporacions i l'entrada en aquesta de les associacions excursionistes. A més s'analitza la formació de l'Associació artístic-arqueològica barcelonesa i els seus objectius. També la rellevància de l'exposició d'Art Antic de 1902 com a mostra d'un Art propi català. Aquesta investigació s'emmarca dins els estudis culturals. La seva línia d'investigació consistiria en la societat barcelonina del segle XIX. El tema específic d'aquest estudi són les exposicions, el col·leccionisme i els museus en la Barcelona de la Restauració. Aquesta investigació té un caràcter panoràmic, històric, bàsic i teòric.

Les fonts bibliogràfiques utilitzades són títols sobre institucions culturals i personalitats de l'època i sobre els museus de la ciutat. Pel que fa a les fonts documentals l'autor ha emprat les Actes de l'Acadèmia de Belles Arts i inventaris. En l'àmbit de la premsa tant generalista com especialitzada trobem els *Anales y Boletín de los Museos de Barcelona*, el *Diari de Barcelona*, *La Renaixença*, *La Llumanera*, *La Veu de Catalunya*, la *Joventut*, el *Butlletí del centre excursionista de Catalunya* i la *Revista de Catalunya*. A més s'han consultat catàlegs i informes d'exposicions. L'anàlisi s'ha desenvolupat a partir de l'estudi cronològic dels successos culturals de la Barcelona de la Restauració centrant-se en el col·leccionisme i l'exhibició d'obres d'Art. A partir de diferents apartats es va definint l'evolució d'aquestes mostres artístiques.

La conclusió a la qual s'ha arribat és que la revolució Industrial necessitava anar seguida d'una revolució artística. Es deixa d'emmirallar-se en models clàssics forans i es busca un Art català propi. Les exposicions retrospectives propiciaran l'estudi de l'art anterior però no pretendran ressucitar-lo. Personalitats com Puiggarí defensaran els arqueòlegs i els col·leccionistes d'Art Antic ja que en valoren el seu paper com a preservadors del patrimoni. Aquest interès pel patrimoni propicia l'excursionisme cultural i la valoració de les tradicions populars. Es crea l'Associació artístic-arqueològica barcelonesa la qual s'ocupa de reunir, conservar i exposar objectes de valor artístic i arqueològic. Com que encara no hi ha la possibilitat de formar un museu les peces emmagatzemades es donen a conèixer a través de ressenyes i catàlegs i, posteriorment, del butlletí de la pròpia associació. Amb la Restauració es crearan tres museus: el d'Arqueologia, el de Belles Arts i el de Reproduccions Artístiques. Amb la creació d'aquests museus cessen les exposicions retrospectives ja que el seu objectiu era principalment donar a conèixer aquestes obres que ara ja són exposades permanentment. Amb l'exposició d'Art Antic de 1902 es pretén mostrar l'existència

d'un Art català propi.

Els interrogants que es deixen oberts són l'estudi detallat de cada mostra i les obres que s'hi exposen.

Tres episodis de la història del col·leccionisme a Catalunya. Josep Puiggarí i les exposicions de l'Asociación artístico-arqueológica barcelonesa, la pinacoteca de Josep Estruch i Cumella i el Palau Maricel de Charles Deering.

Bonaventura Bassegoda (Catedràtic d'Història de l'Art de la Universitat Autònoma de Barcelona)

L'objectiu d'aquest estudi és estudiar les figures de Josep Puiggarí, Josep Estruch i Charles Deering i la seva relació amb el col·leccionisme o l'associacionisme artístic. S'ha tractat la figura de Josep Puiggarí, la seva rellevància com a primer historiador d'Art català i la creació de l'*Asociación artístico-arqueológica barcelonesa*. També s'ha analitzat el col·leccionista Josep Estruch el qual destacava per la seva col·lecció d'armadures però que també fou rellevant per la seva pinacoteca sobre la qual en conservem inventaris i material gràfic. Per últim, s'ha tractat la persona de Charles Deering i la seva relació amb la ciutat de Sitges on, a causa d'una disputa amb Miquel Utrillo, finalment no llegà la seva col·lecció de pintura.

Aquesta investigació s'inclou dins els estudis culturals i té com a línia d'investigació el col·leccionisme. El tema específic d'aquest estudi són els col·leccionistes Josep Puiggarí, Josep Estruch i Charles Deering. El caràcter d'aquest estudi és monogràfic, històric, teòric i bàsic. Les fonts utilitzades són llibres que parlen d'artistes i de períodes artístics, revistes especialitzades, documents sobre subhastes, catàlegs, memòries i el fons fotogràfic de Joan Vidal Ventosa conservat al AFAHCB. Després de l'anàlisi dels fons, s'han descrit per separat les tres personalitats. Aquesta estructura permet realitzar un estudi en profunditat d'aspectes concrets de cada un dels tres components. Pel que fa a Josep Puiggarí s'estudia el seu paper com a introductor de la Història de l'Art i com a creador de l'*Asociación artístico-arqueológica barcelonesa*, pel que fa a Josep Estruch s'estudia l'esdevenir de la seva pinacoteca i pel que fa a Charles Deering s'estudia la seva presència a la ciutat de Sitges i la seva relació amb intel·lectuals de l'època.

La conclusió que s'extreu a partir d'aquest estudi és que Josep Puiggarí fou un advocat i col·leccionista modest que inicià la Història de l'Art a Catalunya tot i que es diferencia dels autors posteriors positivistes per donar una visió literària i idealista. Fou l'impulsor de l' *Asociación artístico-arqueológica barcelonesa*.

Josep Estruch era conegut per la seva col·lecció d'armadures, que finalment acabà en mans franceses, però també fou rellevant la seva col·lecció de pintura, ja no per la qualitat de les obres sinó perquè ens mostra característiques del col·leccionisme de l'època. Gràcies als inventaris i al fons fotogràfic conservats podem conèixer les obres que tenia exposades al seu domicili particular.

Charles Deering era un empresari nord-americà que establí relació amb Ramon Casas i, gràcies a aquest, conegué la ciutat de Sitges on establí la seva segona residència. És en aquest indret on decidí donar la preuada col·lecció de pintures que tenia però a conseqüència d'un malentès amb Miquel Utrillo Deering decidí tornar als Estats Units juntament amb la seva col·lecció.

S'ha deixat obert l'estudi de l'origen de les obres de Charles Deering, l'estudi de Puiggarí com a col·leccionista o l'estudi d'altres col·leccionistes privats del moment.

La junta de museus i el debat a l'entorn de les prioritats de l'art i l'arqueologia

Milagros Guardia Pons (catedràtica d'Història de l'Art Medieval i professora de la Universitat de Barcelona des de l'any 1980. Entre l'any 1987 i 1993 fou conservadora de les col·leccions d'Art Romànic del Museu Nacional d'Art de Catalunya. És directora del grup d'investigació Ars Picta i membre del IRCVM, Institut de Recerca de les Cultures Medievales)²⁸

S'analitzen a Raimon Casellas, Josep Pijoan i Josep Puig i Cadafalch i el paper que desenvolupen en la política d'adquisicions entre el 1900 i el 1909. També s'estudia la creació de l'Institut d'Estudis Catalans i el museu d'Art i la varietat de tècniques emprades pels membres de la Junta per adquirir les obres. Aquesta investigació s'emmarca dins els estudis culturals, la línia d'investigació és la Junta de Museus i el tema de la investigació és *La Junta de Museus i el debat a l'entorn de les prioritats de l'Art i l'arqueologia*. El caràcter d'aquest estudi és panoràmic, històric, bàsic i teòric. S'ha utilitzat bibliografia referent a les personalitats analitzades, sobre el context socio-cultural, sobre els museus a Barcelona, sobre les excavacions a Empúries. També s'han emprat catàlegs d'exposicions, Anuaris i memòries.

A partir de les fonts consultades s'ha desenvolupat l'anàlisi del perfil dels principals membres de la Junta que influenciaren en les adquisicions d'aquesta institució. Aquests són Raimon Casellas, Josep Pijoan i Josep Puig i Cadafalch. A partir d'aquí es procedeix a l'anàlisi de la política d'adquisicions de la Junta del 1900 al 1909. S'observen les amistats i enemistats entre els membres d'aquesta i la voluntat d'uns i altres per dur a terme accions diferents.

Les conclusions que en podem extreure és que les persones que més intervingueren en les decisions sobre adquisicions dins la Junta de Museus entre el 1900 i el 1909 foren Raimon Casellas, Josep Pijoan i Josep Puig i Cadafalch. En aquest període es creà l'Institut d'Estudis Catalans i el museu d'Art. Amb l'exposició d'Art Antic de 1902 es volia mostrar la riquesa de l'Art Català. Aquest fet provocà una pujada del preu de les antiguitats i, per aquest motiu, la Junta decidí adquirir les obres al propi lloc de procedència. En aquesta recerca de peces antigues es feien la competència amb Mossèn Gudiol, director del Museu de Vic. Dins la Junta trobem dos opinions contradictòries, les a favor de l'adquisició d'obres defensada per Josep Pijoan i Raimon Casellas i la opció contrària defensada per Puig i Cadafalch i Carles Pirozzini.

S'ha deixat obert l'estudi en profunditat d'altres membres de la Junta que també influïren en l'adquisició d'obres i dels que trobem en períodes posteriors.

Joaquim Folch i Torres i Lluís Plandiura, dues personalitats apassionades pel nostre patrimoni artístic.

Mercè Vidal i Jansà (Professora titular d'Història de l'Art Modern i Contemporani a la Universitat de Barcelona. Es doctorà el 1989 a la mateixa universitat amb la tesis *Teoria i crítica en el Noucentisme: Joaquim Folch i Torres* amb la que obtingué el Premi Josep Puig i Cadafalch de l'Institut d'Estudis Catalans i el Premi Nacional d'Arts Plàstiques de la Generalitat de Catalunya el 1991. Ha fet estades de recerca a la Fondation Le Corbusier).²⁹

²⁸ www.arspicta.net/Milagros-Guardia.aspx (27/07/2013)

²⁹ <http://www.ub.edu/gracmon/equip/merce-vidal-jansa/> (27/07/2013)

S'analitzen a Joaquim Folch i Torres i a Lluís Plandiura com a representants de la Junta de Museus i del col·leccionisme privat respectivament i comparant-ne els interessos per la compra d'obra artística. S'ha estudiat el context històric, social i artístic en el qual s'inicia la valorització de les obres d'art medieval, anteriorment enteses com a art "bàrbar". Posteriorment es traça el recorregut de Joaquim Folch i Torres dins els museus i de la relació de Lluís Plandiura amb l'Art i el col·leccionisme. Finalment s'han estudiat els encontres i desavinences entre aquestes dues personalitats i el destí final de la col·lecció Plandiura, reunint així els dos fons.

Aquesta investigació s'emmarca dins els estudis culturals. La línia d'investigació és l'Art Medieval català i els seus compradors. El tema específic seria Joaquim Folch i Torres i Lluís Plandiura i les seves adquisicions d'Art Medieval. S'ha utilitzat bibliografia sobre Art Medieval i sobre el context de la Barcelona del s. XIX. També s'ha consultat documentació sobre les adquisicions de la Junta i l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. La informació referent a Folch i Torres i a Plandiura s'ha extret de llibres generals sobre col·leccionistes a Catalunya, monografies o articles enciclopèdics.

L'anàlisi s'ha desenvolupat a partir d'una primera introducció al context històric. Posteriorment s'han analitzat les figures de Joaquim Folch i Torres i Lluís Plandiura. Després s'ha desenvolupat l'anàlisi sobre processos d'adquisicions d'obres on aquestes dues personalitats s'enfrontaren o coincidiren. Finalment es descriu el procés de compra de la col·lecció Plandiura per part de la Junta de Museus.

La conclusió a la qual s'ha arribat és que la valorització de l'Art medieval provocà la cobejança per part d'institucions i col·leccionistes d'obres d'Art originals d'aquest període. La manca d'una legislació que regulés la compra d'aquestes obres feia que moltes peces fossin adquirides per col·leccionistes estrangers. És per aquest motiu que es decideix l'arrencament de les pintures murals de les esglésies del Pirineu.

La voluntat d'augmentar la col·lecció del Museu d'Art de Barcelona és el que fa que Joaquim Folch i Torres, juntament amb altres membres de la Junta, lluiti per l'adquisició de determinades obres o col·leccions com la col·lecció de ceràmica de Paterna o la dalmàtica de Sant Valeri. En alguns d'aquests processos de compra es trobà amb Lluís Plandiura, un dels màxims col·leccionistes catalans del moment, també molt interessat en l'Art Medieval. Aquests conflictes finalitzaren quan Plandiura es veié obligat a vendre la seva col·lecció a causa de problemes econòmics i d'aquesta manera finalment s'uniren els dos fons d'obres.

Es deixa obert l'estudi en detall de les obres de la col·lecció Plandiura i la seva provenença. També l'anàlisi d'altres personalitats que intervingueren en les decisions de la Junta.

➤ CATÀLEGS

- **FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. cat. exp., 10 maig 1987- 30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Girona. Girona: Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona, 1988***

- Diferenciació dels catàlegs

Aquest catàleg deriva de l'exposició celebrada al 1987 al Museu d'Història de la Ciutat de Girona³⁰. Aquesta

³⁰ FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. cat. exp., 10 maig 1987- 30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Girona. Girona: Ajuntament de Girona; Ajuntament de*

exposició es realitzà en col·laboració amb el Museu Nacional d'Art de Barcelona el qual acollí la mateixa exposició dos anys més tard³¹. Cal distingir els catàlegs sorgits de les dues exposicions ja que són diferents.

De l'exposició de Girona en sortiren publicats dos catàlegs. El primer catàleg publicat al 1987, fou concebut com a catàleg-guia de l'exposició³². Aquest ocupa un volum de 105 pàgines i conté la presentació de l'exposició per part dels alcaldes de les ciutats de Girona i Barcelona, Joaquim Nadal i Pasqual Maragall, i també dels directors dels dos museus que col·laboraven en la realització d'aquesta exposició, el director del Museu d'Història de la Ciutat, Pere Freixas i Camps, i el director del Museu d'Art de Catalunya, Joan Sureda i Pons.

La resta d'aquest catàleg-guia consisteix en varies fotografies en color d'obres que es trobaven en l'exposició i a continuació un llistat de totes les obres exposades, agrupades per tècniques. Cada reproducció fotogràfica de les obres apareix acompanyada de la seva corresponent fitxa tècnica. El segon catàleg publicat al 1988, és el més extens i detallat realitzat en vinculació a aquesta exposició, es tracta del catàleg que estem analitzant. Molt similar al primer catàleg publicat a Girona és el catàleg realitzat en motiu de l'exposició *L'època dels genis. Renaixement- Barroc* realitzada al Palau de la Virreina de Barcelona entre el 27 de juliol de 1989 al 17 de setembre de 1989³³.

Pel que fa al contingut del catàleg derivat de l'exposició realitzada a Barcelona conté una dotzena de pàgines amb reproduccions de les obres a color i després es procedeix a realitzar un llistat amb reproduccions en blanc i negre de les obres i la seva corresponent fitxa tècnica. *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*³⁴ constitueix el primer estudi centrat en les obres del museu d'aquests períodes artístics.

– Anàlisi del catàleg

Joan Sureda i Pons (Barcelona, 1949) és catedràtic d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona (1990). Amb anterioritat ho havia estat de les Universitats del País Basc, Hispalense de Sevilla i Complutense de Madrid. Investigador principal dels Projectes d'Investigació i Innovació ACAF/ART 1 i ACAF/ART 2.

Ha estat director del Museu Nacional d'Art de Catalunya (Barcelona) i membre dels comitès científics del Museu Nacional del Prado (Madrid), de la Fondazione Memmo Ruspoli (Roma) i de les revistes *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya* (Barcelona) i *Dialoghi di Storia dell'Arte* (Nàpols).³⁵

Pere Freixas i Camps director del Museu d'Història de la Ciutat de Girona.

Mª Margarita Cuyàs i Robinson conservadora de Renaixement i Barroc al MNAC i coordinadora general del catàleg. Pertany a l'equip humà del Centre d'Art d'Època Moderna (CAEM) de la Universitat de Lleida.

Barcelona, 1988. 780 pàg

31 FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. cat. Exp., 27 juliol de 1989 - 17 setembre de 1989, Palau de la Virreina, Barcelona. Barcelona: Ajuntament de Barcelona., 1989. 105 pàg.

32 FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. cat. exp., 10 maig 1987- 30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Girona. Girona: Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona, 1987. 105 pàg.

33 FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. cat. exp., 27 juliol de 1989 - 17 setembre de 1989 Barcelona: Palau de la Virreina, Ajuntament de Barcelona. . 105 pàg.

34 FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. 10 maig 1987- 30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Girona. Girona: Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona, 1988. 780 pàg.

35 Extret de la web del grup d'investigació ACAF/ART de la Universitat de Barcelona. <http://www.ub.edu/acafart/sureda.html> (02/12/2012)

El títol del catàleg “L'època dels genis. Renaixement- Barroc” té un caràcter redundat que ressalta els objectius de la pròpia exposició que acompanya, exaltar les obres d'aquest període i analitzar-les per tal de revaloritzar-les. Per tant podríem establir que els objectius de la publicació que estem analitzant són la catalogació, la revisió i l'estudi de les peces de Renaixement i Barroc del Museu d'Art de Catalunya.

Els aspectes que s'han sotmès a estudi són la història de la col·lecció, l'evolució del museu en funció d'aquesta col·lecció i els llegats, donacions o adquisicions més rellevants d'obres d'aquest període.

També s'estudia la introducció de les característiques renaixentistes a través de les terres gironines i es traça una descripció de l'Art dels segles XVI, XVII i XVIII a través de les referències a les obres de la col·lecció del MAC. A més es procedeix a l'estudi detallat de totes les obres i dels corresponents artistes.

Analitzant la metodologia d'aquesta investigació podem afirmar que té un caràcter bàsic ja que fa aportacions dins l'àmbit de la Història de l'Art però també té un caràcter aplicat ja que acompanya una instal·lació museogràfica. Per altra banda, també es tracta d'una investigació de caràcter panoràmic ja que inclou un ampli ventall cronològic i no es centra en una sola obra sinó que les analitza totes. Els estudis realitzats per a aquesta publicació es centren en Catalunya i, sobretot, en les ciutats de Girona i Barcelona. Tot i així, també es fan incursions a l'estranger a l'hora d'estudiar certs artistes forans. La validesa d'aquesta investigació queda palesa per l'ús minuciós de les referències bibliogràfiques i per la avalada vàlua dels seus escriptors. Pel que fa als marcs teòrics presents en aquest estudi dir que el Marc Teòric General d'aquesta publicació, seria la Història de l'Art i la línia d'investigació consistiria en l'evolució del Museu d'Art de Barcelona. Pel que fa al Marc Teòric Específic, el tema concret que s'investiga és la secció de Renaixement i Barroc dins el Museu d'Art de Catalunya.

Les fonts emprades en el procés d'aquesta investigació i que queden paleses en les notes a peu de pàgina, les referències textuais i la bibliografia final consisteixen en llibres sobre els artistes analitzats, sobre les obres o sobre les corrents artístiques dins les quals s'engloben. També trobem bibliografia no hispànica que fa referència a artistes alemanys, holandesos, italians i francesos. A més, s'ha consultat bibliografia de caràcter genèric com poden ser històries de l'Art català, del Renaixement o llibres sobre pintura. Es consulta, àdhuc, bibliografia referent al context català i internacional de l'època així com publicacions referents a la història del Museu d'Art de Barcelona i els seus precedents. Per finalitzar també s'ha recorregut a l'ús de catàlegs d'exposicions i de museus i a articles de la premsa periòdica.

L'anàlisi del tema d'aquesta investigació s'ha desenvolupat a partir de la lectura de la bibliografia acabada d'esmentar i la divisió del llibre per apartats. Després de les corresponents presentacions per part dels alcaldes de les dues ciutats participants, Girona i Barcelona, es continua amb una introducció sobre els fons de la secció de Renaixement i Barroc al Museu d'Art de Catalunya i la història d'aquests fons en relació amb l'evolució del museu del qual formen part. Posteriorment es dedica un capítol a tractar la rellevància de la ciutat de Girona com a punt clau per on s'introdueixen les formes renaixentistes al principat. A continuació, es traça un recorregut cronològic tot assenyalant les obres de la col·lecció i vinculant-les en el context en el qual foren creades. I, finalment, el gruix més destacat de la publicació es dedica al catàleg de les obres les quals apareixen amb la corresponent fitxa tècnica, fotografia i l'anàlisi en profunditat de les pròpies obres i dels seus artífexs. Els resultats als quals s'ha arribat són, bàsicament, la constitució d'un catàleg raonat a partir de la recopilació d'informació bibliogràfica anterior que converteixen aquesta publicació en una obra de

referència per a l'estudi de qualsevol obra de la col·lecció.

Els interrogants que es deixen oberts i que, per tant, podrien ser estudiats en posteriors investigacions són l'anàlisi detallat del procés d'introducció de cada obra al museu. L'estudi en profunditat de cada col·leccionista que aporta obra, ja sigui mitjançant donació, llegat, dipòsit o adquisició. També queda obert l'estudi més minuciós de cada obra cercant nous documents que aportin nova informació sobre les obres o els artistes. I també és possible un estudi de l'evolució del museu d'una manera més concreta.

➤ PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Aquelles publicacions periòdiques en les quals s'ha parlat sobre el Museu d'Art de Catalunya, els seus antecedents o sobre les col·leccions que posteriorment aportaran obra al dit museu són les següents:

- Anuario estadístico de la ciudad de Barcelona

Es publica des de 1902. Recull la informació numèrica referent a la ciutat de Barcelona i és d'utilitat per al coneixement de dades concretes en un moment determinat³⁶.

- Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans

A partir del 1911 l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans es convertí en la publicació de referència de la Secció Històrico-Arqueològica. La qualitat dels seus articles, escrits tant per membres de l'Institut com externs, ens permet obtenir una certera visió de la historiografia catalana del primer terç del segle XX.

La situació política que afectà a l'IEC al llarg dels vint-i-cinc anys que durà l'anuari n'alterà la redacció i publicació, finalment, la Guerra Civil aturà indefinidament aquest publicació³⁷.

- *La Veu de Catalunya*

Aquest diari neix del setmanari també anomenat *La Veu de Catalunya*, impulsat per Narcís Verdaguer i Callis, Joaquim Cabot i Rovira i Jaume Collell. A finals del segle XIX hi havia la necessitat de crear un diari que recollís la ideologia de l'Unió Regionalista i el Centre Nacional Català. La fusió d'aquestes dues entitats donà lloc a la creació del partit polític de la Lliga Regionalista. Es tractava d'una publicació tant literària com política³⁸. D'entrada el diari només tenia quatre pàgines i després passà a tenir-ne vuit. La capçalera fou dissenyada per Lluís Domènech i Muntaner. El 1900 patí una primera suspensió i hagué de continuar sota altres noms com *Diari de Catalunya*. En recuperà la seva antiga nomenclatura el 12 de març de 1901. Tornaren a ser colpejats quan el 2 d'abril de 1902 el seu director, Prat de la Riba, fou detingut per un dels articles publicats. A partir d'aleshores s'utilitzaren directors que actuaven de testaferró dels autèntics directors ideològics. Quan disminuí el risc de detencions aparegueren directors amb autèntic pes com Josep Morató i Grau, Joaquim Pellicena i Camacho i Ramon d'Abadal i Vinyals. El 21 de novembre de 1905 la redacció del diari fou assaltada per un grup de militars molestos per una de les sàtires publicada al *Cu-cut!*. La Veu de Catalunya es dividia en unes seccions establertes i estructurades. I, tot i l'abundància d'articles i

36 <http://w110.bcn.cat/portal/site/BibliotecaGeneral> (27/07/2013)

37 <http://www.iec.cat> (27/07/2013)

38 TORRENT, Joan; TESIS, Rafael., *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Bruguera, 1966. vol.1 pàg. 157

publicitat, no va tenir mai una abundància econòmica i a la mort de Prat de la Riba el diari fentrà en fallida. El 1906 Eugeni d'Ors inaugurà la secció del Glossari que fou un impulsor de les idees noucentistes. Durant la Dictadura de Primo de Rivera el diari evità la censura, tot i les continues detencions, i continuà sent un mitjà de difusió del catalanisme. En esclatar la Guerra Civil *La Veu* fou incautada per la CNT. Finalitzà així els trenta set anys de publicacions que el convertien en el diari barceloní de més llarga durada publicat en català³⁹.

– Revista *Juventut*

El primer número de la revista sortí el 15 de febrer de 1900. El seu impressor fou, durant els set anys que durà la publicació, Fidel Giró. La redacció es situà a la Plaça del Teatre i es convertí en un centre destacat de difusió cultural i política. Les seccions de la revista s'assignaren a diferents redactors. Així doncs l'apartat de política era escrit per Lluís Via, Oriol Martí, Trinitat Monegal i Lluís Marsans. Per la seva banda, Salvador Vilaregut tingué al seu càrrec la crítica literària, Emili Tintorer la crítica teatral i Joaquim Pena la crítica musical. Com a responsable de la crítica d'Art s'assignà a Alexandre de Riquer. Es considera a *Juventut* com la gran revista del modernisme barceloní. Entre els il·lustradors que hi participaren trobem a Apel·les Mestres, Modest Urgell, Joan Brull, Alexandre de Riquer i a un jove Pablo Ruiz Picasso⁴⁰.

– Revista *Il·lustració Catalana*

Revista editada a Barcelona del 1880 a 1894. Fins al 1882 es publicà desenalment i al 1883 amb el nou editor, Carles Sampons, passà a ser quinzenal. En aquest període aparegueren rellevants articles premiats relacionats amb l'Exposició del 1888. Hi col·laboraren els principals artistes i escriptors del moment.

En una segona etapa, del 1903 al 1917 aparegué com a setmanari i es convertí en una de les principals publicacions catalanes on hi col·laboraren personalitats com Joan Maragall, Narcís Oller, Josep Carner o Josep Maria Folch i Torres. En tot moment mantingué el seu esperit tradicionalista i de Renaixença i es feu ressò de moltes iniciatives culturals i catalanistes⁴¹.

Fou una revista amb un simbolisme patriòtic marcat que ja es deixava entreveure en el dibuix de la portada on apareixia un pagès amb barretina, les montanyes montserratines al fons i els escuts de les quatre províncies catalanes⁴².

– El *Cu-cut!*

En el context de l'últim terç del segle XIX, amb un públic poc alfabetitzat, un periodisme combatiu i tenint com a precedent *La Campana de Gràcia*, nasqué el *Cu-cut!*. Aquest tingué un gran impacte ja que fou la primera publicació satírica escrita en català i, a més, catalanista. Aquesta estava íntimament lligada amb els interessos polítics de la Lliga Regionalista i rebé col·laboracions dels millors artistes de principis del segle XX. La innovació en quan a estètica i tècnica feu que n'imitessin l'estructura fins als anys trenta. Els números constaven de setze pàgines, editades per Josep Baguñà i impreses per Marià Galve, usualment amb coberta a dues tintes. El preu de venda era de deu cèntims per número. El director literari fou Manuel

39 HUERTAS, Josep Maria., *200 anys de premsa diària a Catalunya. 1792-1992*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya, 1995. pàgs. 278-279

40 TORRENT, Joan; TESIS, Rafael., *Història de la Premsa Catalana...* vol. 1 pàg. 344- 349

41 CARRERAS, Joan (dir.), *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989. vol. 13 pàg. 40

42 TORRENT, Joan; TESIS, Rafael., *Història de la premsa catalana...* vol.1 pàg. 193

Folch i Torres i el director artístic, Gaietà Cornet⁴³. El grup de caricaturistes que col·laborà més asiduament amb aquesta publicació en els seus deu anys d'existència foren bàsicament Gaietà Cornet, Joan Llaverias, Joan Garcia Junceda, Ricard Opisso, Feliu Elias Bracons i Ismael Smith⁴⁴.

Després de l'assalt a la redacció de la revista per part dels militars el Govern en suspengué la publicació. Amb un intent d'evitar la censura aparegué la revista *Garba* sobre art i literatura però que mica en mica anirà adoptant la morfologia del *Cu-cut!* i per aquest motiu la clausuraren⁴⁵.

Publicacions específiques

– Vell i Nou

Revista d'Art sorgida a Barcelona el 13 de març de 1915. Fou propietat de Santiago Segura i fou dirigida successivament pel mateix Segura, per Joaquim Folch i Torres, per Romà Jori i per Joan Sacs. Estava dedicada a l'Art de totes les èpoques amb un criteri divulgatiu i hi participaren molts dels principals escriptors i artistes noucentistes com Josep Agaray, Miquel Ferrà, Bonaventura Gassol i Eugeni d'Ors. Pretenia ser portanveu a l'estranger de les nostres manifestacions artístiques⁴⁶. En aquesta primera etapa es publicà quinzenalment però a partir de l'abril de 1920 la revista passà a ser mensual i més eclèctica. Es deixà de publicar l'any següent⁴⁷.

– D'Ací i d'Allà

Magazí publicat a Barcelona entre el 1918 i el 1936. Formava part de l'empresa Editorial Catalana fundada per Francesc Cambó. S'edità mensualment fins al 1931 moment en que passà a ser trimestral. Fou dirigida per Josep Carner, Ignasi Folch i Torres i Carles Soldevila successivament. L'eclecticisme ideològic i polític de la revista feu que hi col·laboréssin intel·lectuals molt diversos. Estava dotat d'un estil europeitzat pel relleu de les fotografies i la seva atenció en l'actualitat⁴⁸.

Contenia noranta sis pàgines a dues columnes cada una acompanyades per nombrosos gravats i fotografies⁴⁹.

– Gasetta de les Arts

Revista barcelonina de caràcter quinzenal compresa entre el 1924 i el 1930. A la seva primera etapa, fins al 1927, fou dirigida per Joaquim Folch i Torres. El 1928 es fusionà amb *La Ciutat* i *La Casa* i la direcció fou compartida amb Rafael Benet. Aquesta publicació tingué gran rellevància pel que fa a la divulgació de l'art antic i modern⁵⁰.

– Pèl i Ploma

Revista artística i literària que es publicà entre 1899 i el 1903. El seu fundador i director artístic fou Ramon

---

43 CAPDEVILA, Jaume (coord.), *Cu-cut!. Sàtira política en temps traspalsats. 1902-1912*. Barcelona: Efadós, 2012 pàgs. 17-18

44 *Ibidem* pàgs. 29-32

45 *Ibidem* pàg. 21

46 TORRENT, Joan; TÀSIS, Rafael., *Història de la premsa catalana...* vol.1 pàg. 528

47 CARRERAS, Joan (dir.), *Gran Enciclopèdia Catalana...* vol. 23 pàg. 492

48 *Ibidem*, vol. 8 pàg. 425

49 TORRENT, Joan; TÀSIS, Rafael., *Història de la premsa catalana...* vol.1 pàg. 502

50 CARRERAS, Joan (dir.), *Gran Enciclopèdia Catalana...* vol. 11 pàg. 495

Casas el qual s'acompanyà de Miquel Utrillo per a la part literària. Es tracta d'una derivació de la publicació *Quatre Gats* i serà una de les revistes més representatives del modernisme català. Hi publicaren dibuixos Ramon Pichot, Isidre Nonell i Pablo Ruiz Picasso⁵¹.

Com el mateix Utrillo anunciava al primer número es tractava d'un "modest semmanari artístic, ont anirà publicant dibuixos escullits entre ls que semblin més agradables i curiosos, i que al cap de l'any formin un aplec interesantíssim, admirat pels coneixedors i, si convé, imitat pels xicotets que comencin a fer nassos"⁵².

L'any 1901 passà a convertir-se en una revista mensual d'Art amb 32 pàgines a dos colors i cobertes. Hi trobem noves signatures com la de Francesc Rosselló, Jaquin Verdaguer o Joaquim Torres-García⁵³.

Diaris Barcelonins

– Diario de Barcelona

El fundà el 1792 Antoni Brusi i Mirabent el qual també fou el primer introductor de la litografia a Espanya. A la mort d'aquest assolí la direcció Pau Soler. Fou després d'una estada a França quan el fill del primer, Antoni Brusi i Ferrer, inicià la dirigència del diari convertint el que era un simple noticiari en una publicació amb articles d'interès, crònica local i posició ideològica. Aquests articles sorgien de la mà d'autors com Joan Cortada i Pau Piferrer. Es tractava d'un periòdic marcadament conservador i monàrquic. En agraïment el rei creà el marquesat de Casa Brusi, família que passarà la direcció del diari de generació en generació.

En la configuració d'aquest diari també fou rellevant la figura de Joan Mañé i Flaquer el qual dirigí el diari entre 1860 i 1901, gràcies a ell començà a col·laborar amb aquesta empresa el jove Joan Maragall i Gorina el qual hi seguiria participant durant uns anys.

A partir del 19 de juliol de 1936 el *Diario de Barcelona* es veié afectat per una primera incautació per part del partit Estat Català, pel canvi del llenguatge d'escriptura al català així com de la modificació del seu nom pel de *Diari de Barcelona, portanveu d'Estat Català*. Aquesta nova situació s'allargà fins al 22 de juliol de 1937 quan s'atura l'edició del diari. Reapareixerà l'1 d'agost del mateix any en castellà i amb l'antic nom. Després d'aquest número se'n publicarà un altre a l'octubre i ja no es tornarà a imprimir fins passada la Guerra Civil, el 24 de novembre de 1940⁵⁴.

– La Publicitat

Diari publicat a Barcelona entre el 1922 i el 1939. D'escriptura en català provenia de l'antic diari en castellà *La Publicidad* que fou adquirit pel partit polític d'Acció Catalana. En un inici va ser dirigit per Lluís Nicolau d'Olwer el qual fou obligat a exiliar-se durant la Dictadura de Primo de Rivera i per aquest motiu fou substituït per Martí Esteve i posteriorment per Carles Capdevila i Antoni Vilà-Bisa. És considerat un òrgan rellevant del catalanisme intel·lectual i hi col·laboraren els millors escriptors dels Països Catalans d'entre els quals trobem a Antoni Rovira i Virgili, Carles Soldevila, Pompeu Fabra i Tomàs Garcés entre d'altres. A més també hi participaren destacats polítics, historiadors, científics i crítics literaris. El diari fou suspès arran dels fets del sis d'Octubre de 1934 i substituï el seu nom pel de *Mirador*. Reaparegué amb el nom originari l'1 de

51 TORRENT, Joan; TÀSIS, Rafael., *Història de la premsa catalana...* vol.1 pàg. 229

52 UTRILLO, Miquel., *Presentació*. Barcelona: Pèl i Ploma, núm. 1, 3 juny 1899, pàg. 2

53 TORRENT, Joan; TÀSIS, Rafael., *Història de la premsa catalana...* vol.1 pàg. 230

54 *Ibidem*, vol.1 pàgs. 106-115

gener de 1935. La fi de la guerra suposà la seva desaparició definitiva⁵⁵.

– La Humanitat

Iniciat el 1931, fou el diari oficial del partit Esquerra Republicana de Catalunya, i es diferenciava de *L'Opinió* de caràcter més independentista. L'impulsor del diari fou Lluís Companys i Lluís Capdevila en fou el director. El 1934, arran dels fets del sis d'octubre, el govern de Catalunya fou empresonat i l'Estatut suspès. El 10 d'octubre el diari publicà un article d'Antoni Rovira i Virgili on criticà aquests fets i instà a que s'apliqués la legalitat vigent. L'endemà, el diari ja no va poder publicar-se i per això canvià el nom per *La Ciutat*. El diari recuperà el seu nom el 16 de gener de 1935. Durant la Guerra Civil fou un dels diaris més ben informats. Es mantindrà a l'exili i tornarà a Barcelona on seguirà publicant del 1979 al 1986.

La morfologia del diari era moderna amb 8 pàgines i 5 columnes cada una. El 1932 passa a tenir 12 pàgines i durant la guerra les anirà reduïnt. Sempre utilitzarà titulars cridaners i recorrent a fotografies, retrats i articles d'opinió en portada⁵⁶.

– El Día Gráfico

Publicat des del 1913 fins al 1939 aquest fou el primer diari que donà la màxima rellevència a la fotografia. La seva estructura era diferent a la d'altres diaris ja que aquest contenia la informació local en les primeres pàgines seguida dels esports i espectacles per arribar a la informació regional, nacional i internacional. Les dues últimes pàgines del diari eren reservades a la publicitat. Durant la guerra el diari fou incautat i esdevingué l'òrgan del Partit Republicà d'Esquerra que representava a Catalunya la Izquierda Republicana de Manuel Azaña⁵⁷.

Butlletins

– Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona

Publicació de caràcter mensual i il·lustrada pertanyent a la Junta de Museus. Fou editada a Barcelona entre el juny de 1931 i el desembre de 1938. Sota la direcció de Joaquim Folch i Torres donà a conèixer les col·leccions i la vida dels museus de Catalunya, sobretot els de la ciutat comtal, i hi col·laboraren els millors especialistes. El 1941 tornà a aparèixer sota el nom d'*Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* aquesta vegada escrit en castellà i amb la inclusió de monografies. Del 1941 al 1947 fou dirigida per Xavier de Salas i del 1948 al 1968 per Joan Ainaud i de Lasarte⁵⁸.

– Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya

Butlletí impulsat pel departament de publicacions del MNAC des de 1993 i que s'edita a partir de volums que recullen estudis i treballs relacionats amb la Història de l'Art, la museografia, la restauració i altres matèries afins.

---

55 CARRERAS, Joan (dir.), *Gran Enciclopèdia Catalana...* vol. 18 pàg. 423

56 HUERTAS, Josep Maria., *200 anys de premsa diària a Catalunya. 1792-1992...* pàg. 420

57 *Ibidem*, pàgs. 334-335

58 CARRERAS, Joan (dir.), *Gran Enciclopèdia Catalana...*, vol. 5 pàg. 439

Observant aquest seguit de publicacions podem veure l'interès per al Museu d'Art que oferien els diferents diaris en determinats períodes històrics. A finals del segle XIX cal destacar el *Diario de Barcelona* com la premsa diària més interessada en informar sobre la qüestió dels museus. A principis del 1900 ja trobem la intervenció d'altres publicacions com *Pèl i ploma*, la *Joventut* o *Il·lustració Catalana*. Posteriorment, des dels anys 1908 fins al 1930 trobarem un diari que s'encarregarà de fer ressò sobre les notícies relacionades amb els museus. Es tracta del diari *La Veu de Catalunya*. Aquest tipus d'articles apareixien a la seva secció anomenada Pàgina Artística. A partir dels anys 30 la publicació que tindrà més en compte els esdeveniments relacionats amb els museus serà el *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*. Més recentment, des del 1993, comptem amb el propi *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya* per a informar de manera aprofundida i monogràfica sobre els temes relacionats amb el dit museu i les seves obres.

HIPÒTESIS I OBJECTIUS

A partir de la realització de l'Estat de la Qüestió podem veure que aquells aspectes que queden oberts de cara a futures investigacions i que més coincideixen a l'hora d'analitzar aquells aspectes no tractats en la bibliografia anterior són un estudi detallat de la itinerància de les obres des que arriben al museu fins a la seva col·locació el 1939, una recerca fotogràfica que ens mostri al màxim possible aquesta itinerància a través de les diferents instal·lacions i un estudi de l'ingrés d'aquestes obres.

Un altre punt que apareix sovint com a susceptible de ser estudiat en profunditat seria un anàlisi dels col·leccionistes que aporten obra en aquest període i del tipus de col·lecció que tenen així com l'estudi d'aquelles persones de la Junta que durant aquests anys intervenen en l'adquisició o no d'obra artística.

A partir d'aquí podríem establir tres hipòtesis:

Hipòtesis 1: Sobre la itinerància de les peces de les col·leccions de Renaixement i Barroc al Museu d'Art de Catalunya. Es parteix de la idea que aquestes col·leccions es veuen sotmeses a canvis constants durant aquests anys, del 1888 al 1939, a causa de la variable assignació d'espais com a contenidor de museus i del canvi d'institució regidora.

Hipòtesis 2: Pel que fa al col·leccionisme, partim de la hipòtesi que els col·leccionistes que aportaren obra de pintura de Renaixement i Barroc durant aquests anys seguien els gustos estètics de l'època i tenien un interès per un tipus de peça concret.

Hipòtesis 3: Sobre el paper de la Junta de museus en l'adquisició de peces, s'estableix la hipòtesis a partir de la concepció de la Junta com a entitat interessada sobretot en l'adquisició d'obra medievalista i del pes considerable que certs membres tingueren per decantar la balança cap a la preservació d'aquest tipus d'Art.

Per a intentar donar resposta a aquestes hipòtesis es marcaran un seguit d'objectius:

Un primer objectiu consistirà en analitzar l'evolució històrica de la secció de pintura del Renaixement i Barroc del Museu d'Art de Catalunya entre el 1888 i el 1939, sempre en conjuminació amb el context històric, social i polític i amb la història del propi museu. Per a poder desenvolupar aquest objectiu es farà ús de la bibliografia precedent relacionada amb el context històric, amb el museu i amb les col·leccions i també es recorrerà a les fonts primàries com les actes de la Junta de Museus, articles de la premsa de l'època, tant de caire artística com generalista i dels arxius fotogràfics que ens mostrin les obres dins el museu.

Un segon objectiu serà analitzar aquells col·leccionistes que aporten obra entre el 1888 i el 1939, és a dir, Ramir i Rosa Lorenzale, Leopold Gil, Emili Cabot, Lluís Plandiura, Francesc Fàbregas i Maria Badeigts, així com també l'origen de la seva col·lecció i la seva morfologia. Per al desenvolupament d'aquest propòsit s'utilitzarà bibliografia referent al col·leccionisme, les actes de la Junta que hi facin referència juntament amb els inventaris que s'aporten en relació a l'ingrés de les col·leccions al museu, articles de premsa de l'època

que parlin del procés d'ingrés de les obres així com documents fotogràfics que ens mostrin les col·leccions en la localització prèvia a l'accés al museu.

El darrer objectiu consistiria en estudiar aquelles personalitats vinculades amb la Junta de Museus que més van intervenir en el procés d'adquisició d'obres per al Museu d'Art de Catalunya entre el 1888 i el 1939, és a dir, Joaquim Folch i Torres, Josep Pijoan, Josep Llimona i Raimon Casellas. Per al tractament d'aquest objectiu s'emprarà bibliografia específica sobre aquestes personalitats, publicacions que siguin de la seva autoria i documentació de l'època.

Hipòtesis	Objectius
Itinerància de les obres de Renaixement i Barroc	Anàlisi de l'evolució de la secció en conjuminació amb el context històric i museístic de la ciutat
Col·leccionistes	Anàlisi biogràfic dels col·leccionistes i de l'origen i tipologia de les seves col·leccions
Membres de la Junta	Estudi de les personalitats que més intervingueren en l'adquisició de peces artístiques per al museu

DESENVOLUPAMENT SEGONS DÈCADES

S'ha dut a terme un anàlisi de la cronologia compresa entre el 1888 i el 1939. S'han escollit aquestes dates per coincidir la primera amb l'Exposició Internacional de 1888, la qual deixarà nous edificis que s'empraran amb finalitat museística, i per ser la segona l'any que marcarà la fi de la Guerra Civil Espanyola, moment en el qual retornen les obres al Palau de Montjuïc.

S'ha decidit estudiar aquest període de temps a partir d'una divisió per dècades per tal de mantenir un discurs comparatiu (context històric-social, museístic i de les obres) més clar i ordenat.

1888- 1900

Context Històric

Al darrer terç del segle XIX Catalunya experimentà un ràpid procés de modernització que incrementava les diferències amb la resta de l'Estat Espanyol i que implicava dirigir-se cap a un capitalisme similar al que es produïa als països de l'Europa occidental. Els principals factors per aquests canvis foren l'arribada a les ciutats de molta població procedent de les zones agrícoles incentivades per les crisis cerealista al 1880 i vinícola al 1900, la consolidació dels sectors industrial i comercial, pilars de l'economia del moment, l'inici del sector serveis, la bona comunicació del territori a través de xarxes ferroviàries i carreteres i la tendència a l'associacionisme de la població⁵⁹.

Pel que fa a la ciutat de Barcelona, en aquesta ciutat es produí durant tot el segle XIX una destacable transformació que la reafirmà com a centre neuràlgic de Catalunya i com a capdavantera de la indústria i el comerç espanyols. Tres fets importants en la seva modificació urbanística seran l'enderroc de les muralles iniciat al 1859, l'aplicació del Pla Cerdà el 1860 i l'enderroc de la Ciutadella el 1868. Serà en aquesta segona meitat del segle XIX i bona part del XX quan es construirà l'Eixample el qual esdevindrà el nou centre residencial, de negocis i de serveis de la ciutat⁶⁰.

En el pla cultural trobem el sorgiment del Modernisme que es desenvoluparà als anys vuitanta i vindrà de la mà del naixement del mercat artístic a Barcelona, presidit principalment per la Sala Parés, dedicada exclusivament a comprar i vendre pintura i que fou oberta al públic el 1874. Aquesta nova clientela burgesa ja no imposava el seu criteri a l'hora d'adquirir les obres sinó que es deixava aconsellar pels especialistes⁶¹. De fet, el col·leccionisme d'Art esdevé important a Catalunya ben entrat el segle XIX. Durant molts anys l'únic col·leccionisme artístic fou aquell impulsat per l'Escola de Nobles Arts i que tenia una finalitat eminentment didàctica⁶². El col·leccionisme privat de pintura s'inicià a Catalunya de la mà d'Esteve Paluzie la col·lecció del qual contenia sobretot pintura clàssica amb obres atribuïdes a Murillo, Ribalta, Luca Giordano, Bassano o a Carracci. Més endavant, al 1854, Josep Carreras d'Argerich reunia obres atribuïdes a Rafael, Dürer, Van Dyck, Poussin, Zurbarán i Murillo, entre d'altres. Aquestes col·leccions demostren un

59 RIQUER, Borja., *La societat catalana dels anys vuitanta a Arquitectura i ciutat a l'Exposició Universal de Barcelona. 1888*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 1988 pàgs. 17-18

60 *Ibidem*, pàgs. 25-26

61 GABRIEL, Pere (dir.), *El Modernisme: 1890-1906*. Història de la Cultura Catalana. Barcelona: Edicions 62, 1995

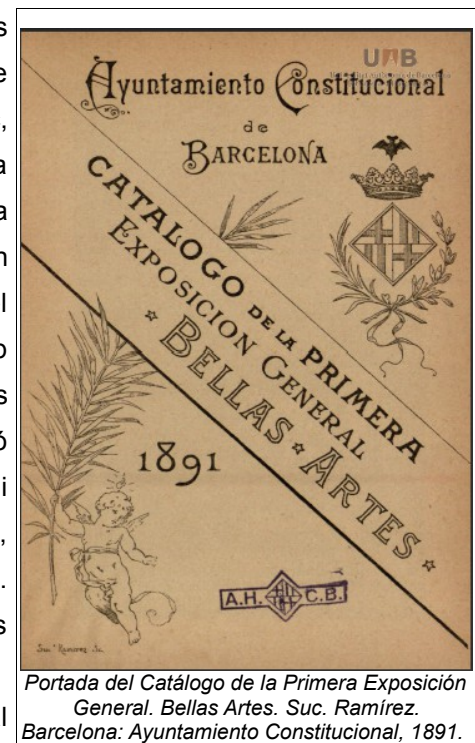
62 FONTBONA, Francesc., <<Associacionisme, mecenatge i col·leccionisme d'art entre els burgesos catalans del segle XIX>>, *Revista de Catalunya*, març 2001, núm 160, pàgs. 59-60

fort interès per l'Art del Renaixement i Barroc⁶³. En una guia de la ciutat de Barcelona de 1884 se'ns diu que *Barcelona cuenta con un gran número de coleccionistas y aficionados, cuyos ejemplares más notables han figurado dignamente en las Exposiciones arqueológicas celebradas en la Ciudad durante estos últimos años*⁶⁴. Fou precisament el desig d'augmentar la permanència de la possibilitat de visualitzar obres d'Art, també la creença que a partir del coneixement de l'Art produït a la Península ens facilitaria la realització d'un art propi no marcat pels dissenys de París i la implicació de persones com Francesc Miquel i Badia, el qual a través dels seus articles al *Diario de Barcelona* exposava el gran avanç que suposaven els museus per a la millora de la indústria artística en els països europeus on havia estat, que s'inicià la voluntat de crear uns museus propis d'Art⁶⁵.

A Barcelona sorgeix la idea d'organitzar una Exposició Universal de mans de l'empresari Eugeni R. Serrano de Casanova el qual havia visitat les exposicions de París i Viena i considerava que una mostra d'aquestes característiques donaria a conèixer la ciutat en l'àmbit internacional. S'escollí la ciutat de Barcelona com a seu de l'Exposició per la ja comentada rellevància que tenia en el pla nacional en aquells anys i per ser una de les ciutats més ben comunicades amb l'estranger. En realitat es tractava d'un instrument de política urbanística que fomentava el creixement de la ciutat i li permetia superar alguns dels obstacles que li ho impedièn⁶⁶.

Entre algunes de les millores que es feren a Barcelona trobem les obres d'adequació de la xarxa viària, l'enjardinament i guarnició de places i passeigs, l'inici d'obres d'edificis públics com l'Hospital clínic, el Palau de Justícia o la Model i la reforma del parc de la Ciutadella⁶⁷. Fou aquest parc l'escollit com a espai destinat a instal·lar-hi l'Exposició. (il·lustracions 1 i 2) El certamen va ser un dels esdeveniments més transcendents de l'època ja que fou el motor de la millora urbanística de la zona, enriqué la ciutat amb noves edificacions i assolí un bon èxit de públic⁶⁸. Una de les conseqüències d'aquest certamen és la creació d'una comissió especial per a la conservació dels Edificis del Parc de la Ciutadella i per fomentar els nous museus municipals: el Museu de Belles Arts, el Museu de les Reproduccions Artístiques i el Museu Arqueològic. El President d'aquesta comissió és Josep Gassó i el secretari Carles Pirozzini.⁶⁹

Dels edificis construïts en motiu de l'Exposició Universal cal destacar-ne dos que en un futur seran seu dels Museus d'Art de Barcelona. Per un costat trobem el Palau de Belles Arts (il·lustracions 3, 4 i 5) el qual fou projectat i dirigit per August Font i Carreras. Aquest edifici ja fou construït amb la voluntat d'una permanència posterior. El

Portada del Catálogo de la Primera Exposición General. Bellas Artes. Suc. Ramírez. Barcelona: Ayuntamiento Constitucional, 1891.

63 *Ibidem*, pàg. 66

64 ROCA i ROCA, Josep., *Barcelona en la mano: guía de Barcelona y sus alrededores*. Barcelona: E. López editor, 1884. pàg.196

65 PÉREZ, Fernando; SOCIAS, Immaculada (eds.), *La dispersión de objetos de arte fuera de España en los siglos XIX y XX*.

Barcelona: Universitat de Barcelona; Cadiz: Universidad de Cádiz, 2011 pàgs.18-20

66 GRAU, Ramon (dir.), *Exposició Universal de Barcelona. Llibre del Centenari. 1888-1988*. Barcelona: L'Avenç, 1988 pàg. 313

67 *Ibidem* pàgs. 325-327

68 *Ibidem* pàg. 319

69 GARCÍA, Andrea., *Museus d'art de Barcelona: antecedents, gènesi i desenvolupament fins l'any 1915*. Barcelona: MNAC, 1997 pàg.303

seu disseny s'assimilava al del Palau del Trocadero de l'Exposició de París del 1878. La funció d'aquesta construcció era donar cabuda a l'exposició de productes de belles arts i a l'Auditori on es realitzarien els actes d'inauguració, cloenda i repartiment de premis, entre d'altres esdeveniments. Es tractava d'un edifici de tres naus amb una nau central força més gran que les laterals les quals estaven rematades per torres. Aquestes naus laterals tenien dues plantes mentre que la nau central era d'una sola planta a tota alçada⁷⁰. L'edifici més important de l'Exposició i que també serà en determinats períodes contenidor d'obres d'art fou el Gran Palau de la Indústria. Aquest edifici ja era a mig fer quan l'Ajuntament es feu càrrec de l'Exposició i requerí la realització d'un projecte que reunís la part ja construïda amb la nova. Era un edifici gran que ocupava uns 70 mil metres quadrats i que fou obra de l'arquitecte Jaume Gustà i Bondia. Es tractava d'una estructura en forma de ventall de la qual se'n dividien tretze naus rectangulars⁷¹. Aquest tipus de planta deriva del gran palau de l'Exposició Universal de París del 1867⁷². La anomenada Nau Central es concebé com un edifici que perduraria en el temps un cop es desmuntessin les naus laterals. Aquest tenia un únic espai de gran alçada i una galeria que circumdava les parets perimetrals. L'aspecte exterior d'aquesta Nau estava inspirat en el cos central de la Universitat de Barcelona⁷³.

El Museu Municipal de Belles Arts

S'instal·larà el primer Museu d'Art Municipal al Palau de Belles Arts. Des d'un primer moment es vol donar una identitat pròpia a la secció d'Art. Es produeix el trasllat dels quadres que hi ha a les dependències de les cases consistorials fins al Palau de Belles Arts. El Museu Municipal de Belles Arts s'instal·là a la sala de la Reina Regent, l'espai més honorífic de l'edifici i fou finalment inaugurat el 18 de gener de 1891⁷⁴.

A través del catàleg⁷⁵ que es realitzà aquest mateix any i on apareix un llistat tant de les obres exposades amb motiu de la Primera Exposició General de Belles Arts com les obres del Museu Municipal poden afirmar que tot el conjunt d'obra pertanyia a artistes del segle XIX. S'inclouen tants els artistes difunts com artistes encara vius i, s'especifica el preu de les obres a la venda.

Com a òrgan rector es crea la *Comissió Municipal de Biblioteques, Museus i Exposicions Artístiques*.

Aquesta comissió es dividí en tres subcomissions o juntes formades per persones del camp de la cultura catalana. La Junta de Museus de Belles Arts, Indústries Artístiques i Reproduccions va celebrar la seva primera reunió el 12 de desembre de 1891. La funció de secretari fou encarregada a Carles Pirozzini⁷⁶.

---

70 HEREU, Pere., <<L'arquitectura de l'Exposició>> a *Arquitectura i ciutat a l'Exposició Universal de Barcelona. 1888*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 1988 pàgs. 210-211

71 GARRUT, Josep M^a., *L'exposició universal de Barcelona de 1888*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1976 pàg. 31

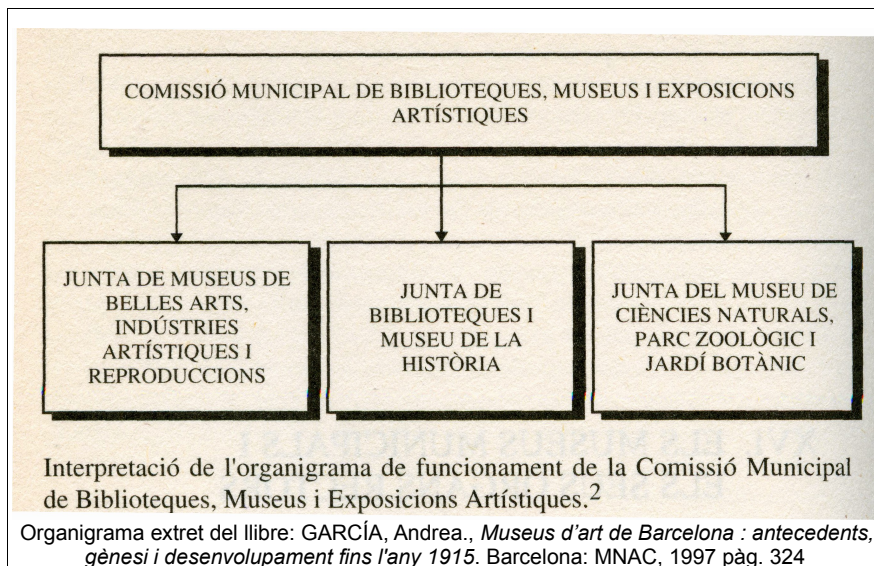
72 ARRANZ, Manuel; GRAU, Ramon; LOPEZ, Marina., *El parc de la Ciutadella, una visió històrica*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona; L'Avenç, 1984. pàg. 76

73 HEREU, Pere., <<L'arquitectura de l'Exposició...>> pàgs. 208-209

74 GARCÍA, Andrea., *Museus d'art de Barcelona...*, pàg.316

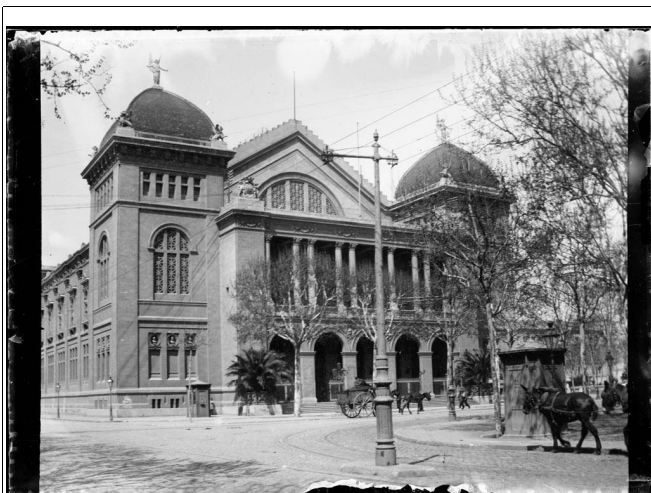
75 *Catálogo de la Primera Exposición General Bellas Artes. Barcelona: Ayuntamiento Constitucional, 1891*

76 GARCÍA, Andrea., *Museus d'art de Barcelona...*, pàgs. 323-325

A la quarta reunió, el 30 de gener de 1892, s'acordà dividir la junta en tres blocs o seccions, tot mantenint les reunions generals. Cada secció corresponia a una tipologia de patrimoni així doncs trobem la Secció del Museu de Belles Arts, la Secció del Museu d'Indústries Artístiques i la Secció del Museu de Reproduccions Artístiques. Aquesta complexitat burocràtica dificultava en gran mesura l'aprovació de noves adquisicions ja que havien de ser aprovades per les diferents juntes⁷⁷.

La Comissió també reflexionà sobre els museus recentment inaugurats i les seves possibilitats. Volien situar-los en edificis que els permetessin ampliar la col·lecció i, alhora, tenir espai per a poder organitzar exposicions temporals. És per aquest motiu que es decideix mantenir el Museu de Reproduccions Artístiques a la Nau Central de l'antic Palau d'Indústria i es conserva el Museu de Belles Arts al Palau del mateix nom ja que l'exposició es podia expandir fàcilment cap a les sales del primer pis. El Museu Municipal de Belles Arts tindrà poca activitat des del moment de la seva creació, en part degut a la escassetat de reunions entre els membres de la junta responsable. Les possibilitats d'adquirir obres són força freqüents però les peces no solen ser del gust de la Comissió o no es disposa de recursos econòmics necessaris per adquirir-les. L'estudi que fa Andrea Garcia de les actes d'aquest període mostra com *els límits que s'establien entre objecte artístic, de reproducció o històric estaven encara en procés de reflexió*⁷⁸. Aquest fet es veu clarament en l'acta de la Junta de Biblioteques y Museu de la Història del 8 de febrer de 1892 on s'esmenta que

El Palau de Belles Arts de Barcelona. 14 març 1900. Autor: Màrius Aguirre. Identificador: AFCEC_AGUIRRE_X_267. Centre Excursionista de Catalunya

s'ha ofert a la Junta *una petaca de oro con esmaltes y un plato antiguo decorativo de plata dorada*⁷⁹. És a dir que encara no estaven traçades les línies entre l'objecte artístic i l'objecte amb simple valor històric. A

⁷⁷ *Ibidem*, pàg. 337

⁷⁸ GARCÍA, Andrea., *Museus d'art de Barcelona...*, pàg. 347

⁷⁹ Acta de la Junta de Bibliotecas y Museo de la Historia. 8 febrer 1892 Codi: ANC1-715-T-7 pàg.2

aquestes confusions se li suma la reflexió sobre si col·leccionar art propi o estranger i és per això que ens aquest període s'inicia la voluntat de presentar principalment l'art nacional. Tot i aquesta mancança d'una línia d'adquisicions a seguir si que es marquen unes pautes bàsiques que havien de seguir aquelles persones que proposaven la compra d'alguna peça. De fet a l'article segon del Reglament de la Comisión de Bibliotecas, Museos y Exposiciones s'estableix que, en quant a la compra de peces d'artistes contemporanis, *los expositores al entregar sus obras presentarán una nota que determina la seccion en que va comprendida, sus dimensiones, su precio en pesetas y las demás condiciones que se deseen resaltar [...]»⁸⁰.*

Poc a poc el Museu de Belles Arts continuava ampliant-se amb obres contemporànies derivades de les exposicions temporals. És per aquest motiu que, a partir de 1894, la Junta començà a patir l'angoixa del possible trasllat del museu a la Nau central de l'antic Palau de la Indústria⁸¹. La Diputació sol·licita unes sales del Palau de Belles Arts per a instal·lar-hi el Museu Provincial de Belles Arts. Aquest museu s'havia format al 1879 a partir de la col·lecció agrupada per la Comissió de Monuments de la Província de Barcelona el qual convisqué amb el Museu de la Reial Acadèmia de Belles Arts⁸² a la capella de Santa Àgata. A partir del *Catálogo del Museo Provincial de Antigüedades de Barcelona* del 1888 podem saber que aquest museu tenia inventariats 1505 objectes de tipologia molt diversa que agrupava tant làpides romanes i medievals com fragments escultòrics, mosaics, objectes ceràmics o retaules⁸³.

L'espai per reunir a les dues col·leccions era insuficient i, és per aquest motiu que es comença a plantejar una reforma dels museus. Es decideix situar el Museu Municipal de Belles Arts, el Museu Provincial de Belles Arts, el de Reproduccions i el d'Història en un mateix espai, a la Nau Central del Palau d'Indústria, tot i que aquest no reunia les condicions necessàries mínimes per a ser seu contenidor de museus ja que presentava greus defectes com, per exemple, l'aparició de goteres i el fet que la llum natural incidís directament sobre les obres. El Palau de Belles Arts, per la seva part, es destinà a la celebració d'exposicions, com la III Exposició de Belles Arts (il·lustracions 7, 8 i 9), i actes socials⁸⁴.

Pel que fa a la direcció dels ens museístics, a l'estiu de 1897 es creà una nova Comissió General que pretenia controlar tots els esdeveniments culturals de la ciutat. Aquesta Comissió continuava derivant en seccions que passaven a tenir una funció merament consultiva. Un fet destacable és la incorporació de Raimon Casellas dins la junta de la secció de Biblioteques, Museus i Exposicions. En aquest període s'experimenta una decadència dels museus. Aquesta és deguda a la manca de pressupost el qual es destinava principalment a les reparacions de la Nau Central del Palau d'Indústria i a l'adequació dels espais del Palau de Belles Arts per a fer-hi exposicions. Altres impediments són la manca d'un horari estable d'obertura dels museus al públic i l'escassetat de recursos i personal⁸⁵.

A finals de l'any 1898 Camil Català, President de la Comissió de Governació, donava l'ordre de trasllat de les obres artístiques situades a la galeria alta de la Nau central al Palau de Belles Arts. L'any 1899, com a conseqüència de les remodelacions al Palau del governador i a l'antic Arsenal, es planteja la possibilitat de

80 Acta de la Junta de Museus de Belles Arts, Indústries Artístiques i Reproduccions. 19 desembre 1891. Codi: ANC1-715-T-2 pàgs. 2-3

81 GARCÍA, Andrea., *Museus d'art de Barcelona...*, pàg. 348

82 Per a més informació sobre el Museu de la Reial Acadèmia Catalana de les Belles Arts de Sant Jordi consultar FONTBONA, Francesc., *El Museu de la Reial Acadèmia Catalana de les Belles Arts de Sant Jordi (1775), primer museu d'Art de Catalunya*. Barcelona: Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, VII.VIII, 1993-1994, pàgs. 167-186

83 ELÍAS DE MOLINS, Antonio., *Catálogo del Museo Provincial de Antigüedades de Barcelona*. Barcelona: Imprenta Barcelonesa, 1888 pàg. 12

84 GARCÍA, Andrea., *Museus d'art de Barcelona...*, pàgs. 350-354

85 *Ibidem*, pàgs. 356-360

convertir aquest últim en la seu dels museus d'Art i Arqueologia. Finalment aquesta idea, per al moment, no transcendirà a la realitat⁸⁶.

La Col·lecció de Renaixement i Barroc

Durant aquesta època s'ha donat molt poca importància a les obres antigues i les propostes de venda que s'han fet han estat quasi completament desestimades. Els ingressos en aquest sentit s'han limitat a les cessions de les obres propietat de l'Ajuntament i a algun llegat o donacions de particulars o entitats⁸⁷. No serà fins a finals dels anys noranta quan es comença a tenir en compte aquest tipus d'art "antic", bàsicament la pintura renaixentista i barroca. Al febrer del 1900 Josep Llimona deia el següent a la sessió de la Junta: (sobre la voluntat de propiciar les donacions de quadres antics) *procurando de este modo y con las adquisiciones que buenamente pueda hacer el Municipio, la creación de una Sección de pinacoteca, que enriquecería el Museo de Bellas Artes*⁸⁸. A partir d'aquestes dates la junta prendrà consciència d'aquesta mancança existent en els museus municipals. Pel que fa a les adquisicions dutes a terme per la Junta en aquest període aquestes estan centrades en peces d'artistes contemporanis que han obtingut premis en certàmens de Belles Arts organitzats fora de l'àmbit de la ciutat⁸⁹. Tot i així, si que trobem donacions o llegats d'obres d'altres períodes. És el cas del llegat d'Eduard Bosch i Laredo que, a part de nombrosos objectes d'arts decoratives, està compost per dues miniatures sobre coure⁹⁰, un retaule flamenc del segle XIV amb guardapols tallat i daurat d'estil barroc, dos quadres de perspectiva representant temes arquitectònics renaixentistes de l'escola italiana⁹¹, un quadre signat per Maimó⁹² que mostra un jueu davant Jesús, l'obra *El Nen Jesús Adormit* d'Alosno Cano o de Bocanegra⁹³ i dues taules de Mirabent on figuren gotims de raïm⁹⁴. Una altra donació serà la d'Antoni Rosich i consistí en dues pintures de coure del segle XVII que representen personatges il·lustres de l'època.⁹⁵

---

86 *Ibidem*, pàgs. 365-366

87 BORONAT, Mª Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999 pàg. 33

88 Acta de la Junta Tècnica dels Museus d'Arqueologia, Belles Arts i Indústries Artístiques. Sessió de 21-II-1900. Pàg.5

89 BORONAT, Mª Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999 pàg. 59

90 Segons Maria Josep Boronat (a *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999 pàg. 63) el primer seria d'autor anònim i representaria un Sant Jeroni al desert o un Sant Ignasi a la cova, segons el document, i el segon es tractaria d'un original de Claudio Coello que representa el retrat d'un personatge de l'època.

91 La Dra. Boronat especifica una possible autoria de Gir. Paolo Panini o Danini. Els temes són la Circumcisió i la Presentació. Es tracta de pintures a l'oli de 0,80x 1, 19 cadascun. Apareixen citat en el *Catálogo del Museo de Bellas Artes. 1906*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1906 pàg.82

92 Maimó. *Jesús*. Escola andalusa. Oli sobre tela, 1,15x1,63 cm

93 Alonso Cano. *El Nen Jesús i la Verge*, d'escola sevillana. Oli sobre tela, 0,81x 1,02 cm

94 Mirabent. *Gotim de raïm blanc*. 1878. Oli sobre fusta, 37x 28 cm

Mirabent. *Gotim de raïm negre*. 1878. Oli sobre fusta, 37x28 cm

95 BORONAT, Mª Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999 pàg. 64

Context Històric

A principis del segle XX s'introdueix el nacionalisme a la política. De la burgesia catalana en sorgí la Lliga Regionalista formada per joves polítics i intel·lectuals barcelonins entre els quals es trobava Enric Prat de la Riba. Amb l'aparició d'aquesta nova entitat de caire nacionalista es trenca el torn de partits a Catalunya. Tot i així, les conseqüències de la vaga general de 1902 foren una tendència més dretana del partit i l'inici de les divergències entre els membres d'aquest. Aquest fet, juntament amb els mítings lerrouxistes, de caire anticlerical i anticatalanista, feu augmentar els vots al sector republicà. Amb la visita del monarca Alfons XIII a Barcelona el 1904 es produí l'escissió de la Lliga Regionalista⁹⁶. El sector del partit de tendència republicana representada per personalitats com Domènec i Muntaner o Ramon Casas crearà el 1906 el centre Nacionalista Republicà⁹⁷. El triomf de la Lliga a les eleccions i la publicació d'una caricatura a la revista el *Cu-cut!*, va desencadenar una resposta violenta per part d'un grup d'oficials de l'exèrcit que el 25 de novembre de 1905 destruïren la seu de la revista satírica i també la seu de La Veu de Catalunya. El problema de la militarització de la vida política centra l'atenció de la gent més polititzada. Aquest fenomen té un origen llunyà i s'accentuà amb la pèrdua de les colònies sud-americanes a principis del segle XIX que tingueren com a conseqüència la tornada d'un exèrcit amb massa membres que esdevindrà un factor actiu de la política d'un país debilitat. Els primers atacs de personal militar contra la premsa ja s'havien produït a Madrid el 1895. L'exèrcit volia deixar clar que no tolerava cap crítica⁹⁸.

Les respostes davant els fets del *Cu-cut!* foren immediates tant per part dels que recolzaven aquella acció com pels detractors. Entre els defensors trobem altres personatges militars i el sorgiment a Madrid d'una corrent que defensava el càstig contra el separatisme a Catalunya. Per altra banda, hi havia els que es posicionaven contra aquesta l'acció del *Cu-cut!* com el senador Marquès de Camps i Francesc Cambó que anaren a Madrid per a donar una dimensió política a la protesta. Aquests fets provocaran la dimissió del president del govern, Montero Ríos i el succeïra Segismundo Moret el qual provocarà una repressió ràpida i contundent cap al catalanisme amb mesures com la prohibició de l'ús públic del català. També es crearà el *Proyecto de Ley de Represión de los Delitos contra la Patria y contra el Ejército*, que serà coneguda

96 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània: de la Guerra del Francès al nou estatut*. Barcelona: Pòrtic, 2006 pàgs. 237-242

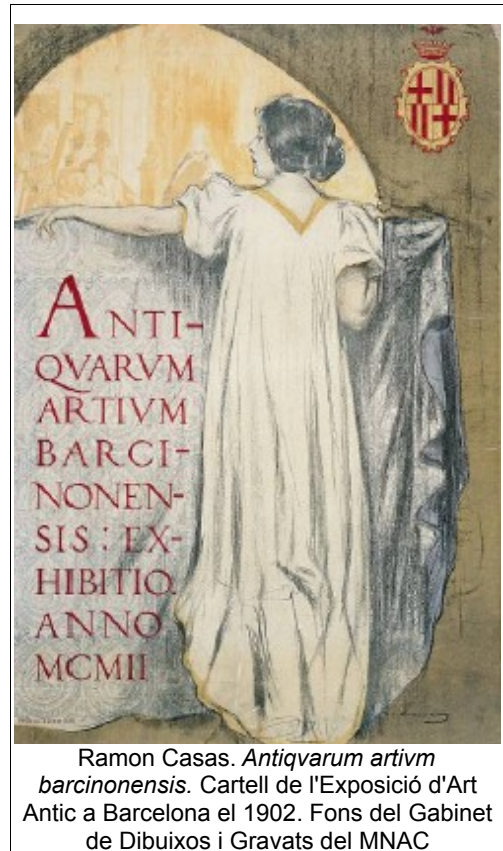
97 *Ibidem* pàgs. 242-245

98 *Ibidem*, pàgs. 245- 247

com a Llei de Jurisdiccions⁹⁹.

La indignació dels sectors catalanistes davant d'aquest fet ocasionà la voluntat de crear una entesa entre partits i en derivà una nova formació política: Solidaritat Catalana. Aquesta organització política es fonamentava en l'anomenat programa del Tívoli del qual en destaquem el fragment que la definia: *davant l'amenaça d'una violació legislativa del dret públic, subsegüent a una violació pública, ostentosa i tumultuosa, dels drets constitucionals, perpetrada a Barcelona, va despertar-se en l'ànima catalana un moviment de protesta, determinant d'un estat d'unitat efectiva de la consciència del nostre poble: tal fou, a la primeria, la Solidaritat Catalana*¹⁰⁰. Aquest grup estava format per la Lliga Regionalista, els republicans nacionalistes i federals, la Unió Catalanista i els carlins; per tant, en quedaven exclosos, tant sols, els llerrouxistes i la dreta monàrquica. Els seus principals objectius eren combatre la Llei de Jurisdiccions i aconseguir una descentralització per a Catalunya. El més rellevant d'aquest grup polític era que aglutinava sectors socials i polítics diversos. Cal destacar també que Francesc Macià, aleshores tinent coronel d'enginyers i cap de la comandància de Lleida, no es va solidaritzar amb les accions dutes a terme pels seus homònims i va entrar a formar part d'aquesta nova Solidaritat Catalana la qual obtindrà una victòria aclaparadora a les eleccions. Aquest triomf comportà el nomenament d'Enric Prat de la Riba com a president de la Diputació de Barcelona. Tot i així, l'agrupació es veié dissolta tant sols un any després a conseqüència de la divergència d'opinions entre els partits que la formaven¹⁰¹.

Prat de la Riba escriví el 1906 el llibre *La Nacionalitat Catalana* el qual juntament amb els principis establerts per Eugeni d'Ors, com l'art regenerador, l'antimecanicisme, el postpragmatisme, l'idealisme objectiu i l'antidialèctica¹⁰², serviran com a punt de partida per al noucentisme, un moviment polític i cultural que aglutinarà la majoria d'intel·lectuals i artistes de l'època i que segons Joaquim Folch i Torres serà conseqüència directa del modernisme¹⁰³. El noucentisme neix amb la voluntat de trencar amb els ideals romàntics ancorats al passat i amb el desig de crear una imatge i cultura pròpia de Catalunya. Aquests anhels coincideixen amb la modernització d'una societat cada vegada més urbana i massificada. També sorgeix la idea de l'intel·lectual compromès amb la seva societat i que participa en política¹⁰⁴.

99 CASASSAS, Jordi; COLOMINES, Agustí; GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo; SANTOLARIA, Francesc., *Els fets del Cu-cut!, cent anys després*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2006 pàgs. 11-19

100 GALOFRÉ, Jordi., *Documents de Catalunya. Recull de textos històrics*. Barcelona: Barcanova, 1990 pàg. 194

101 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània...* pàgs. 245-247

102 BILBENY, Norbert., *Eugeni d'Ors i la ideologia del Noucentisme*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1988

103 FOLCH I TORRES, Joaquim., *Al començar l'Història dels Noucentistes. A propòsi de l'Almanach*. Pàgina Artística de la Veu de Catalunya. Núm. 62. Barcelona. 23 novembre de 1911

104 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània...* pàgs. 255-256

Un fet molt rellevant dins aquesta dècada fou la Setmana Tràgica de Barcelona del juliol de 1909. Es tractava d'una insurrecció popular que posava de manifest les fractures polítiques i socials de la societat catalana. Les bandes populars barcelonines van aixecar barricades als carrers, es van enfrontar a la guàrdia civil i a l'exèrcit i van cremar i saquejar més de vint esglésies, convents i altres edificis religiosos. Aquests successos no van voler ser recolzats per cap grup polític o sindical que dotés a la revolta d'objectius. Les causes generals d'aquests fets foren l'antimilitarisme i l'anticlericalisme però el que feu esclatar la revolta fou la vaga contra la remesa de reservistes cap al Marroc entre els quals majoritàriament hi havia gent gran de la classe obrera que no havia pogut pagar la quota per alliberar-se'n. Les conseqüències foren la mort de prop d'un centenar de persones, gran quantitat de ferits, edificis eclesiàstics destruïts i l'inici d'una forta repressió¹⁰⁵.

En quant a l'àmbit cultural, el President Prat de la Riba, primer com a representant de la Lliga Regionalista i després de la Mancomunitat, va promoure les institucions culturals. L'any 1907 fundà l'Institut d'Estudis Catalans. També és promourà l'ús de la llengua catalana i l'aparició de publicacions periòdiques en català de temàtica artística com *Vell i Nou* (1915-1921), *D'Ací D'Allà* (1918-1936) o la *Pàgina Artística* de *La Veu de Catalunya*.¹⁰⁶

L'Exposició d'Art Antic

L'any 1902 es realitzà la l'Exposició d'Art Antic. Aquesta pretenia mostrar els béns de l'església i permeté fer un primer estat de la qüestió sobre el Patrimoni artístic existent a Catalunya. L'exposició s'inaugurà al mateix temps que es presentaven les noves instal·lacions del Museu Municipal i Provincial de Belles Arts. La Junta demanà obres a les entitats religioses i als col·leccionistes privats. Entre les obres cedides destaquen les del Museu Arqueològic- Artístic Episcopal de Vic, la Catedral i el Seminari Conciliar de Lleida, la Catedral de Tarragona i les col·leccions particulars de Casellas, Cabot i Muntadas¹⁰⁷.

Finalment, a l'exposició, que s'instal·là al Palau de Bellas Arts, es presentaren obres pictòriques amb tècniques i suports diferents, escultures, dibuixos, esmalts, miniatures, tapissos, mosaics, teixits i una mostra variada d'arts sumptuàries. Hi havia representats els períodes que van des del romànic fins a obres del segle XIX. La majoria de les peces eren d'origen català, tot i que també n'hi havia algunes d'estrangeres¹⁰⁸. (il·lustració 12)

Tal i com apunta el Dr. Joan Sureda en el catàleg *L'Època dels gènis: Renaixement, Barroc*, les obres romàniques tingueren una presència molt minsa degut a que aquest tipus d'art encara no era valorat. Per contra es mostraren gairebé cent taules gòtiques. També hi havia força taules renaixentistes tant catalanes com estrangeres d'origen alemany, holandès, flamenc i italià. Tot i així, sovint les atribucions es falsejaven i s'exageraven en benefici dels propis expositors¹⁰⁹.

Val a dir que la difusió de l'exposició va ser molt bona i queda palès a partir de la multiplicitat de notes i

105 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Ibidem*. pàgs. 249-251

106 GARCIA, Andrea., *Museus d'art de Barcelona...*, pàgs. 463- 466

107 BOFARULL, Carlos., *Catálogo de la Exposición de Arte Antiguo*. Barcelona: Junta Municipal de Museos y Bellas Artes, 1902 pàgs. 186-190

108 GARCIA, Andrea., *Musers d'art de Barcelona...* pàg. 399

109 FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels gènis: Renaixement i Barroc*. Tresors del Museu d'Art de Catalunya. 10 maig 1987-30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Girona. Girona: Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona., 1988 pàg. 20

articles que s'escriviren al respecte. El màxim reclam era la qualitat i quantitat d'obres exposades però també les activitats que complementaven l'exposició. Entre els articles que parlen de l'exposició trobem el titulat *La Exposició d'Art Antich* escrit per Joan Brull al diari *Juventut*. En aquest, l'autor fa una crítica ferotge a la recerca d'una exaltació del passat nacional que segons creu impera en la exposició. Literalment comenta que *ni la pintura, ni las letras y molt menys la escultura, brillaren antigament en nostra terra tant com volen suposar els fanáticos [...]*. Després Brull proposa unes reflexions sobre l'art català: *La Exposició d'Art Antich sugereix aquestes reflexions: ¿per qué, después d'aquella revifalla gótica, l'art català va quedar durant tants sigles sense donar senyals de vida? ¿Per qué durant tant espay de temps ha deixat de produhirse un art no ja superiorá n'aquell, sinó que tan sols pogués comparárseli?*¹¹⁰

Per observar un punt de vista totalment oposat podem referir-nos a l'article sobre aquesta mateixa exposició que aparegué publicat a l'edició de matí del dia 5 de setembre de 1902 a *La Veu de Catalunya*. En aquest s'enalteix l'exposició i se'ns comenta: [...] *abundan las obras exposades de autores catalans notabilíssims*[...] *Se pot dir, que la historia de la nostra pintura, podrá seguirse al nostre Museu del Palau de Bellas Arts.*¹¹¹

En el mateix article se'ns esmenten per sobre algunes de les obres exposades i es destaquen les taules gòtiques i la sèrie de pintures d'Antoni Viladomat.

Com a conclusió podríem considerar aquesta exposició com l'inici de la valoració de l'anomenat "Art Antic" i la voluntat de salvaguardar el patrimoni eclesiàstic que s'estava venent sense control. A més també es potencià la realització de nous estudis sobre l'art català com *Los cuatrocentistas catalanes* de Salvador Sanpere i Miquel de l'any 1906¹¹².

Els Museus Municipals

Pel que fa a l'àmbit museològic barceloní seran els membres de la Lliga Regionalista i els republicans els que dissenyaran una nova política de museus que reforça el sentiment de catalanitat. Es proposa crear un nou concepte de Junta de museus la qual *tendrá a su cargo la organización, conservación y desarrollo y administración de las Museos, celebración de exposiciones, concursos y fiestas de caracter artístico, conservación de monumentos públicos y todo cuanto se relacione con los diversos conceptos del arte y de la cultura artística*. A més s'afegeix un punt molt important: *la citada Junta funcionará con completa autonomía*¹¹³. La primera reunió de la Junta Autònoma fou el dia 12 d'abril de 1902. Aquesta estava formada per regidors i vocals entre els quals trobem a Josep Puig i Cadafalch. També trobem representants del món de la cultura com Josep Llimona i Bruguera i Raimon Casellas. Com que la tasca de la Junta és cada vegada més àmplia i complexa es decideix compartimentar la Junta en equips de treball. Cada equip s'encarregava d'un museu. La secció responsable del Museu Municipal de Belles Arts estava format per Román Ribera, Josep Llimona i Raimon Casellas¹¹⁴.

A més, s'inicia un programa de remodelació museològica basada en el *Proyecto de instalación definitiva de los Museos artísticos Municipales* de l'any 1900. Aquest projecte reivindicava l'antic Arsenal com a seu dels

110 BRULL, Joan., <<La exposició d'Art Antich>>. *Juventut*. Any III, núm. 141. Barcelona. 23-X-1902, pàg. 682

111 <<L'Exposició d'Art Antich>>. *La Veu de Catalunya*. Barcelona. 5-IX-1902. pàg.2

112 SANTPERE i MIQUEL, Salvador., <<Los cuatrocentistas catalanes: historia de la pintura en Cataluña en el siglo xv. >> , *L'Avenç*, 1906

113 <<Barcelona>>. *Diario de Barcelona*. 21 gener 1902, pàg. 900

114 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...* pàg. 378

museus d'Art. El Palau de Belles Arts no resultava un lloc idoni per a encabir la col·lecció del museu per la utilització que se'n feia del Gran Saló, el qual era cedit a entitats i associacions barcelonines. Aquesta utilització perjudicava a les obres exposades i restava espai a la col·lecció¹¹⁵. Per a convertir l'antic Arsenal en la nova seu dels museus era necessari realitzar-ne ampliacions que permetessin la instal·lació de les seccions d'Art Antic i Modern. L'arquitecte Pere Falqués dissenyà unes naus laterals harmòniques amb l'antic edifici. A conseqüència de la tardança en les obres de l'ampliació de l'Arsenal, aquestes finalitzaren el 1915, hagué de ser utilitzada temporalment la Nau Central del Palau d'Indústria per a l'Art posterior al segle XIX i el Palau de Belles Arts per a l'art del romànic al segle XVIII¹¹⁶. El 31 de maig de 1908 es reinaugurava el museu amb una nova distribució dels espais. Degut a l'augment de peces a exposar s'ocupen els pisos superiors que eren els més ostentosos com a emplaçament per a la col·lecció de ceràmica a l'antiga gran sala i les col·leccions d'Art Antic ja enriquides amb les taules romàniques i gòtiques incorporades entre el 1906 i el 1908¹¹⁷.

A partir de la creació de la Junta Municipal de Museus i Belles Arts o Junta Autònoma s'agilitza la dinàmica museològica de Barcelona¹¹⁸. Com a conseqüència d'una major necessitat d'espais dins l'Escola Superior d'Arts, Indústries i Belles Arts, l'antiga Acadèmia, el Museu d'aquesta institució es comença a fusionar amb la col·lecció de la Diputació Provincial. A causa de la manca d'un espai com a seu del seu museu la Diputació pressionaria a l'Ajuntament per poder exposar les seves obres juntament amb les del Museu Municipal de Belles Arts. Finalment, malgrat els nombrosos impediments, s'aconseguí instal·lar-la al 1906 a l'ala dreta del Palau de Belles Arts. Gràcies a aquest fet, el fons artístic de la Diputació enriqué considerablement la petita secció d'art antic del museu municipal i millorà el recorregut cronològic de l'exposició¹¹⁹.

En el mateix moment en que la Junta Autònoma passava a gestionar els museus municipals, el Museu de Belles Arts es trasllada de la Nau Central de l'antic Palau d'Indústria al Palau de Belles Arts amb la voluntat d'obtenir una millor preservació de les obres¹²⁰. La Sala VII estava reservada a l'exposició de pintura antiga. Algunes de les obres exposades eren reproduccions. D'entre les obres originals cal destacar *El nen Jesús i la Verge* d'Alonso Cano¹²¹, el retaule *Mare de Déu dels Consellers* de Lluís Dalmau¹²² i el *Retaule d'altar de la Vida de Sant Martí*, obra sense atribució. Amb la nova ordenació del museu es pretén destacar l'evolució de la pintura catalana i es deixa en segon terme a les produccions estrangeres. Aquest criteri està estretament lligat amb la voluntat de la exaltació de la nacionalitat catalana¹²³.

En motiu de la realització de la V Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques, al 1907, la col·lecció d'Art Antic fou traslladada temporalment al Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic i la secció d'Art Modern a la Nau Central del Palau d'Indústria. És la primera vegada que s'exposaran les obres d'Art Antic i d'Art Modern en

---

115 GARCIA, Andrea., *Ibidem*. pàgs. 393-394

116 Eva March a SUREDA, Joan (coord.), *El Palau del Parlament*. Barcelona: Parlament de Catalunya; Lunwerg Editores, 2005 pàgs.107-109

117 *Ibidem*, pàg. 112

118 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...* pàg.417

119 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...* pàgs.434-438

120 GARCIA, Andrea., *Ibidem*, pàg.438

121 Alonso Cano. *El nen Jesús i la Verge, d'escola sevillana*. Oli sobre tela, 0,81 x 1,02 cm

122 Lluís Dalmau. *Mare de Déu dels Consellers*. Oli sobre fusta de roure, 316 x 312, 15 cm MNAC núm. inv. 015938-000

123 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...* pàg.443

edificis separats¹²⁴.

Al 1906 es decideix fer un catàleg del Museu Municipal de Belles Arts. Aquest està constituït més com un inventari que pròpiament com un catàleg a causa dels freqüents trasllats i canvis d'ubicació de la col·lecció¹²⁵. Gràcies a aquesta publicació podem saber que el museu disposava de 374 pintures, 81 peces escultòriques i 351 dibuixos. Cada obra venia acompanyada d'una nota biogràfica sobre l'artista, el títol de la peça, les mides i el tipus d'ingrés al museu. El 26 de maig de 1906 es presentà el catàleg del museu municipal de Belles Arts en les seccions de Pintura, antiga i moderna, Escultura, Dibuix i Gravat redactat pel seu director, Carles de Bofarull¹²⁶. Observant el catàleg podem comprovar l'aparició d'obres adquirides per la Junta fins aleshores i que actualment encara s'exposen a les sales del Museu Nacional d'Art de Catalunya. Com per exemple el *Martiri de Sant Bartomeu*¹²⁷ de Josep Ribera, el *Frare en èxtasis*¹²⁸ de Francesc de Zurbarán o els quadres referents a la vida de Tobies d'Andrea Vaccaro adquirits per la Junta Municipal de Museus i Belles Arts el 1904.

Fou el mateix Prat de la Riba qui afavorí les negociacions entre l'Ajuntament de Barcelona i la Diputació per tal d'aconseguir la fusió entre els museus provincial i municipal. La unió d'aquests dos museus era un fet lògic ja que les dues col·leccions es complementaven i compartien un mateix edifici¹²⁹. Amb motiu d'aquest pacte s'afegiren a la Junta quatre diputats i dos pèrits, que podien ser artistes o arqueòlegs, escollits per la Diputació. La fusió amb la Diputació aportà obres tant valuoses com la sèrie de Sant Francesc d'Antoni Viladomat¹³⁰ o les vuit peces de la capella Herrera obra d'Annibale Carracci¹³¹ i col·laboradors. Val a dir que, tot i la importància d'aquestes obres, gran part del conjunt de peces aportat per la Diputació eren exemplars d'art modern¹³².

Al 1907 es crearen les Bases per a la constitució de la Junta de Museus de Barcelona. El primer article d'aquestes bases marca quins son els ens regents d'aquesta Junta i quina funció tindrà: *Se constituirá una entidad, bajo el patronato de la Excma. Diputación Provincial y del Excmo. Ayuntamiento de esta ciudad, titulada "Junta de Museos de Barcelona", que tendrá a su cargo la administración, dirección y cuidado de los servicios de Bellas Artes y de los Museos artísticos y arqueológicos*¹³³. Aquest organisme succeeix l'antiga Junta Municipal de Belles Arts o Junta Autònoma. Per unanimitat s'escollí a Josep Puig i Cadafalch com a president de la Junta¹³⁴. Tot i el canvi de nomenclatura de l'organisme rector dels museus d'art, la seva política d'adquisicions seguí la mateixa línia i se segueix mostrant interès per aconseguir peces d'art antic i arqueològic. A més, es crea una Comissió Gestora d'Adquisicions formada per Josep Rogent, Josep Font i Gumà, Raimon Casellas, Leopold Soler i Pérez, Emili Cabot i Josep Pijoan¹³⁵.

124 GARCIA, Andrea., *Ibidem*, pàg.456

125 GARCIA, Andrea., *Ibidem*, pàg.460

126 BOFARULL, Carles., *Catálogo del Museo de Bellas Artes*. Barcelona: Ayuntamiento Constitucional de Barcelona, 1906

127 Josep de Ribera. *Martiri de Sant Bartomeu*. 1644. Oli sobre tela, 202 x 153 cm. MNAC núm. inv. 024162-000

128 Francisco de Zurbarán. *Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V.* ca 1640. Oli sobre tela, 180,5 x 110,5 cm. MNAC núm. Inv. 011528-000

129 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...* pàg. 474

130 Antoni Viladomat *Cicle de la vida de Sant Francesc*. 1724-1733. Oli sobre tela. MNAC

131 Annibale Carracci i altres. Cicle de pintura mural. Capella Herrera. 1604-1605. MNAC

132 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...* pàg.544

133 *Bases de constitució*. Barcelona: Junta de Museus, 1907 pàg.1

134 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...* pàg. 478

135 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 8-VII-1907. pàg. 1

Raimon Casellas en un article a *La Veu de Catalunya*¹³⁶ a propòsit del catàleg de la col·lecció particular Santacana es lamentava de les valuoses obres que es trobaven en les col·leccions privades i del poc interès que les institucions de govern, en l'etapa anterior a la Junta Autònoma, havien tingut per adquirir-les. Indirectament també està demanant als col·leccionistes el seu suport en l'objectiu d'engrandir els fons dels museus de la ciutat.

Ingressos d'obres al museu

Pel que fa a la política d'adquisicions la Junta tenia la voluntat d'ampliar els seus fons i, amb aquest objectiu, reclamà les peces de propietat municipal. També es demanà el patrimoni que encara estava emmagatzemat a les Cases Consistorials i algunes de les peces que formaven part dels béns de l'Església-Panteó dels catalans Il·lustres¹³⁷. Els fons també foren ampliat gràcies a alguns dipòsits i donacions.

Entre les adquisicions que s'estudien dur a terme trobem el retaule de Sant Cugat del Vallès (il·lustració 14), obra que no acabaria ingressant al museus fins al 1907. Cal destacar l'interès naixent per l'Art "antic" i arqueològic. Per exemple, s'incorporen obres de pintura i d'orfebreria medievals. Un altre aspecte que s'evidencia en la política de compres de la Junta és la prioritat per adquirir patrimoni autòcton i la voluntat de completar les col·leccions ja iniciades¹³⁸.

La nova situació econòmica i l'autonomia de la Junta va permetre que personalitats que havien format part de l'antiga comissió municipal, com Josep Llimona o Raimon Casellas, tinguessin ara un pes específic en la presa de decisions pel que fa a les adquisicions. També s'incorporaren a la Junta nous personatges com l'historiador Salvador Sanpere i Miquel i el crític, pintor i promotor artístic Miquel Utrillo. Els interessos variats d'aquestes persones que van des del gust per la pintura catalana medieval fins a la valoració d'un Greco o un Goya impregnaran la presa de decisions sobre la línia de les adquisicions a partir d'aquest moment. Al 1906 Josep Pijoan entra a formar part de la Junta de Museus i jugarà un paper molt important en la presa de decisions sobre les futures adquisicions. Aquest promocionà sobretot la compra d'obra romànica i gòtica catalanes. No obstant fou el principal membre de la Junta interessat en la compra de tres Goyas a Luis Navas, compra que finalment no es feu efectiva per la tardança en la aprovació del pressupost extraordinari per comprar les peces i pel desacord d'alguns membres de la Junta com Puig i Cadafalch¹³⁹.

Serà el mateix Pijoan qui, juntament amb Font i Gumà, comissionats per la Junta i amb plens poders per efectuar les gestions pertinents per a l'adquisició d'exemplars emprengueren una expedició a la Cerdanya. D'aquesta manera es va anar descobrint tota la riquesa que oferien les esglésies del Pirineu¹⁴⁰.

La col·lecció de Renaixement i Barroc

L'interès creixent per l'Art "antic" queda demostrat a través de la lectura de les actes de la Junta.

A l'acta del 28 de juny de 1902 s'esmenta en relació al tresorer, *de habersele hecho entrega [...] de la suma*

136 CASELLAS, Raimon., <<A propòsit del Catàlech Santacana>>. *La Veu de Catalunya*. Barcelona, 25-IX-1909 (Ed. Vespre), pàg. 3

137 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...* pàg. 385

138 GARCIA, Andrea., *Ibidem*. pàg. 387

139 MARCH, Eva., <<1897-1912. Quince años de adquisiciones frustradas en el actual Museu Nacional d'Art de Catalunya: Museo Local vs. Museo Histórico>> a *Cartografías visuales y arquitectónicas de la modernidad. Siglos XV-XVIII*. Barcelona: ACAF-ART Llibres, UB, 2011 pàgs. 70-72

140 BORONAT, Maria Josep a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria: *Cent anys de la Junta de Museus de Catalunya. 1907-2007*. Barcelona: Publicacions de l'abadia de Montserrat, 2008 pàg. 69

de tres mil doscientas setenta y cinco pesetas, procedentes de un legado, para la adquisición de una o más obras de pintura antigua¹⁴¹. Veiem doncs com aquest interès per aquest tipus d'art comença a quallar en la societat. Poc temps després succeí l'exposició d'Art Antic la qual donà una empenta a la revalorització d'aquest art i es procurà que figuressin *los mas notables ejemplares*¹⁴². A finals del mateix any el Sr. Tiberio Ávila exposava la seva opinió sobre que *seria mas oportuno dar preferencia a la adquisición de obras de pintura y singularmente de escultura antiguas de las cuales estaba completamente exhausto el Municipio, hasta el extremo de que no cuenta con museo ni colección de esta clase de obras, tan necesarias para la enseñanza artística*¹⁴³. La valoració que començava a tenir aquest tipus d'Art seguirà en els anys posteriors. Un exemple n'és la celebració d'un concurs de còpies d'obres d'Art Antic Català que ja es preparava a l'acta del 13 de juliol de 1903¹⁴⁴ o el quantió nombre d'adquisicions d'obra del Renaixement i Barroc duta a terme entre el 1903 i el 1905 destacant-ne el *Martiri de Sant Bartomeu*¹⁴⁵ de Josep de Ribera, El *Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V* de Francesc de Zurbaran¹⁴⁶, la *Imposició de la Casulla de Sant Ildefons* de Valdés Leal¹⁴⁷ o les teles sobre la història de Tobies d'Andrea Vaccaro¹⁴⁸. Tot i així, tal i com ja hem comentat, la Junta va perdre dues obres de El Greco el *Retrat de cavaller* i el *Sant Jeroni* per culpa de la lentitud amb la qual es feren les gestions per adquirir-les¹⁴⁹. Un fet que marcarà un abans i un després en les adquisicions d'obres de grans mestres serà la compra el 1905 de tretze obres al baró de Quinto de les quals resultà que només dues tenien un valor autèntic, el *Sant Francesc* de Zurbaran i *La imposició de la casulla de Sant Ildefons* de Valdés Leal. Aquest fet ocasionà una desconfiança cap a la compra d'obres de grans pintors en les properes adquisicions¹⁵⁰.

L'any 1903 s'adquireix a Alexandre de Riquer una obra atribuïda a José Ribera per 15000 pessetes. Aquesta obra identificada com el *Martiri de Sant Bartomeu*¹⁵¹ i molt valorada i estudiada en els darrers vint anys¹⁵² ja figurava al *Catálogo del Museo Municipal de Bellas Artes*¹⁵³ de 1906 i actualment es troba exposada a les sales del MNAC.

Les adquisicions més notables que es realitzaren els primers mesos després de la constitució de la Junta de Museus de Barcelona foren l'altar d'Estamariu i la taula de Sant Medir de Sant Cugat del Vallès, coneguda actualment com el *Martiri de Sant Cugat*¹⁵⁴. L'interès despertat per aquesta peça, que ja era destacada en les cròniques sobre l'Exposició d'Art Antic¹⁵⁵, feu que Casellas proposés a la Junta l'oportunitat d'iniciar

141 Acta 28-VI-1902. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. 1902 pàgs. 1-2

142 Acta 12-VII-1902. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. 1902 pàg. 3

143 Acta 1-XII-1902. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. 1902 pàgs. 1-2

144 Acta 13-VII-1903. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. 1903 pàg. 1

145 Josep de Ribera. *Martiri de Sant Bartomeu*. 1644. oli sobre tela, 202 x 153 cm. MNAC núm. inv. 024162-000

146 Francisco de Zurbarán. *Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V*. ca. 1640. oli sobre tela. 180,5 x 110,5 cm. MNAC núm. inv. 011528-000

147 Juan de Valdés Leal. *Imposició de la casulla a Sant Ildefons*. Oli sobre tela, 60,5 x 81 cm. MNAC núm. inv. 015930-000

148 Andrea Vaccaro. *Tobies i el peix*. ca. 1640. Oli sobre tela, 199,5 x 262 cm MNAC núm. inv. 011522-00

Andrea Vaccaro. *Benedicció de Ragüel a la seva filla Sara abans de partir d'Ecbàtana amb Tobies*. ca. 1640. oli sobre tela, 200,3 x 262 cm MNAC núm. inv. 011523-000

Andrea Vaccaro. *Tobies cura la ceguesa del seu pare*. ca. 1640. oli sobre tela, 200,5 x 264 cm. MNAC núm. inv. 011541-000

Andrea Vaccaro. *Trobada de Tobies amb l'arcàngel Rafael*. ca. 1640. oli sobre tela, 198,5 x 262 cm. MNAC. núm. inv. 024177-000

149 MARCH, Eva., <<1897-1912. Quince años de adquisiciones frustradas...>> pàgs.64-66

150 *Ibidem*, pàg. 70

151 MILICUA, José., <<Martiri de Sant Bartomeu>> a FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*.

Tresors del Museu d'Art de Catalunya. Girona: Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Ajuntament de Girona; Ajuntament de

Barcelona. 10 maig 1987- 30 novembre 1987. 1988 pàgs. 148-154

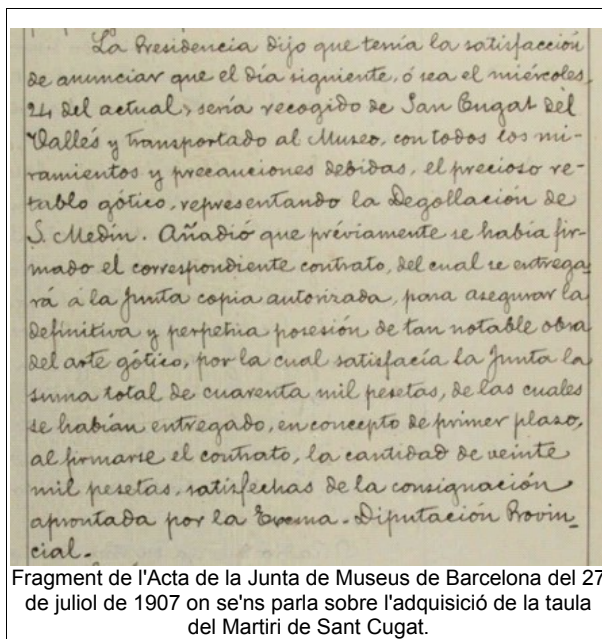
152 MARCH, Eva., *Aportacions a la procedència del Martiri de Sant Bartomeu de Jusepe de Ribera*. Barcelona: Butlletí MNAC, n°4, 2000 pàgs. 35-47

153 *Catálogo del Museo de Bellas Artes*. Barcelona: Ayuntamiento Constitucional de Barcelona, 1906, pàgs. 66-67

154 Ayne Bru. *Martiri de Sant Cugat*. 1502-1507. Oli sobre fusta, 164 x 133 cm. MNAC núm. inv. 015840-000

155 CASELLAS, Raimon., <<Exposició d'Art Antich>>, *La Veu de Catalunya*, 22 novembre 1902 pàg.3

investigacions que n'aportessin més informació¹⁵⁶. Sobre aquesta peça se'n diu a l'acta del 21 de juny de 1907 que s'accepta *la venta de la tabla de S. Medí, propia del templo de S. Cugat del Vallés*¹⁵⁷. Aproximadament un mes després com demostra el fragment de l'acta que els mostrem a continuació, la peça és recollida pel museu amb gran entusiasme.

Fragment de l'Acta de la Junta de Museus de Barcelona del 27 de juliol de 1907 on se'ns parla sobre l'adquisició de la taula del Martiri de Sant Cugat.

Uns anys més tard Josep Pijoan comentava a *Il·lustració Catalana*¹⁵⁸ que les negociacions amb el Bisbat per aconseguir aquesta obra havien estat de les més difícils. A més assenyala que fou el preu pagat per l'obra i per la restauració de la mateixa el que centrà l'interès de la gent en aquesta peça.

156 GARCIA, Andrea., *Els museus d'Art de Barcelona...*, pàg. 536

157 Acta 21-VI-1907. Junta de Museus de Barcelona. 1907 pàg.3

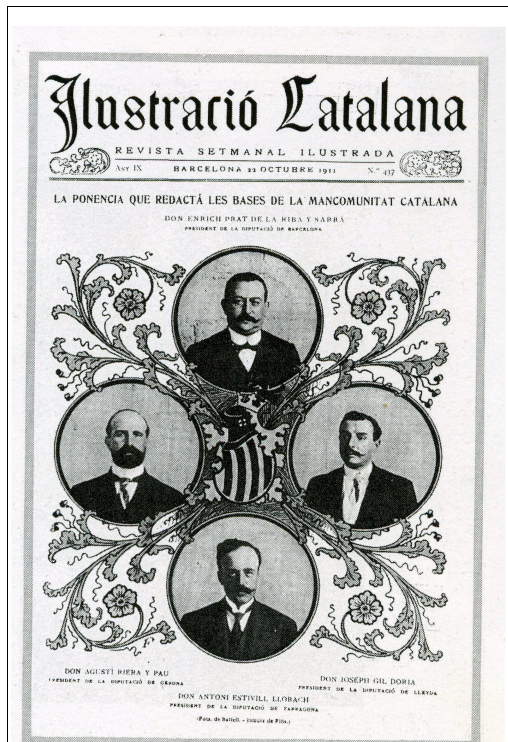
158 PIJOAN, Josep: *Il·lustració Catalana*. 2ª època, núm. 354, 20 març 1910 pàg.178

Context

La Mancomunitat de Catalunya es constituí el 6 d'abril de 1914 i el seu màxim representant fou Enric Prat de la Riba, que fins aleshores havia estat el president de la Diputació de Barcelona. Aquesta nova estructura política, possible gràcies al decret del govern espanyol que autoritzava les mancomunitats a tot el país, constava d'una assemblea de 96 diputats amb un consell de govern format per vuit membres, dos per cada província, amb una representació que sempre fou pluripartidista. L'Estatut de la Mancomunitat de Catalunya fou aprovat el 26 de març de 1914 i ja en el primer article s'estableix aquesta unió de les províncies catalanes en un sol govern. Se'ns diu que *les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, acollint-se al Reial decret de 18 de desembre de 1913, s'uneixen indefinidament per constituir la Mancomunitat catalana, que es regirà per les disposicions d'aquest Estatut i pels acords de l'Assemblea i del Consell preses dintre les seves atribucions*¹⁵⁹. Per tant era la primera experiència d'autogovern català des del decret de Nova Planta de 1716 i també fou el primer gran èxit del nacionalisme polític¹⁶⁰. Per primer cop existia una institució única per a tot Catalunya amb un projecte coherent. Tot i així les competències de la Mancomunitat eren molt minses ja que tan sols reunia les competències de les diputacions, l'Estat no feu mai cap cessió de serveis¹⁶¹.

Pel que fa a la cultura es recupera i normalitza la llengua catalana com a element propi, es fan més àgils les institucions a través de la formació del funcionariat i de la població activa i es modernitza la pedagogia. Cal destacar la tasca acomplerta per Pompeu Fabra amb la publicació de llibres sobre ortografia i gramàtica catalanes i el *Diccionari general de la llengua catalana*¹⁶².

L'educació comença a ser vista com la clau per a la preparació bàsica i la participació conscient a les eleccions així com l'obtenció d'una major llibertat individual. Cal tenir en compte que l'analfabetisme era molt gran, al 1915 consistia el 48% a Catalunya i un 60% a la resta de l'estat. El poc interès mostrat per l'estat feia que hi hagués més de quatre vegades més escoles privades, majoritàriament religioses, que públiques i el tipus d'ensenyament que en aquestes s'impartia era molt precari. És en conseqüència d'aquesta situació que neixen la xarxa de l'Escola Moderna, propera a l'anarquisme, o les escoles mercantils del Centre

Portada de la revista *Il·lustració Catalana* amb els presidents de les quatre diputacions catalanes que van redactar les bases de la Mancomunitat de Catalunya, presidits per Enric Prat de la Riba. *Il·lustració Catalana*. Revista Setmanal Il·lustrada. Barcelona: 22 octubre 1911. Any IX, nº 437

¹⁵⁹ *Estatut de la Mancomunitat de Catalunya*. Barcelona: Imp. de la Casa Provincial de la Caritat, 1914 Article 1r .

¹⁶⁰ LLORENS, Jordi., *La Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)*. Editorial Barcanova, 1994 pàgs. 4-5

¹⁶¹ *Ibidem*, pàgs. 27-29

¹⁶² RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània...*

Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria. També cal tenir en compte que l'ensenyament oficial s'impartia en castellà així que si es volien escoles catalanes s'havien de crear específicament¹⁶³.

La Mancomunitat tenia interès en ensenyar al poble a llegir i en potenciar les infraestructures necessàries per tal de potenciar la literatura catalana. S'estableixen les bases d'un mercat cultural català. Editorials privades com Muntanyola o Salvat van començar a publicar un petit percentatge de llibres en català i després aparegué la Societat Catalana d'Edicions i l'Editorial Catalana. A més, cal esmentar la producció editorial duta a terme per la pròpia Mancomunitat i per l'Institut d'Estudis Catalans¹⁶⁴.

En el pla internacional succeí la Primera Guerra Mundial de la qual, tot i que Espanya es posiciona com a país neutral, es veurà repercutida considerablement. Aquesta neutralitat queda palesa en una Ordre Circular que deia el següent: [...] *los límites que aconseja no rebasar la neutralidad del país en que están acreditados [...] un Gobierno que se esfuerza y complace en mantener las más amistosas relaciones con los diferentes Estados interesados directamente en el conflicto*¹⁶⁵. Advertia així als espanyols residents a països involucrats en el conflicte que no es posicionessin a favor de cap dels bàndols.

Segons l'historiador Nuño Aguirre, la voluntat de neutralitat del govern *coincidía con la opinión y el deseo de la gran masa de la población, vivo aún el recuerdo del desastre de la guerra de Cuba donde nadie nos echó una mano*¹⁶⁶.

Per un costat als primers anys de la guerra es formaren grans fortunes ràpidament ja que les importacions es minimitzen i es potencia el mercat interior i les exportacions. Al mateix temps augmenta en un 78% el cost de la vida ja que tot s'encareix. Acabada la guerra baixa la demanda de productes des de l'estranger, la pesseta pateix una sobrevaloració i les indústries catalanes entren en crisi per no saber adaptar-se a les noves circumstàncies. Entre l'any 1917 i el 1922 es produeix la crisi dels tres principals sectors: el tèxtil, el metall i la construcció. Una altra conseqüència de la guerra fou l'enfortiment del nacionalisme català i del moviment obrer¹⁶⁷.

Els Museus d'Art de Barcelona

El 24 de juliol de 1913 es promulga un reial decret el qual afectava als museus provincials i municipals.

La idea era crear una normativa especial per als museus d'Art de tot l'Estat. Els objectius d'aquest decret podrien ser tant la voluntat de resoldre les deficiències de les instal·lacions museogràfiques i el mal estat de conservació del patrimoni com la intenció de retornar al govern central el protagonisme en matèria museològica. Aquest decret establí: *En todas las capitales de provincia donde no exista un Museo provincial de Bellas Artes se proceda a su creación e instalación con el nombre de Museo provincial de Bellas Artes.*¹⁶⁸ Tenint en compte les dificultats que tingué la Junta per a unir el museu municipal i el

---

163 *Ibidem*, pàgs. 259-261

164 *Ibidem*, pàgs. 262-263

165 *Orden Circular Confidencial a los Señores Representantes de los países beligerantes, en esta corte*. Madrid, 4 de noviembre de 1914

166 AGUIRRE DE CÁRCER, Nuño., *La neutralidad de España durante la Primera Guerra Mundial (1914-1918)*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores, 1995 pàg. IX

167 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la catalunya Contemporània...* pàgs. 269-271

168 *Real Decreto*. 24-VII-1913. Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona. Núm. 182. Barcelona, 31-VII-1913, pàgs.1-2

provincial de Belles Arts era lògic que aquest decret els preocupés. A més també perdien gran part de la autonomia d'acció assolida en els darrers anys. Per sort el govern central no va insistir en l'aplicació d'aquest decret i la Junta de Museus de Barcelona va poder continuar les seves tasques com ho havia estat fent fins aleshores.¹⁶⁹ Dins els nous criteris museogràfics de la Junta destacaven la voluntat de protegir el patrimoni català, de fer exposicions i de reorganitzar els museus per tal de concentrar-los en un sol espai¹⁷⁰.

Pel que fa a la ubicació de les col·leccions dels Museus d'Art, la Secció d'Art Modern s'instal·là a la nau central del Palau d'Indústria i la Secció d'Art Antic es va dipositar a l'antic Arsenal a la espera de poder ser exposada al públic. En aquest procés també se seleccionen aquelles obres que necessiten ser restaurades. Segons ens informa l'*Anuario Estadístico de la ciudad de Barcelona*¹⁷¹ a finals de l'any 1907 el total d'obres de la Secció d'Art Antic era de 157 peces de les quals 46 eren de propietat municipal, 92 de la Diputació, 12 havien estat donades al Museu i 7 constaven en qualitat de dipòsit.

Aquestes instal·lacions s'inauguraren el 31 de maig de 1908. Tot i així alguns membres de la Junta, com Carles Pirozzini, es lamenten per no poder tenir un espai creat de nova planta per a cobejar les col·leccions del museu¹⁷². L'edifici de l'Arsenal no ofería unes condicions òptimes per a la conservació de les obres ja que les que es trobaven exposades a les sales eren afectades per la humitat i les que es trobaven als magatzems estaven amuntegades i en situació crítica en cas de pluges ja que s'inundava el terra. Als voltants de l'any 1911 i 1912 la mala conservació de les obres comença a ser criticada pels diaris barcelonins. Entre aquests articles destaca el de Joaquim Folch i Torres el qual lamenta que després dels esforços realitzats per la Junta en períodes anteriors les obres pateixin aquest grau d'abandonament¹⁷³. Miquel Utrillo escriu a *La Veu de Catalunya* defensant un museu nacional català. Volia agrupar tot allò que era característic de la cultura catalana¹⁷⁴. Finalment serà Pere Muntañola el que donarà un nou impuls a les obres d'ampliació de l'antic Arsenal (il·lustració 13). Aquestes remodelacions permetrien tornar a unir tots els fons d'art en un sol edifici. I també es realitzaren obres per a evitar properes inundacions a la planta baixa.¹⁷⁵

Entre el 1908 i el 1915 no es produïren grans canvis en el Palau del Parlament o edifici de l'antic arsenal. S'hi feren algunes reparacions per tractar la humitat de les parets, s'instal·laren cortinatges a la planta noble, també s'afegien a les sales els nous ingressos però gran part dels esforços eren destinats a la finalització de les naus laterals. Durant aquests anys el museu hagué de fer front a diversos factors que dificultaven la conservació de les obres que foren la instal·lació d'un parc d'atraccions just davant del museu en el qual cada dia s'hi feien focs artificials i les constants inundacions que es produïen al museu cada cop que plovia intensament¹⁷⁶. Sobre aquestes inundacions, que seguiran succeint un com inaugurat el museu, en tenim constància a les actes de la Junta com per exemple la del dia 23 de novembre de 1918 on se'ns diu que a

169 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...*, pàg. 554

170 GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta de Museus de Catalunya. 1907-2007*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 pàg. 43

171 *Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona*. Barcelona: Ayuntamiento de Barcelona, 1907 pàg.371

172 JMB, Discurs inaugural, 31 de maig de 1908, a *Expediente relativo á la creación de una Sala de honor del Rey D. Jaime y la inauguración de las Salas Principales del Museo de Arte decorativo y arqueológico*. Capsa 30, 1908

173 FOLCH i TORRES, Joaquim., <<Les noves ales del Museu, y el vell Palau de la Indústria>>. *La Veu de Catalunya*. Pàgina Artística. Núm. 114. Barcelona, 22 febrer 1912

174 UTRILLO, Miquel., <<El Museu Nacional Català>>. *La Veu de Catalunya*. Pàgina Artística. Núm. 115. Barcelona, 29-II-1912

175 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...*, pàgs. 596-597

176 MARCH, Eva., <<El Museu>> a SUREDA, Joan., *El Palau del Parlament*. Barcelona: Parlament de Catalunya, 2005 pàgs. 115-116

causa del lamentable estat del Museu, ocasionat per la pluja a la nit del passat dia 22 i les que encara persistien, và veure's obligat a no donar entrada al públic el dia 23¹⁷⁷. (il·lustració 18)

L'acte inaugural de les noves instal·lacions museogràfiques es realitzà el 7 de novembre de 1915 (il·lustració 19); cal tenir en compte que durant aquell any el museu havia romàs tancat a conseqüència de les obres¹⁷⁸. Si recordem la data d'inici de les obres, l'any 1904, moment en que es col·locava la primera pedra, ens adonarem del poc interès mostrat per l'Ajuntament pel que fa a la seva finalització. Uns dies abans de la inauguració en un article de la Pàgina Artística s'explica la història del museu i les col·leccions que *l'edifici actual, on són reunits els Museus de Pintura i Escultura, l'Arqueològic i d'Art decoratiu i el de Reproduccions, ocupa un aria important i el seu espai és ja avui escàs per ha contenir les col·leccions públiques de la ciutat, algunes de les quals posen al Museu de Barcelona entre els principals d'Europa*¹⁷⁹. El 15 de novembre de 1915 es dedica un article de la *Pàgina Artística* a parlar dels Museus de Barcelona i l'escriptor, Josep Morató i Grau, critica el poc interès de l'estat en aquests museus i assegura que, tot i així, poden ser comparats sense desmereixes amb altres museus del món que si que gaudeixen de l'ajut dels seus respectius estats. Acompanyant aquest escrit apareixen a la mateixa pàgina les plantes del museu de l'arsenal i els museus de Viena, Dresden i el d'arts industrials de Berlín¹⁸⁰. Veiem doncs la importància que els barcelonins donaven al seu museu, que fins i tot és comparat amb grans museus europeus.

A partir d'aquest moment l'Antic Arsenal passarà a anomenar-se Palau dels Museus i agruparà als antics Museu de la Història, Museu de les Reproduccions Artístiques, Museu Arqueològic, Museu d'Arts Decoratives i Museu de Belles Arts¹⁸¹. Joaquim Folch i Torres serà l'encarregat de redactar una Guia Sumària¹⁸² que orientarà als visitants en el seu pas pels museus.

Col·leccions de Renaixement i Barroc

A l'*Anuario Estadístico de la ciudad de Barcelona*, citat anteriorment, se'ns diu sobre les obres de Renaixement i Barroc propietat del museu que [...] *entre las obras de los siglos XVI al XVIII figuran el notable lienzo "Martirio de San Bartolomé", de Ribera, el Spagnoletto, y la interesante colección de lienzos referentes a la vida de "San Francisco de Asís", originales de Viladomat, el gran pintor catalán del seiglo XVIII*¹⁸³.

La distribució dels espais era la següent: al vestíbul d'entrada s'exposaven obres d'art romànic destacant-ne el baldaquí d'Estamariu. La següent sala estava dedicada a Jaume I i, per tant, hi eren presents obres del segle XIII. La tercera sala contenia les obres de pintura i escultura gòtiques. Als espais lliures de les arcades de les parets extremes de la sala hi foren instal·lades les pintures al fresc del pintor Annibale Caracci, que provenien del fons dipositat per l'Acadèmia Provincial de Belles Arts. Al corredor entre la tercera i quarta

177 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 23 novembre 1918 pàg. 3

178 GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*, pàg.50

179 <<L'inauguració del Museu de Belles Arts (antigues i modernes) i de les seccions, reinstal·lades, del Museu Arqueològic i d'Art Decoratiu>>. Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*. 8 novembre de 1915. pàg. 308

180 MORATÓ, Josep., <<Els "nostres" museus>>. Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*. 15 novembre 1915. pàg. 309

181 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...*, pàgs. 601-602

182 FOLCH I TORRES, Joaquim., *Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona. Guia Sumària*. Barcelona: Impressor Oliva de Vilanova, 1915

183 Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona. Barcelona: Ayuntamiento de Barcelona, 1907 pàg. 371

sales hi havia exposades reproduccions d'obres de Tiepolo i Caracci. Per tant podem dir que el discurs museològic encara es complementava amb l'ús d'obra reproduïda. La quarta sala era dedicada a Viladomat. Les pintures d'aquest artista es trobaven penjades de les parets i al centre de la sala s'exposaven els seus dibuixos i gravats cedits per Raimon Casellas i guardats dins de vitrines. La darrera sala rebia el nom de Sala Dalmau i presentava com a obra principal el retaule dels Consellers. En aquesta sala també s'hi exposava el *Degollament de Sant Cugat d'Ayne Bru*¹⁸⁴, el *Martiri de Sant Bartomeu* de Josep de Ribera¹⁸⁵ i el *Frare en èxtasi*¹⁸⁶ de Francisco de Zurbarán. L'autor d'aquest muntatge museogràfic fou Raimon Casellas el qual també fou responsable de redactar fitxes informatives que acompanyaven a les obres principals d'art Romànic i Gòtic¹⁸⁷. Casellas considerava que l'art propi català s'havia donat en els moments en els que hi havia una independència política catalana. A més relaciona l'art català medieval amb una personalitat ètnica indissoluble. Seguint les mateixes directrius Casellas culpa la decadència artística que assenyalava entre el Renaixement i la meitat del segle XIX a la uniformització artística impulsada per l'estat espanyol.¹⁸⁸

Més endavant, amb la creació del Palau dels Museus, dins l'espai dedicat a Museu de Belles Arts Antiques i Modernes les sales dedicades a la col·lecció de Renaixement i Barroc, que coneixem gràcies a la Guia Sumària de Folch i Torres, són les següents: les sales III i IV estaven dedicades a l'Art del segle XVI amb obres d'autors de diferents procedències, la sala V agrupava l'art del segle XVIII destacant-ne les obres de Viladomat, la sala VI contenia l'art dels segles XVI i

XVII en la pintura espanyola i la sala VII contenia l'Art dels segles XVI i XVIII amb autors italians i flamencs. Al tercer àmbit de la Sala II (il·lustració 16) hi trobem, entre obres d'estil gòtic, *La Degollació de Sant Cugat d'Ayne Bru*. Folch i Torres comenta en la *Guia Sumària* que cal atravesar la sala central, decorada amb les pintures al fresc d'Anibal Caracci, procedents d'una iglesia de Roma, i amb un gran tapiç flamenc adornat amb les armes del Consell Municipal de Barcelona. (il·lustració 17) A la quarta sala s'exposaven la *Resurrecció de Crist* i *Crist davallant*

Fotografia de la Sala Central del Museu d'Art i Arqueologia a l'edifici de l'antic Arsenal. 1921. Arxiu Mas clicé C-36723 núm inv. 13.44/D1789

als llimbs de Bartolomé Bermejo, una *Trinitat* de l'escola de Juan de Juanes, dos retrats d'escola alemanya, una *Verge* de Giulio Romano. També hi trobàvem una *taula flamenca de l'Adoració dels Reis*¹⁸⁹ actualment atribuïda al Mestre de l'Epifania d'Anvers. El conjunt més representatiu de l'escola catalana eren les sis taules del *retaule de Sant Eloi* de Pere Nunyes. (il·lustració 15)

Tornant a la sala central s'accedia a la Sala Viladomat, espai que es dedicà a la sèrie pictòrica de *La vida de Sant Francesc* i complementant-la es situaren dibuixos i esbossos de diferents artistes catalans dels segles XVII i XVIII. A la següent sala, dedicada a la pintura espanyola entre el segle XVI i XVII, trobaríem el *Martiri*

184 Ayne Bru. *Martiri de Sant Cugat*. 1502-1507. oli sobre fusta, 164 x 133 cm. MNAC núm. inv. 015840-000

185 Josep de Ribera. *Martiri de Sant Bartomeu*. 1644. oli sobre tela, 202 x 153 cm. MNAC núm. inv. 024162-000

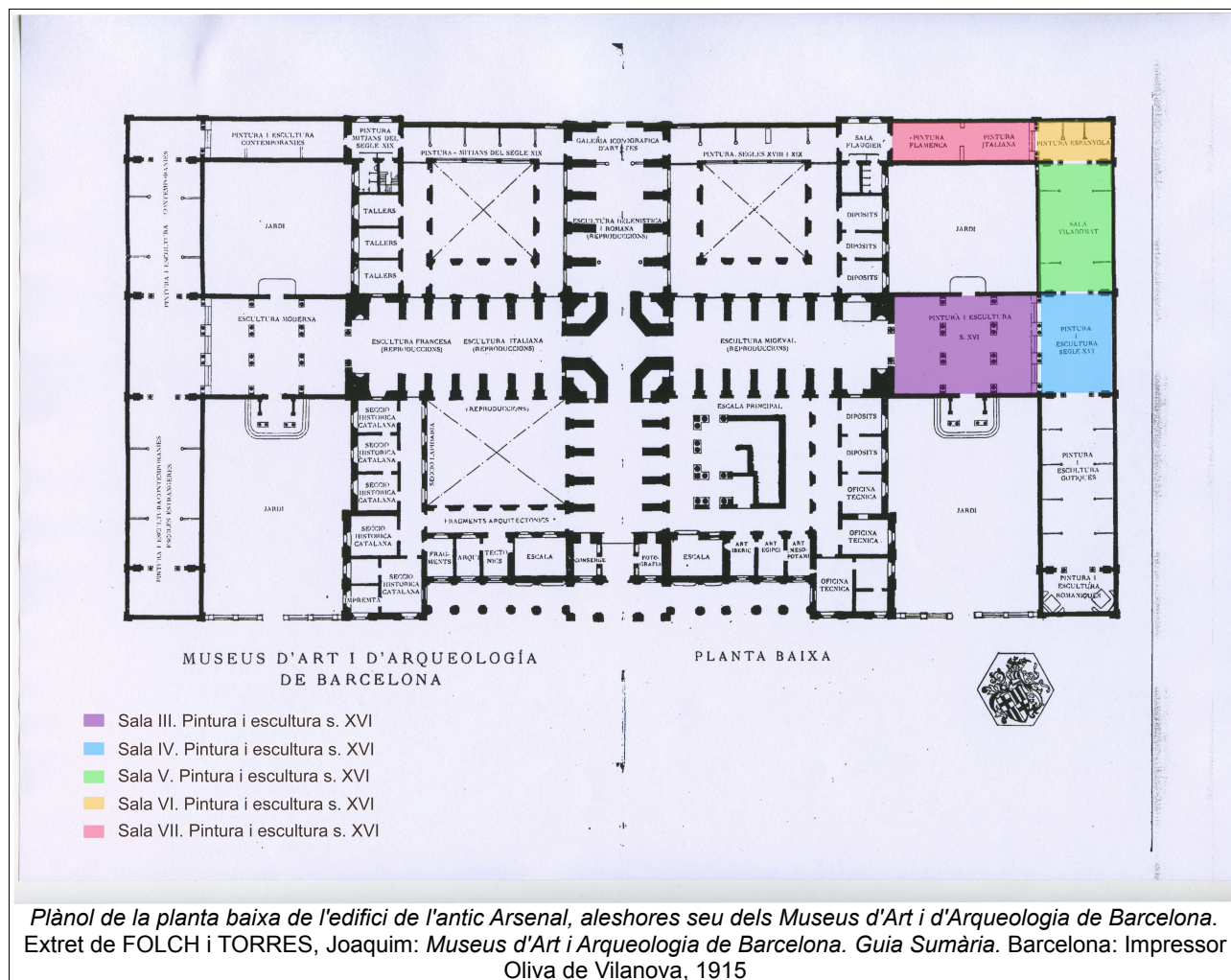
186 Francisco de Zurbarán. *Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V*. ca. 1640. oli sobre tela. 180,5 x 110,5 cm. MNAC núm. inv. 011528-000

187 GARCIA, Andrea., *Els museus d'art de Barcelona...*, pàgs. 561-567

188 CASTELLANOS, Jordi., *Raimon Casellas i el Modernisme*, vol.2, Barcelona; Curial Edicions Catalanes/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983 pàgs. 86-87

189 FOLCH i TORRES, Joaquim., *Museus d'Art i Arqueologia...*, pàg 18

de Sant Bartomeu de Josep de Ribera i el Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V de Francisco Zurbarán. Altres obres d'aquesta sala eren la *Redempció de captius per Sant Pere Nolasc* de Francisco Pacheco i el *Sant Jeroni* de Joan Ribalta. Per finalitzar, la sala VII, es divideix en dues seccions, la flamenca i la italiana, ambdues agrupant els segles XVII i XVIII. Dins aquests espais Folch i Torres destaca quatre (quadres) d'Albacaro amb escenes de la *Vida de Tobias*¹⁹⁰[...] i [...]escenes de guerra de l'escola borgonyona junt amb alguns bodegons interessants¹⁹¹.

Ingressos d'obra al Museu

Pel que fa a les adquisicions de la secció de Renaixement i Barroc realitzades per la Junta, en no entrar dins els objectius de la dita entitat, només es comprarà obra si realment és de qualitat i representa algun període artístic del nostre país. Serà a partir del 1918 que s'inicia un període de bonança per a la Junta i que comportarà una millora pel que fa als museus i l'ingrés de nombroses obres remarcables. Ara seran els propis membres de la Junta els que cercaran noves obres per a enriquir les col·leccions. Es creen unes comissions especials per a l'adquisició d'exemplars de diferents períodes. Així hi haurà la Comissió Especial d'Arqueologia, la Comissió Especial d'Art Medieval i Modern i la Comissió Especial d'Art Contemporani. La

190 Folch i Torres es refereix a l'artista Andrea Vaccaro.

191 FOLCH i TORRES, Joaquim., *Museus d'Art i Arqueologia...*, pàg. 21

Comissió Especial d'Art Medieval i Modern estava formada per Emili Cabot, Josep de Rogent, Josep Puig d'Asprer, Lluís Nicolau i Antoni Sansalvador¹⁹².

La Junta participarà en els treballs de catalogació del patrimoni artístic d'Espanya que s'estan duent a terme en motiu de la futura Exposició Internacional de 1929. A les actes de 1918 s'expressa el desig de realitzar un inventari de tota la col·lecció del museu i així facilitar un control periòdic de les peces. També es crearan unes estructures ordenades que gestionin l'ingrés d'obra als museus. Exemples clars d'aquesta voluntat són l'acta del 8 de juny on es declaren les *proposicions formulades per tres fotògrafs per a la reproducció de tots els exemplars del Museu, a fi de formar l'inventari gràfic general del mateix*¹⁹³. Uns mesos més tard, a l'acta del 5 d'octubre, se'ns diu el següent: *S'acordà [...] que amb urgència i ajudant-se del personal tècnic i d'oficina del museu i del que sigui precís facilitar-li temporalment, presenti els inventaris complerts, per duplicat, amb tota la descripció fotogràfica, de les col·leccions del Museu i Biblioteca*¹⁹⁴.

Maria Josep Boronat després de realitzar un anàlisi sistemàtic de les actes de la Junta durant aquest període comenta que la Comissió d'Art Medieval i Modern, des dels inicis del seu funcionament va preocupar-se especialment per nodrir la Col·lecció d'Art Medieval i observa la dificultat creixent per obtenir obres d'aquesta etapa històrica ja que gaudeix d'un gran reconeixement a nivell europeu. Tant els col·leccionistes del país com els estrangers estan molt interessats en adquirir obres d'aquest període. Amb aquest objectiu s'envià a l'estiu de 1918 a Joaquim Folch i Torres, director tècnic de la secció, a fer un viatge fotogràfic de tots els objectes que considerés interessants per al museu¹⁹⁵. Alguns dels exemplars que s'adquiriran arran d'aquesta expedició seran els retaules conservats a la capella de la Gràcia a Puigcerdà, l'arqueta romànica d'Aravell i el frontal d'Orfà¹⁹⁶. Aquests viatges tenen els seus precedents en anys anteriors com bé ho demostra un fragment de l'acta de la Junta del 16 de novembre de 1912 on es comenta la *justificación de los gastos del viaje efectuado a Torroella de Montgrí por los Sres Vocales D.Manuel Rodriguez Codolá y D.Jerónimo Martorell, para informar respecto de un retablo gótico allí existente*¹⁹⁷.

Tot i que ja existien obres rellevants al museu, l'ingrés d'un conjunt com el de les esglésies del Pirineu va canviar les aspiracions de la Junta. El fet d'augmentar la col·lecció d'Art Medieval facilitava l'estudi comparatiu de les peces exposades.¹⁹⁸ A més de la col·lecció de frontals romànics es vol ampliar el fons de pintures gòtiques, un estil que serà molt valorat als voltants del 1915¹⁹⁹. Fins i tot alguns membres de la Junta arriben a pensar en l'especialització del museu en la pintura gòtica sobre taula. Evidentment, aquestes idees apareixen abans que sorgeixi la possibilitat d'ingressar obres de pintura mural romànica. Aquest interès pel món medieval anirà en detriment de l'interès mostrat per l'art del Renaixement i Barroc. És per aquest motiu que en aquest període s'adquireixen pocs exemplars. Tot i així si que hi haurà ingrés d'obra gràcies als llegats i dipòsits. Un dels llegats més significatius és el de Ramir Lorenzale el qual fou vocal de la Junta de Museus fins a la seva mort i que al 1918 llegirà el cicle de quadres sobre les estacions

192 BORONAT, Maria Josep., *La política d'adquisicions...*, pàg. 552

193 Acta de la Junta de Museus de Barcelona del 8 de juny de 1918. pàg.3

194 Acta de la Junta de Museus de Barcelona del 5 d'octubre de 1918. pàg. 6

195 BORONAT, Maria Josep., *La política d'adquisicions...*, pàg 577

196 BORONAT, Maria Josep., *Ibidem*, pàgs. 559-600

197 Acta de la Junta de Museus de Barcelona del 16 de novembre de 1912 pàg. 3

198 BORONAT, Maria Josep., *La política d'adquisicions...*, pàg. 617

199 GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*,pàg.61

d'Antoni Viladomat. A més, l'any següent la seva família farà una donació de diverses obres gòtiques i tres natures mortes originals del mateix Viladomat²⁰⁰.

El dipòsit més rellevant serà el de la col·lecció Gil al 1922. Aquesta cessió és deguda a un imminent enderrocament de la casa de Leopold Gil i Llopart i la necessitat de resguardar les obres que conté. Aquestes seran exhibides al Saló de la Reina Regent del Palau de Belles Arts i, entre elles, hi ha el *Ramon Llull* de Francesc Ribalta²⁰¹, el *Retrat de cavaller* de Tintoretto²⁰² o *L'àngel davant el sepulcre* de Francisco Rizi. Gran part d'aquesta col·lecció fou oferta pels hereus de Leopold Gil i adquirida per la Junta l'any 1944. Sobre aquesta a l'acta del 19 de setembre de 1918 es comenta que *a instància de D. Leopold Gil i Lleopart manifestant que consentiria en que fós exposada en un local de l'Ajuntament, en condicions adequades, la seva col·lecció d'objectes i especialment quadres antics, que segons l'opinió dels intel·ligents es molt interessant i digna d'estudi*²⁰³. Uns mesos més tard a l'acta del 14 de desembre de 1918 se'ns diu que *les obres de pintura entregades per D. Leopold Gil i Lleopart que han quedat instal·lades a la Sala Reina Regenta. Enterada la Junta que constitueixen la col·lecció cinquanta quatre obres (cinquanta dues pintures i dues arquilles), les quals ha depositades dit senyor segons condicions establertes i notificades a l'Excm. Ajuntament*²⁰⁴.

Coetàniament comencem a trobar un col·leccionisme més accentuat i selectiu fet amb criteri i amb uns objectius clars. És el cas de Lluís Plandiura sobre el qual se'ns diu a la *Pàgina Artística* de *La Veu de Catalunya* que tenia *una orientació molt ferma y un criteri molt sòlid*. I que la seva col·lecció és *un resum de lo més interessant que la pintura catalana ha donat en el darrer període*. I sobre els objectius en diu [...] *sense altra llunyana mira que deixar reunides pel dia de demà les fites principals del nostre camí vers la història*²⁰⁵. Tres anys més tard també a la *Pàgina Artística* en motiu de l'exposició de la col·lecció Plandiura a les Galeries de Vell i Nou se'ns diu que *En Plandiura entén en pintura i sab[sic] perfectament distingir, net de tota preferència per tendències determinades, ço que és bo de ço que no ho és; ço que té un valor artístic intrínsec, de ço que es presenta amb enganyadores apariències[sic] de pintura seria, revestida de patines de museu o amb trucs característics que tendeixin a donar sabor a la pintura, per mitjà d'elements que no tenen certament res de pictòrics*²⁰⁶.

---

200 BORONAT, Maria Josep: Opus cit. p. 693-694

201 Francesc Ribalta., *Ramon Llull*. ca. 1620. oli sobre tela, 102 x 84,5 cm. MNAC núm. inv. 024244-000

202 Jacopo Robusti, Il Tintoretto. *Retrat de cavaller*. ca.1554, oli sobre tela adherida sobre fusta, 101,7 x 81, 7 cm. MNAC núm. inv. 024206-000

203 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 19 setembre 1918 pàg. 1

204 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 14 desembre 1918 pàgs. 3-4

205 <<La Col·lecció Plandiura>>. *Pàgina Artística de La Veu de Catalunya*. Barcelona: 3 octubre 1912 pàg. 146

206 <<La Col·lecció Plandiura>>. *Pàgina Artística de La Veu de Catalunya*. Barcelona: 25 octubre 1915. pàg. 306

Context

Entre el 1920 i el 1922 a Catalunya es produeix una tensió entre classes socials acompanyada d'una dura repressió policial. Entre el 1917 i el 1923 es comptabilitzen més de 800 atemptats, uns 475 contra obrers, 208 contra empresaris i la resta contra el cos policial²⁰⁷. L'any 1920 fou un dels més sagnants amb 300 atemptats, 52 morts i 72 vagues que afectaren uns 65.000 treballadors. A principis d'aquest any la cohesió de la patronal catalana era un fet inqüestionable i l'afiliació a la Federació Patronal anava en augment. A partir del 1923 el sindicalisme es debilità i ja no podrà oposar resistència a la dictadura militar²⁰⁸.

Durant aquests anys la radicalització no afectà solament l'àmbit dels enfrontaments socials sinó també el nacionalisme català. Per un costat la Lliga Regionalista esdevenia moderada i ja no defensava una autonomia catalana i, per altra banda, sorgien nous partits i polítics marcadament catalanistes i progressistes. Es buscava crear una nova esquerra catalanista que integrés les classes populars i obreres i que contrarestés el conservadorisme de la Lliga i l'anticatalanisme lerrouxista. Al 1917 s'havia creat el partit Republicà Català però l'assassinat de Layret, un dels seus màxims exponents, i l'empresonament d'altres membres de la cúpula del partit com Lluís Companys provocà la seva dissolució. Per un altre costat, Francesc Macià fundarà el 1919 la Federació Democràtica Nacionalista, un partit independentista que agrupava joves radicals del CADCI (Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria), entitats catalanistes com La Falç i sectors de la Unió Catalanista. A causa del poc ressò de la Federació, Macià, juntament amb Daniel Cardona i Ramon Durant entre d'altres crearan l'Estat Català al 1922, una organització extraoficial partidària d'una insurrecció seguint el model irlandès. La disminució de l'interès cap al catalanisme per part de la Lliga produí una escissió dins el propi partit que derivarà en la creació d'Acció Catalana. La premsa tenia un paper molt important en la difusió de les idees de cada partit i per aquest motiu cada organització política tenia el seva pròpia publicació periòdica²⁰⁹.

El 13 de setembre de 1923 es produí el cop d'estat per part del general Primo de Rivera i aquest va donar pas a un règim totalitari que durarà fins al 1930. Dins el context europeu era un més dels països on, com passà a Itàlia, Portugal, Grècia o Alemanya entre els anys vint i trenta, s'havia imposat un règim totalitari.

Tot i així, en aquests països aquest tipus de govern venia donat per les conseqüències de la Primera Guerra Mundial i per la feblesa que patia la democràcia. En canvi, a Espanya les causes eren majoritàriament la corrupció política i l'interminable conflicte del Marroc. Pel que fa a Catalunya afectaren la violenta conflictivitat social, l'ascens del catalanisme i un cert desig per part dels propietaris de les fàbriques per posar fi als aldarulls. L'establiment d'aquest règim dictatorial va comportar la supressió de llibertats constitucionals, la militarització de la vida civil i, a Catalunya, tot i l'inicial consentiment per part dels òrgans de govern catalans, es produí una repressió contra el catalanisme polític i cultural. El patriotisme i la unitat

---

207 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània...*, pàg.283

208 BENGOCHEA, Soledad., *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994 pàg. 320

209 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània...*, pàgs. 281-286

esdevindran una qüestió d'Estat que allunyarà a Primo de Rivera de tota possibilitat d'entesa amb els catalans, fins i tot amb els que adoptaven postures més moderades²¹⁰. En una entrevista tres dies després de l'alçament al governador civil de Barcelona, el general Losada, aquest comenta que [...] *tot aquell que es diu nacionalista és separatista si no es refereix a Espanya*²¹¹. Rivera considerava que aquest separatisme havia estat generat *en la escuela y en el púlpito y en la cátedra*²¹². Per tant establia com a enemics del nou règim a la cultura i a l'església. Aquesta actitud anticatalanista provocà la radicalització del nacionalisme català i la reivindicació de la república i l'autonomia. Altres conseqüències directes de la Dictadura foren la dimissió forçada del president de la Mancomunitat, aleshores Josep Puig i Cadafalch, i la suplantació d'aquest per un home afí a Primo de Rivera, Alfons Sala, el qual procurà espanyolitzar la institució. L'eliminació de la Mancomunitat va arribar amb la implantació d'un nou estatut provincial al març de 1925 i al retorn a la divisió per diputacions provincials. A més es suprimeixen les eleccions i la majoria de càrrecs administratius són ocupats per militars²¹³.

En l'aspecte cultural es prohibeix la llengua catalana en qualsevol àmbit i moltes entitats i associacions catalanes van ser clausurades o els imposaren membres fidels a la Dictadura en els respectius directoris. També s'exercí una forta censura a la premsa i molts diaris foren temporalment tancats²¹⁴.

Durant la Dictadura esdevingueren diferents tipus de moviments d'oposició. Per un costat trobem les conspiracions entre els oficials joves, les insurreccions a València al 1926 i al 1929, l'intent d'atemptat contra el rei en la seva visita a Barcelona o l'intent de proclamar la República Catalana de Francesc Macià. També es produeix una oposició de tipus cultural amb l'increment de publicacions de llibres, de premsa i de teatre. Com que mancaven subvencions institucionals els diners necessaris per a fer aquestes publicacions els aportaven mecenes com Rafael Patxot o Francesc Cambó²¹⁵.

El 1929 es realitzà l'Exposició Internacional de Barcelona la qual va comportar la urbanització de la muntanya de Montjuïc, va activar les indústries que intervingueren com la de la construcció, la metal·lúrgica i l'elèctrica i va donar feina a uns 40.000 treballadors. També s'invertí en millorar els transports de la ciutat i en dotar Barcelona de nous equipaments i de zones lúdiques com el Poble Espanyol²¹⁶.

Museus d'Art

La primera acta de la Junta celebrada dins la dictadura es produeix un mes després de l'alçament militar i ens mostra normalitat que denota aquesta passivitat amb la que en un inici Catalunya rebé el nou règim. Tot i així, les repercussions de la dictadura en la Junta de Museus seran que alguns membres que havien format part dels ajuntaments democràtics dissolts pel dictador seran substituïts però, de moment, es

---

210 ROIG i ROSICH, Josep M., *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992 pàg.32

211 *La Veu de Catalunya*. 16 de setembre de 1923. Any XXXII, núm. 8517 Edició del matí pàg.1

212 RUBIO, Manuel., *Crònica de la Dictadura*. Barcelona: Nauta, 1974 pàg.20

213 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània...*, pàg.289

214 *Ibidem*, pàgs. 291- 292

215 *Ibidem*, pàgs. 292-295

216 *Ibidem*, pàgs. 297-298

conservaven els vocals electes, és a dir, aquells que representaven les associacions artístiques barcelonines. A més a partir d'aquest moment, seguint les ordres del Decret contra el Separatisme del 18 de setembre de 1923, les actes seran escrites en castellà. Una altra conseqüència de la Dictadura és la dimissió de Josep Llimona, president de la Junta, al maig del 1924, l'abandonament de la Presidència de la Mancomunitat per Puig i Cadafalch i, més endavant, al 1926, la destitució del director dels museus, Joaquim Folch i Torres²¹⁷.

Entre el 1919 i el 1920 es deixen de fer còpies pintades de les pintures murals de les esglésies del Pirineu ja que s'inicia la campanya d'arrencament. Precisament fou un dels pintors que reproduïa aquestes obres, Joan Vallhonrat el que se n'adonà que financers i antiquaris estaven comprant pintures murals i iniciaven el seu arrencament. Serà a partir del 1920 quan la Junta centra els seus esforços en l'ingrés al museu de les pintures arrencades. L'objectiu era clar, evitar l'exportació del patrimoni artístic català a l'estranger²¹⁸.

A principis d'aquesta dècada l'edifici de l'exarsenal (il·lustracions 21 i 22), que aleshores acollia el Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, continuava patint deficiències com la manca de barana en l'escala d'honor, les cobertes vidriades de les naus laterals que estaven deteriorades o la falta de coberta dels dos patis posteriors.

Com que les peticions de la Junta per traslladar part de les col·leccions a altres edificis municipals no donaren resultat i l'Ajuntament es negava a contribuir monetàriament per a la optimització de l'exarsenal serà la pròpia Junta la que haurà de fer-se'n càrrec. Al 25 de juny de 1924 s'inauguraven les noves sales de pintura romànica amb les pintures murals provinents del Pirineu i es decideix encarregar a la casa Rigalt i Bulbena les reparacions de les cobertes de vidre²¹⁹.

Un altre projecte dut a terme per la Junta durant aquests anys fou la inauguració del Museu d'Art Contemporani. Al 20 de novembre de 1920 la Junta decideix traslladar i instal·lar les col·leccions d'art contemporani al Palau de Belles Arts. El principal motiu era la manca d'espai a l'edifici de l'exarsenal. Per tal d'encabir-hi correctament la col·lecció es plantejà fer una reforma integral de l'edifici dissenyada per August Font i Josep Goday però amb el cop d'estat i els canvis de l'Ajuntament feren que es destinessin aquells diners a altres fins. Al 1924 l'estat del Palau de Belles Arts era llastimós i Folch i Torres demana 60.000 pessetes del pressupost municipal per a poder realitzar les obres més urgents i així poder tornar a obrir el museu al públic. Finalment s'inicien les obres el 1925 amb els diners que la Junta tenia destinats a fer adquisicions. L'1 de juny de 1925 inaugurava el Museu d'Art Contemporani el propi rei Alfons XIII²²⁰.

Un altre fet remarcable és l'eliminació de la secció de Reproduccions a conseqüència de la manca d'espai i de la pèrdua de valor d'aquest tipus d'objectes. Les reproduccions que no es mostraven al Museu de la Ciutadella foren traslladades a l'antiga església del mateix recinte, que també estava sota la jurisdicció de la

---

217 MARCH, Eva a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*, pàgs. 83-86

218 BORONAT, Maria Josep a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*, pàgs. 68-77

219 MARCH, Eva., *Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011 pàgs. 69-71

220 *Ibidem*, pàgs. 110-125

Junta però que a la pràctica era utilitzada com a dipòsit de màquines del Cos de Bombers. En el lloc on fins aleshores havien estat ubicades les reproduccions es col·locarà, al 1926, la secció de Records i Curiositats barcelonines. A aquests objectes tant dispers se'ls considerava un valor merament sentimental i no artístic. Aquesta part de l'exposició era vista com a una reivindicació de la catalanitat que ja no era present al Museu. És per això que la defensa que Folch i Torres feu d'aquesta secció fou una de les raons per les quals l'alcalde, marcadament espanyolista, va decidir destituir-lo del càrrec de director dels museus. Aquest fet provocà una forta reacció per part dels membres de la Junta en favor de Folch, molts inclús pensaren en dimitir però abandonaren aquesta idea ja que aniria en detriment dels propis museus. Després de la marxa de Folch i Torres la Junta de Museus inicià un període de decadència, les comissions específiques d'adquisició d'obra perderen autonomia i ja no s'analitzaren les obres més pertinents per ser comprades sinó que se'n discuteix la seva adquisició segons el preu²²¹.

Per altra banda, en els anys que durà la Dictadura es promocionà la creació de catàlegs i guies com per exemple el Catàleg d'Art Romànic escrit per Joaquim Folch i Torres i publicat en castellà el 1926²²². Aquest venia acompanyat per dibuixos il·lustratius on es mostraven les peces en els seus emplaçaments originals. Pretenia ser una obra científica i alhora pedagògica i divulgativa. Poc temps després apareixeria el catàleg d'Art Contemporani²²³. Serà a finals del 1928 quan sorgeix la idea de publicar un catàleg per aquelles seccions que encara no en tinguessin en vistes a la Exposició Internacional que es faria l'any següent. Finalment, però, es decideix realitzar un catàleg- guia de totes les col·leccions en general²²⁴. Aquest sortiria a la venda el 25 de gener de 1930. Serà l'últim catàleg sobre el museu publicat abans que aquest tanqués les seves portes un any i mig més tard²²⁵.

Pel que fa a la conservació de les obres la Direcció del Museu es queixava constantment per la manca de mitjans per a conservar i restaurar les obres. Folch i Torres anava assabentant a la Junta de les peces que necessitaven una intervenció amb més urgència. El 28 de febrer de 1925 proposa tornar a reentelar les dues pintures al fresc d'Annibale Carracci que aleshores tenia el museu. També parla d'un *Sant Miquel* de finals del segle XV que també s'hauria de reentelar i completar la pintura en alguns punts. Pel que fa a la *Degollació de Sant Cugat*, Folch i Torres diu que està afectada per les arnes i que el millor remei seria canviar el suport de fusta per un de més resistent. Finalment, tot i que Lluís Plandiura s'oferia a costejar la despesa, la lentitud de la Junta per prendre la decisió va acabar perdent aquesta oportunitat²²⁶.

Cartell de la secció *El Arte en España* de l'Exposició Internacional de 1929. Oleguer Junyent Sans. 1929. Arxiu de la Biblioteca de Catalunya

221 MARCH, Eva a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*, pàgs.95-100

222 FOLCH i TORRES, Joaquim., *Museo de la Ciudadela. Arte Románico. Catálogo*. Barcelona: Junta de Museus de Barcelona, 1926

223 GUASCH i HOMS, F.; BATLLÉ AMETLLÓ, E., *Catálogo del Museo de Bellas Artes (Arte Contemporáneo)*. Barcelona: Junta de Museus de Barcelona, 1926

224 BULBENA, Eveli., *Museo de Arte Decorativo y Arqueológico. Guía- Catálogo*. Barcelona: Junta de Museus de Barcelona, 1930.

225 MARCH, Eva., *Els Museus d'Art i Arqueologia...*, pàgs. 139-142

226 *Ibidem*, pàgs.144-145

L'Exposició Internacional de Barcelona del 1929

L'Exposició Internacional de Barcelona del 1929 estava dividida en tres àmbits: l'industrial, l'esportiu i l'artístic. Pel que fa a l'àmbit artístic en destacava l'exposició *El Arte en España* (il·lustració 28) ubicada al Palau Nacional de Montjuïc. Aquest edifici havia de representar el punt de referència de l'Exposició així com la Torre Eiffel ho havia estat per l'Exposició de París al 1889²²⁷. Hi havia compreses obres que agrupaven un eix cronològic des de l'època romana fins al regnat d'Isabel II. Es reuniren 4899 obres la major part de les quals eren originals. La secció de prehistòria se situà al soterrani del Palau Nacional. Serà l'única secció que rebrà obra del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic de Barcelona. Això es deu a que la Junta de Museus es negava a deixar les obres que custodiava perquè la organització s'havia negat a deixar-los participar en la confecció del Repertori Iconogràfic, un catàleg de fotografies que reproduïssin el patrimoni artístic dels períodes històrics de la Península, i perquè no volien perjudicar la visita als museus barcelonins. Un exemple

Exposició Internacional de Barcelona. Vista nocturna del Palau Nacional des de l'avinguda Maria Cristina. 1929. Arxiu Històric de Barcelona

d'aquesta oposició el trobem a l'acta del 9 de març de 1929 en la qual se'ns diu que *El señor Marqués de Saquier Oire [...] ha de advertir que es opuesto a que sean sacados objetos de los Museos para llevarlos a la Exposición*²²⁸. Finalment, tot i la negativa de la Junta, els museus barcelonins van acabar cedint algunes obres a l'Exposició²²⁹.

Ingressos d'obres

L'adquisició més important que es fa durant aquest període és el retaule de Sant Agustí de Jaume Huguet per al qual se'n pagà una important suma que afegida als diners ja gastats en la liquidació de la compra de les pintures romàniques del Pirineu va condicionar la compra de futures obres en aquest període. També influeix el fet que fins aleshores qui s'encarregava d'analitzar les obres que es podien adquirir era Folch i Torres però al ser destituït ningú desenvolupava aquesta tasca. A més, l'Ajuntament gastava la major part del seu pressupost en la preparació de la Exposició Internacional²³⁰.

Col·leccions de Renaixement i Barroc

Pel que fa a l'ingrés d'obra Renaixentista i Barroca en destaca el llegat d'Emili Cabot que consisteix en el *Tríptic del Baptisme de Crist* del primer quart del segle XVI i actualment s'atribueix al Mestre de Frankfurt²³¹. En l'acta del 9 de març de 1929 se'ns parla sobre aquest llegat i es comenta que *para solucionar de una vez*

227 GRANDAS, M.Carmen., *L'exposició Internacional de Barcelona de 1929*. Barcelona: Els llibres de la frontera, 1988 pàg.135

228 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 9 març 1929 pàg. 2

229 MARCH, Eva., *Els Museus d'Art i Arqueologia...*, pàgs. 149- 159

230 *Ibidem*, pàgs.161-188

231 Mestre de Frankfurt. *Tríptic del Baptisme de Crist*. 1500-1520. oli daurat amb pa d'or sobre fusta, 169,2 x 213,5 cm. MNAC núm. inv. 015914-CJT

lo referente al Legado de Emilio Cabot, habiéndose quedado en que el Excmo. Ayuntamiento tomaría el acuerdo de ser él quien se comprometía a cumplir lo que prescribe en sus disposiciones testamentarias el finado, acerca de los ejemplares que, mediante determinadas cláusulas dejó al Museo²³².

Seguint la guia-catàleg del Museo de Arte Decorativo y Arqueologico del 1930 podem saber la ubicació de les peces en les diferents sales en aquell moment. Primerament se'ns divideix el contingut de la planta baixa respecte al pis principal. A la planta baixa trobem el pati dedicat a *Recuerdos y curiosidades de Barcelona*, ja comentat a l'apartat anterior, les sales de la 1 a la 8 estan dedicades a l'Art Medieval, després es passava a una petita sala dedicada a El Vigatà. A continuació trobem un espai rectangular configurat per tres sales continues connectades entre si que ocupen el lateral de dos patis i que contenen l'anomenada *Pintura de Escuelas Etranjeras*. El catàleg ens diu que en aquestes sales en destacava una *Adoración de los Reyes Magos obra de traza alemana; una testa de San Juan Bautista, de escuela flamenca* i el revestiment de les portes protectores d'un orgue procedent de la Seu d'Urgell amb escenes de la Presentació al temple i els Sants Odó i Armengol. A més comenta que *junto a la salida del corredor, cuatro grandes lienzos con otras tantas escenas de la Vida de Tobias, obra de Vaccaro [...] Junto adichos cuadros pueden verse una Madonna atribuida a Juan Bautista Salti (Sassoferrato); dos retratos de escuela flamenca (siglo XVI), una Virgen con el Niño, considerada de Julio Romano (Giulio Pippi) y varias otras tablas de menor importancia*²³³.

Posteriorment les sales 11, 12 i 13 estaven dedicades a l'exposició de mobiliari. Arribem així a la petita sala 14 dedicada a Flaugier. La següent sala, la 15, estava dedicada a la Col·lecció Gil que com s'ha comentat fou instal·lada al museu el 1918 (il·lustracions 25 i 26). En aquesta sala el catàleg menciona que la descripció de les peces allí exposades ja consta en un cartell col·locat a la pròpia estància, així que no ens dona més detalls sobre les obres o la seva col·locació. La sala 16 estava destinada a la Pintura espanyola no catalana. Segons ens diu *contiene esta sala un regular número de obras de pintura española, varias de ellas pertenecientes a la Real Academia de Bellas Artes de San Jorge*²³⁴. Ens enumera una taula de *Santo Domingo* del segle XVI, el quadre a l'oli *San Felipe rodeado de religiosos adorando a la Virgen y al Niño* de Garcia Hidalgo, una taula de Sant Bru del segle XVII anònima, un Sant Benet d'escola sevillana, una Adoració dels reis atribuïda a Castillo Saavedra, un San Juan Bautista de Murillo i un Sant Pere Màrtir del segle XVI. Segueix el llistat amb el *Martiri de Sant Bartomeu* de Josep Ribera²³⁵, el *Frare en èxtasi* de Zurbarán²³⁶, un *Ecce Homo* de Morales²³⁷, *La Verge Maria entregant la casulla a Sant Ildelfons* de Murillo²³⁸, el *Sant Jeroni* de Ribalta²³⁹ i un *bodegó* de Menéndez entre d'altres. L'obra que apareix reproduïda en el catàleg en representació d'aquesta sala és el *Martiri de Sant Bartomeu* de Josep Ribera²⁴⁰.

Tota la sala 17 estava compresa pels quadres d'Antoni Viladomat (il·lustracions 23, 24 i 27). Se'ns diu que hi ha les vint obres del conjunt de la vida de Sant Francesc de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.

232 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 9 març 1929. pàg.6

233 BULBENA, Eveli., *Museo de Arte Decorativo y Arqueologico...*, pàg. 67

234 *Ibidem*, pàg. 63

235 Josep de Ribera. *Martiri de Sant Bartomeu*. 1644. oli sobre tela, 202 x 153 cm. MNAC núm. inv. 024162-000

236 Francisco de Zurbarán. *Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V*. ca. 1640, oli sobre tela, 180,5 x 110, 5 cm. MNAC núm. inv. 011528-000

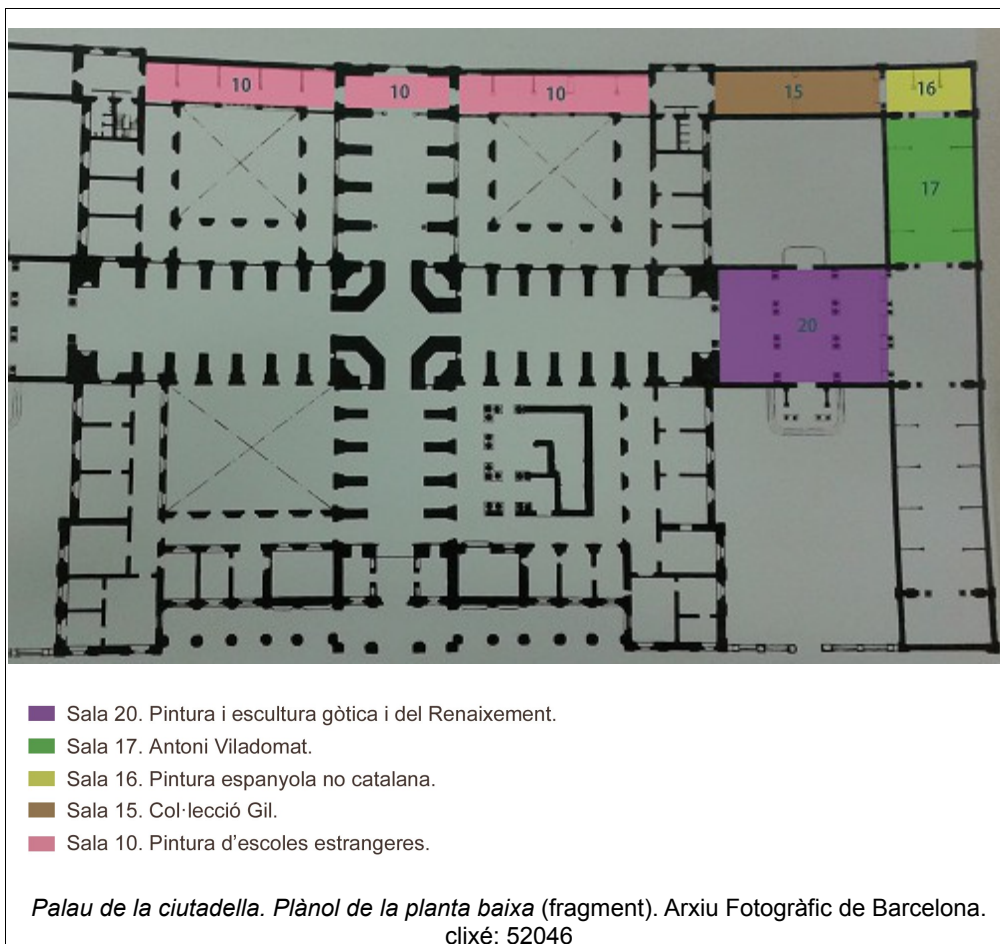
237 Luís de Morales. *Eccehomo*. ca. 1570. oli sobre fusta, 82,7 x 57,7 cm MNAC núm. inv. 011547-000

238 Juan de Valdés Leal. *Imposició de la casulla a Sant Ildelfons*. ca. 1661. oli sobre tela, 60,5 x 81 cm. MNAC núm. inv. 015930-000

239 Joan Ribalta. *Sant Jeroni*. 1618. oli sobre tela, 164 x 114 cm. MNAC núm. inv. 005717-000

240 BULBENA, Eveli., *Museo de Arte Decorativo y Arqueologico...*, pàg. 64

Al centre de la sala hi havia una gran tela representant la *Venida del Espiritu Santo ante el Colegio Apostólico* dipositat al museu per aquesta corporació. També podien contemplar-se el cicle de Les quatre estacions, bodegons i altres obres menors. També en aquesta sala s'hi exposaven obres d'altres artistes catalans de l'època com Pere Pau Muntanya o Cuquet²⁴¹. Les sales 18 i 19 estaven centrades en l'Art Gòtic. Finalment ens interessa la sala 20 que contenia pintura i escultura Gòtica i del Renaixement. En aquesta sala hi havia el *Martiri de Sant Cugat* d'Ayne Bru²⁴² i les taules del retaule de Sant Eloi de Pere Nunyes.²⁴³

²⁴¹ *Ibidem*, pàgs. 61-62

²⁴² Ayne Bru. *Martiri de Sant Cugat*. 1502-1507. oli sobre fusta, 164 x 133 cm. MNAC núm. inv. 015840-000

²⁴³ BULBENA, Eveli., *Museo de Arte Decorativo y Arqueologico...*, pàgs. 35-44

Context

El període comprès entre el febrer de 1930 i l'abril del 1931, conegut popularment com la *Dictatova*, s'inicia amb la fi de la Dictadura de Primo de Rivera i l'establiment d'un règim que retornava a la Constitució de 1876 i finalitza amb la destitució de la monarquia d'Alfons XIII. En aquests anys es produeix un creixement de l'oposició republicana i a Catalunya es reivindica el dret autonòmic a través de la redacció d'un estatut. Les esquerres catalanes van anar agrupant-se i formaren així el Bloc Obrer i Camperol, l'Esquerra Republicana de Catalunya i el Partit Catalanista Republicà. Per altra banda, trobem el sector continuista representat per la Lliga Regionalista la qual defensava un estat monàrquic i una Catalunya descentralitzada. Finalment es creà un govern provisional format per socialistes, republicans i nacionalistes catalans. Es buscava trencar amb el poder de l'Exèrcit i l'Església, establir la igualtat de drets polítics i civils entre homes i dones, posar fi a les desigualtats socials, ampliar i modernitzar l'educació i realitzar una nova distribució del territori a través d'autonomies. Tot i així aquests objectius es feien difícils de realitzar per la disparitat d'opinions dins el govern i l'abandonament d'alguns membres o partits com Miguel Maura, Ministre de l'Interior, o el Partit Radical dirigit per Alejandro Lerroux. Es produí un deteriorament de la confiança política per la oposició de l'exèrcit, l'església i la Confederación Nacional de Trabajadores que vingué acompanyat per una crisi econòmica i l'augment dels desocupats. Tots aquests aspectes provocaren el trencament de la coalició que governava el país al 1933. Les eleccions celebrades al novembre d'aquell mateix any suposaren un canvi de govern presidit per Lerroux i recolzat per la confederació de partits catòlics, el CEDA, dirigida per José María Gil-Robles. La baixada de les esquerres i l'avanç per part dels partits dretans crearà una situació d'instabilitat en la qual els governs no duraven més de tres mesos al poder. Mentrestant grups de joves tant d'esquerres com de dretes formaren milícies i recorrien a la violència com a forma de protesta davant aquesta situació²⁴⁴.

Durant l'anomenat Bienni Negre, del 1934 al 1936 la política espanyola patí una forta polarització. La Falange havia estat fundada al 1933 amb fons dels monàrquics. Aquesta estava dirigida per José Antonio Primo de Rivera. Un any més tard aquest grup es fusiona amb les Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista pro nazis de Ramiro Ledesma Ramos i així naixia la FE y de las JONS. Entre el 1933 i el 1936 aquesta agrupació serví per contribuir a generar un estat anàrquic que, exagerat per la premsa de dretes, fou utilitzat com a justificació per l'alçament militar. L'esquerra era conscient de com havien acabat els seus partits homònims a Alemanya i Itàlia i volia evitar córrer la mateixa sort. A mesura que avançava el 1934 cada vegada eren més freqüents les baralles al carrer entre grups d'esquerra i de dreta. A l'abril Lerroux va dimitir després que Alcalá Zamora vacil·lés a l'hora de signar una amnistia que reintegrava

244 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània...*, pàgs. 298-300

a l'exèrcit els oficials que havien participat a la *Sanjuanada* de 1932. Els socialistes i republicans tenien la impressió que el govern donava via lliure a la possibilitat d'un alçament militar. El PSOE en el mateix temps patia importants divisions internes per la radicalització de les seves bases²⁴⁵.

Pel que fa a Catalunya, aquesta era l'única regió de l'estat on hi governava un partit autènticament republicà, Esquerra Republicana de Catalunya dirigida per Lluís Companys. Al 1934 el partit de Gil-Robles exigí l'entrada al govern si els lerrouxistes volien seguir obtenint el seu recolzament. L'acceptació d'aquesta condició feu que els socialistes, que ja havien amenaçat amb la revolució si això passava, declarassin la vaga general revolucionària. A aquest fet se li sumà el govern català el qual proclamà la República Catalana. De seguida es produí una repressió per part de l'exèrcit sobre els vaguistes. A més, es clausuraren sindicats obrers, s'empresonà a dirigents socialistes i es perseguí als republicans²⁴⁶. A principis de maig s'inclouïen cinc cedistes al govern dins els quals trobem a Gil Robles com a ministre de Guerra. Aquest feu una purga d'oficials de l'exèrcit lleials a la República i va designar per als càrrecs més alts a coneguts opositors al règim: Francisco Franco com a cap de l'Estat Major, Manuel Goded com a inspector general i Joaquín Fanjul com a sotsecretari de Guerra²⁴⁷. A les eleccions del 16 de febrer de 1936 l'esquerra unida en l'anomenat Front Popular va obtenir una estreta victòria en nombre de vots però un gran triomf en nombre d'escons a les Corts. La derrota de la CEDA a les eleccions feu que finalitzés el període moderat del partit i es substituís a Gil Robles i s'optés per José Calvo Sotelo com a líder monàrquic. També es produí un ascens molt ràpid dels adeptes a la Falange d'entre els quals hi havia molts procedents de les JAP (Juventudes de Acción Popular). Prieto tenia un bon programa que pretenia recuperar l'ordre i accelerar la reforma agrària. Tot i així Largo Caballero no va permetre que les idees de Prieto tiressin endavant. El govern no va poder impedir que la política derivés en un conflicte obert. L'alçament militar es produí entre el 17 i el 18 de juliol de 1936²⁴⁸. El pronunciament militar no va donar els resultats esperats pels que l'havien dut a terme i derivà en una guerra civil que va durar quasi tres anys. Les causes del fracàs foren les divisions internes dins el propi exèrcit, la fermesa de les institucions republicanes i la resposta popular i de les organitzacions obreres. Les ciutats més importants van resistir i seguiren al costat de la República. A Barcelona i a altres localitats catalanes la victòria sobre els sublevats va derivar en un procés revolucionari violent que provocà l'ocupació d'empreses, persecucions i destrucció de propietats. S'inicià també la destrucció d'edificis religiosos fins que el 21 de juliol la Generalitat fa públic un comunicat en el qual declarava incautats tots els edificis eclesiàstics i pregava a tothom que fossin respectats. El mateix dia es creava el Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya organisme que assumia el poder de la Generalitat i en el qual estaven reflectits tots els partits del Front Popular. Promogudes per partits i sindicats van sorgir columnes de voluntaris que anaven a lluitar a diferents indrets com a Madrid o al front d'Aragó²⁴⁹.

El front bèl·lic no arribà a Catalunya fins a l'abril de 1938 però aquesta participà activament en la Guerra amb aquests milers de voluntaris i amb la indústria de guerra que es generà. Al maig de 1937 es produí un conflicte intern a Catalunya entre el PSUC i ERC i la CNT i el POUM; això evidenciava la falta

245 PRESTON, Paul., *La Guerra Civil Espanyola*. Barcelona: Editorial Base, 2006 pàgs. 79-86

246 JULIÀ, Santos (coord.), *República y Guerra en España (1931-1939)*. Madrid: Espasa Calpe, 2006 pàgs. 11- 16

247 PRESTON, Paul., *La Guerra Civil Espanyola...*, . pàgs. 93-94

248 *Ibidem*, pàgs. 107-114

249 RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M., *Història de la Catalunya Contemporània...*, pàgs. 347-349

d'homogeneïtat entre els grups d'esquerra i la influència de la política de la URSS sobre la República. Aquest fet provocà la desaparició del Comitè de Milícies Antifeixistes i la marxa de la CNT del govern de la Generalitat. El 3 de novembre de 1937 el govern de la República va decidir traslladar-se de València a Barcelona fet que agreujà les tensions entre els dos governs i que manlevà molts dels poders concedits a la Generalitat²⁵⁰.

Al març de 1938 una ofensiva franquista aconseguí avançar en el front aragonès fins a arribar al mar i així dividir els territoris republicans. Al 25 de juliol s'iniciava l'anomenada Batalla de l'Ebre. Mentre els nacionals rebien l'ajut d'Itàlia i Alemanya els republicans esperaven els materials soviètics que no arribaven per haver-se tancat la frontera francesa. Alhora el govern de la República esperava l'esclat de la guerra europea que comportaria el trencament del pacte de no intervenció i que els facilitaria l'ajut de països com França o Anglaterra. El 15 de novembre de 1938 es produeix la derrota de les tropes republicanes a la batalla de l'Ebre i s'inicia la desfeta final²⁵¹.

Els museus i la Junta entre 1930 i 1936

Es tracta d'un dels períodes més rellevants de la història de la Junta de Museus ja que és el moment en el qual s'estableix un projecte museogràfic que comportarà la reorganització dels museus, el trasllat de les obres a nous emplaçaments i també es procedeix a l'adquisició de la col·lecció Plandiura que comportarà la despesa més gran feta mai per les institucions catalanes²⁵².

La *Dictatova* del general Berenguer va suposar la reincorporació del personal de la Junta que havia estat expulsat durant la Dictadura primoriverista, entre aquestes persones trobem Folch i Torres el qual tornarà al seu antic càrrec com a director dels Museus d'Art de Barcelona i com a secretari de la Junta de Museus. El 15 de juliol de 1930 finalitzava l'Exposició Internacional de Barcelona deixant un seguit d'edificis sense funció. A finals d'aquest mateix any la Junta decideix traslladar una part important de les seves col·leccions als edificis desocupats de Montjuïc, sobretot al Palau Nacional. Concretament les col·leccions traslladades són les d'Art Medieval i Modern, fins ara al Museu de la Ciutadella, (il·lustració 29) i les del Museu d'Art Contemporani, que es trobava al Palau de Belles Arts. La secció d'Arqueologia, convertida en un museu independent, es situarà a la planta alta del Museu de la Ciutadella i a la planta baixa s'hi exhibiran les reproduccions. Al mateix temps es creà al Poble Espanyol el Museu d'Art Popular²⁵³.

Catalunya durant la Segona República es caracteritzà per la voluntat dels polítics de recuperar i difondre el patrimoni històric i cultural català. Les manifestacions culturals produïdes a Catalunya esdevenien un element que reforçava el sentiment de grup del poble català, fet molt destacable sobretot per la repressió anticatalanista duta a terme per la dictadura. El govern de la República cedeix els materials artístics que s'havien custodiat fins a aquell moment al Museo Arqueológico Provincial de Antigüedades i l'edifici on hi havia les obres, la capella de Santa Àgata. D'entre el 1930 i el 1934, moment en que són detinguts molts representants de la Generalitat, entre ells membres de la Junta, aquesta institució va viure un període de pau i prosperitat on tant sols hi hagué divergències d'opinions en el fet de traslladar les col·leccions als

---

250 *Ibidem*, pàgs. 352-354

251 *Ibidem*, pàgs. 355-357

252 MARCH, Eva a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*, pàg.105

253 *Ibidem*, pàgs. 105-106

edificis de Montjuïc i per la compra de la Col·lecció Plandiura. Pel que fa a la compra d'aquesta col·lecció els tràmits duraren set mesos no exempts de la polèmica que suscità en l'opinió pública. Es tractava d'una col·lecció de gran valor sobre la qual es requeria una important despesa i que acabà implicant a la cúpula de la política catalana. Folch i Torres escriví quatre articles a la Veu de Catalunya en els quals exposava les raons que defensava la Junta per a l'adquisició de la col·lecció²⁵⁴. Tot i que ja en el primer article reconeix que *aquest fet es planteja en el moment pitjor, quan les dificultats econòmiques de la ciutat, després de l'Exposició, són considerables*²⁵⁵ al·lega que es tractava d'una necessitat patriòtica i política de salvar el patrimoni de la pròpia terra. Amb la compra d'aquesta col·lecció es posava remei a la manca d'adquisicions feta en el passat per manca de pressupost. Les divergències d'opinions van fer que la Generalitat i, més concretament, Francesc Macià fes un comunicat on es confirmava la compra de la col·lecció i s'esposaven els motius. El 18 d'octubre de 1932, un cop fet l'inventari de les peces, va signar-se l'escriptura de la col·lecció Plandiura per als museus de la Ciutat. Posteriorment les peces foren traslladades des del domicili Plandiura fins al Palau Nacional. Pel que fa als continguts de la col·lecció val a dir que la gran majoria era obra romànica i gòtica, tot i així hi havia exemplars des de l'Antiguitat fins als anys trenta del segle XX.

La Junta tenia en ment crear vuit nous museus: el Museu d'Art Català, el Museu d'Arts Decoratives, el

Inauguració del MAC. Les autoritats dirigit-se a la inauguració del museu. 11 novembre 1934. Publicada al Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona, nº44, gener 1935, vol.V, pàg.2

Museu Històric del Teixit, el Museu d'Instrumentes de Música Antics, el Museu d'Art Sumptuari Català, el Gabinet Numismàtic, el Museu d'Art Popular i el Museu del Cau Ferrat. Tot i així la despesa que suposà la compra de la col·lecció Plandiura i els successos històrics feren tant sols possible la creació del Museu d'Arts Decoratives, inaugurat el 18 de desembre de 1932, instal·lat a l'expalau de Pedralbes i que contenia els objectes d'escàs valor artístic que havia rebut la Junta a partir de les donacions, la creació del Museu del Cau Ferrat a Sitges, amb la casa i la col·lecció llegades pel mateix Santiago Rusiñol i inaugurat el 16 d'abril de 1933, el Museu d'Art Popular al

Poble Espanyol i el Museu d'Art Català. El Museu d'Art Català o de Catalunya fou instal·lat al Palau Nacional després d'un seguit de reparacions que reforçaven l'estructura de l'edifici i habilitaven l'interior per a poder-lo convertir en un espai museogràfic. (il·lustració 30) Sobretot es buscava minimitzar els elements decoratius preexistents i destacar les obres exposades. A l'octubre de 1934 el museu ja estava a punt per obrir les seves portes però les circumstàncies històriques no ho permeteren i no fou fins un mes més tard que s'inaugurà en un acte presidit per caps militars que havien ocupat la presidència de la Generalitat arran dels empresonaments pels Fets d'Octubre. Serà el 24 de maig de 1936 quan el museu rebrà la visita oficial de la Generalitat, l'Ajuntament i la Junta de Museus després d'haver estat restablerts els antics càrrecs i es farà

254 FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, I>>, *La Veu de Catalunya*, 8 juliol 1932

FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, II>>, *La Veu de Catalunya*, 9 juliol 1932

FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, III>>, *La Veu de Catalunya*, 11 juliol 1932

FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, IV>>., *La Veu de Catalunya*, 12 juliol 1932

255 FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, I>>. *La Veu de Catalunya*, 8 juliol 1932 (edició vespre) pàg.1

així una reinauguració. Entre aquests dos anys hi hagué un seguit d'esdeveniments remarcables com la inauguració de la Biblioteca d'Art de la Junta de Museus que s'instal·là al Poble Espanyol i el Museu Arqueològic ubicat al Palau de les Arts Gràfiques i la creació d'un taller de restauració propi. La Junta donava molta importància a la divulgació dels seus fons i per aquest motiu patrocinà la creació de catàlegs i guies i inclús la seva pròpia revista, el *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*²⁵⁶.

Les obres del Museu d'Art Català durant la Guerra Civil (1936-1939)

Amb l'esclat de la Guerra Civil la Generalitat inicià la publicació de decrets i ordres per tal de preservar el patrimoni artístic. Amb els incendis i destruccions dels primers dies del conflicte es posaren en perill moltes obres artístiques. En un primer moment fou molt destacable l'actuació de la societat civil la qual arribà a posar en perill la pròpia vida per tal de salvar el patrimoni de les flames o els robatoris²⁵⁷. Un exemple n'és l'escultor Frederic Marés el qual va intercedir per la conservació del Museu d'Art del Seminari Conciliar de Barcelona²⁵⁸. Per aquest motiu es confisquen edificis com la Catedral de Barcelona, el Tresor de la qual es traslladarà, previ inventari i fotografiat, a la Tresoreria de la Generalitat. S'envien camions al Museu Diocesà, al convent de Montsió, a l'església de Sant Pau del Camp i a altres edificis per tal de recollir-ne el patrimoni. També s'impulsarà la protecció de les col·leccions particulars. Seran confiscades, entre d'altres, les col·leccions Amatller, Massana, Macaya i Cambó a sol·licitud dels mateixos col·leccionistes o de representants. Per altra banda, la col·lecció de reproduccions escultòriques fou totalment destruïda per la FAI i pel mal emmagatzematge de les peces amb la intenció de situar al seu lloc l'Hospital de la Sang. També es perderen els originals en guix de Josep Llimona que havien estat donats per la seva família²⁵⁹.

La Generalitat dicta un decret el 23 de juliol de 1936 en el qual se'ns diu: *Donades les actuals circumstàncies i, tenint en compte la utilitat que poden prestar al poble de Catalunya els edificis públics de diversa naturalesa, situats dintre les poblacions o fora d'elles[...] Serà constituït immediatament a cada localitat de Catalunya un comitè presidit per l'alcalde i sota la salvaguarda de les Milícies ciutadanes, per vetllar i assegurar la conservació dels edificis públics, que el Govern de la Generalitat destina a institucions populars, així com els objectes, que són també patrimoni del poble*²⁶⁰. Aquest document signat per Lluís Companys, President de la Generalitat i Ventura Gassol, Conseller de Cultura, vingué seguit d'un segon decret dictat el dia següent en el qual la Generalitat declarava la incautació de tots els materials i objectes d'interès pedagògic, científic, artístic, històric, arqueològic, bibliogràfic i documental que es trobessin situats en edificis públics catalans afectats pels esdeveniments o que ho poguessin ser en un futur²⁶¹. La manera més ràpida de fer arribar la informació a la població era a través dels mitjans radiofònics els quals foren emprats per a retransmetre els comunicats de la Generalitat²⁶².

---

256 MARCH, Eva a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta.....*, pàg. 131

257 MATEOS, Santos M. , <<De las llamas revolucionarias a la oscuridad de los almacenes. El salvamento del patrimonio artístico catalán (1936-1939) >> a COLORADO, Arturo (dir.), *Patrimonio, Guerra Civil y Posguerra*. Madrid: Servicio de Publicaciones Universidad de Madrid, 2010 pàg .61

258 VIDAL, Mercè., *Viatge a Olot. La salvaguarda del patrimoni artístic durant la Guerra Civil*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1994 pàgs. 12-13

259 MARCH, Eva a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta.....*, pàgs. 136-137

260 FOLCH I TORRES, Joaquim (dir.), *La revolució de juliol i els nostres Museus d'Art* a Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona. Barcelona: Comissaria General de Museus, octubre 1936. pàg. 304

261 *Ibidem*, pàgs. 304-305

262 MATEOS, Santos M. , <<De las llamas revolucionarias a la oscuridad de los almacenes.....>> pàgs. 65-66

La Secció de Monuments del Servei de Patrimoni Artístic, Històric i Científic s'encarregava de protegir les obres i traslladar-les. Després s'inventariaven i es traslladaven als museus d'art. Al mes d'agost de 1936 es creà el Servei de Protecció del Patrimoni artístic i ja començà a funcionar a la majoria de comarques. A més es demanà als alcaldes que no lliuressin les obres a ningú que no fos expressament autoritzat per la Generalitat, és a dir, que havien de mostrar una autorització impresa del servei del Patrimoni amb la signatura del cap de la Secció, la de l'interessat, el segell del Servei i el de la Conselleria de Cultura²⁶³. A causa de l'allau d'objectes que arribaven a mans d'aquest servei s'establí que les persones que volguessin fer entrega de peces primer informessin sobre aquestes i després els tècnics dictaminarien si es realitzava el trasllat. Els objectes d'Art que s'emmagatzemaven es poden dividir en tres grups: els provinents de l'Església, els procedents de les col·leccions particulars i els provinents dels Museus d'Art de Barcelona, a més, es dividien també segons les que tenien interès museístic i que calia preservar, les que no tenien interès museístic però sí que estaven fetes amb materials preciosos i que, per tant, es podien reutilitzar, i les que no tenien ni interès museístic ni vàlua material i que es podien destruir²⁶⁴.

Un altre fet rellevant és la dissolució de la Junta de Museus de Barcelona, amenaçada per caure en mans d'un sindicat, i la formació de la Comissaria General de Museus dirigida per Pere Coromines, l'antic president de la Junta. De fet el 15 d'agost de 1936 es decreta la dissolució de totes les Juntes de Museus catalanes i en l'article segon es comunica que *en cada localitat on ja existien aquestes Juntes o entitats, la Comissaria General de Museus nomenarà un delegat de la Comissaria, que substituirà les entitats dissoltes i servirà d'enllaç entre la Comissaria General de Museus, d'una banda, i els Ajuntaments, Milícies i Comitès locals, d'altra*²⁶⁵. La Comissaria General de Museus no es va reunir fins a la creació del Patronat dels Museus de Barcelona el 23 de febrer de 1938. Aquest fou presidit inicialment per Pere Coromines i, a causa de la seva malaltia i estada a França, després fou substituït per Manuel Andreu i Colomer²⁶⁶.

El servei permanent de bombers al dipòsit d'obres d'art de l'església de Sant Esteve. Novembre 1936. Fotògraf: Joan Vidal i Ventosa. Extret de: VIDAL, Mercè., Viatge a Olot. La salvaguarda del patrimoni artístic durant la Guerra Civil. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1994 pàg. 61

Al mes d'octubre de 1936 la Generalitat va ordenar que les col·leccions dels Museus d'Art de Barcelona es traslladessin a Olot i es demanà als funcionaris responsables que restessin juntament amb les obres en aquesta localitat. Aquesta decisió es prengué per la inseguretat que es vivia a Barcelona arrel de la

revolució social, pels efectes de la guerra així com d'un possible bombardeig de Montjuïc²⁶⁷. En una carta de Joaquim Folch i Torres a Pere Coromines aquest li comenta que *Olot fou considerat com un dels pocs*

263 FOLCH I TORRES, Joaquim (dir.), *La revolució de juliol i els nostres Museus d'Art* a Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona. Barcelona: Comissaria General de Museus, octubre 1936. pàgs. 308-309

264 *Ibidem*, pàg. 315

265 *Ibidem*, pàgs. 312-313

266 MARCH, Eva a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*, pàgs. 143-145

267 *Ibidem*, pàg. 147

*llocs acceptables a l'objecte proposat (el trasllat i resguard de les obres) [...] el Govern acordà el trasllat allí del gros de les col·leccions reunides al museu de Montjuïc*²⁶⁸. La operació s'allargà fins al mes de desembre arribant a acumular a l'església de Sant Esteve d'Olot més d'un milió d'objectes²⁶⁹(il·lustracions 42, 43 i 44). Serà en aquesta mateixa població on es situarà la seu de la Comissaria General de Museus que s'encarregarà de realitzar les fitxes de les obres emmagatzemades, de custodiar-les i de continuar editant el Butlletí dels Museus d'Art el qual es publicà fins a finals del 1937²⁷⁰ és en aquest any quan sorgeixen iniciatives encarades a la creació de museus en diferents indrets de Catalunya com bé ho demostren les peticions conservades a l'Arxiu Nacional de Catalunya que feien els alcaldes al Comissari de Museus de la Generalitat, Joaquim Folch i Torres. A mode d'exemple podem citar la petició per crear el Museu de l'Alt Empordà²⁷¹ o la voluntat que la Generalitat es fes càrrec de la Biblioteca Plandiura a La Garriga²⁷².

Al gener de 1937 es traslladaven a París una part de les obres guardades a Olot en motiu de l'*Exposition d'Art Médiéval Catalan*. Aquesta exposició cercava mostrar al món les principals obres artístiques de Catalunya i demostrar que no s'havien fet malbé en el decurs de la guerra. Segons Miquel Joseph i Mayol, impressor i periodista que participà en la custòdia del patrimoni artístic i en l'Exposició d'Art Català a París²⁷³, aquesta mostra *era una síntesi de l'art nacional català al mateix temps que una afirmació del seu esperit*²⁷⁴. Però el propòsit més important era el de protegir les obres traient-les del país. En aquesta exposició, organitzada per la Comissaria General de Museus, s'hi mostraven peces des del segle XI fins al XV. També es pretén mostrar la quantitat de museus d'art existents a Catalunya a través de mapes i explicacions i les publicacions historicoartístiques impulsades per l'Institut d'Estudis Catalans. Per a dur a

Arribada a l'estació de França de més material exposat. 19 setembre de 1939. Fotògraf: Carles Pérez de Rozas. Extret de: VIDAL, Mercè., *Viatge a Olot. La salvaguarda del patrimoni artístic durant la Guerra Civil*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1994 pàg.95

terme aquesta mostra calgué superar els obstacles ocasionats per la inicial negativa del govern de la República. Un cop s'aconseguí aquest consentiment es procedí a l'emalatge de les obres i al seu trasllat en combois protegits. L'exposició fou inaugurada el 20 de març de 1937 i s'allargà fins al 20 de maig del mateix any amb un gran èxit de públic i amb un gran ressò a la premsa internacional. Posteriorment amb motiu de l'Exposició Internacional de París es necessitava l'espai ocupat per l'exposició i aquesta fou traslladada al castell de Maisons-Laffite.

268 FOLCH i TORRES, Joaquim., *Nota al Comissari General de Museus de Catalunya relativa al salvament i guarda de les obres d'art reunides pel museu d'art de Catalunya i actualment dipositades a Olot*. Transcripció a VIDAL, Mercè.: *Viatge a Olot. La salvaguarda del patrimoni artístic durant la Guerra Civil*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1994 pàg.24

269 MATEOS, Santos M. , <<De las llamas revolucionarias a la oscuridad de los almacenes...>> pàg. 75

270 VIDAL, Mercè., *Viatge a Olot. La salvaguarda del patrimoni artístic durant la Guerra Civil*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1994 pàg.17

271 *Gestió de la Secció de Museus del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya*. 30 desembre de 1937. Fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC1- 715-T-2788 Imatge 8/107

272 *Gestió de la Secció de Museus del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya*. 15 setembre de 1937. Fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC1- 715-T-2788 Imatge 3/107

273 GRAU, Josep., *Miquel Joseph i Mayol: vida i obra d'un granollerí singular a Ponències*. Anuari del centre d'Estudis de Granollers.. Granollers: Centre d'Estudis de Granollers, 2006 pàg. 77

274 JOSEPH I MAYOL, Miquel., *El salvament del Patrimoni artístic català durant la guerra civil*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1971. pàg. 149

Com que l'espai era més gran i alt es van poder portar més obres. Joseph i Mayol comenta que el mes de juny es feu un nou viatge amb tres camions per portar aquestes peces més voluminoses que fins aleshores es trobaven a Olot²⁷⁵.

El 12 de gener de 1938 la Generalitat emet un decret en relació al Patrimoni Artístic. En aquest s'estableix que *tots els béns mobles i immobles d'interès històric, artístic o científic existents a Catalunya, compresos en l'article primer de la Llei del Parlament Català del 3 de juliol del 1934, tant si pertanyen a particulars, com a entitats privades o organitzacions de qualsevol naturalesa són propietat pública nacional, i correspon a la Generalitat de disposar sobre llur conservació i utilització cultural*²⁷⁶.

Folch i Torres va iniciar gestions per poder refugiar les altres obres d'art a França. Al setembre de 1937 es cedeix el castell de Salses, prop de la frontera, per dipositar-hi les peces que es trobaven a Olot i als altres dipòsits. Tot i així, Pere Coromines i posteriorment el Govern Central es negaren a dur a terme el trasllat. Per aquest motiu Folch i Torres proposa dividir el que hi havia emmagatzemat a Olot en tres dipòsits i així es dificultaria la destrucció del patrimoni. Amb aquesta intenció es traslladen obres a Darnius i a Agullana, localitats molt properes a la frontera. Restaren al capdavant del dipòsit d'Olot Borralleras i Bohigas Tarragó els quals decidiren no separar-se'n tot i l'avanç dels nacionals i així poder entregar les obres al nou govern que substituís a la Generalitat. El 7 de febrer de 1939, en arribar les forces franquistes a Olot Borralleras i Tarragó obriren les portes del dipòsit. El 15 de febrer un agent del Servei de Recuperació es feia càrrec de les obres que al desembre del mateix any ja consta que han estat majoritàriament traslladades als Museus de Barcelona²⁷⁷.

Pel que fa als tresors guardat a Darnius i Agullana aquests seguirien el camí de les obres del Museo del Prado les quals creuaren la frontera pel Portús i anirien a Ginebra seguides per la vigilància internacional. Es creà el *Comité Internacional para la Salvaguarda de los Tesoros de Arte Españoles*. D'aquestes obres les del Museu del Prado s'utilitzaren per a fer-ne una exposició a la pròpia Ginebra i les altres es retornaren a Madrid²⁷⁸.

Un cop guanyada la guerra el govern franquista va iniciar gestions per recuperar el tresor artístic que es trobava a l'estranger. Entre aquestes obres es trobaven les del Museu d'Art de Catalunya que havien restat al castell de Maisons Laffitte fins a la fi de la guerra. A la primera acta de la Junta de Museus després de la victòria franquista s'esmenta que s'havien realitzat anteriorment reunions a San Sebastià on se *convino en autorizar a Don Eugenio d'Ors, para que en nombre de la Junta acudiera a París ha hacerse cargo de los objetos, en su mayor parte propiedad de la misma Junta, que se encuentran en Maisons Laffitte*²⁷⁹. I, tal i com assenyala aquesta acta, fou Eugeni d'Ors, com a *Jefe Nacional de Bellas Artes* del govern franquista, qui viatjà a París i a Ginebra durant el gener de 1939 per iniciar aquestes gestions que recuperarien els fons de la Junta de Museus i del Museo del Prado. Folch i Torres custodià els objectes artístics fins que el 12 de setembre de 1939 se'n feu càrrec el *Jefe del Servicio de Recuperación*, Pedro Muguza²⁸⁰.

Les conseqüències de la guerra foren la mort de membres destacats de la cultura catalana i de la Junta de

275 *Ibidem*, pàg. 152

276 *Gestió de la Secció de Museus del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya*. Departament de Cultura Secció General. 12 gener 1938. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1-715-T-2788 Imatge 27/107

277 MARCH, Eva a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*, pàgs. 157-159

278 *Ibidem*, pàg. 162

279 Acta de la Junta de Museus. 29 de març de 1939. pàg. 2

280 MATEOS, Santos M., <<De las llamas revolucionarias a la oscuridad de los almacenes...>> pàg. 78

Museus com Carles Pirozzini i la repressió d'aquells que la sobrevisqueren com és el cas de Joaquim Folch i Torres que fou destituït del seu càrrec com a Director del Museu d'Art de Catalunya i se'l condemnà a restar reclòs a casa seva durant tres anys a partir d'un judici que se li feu i que al·legava que havia comès el delictes d'ajudar a la rebel·lió militar a través de la salvaguarda del patrimoni artístic²⁸¹.

La col·lecció de pintura del Renaixement i Barroc

Com ja s'ha exposat a l'apartat anterior la col·lecció d'Art del Renaixement i Barroc és traslladada al Palau Nacional a Montjuïc, juntament amb la col·lecció de medieval, després d'haver-se pres la decisió d'utilitzar els edificis que havien estat contenidors de l'Exposició Internacional de Barcelona. En un discurs preparatori que redactà Pere Coromines en motiu de la que havia de ser la inauguració del Museu d'Art de Catalunya, que com ja s'ha comentat, fou estroncada pels fets d'octubre de 1934, podem observar la concepció que es té a l'època pel que fa a les obres que estem estudiant. En fer un resum sobre l'evolució del museu esmenta el període del Museu Artístic-Arqueològic, situat a l'antic arsenal, en el qual comenta que hi havia dos punts de vista sobre la línia que havia de seguir el museu: *Els que no sabien despullar-se de la pellofa provincial suspiraven [sic] per l'adquisició de pintures del Renaixement i desdenyaven tot el que no fos espanyol, italià o flamenc i amés [sic] no mes dels segles XV, XVI i XVII [...] sense comprendre que el seu Museu no hauria tingut cap sentit nacional, ni estètic, migrada paròdia de les grans col·leccions del Prado, del Louvre i dels Oficis*²⁸². Amb aquestes paraules Coromines deixa clar el seu rebuig cap a l'adquisició d'obres renaixentistes i foranes que no encaixava amb la voluntat de ressaltar un art català propi i únic.

En quant a les adquisicions de Renaixement i Barroc produïdes en aquesta dècada trobem el *Retrat de dama amb atributs de Diana* de Pere Crusells²⁸³, el 1931, els ingressos derivats de la compra de la col·lecció Plandiura el 1932 que són el *Sant Pere i Sant Pau* d'el Greco (1590-1600)²⁸⁴, una *Epifania* d'escola Hispanoflamenca (ca.1520)²⁸⁵, l'*Anunciació del retaule de l'Església de Sant Hipòlit de Tamara* d'Andrés de Melgar (ca. 1530-1537)²⁸⁶ i del mateix autor també el quadre *Santa Apol·lònia, Santa Llúcia, Santa Bàrbara i una altra santa màrtir* (ca.1520-1540)²⁸⁷. Dos anys més tard es produïa el llegat de Francesc Fàbregas el qual aportà a la col·lecció la *Santa Faç* d'el Cercle d'Albrecht Bouts (ca. 1500)²⁸⁸ i dues natures mortes de Tommaso Realfonzo, dit "Masillo"²⁸⁹. El 1935 trobem la donació que fa Maria Badeigts de l'obra *Fra Alonso de Sant Tomàs* de Juan Bautista Maino (1648-1649)²⁹⁰.

Pel que fa a les obres aportades per la col·lecció Plandiura en destaca el *Sant Pere i Sant Pau* d'El Greco, l'única peça d'art Renaixentista i Barroc que apareix esmentada quan a l'octubre de 1928 es dedica un

281 MARCH, Eva a GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta...*, pàgs. 163-170

282 COROMINES, Pere: *Discurs inaugural del Museu d'Art de Catalunya [manuscrit]*. Bagnoles de l'Orne, 31 agost 1934. p.4

283 Pere Crusells. *Retrat de dama amb atributs de Diana*. 1725. oli sobre tela, 105,5 x 83 cm. MNAC núm. inv. 024269-000

284 Doménikos Theotokópoulos, El Greco. *Sant Pere i Sant Pau*. 1590-1600. oli sobre tela, 116 x 91,8 cm. MNAC núm. inv. 005083-000

285 Anònim, escola hispanoflamenca. *Epifania*. ca.1520. oli sobre fusta, 37 x 27,8 cm. MNAC núm. inv. 003943-000

286 Andrés de Melgar. *Anunciació*. 1530-1537. oli i daurat sobre fusta, 120 x 94 cm. MNAC núm. inv. 005095-000

287 Andrés de Melgar. *Santa Apol·lònia, Santa Llúcia, Santa Bàrbara i una altra santa màrtir*. 1530-1537. oli i daurat amb pa d'or sobre fusta, 72 x 94,5 cm. MNAC núm. inv. 005097-000

288 Cercle d'Albrecht Bouts. *Santa Faç*. ca. 1500. oli sobre fusta, 37,4 x 28,2 cm. MNAC núm. inv.022901-000

289 Tommaso Realfonzo. *Natura morta amb magranes, pomes, peres, raïm, figues i ocells*. Primera meitat s. XVII. Oli sobre tela, 50 x 67 cm. MNAC núm. inv. 022975-000

Tommaso Realfonzo. *Natura morta amb magranes, raïm, ocells i un esquiol*. Segle XVIII. Oli sobre tela, 50 x 67 cm. MNAC núm. inv.022972-000

290 Juan Bautista Maino. *Fra Alonso de Sant Tomàs*. 1648-1649. oli sobre tela, 90,5 x 61,5 cm. MNAC núm. inv. 024370-000

número de la Gasetta de les Arts a aquest col·leccionista. A més, l'autor del fragment dedicat a aquesta obra, Rafael Benet, diu textualment que aquesta és *l'única obra de l'època d'or de la gran escola espanyola de pintura que posseeix la Col·lecció Plandiura*²⁹¹. Tot i que es dedica tota una pàgina a parlar d'aquesta peça la imatge que acompanya a l'escrit ens mostra una casulla, objecte totalment desvinculat amb la descripció de l'obra d'El Greco. Tot i així si observem les fotografies realitzades per Josep Salvany el 1926 a la casa del col·leccionista veiem com aquesta obra gaudia d'una situació privilegiada al menjador de la família, lloc força sovintejat i que, per tant, ens fa pensar que l'obra era apreciada pel senyor Plandiura.

Recó del menjador de la casa museu Lluís Plandiura. 1926. Fotògraf: Josep Salvany i Blanch. Fons de la Biblioteca de Catalunya

Sant Pere i Sant Pau. El Greco (1590-1600). Oli sobre tela. 116x91,8cm. Núm. inventari 005083-000 . Arxiu digital MNAC

291La col·lecció Plandiura. Barcelona: Gasetta de les Arts. Octubre de 1928, núm.2 pàg.15

Una altra de les obres de la col·lecció Plandiura que seran adquirides al 1932 i que podem observar en les fotografies de Salvany és la de l'*Epifania*. Com veiem a la imatge es troba en un lloc menys privilegiat que

Vista central de la casa museu Lluís Plandiura. 1926. Fotògraf: Josep Salvany i Blanc. Fons de la Biblioteca de Catalunya

Epifania. Anònim, Escola Hispanoflamesca (ca.1520) Oli sobre fusta. 37x27,8cm. Núm. inventari 003943-000. Arxiu digital del MNAC

sumat a les seves més reduïdes dimensions fa que no destaquí gaire.

L'11 de novembre de 1934, s'inaugurava, com ja em dit, el Museu d'Art de Catalunya al Palau de Montjuïc. En un article de *La Veu de Catalunya* es ressalta la idea del museu nascut del catalanisme i ens diu que *els qui han vist museus d'art medieval asseguruen que en el seu gènere, potser és el més important del món*²⁹². Per tant veiem com en aquest temps es reforça la idea d'un museu medieval i català.

Al *Catàleg del Museu d'Art de Catalunya* del 1936²⁹³ apareixen descrites les diferents sales del museu juntament amb una fitxa de cada obra esmentant el títol, l'autoria, la datació i el respectiu número d'inventari. Gràcies a aquestes anotacions, als dibuixos que acompanyen el text i a les fotografies i plànols de l'arxiu del MNAC hem pogut reproduir en part com serien les sales de Renaixement i Barroc i quines peces contindrien.

A la sala XXVIII hi havia instal·lades les obres de pintura mural d'Annibale Carracci (il·lustració 31). tot i així, el recorregut propiament de Renaixement i Barroc s'iniciava a la sala XXIX (il·lustracions 32 i 40) i, tal i com s'assenyala al propi catàleg²⁹⁴, aquest espai mostra la pintura catalana del segle XVI. L'element més destacable d'aquest espai és el retaule de Sant Eloi de Pere Nunyes el qual apareix de forma fragmentada, és a dir, no com un tot sinó amb les taules mostrades com a obres independents. Hem pogut relacionar

292 BRUNET, Manuel., *La inauguració del Museu*. Barcelona: La Veu de Catalunya, any 44, núm. 11.982, 11 novembre 1934

293 *Catàleg del Museu d'Art de Catalunya. Primera part. Art Romànic- Art Gòtic, Art del Renaixement, Art Barroc*. Barcelona: Junta de Museus, 1936

294 *Ibidem*, pàg. 164

cada peça d'aquest retaule amb la seva ubicació gràcies a la descripció que se'n fa al catàleg. Veiem a la imatge com la part del conjunt que ens mostra la consagració de Sant Eloi es trobaria a la paret est. Els altres fragments del retaules es mostren al lateral nord al voltant d'una taula que se'ns diu que mostra una al·legoria *del sacrifici de la Missa celebrada per Sant Gregori*²⁹⁵ i d'escola veneciana.

La següent sala, la XXX, (il·lustracions 33 i 41) mostrava obres no catalanes d'entre el segle XVI i XVIII. Gran part d'aquestes peces havien estat cedides com a dipòsit per l'Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. D'aquesta sala n'hem pogut reproduir fragments de tres dels laterals. Al costat nord trobem l'obra del *Moisès nen llançant la corona del faraó*²⁹⁶ que al catàleg apareix com a obra d'escola italiana però que actualment s'atribueix l'autoria a Orazio de Ferrari. Aquesta peça estava acompanyada per obres de temàtica religiosa i mitològica que no han pogut ser identificades. Al lateral oest hem pogut identificar el *Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V* de Francisco Zurbarán²⁹⁷ i el *Sant Bru*²⁹⁸ i el *Sant Vicenç Ferrer*²⁹⁹ atribuïts actualment a Joan Macip. Sobre el quadre que ocuparia la posició número 16 al catàleg apareix com a *Retrat d'un frare dominic. Obra de Giovanni Batista Salvi, "Sassoferrato" (1605-1685). Donatiu de la senyora marquesa de Cornellà*. És pel fet de tractar-se d'un frare dominic i pel fet que es mencioni a la marquesa de Cornellà com a donant que considerem força probable que es tracti de l'obra *Fra Alonso de Sant Tomàs* (1648-1649) de Juan Bautista Maino³⁰⁰, obra que efectivament fou donada per Maria Bodeigts, marquesa de Cornellà.

La paret est de la sala estaria protagonitzada per les obres del cicle de la vida de Tobies d'Andrea Vaccaro³⁰¹ als espais més superiors. En aquest cas no s'ha pogut conèixer específicament quin dels quatre quadres anava a cada espai ja que al catàleg se'ns aporta la mateixa informació: *Escena de la història bíblica de Tobies*³⁰². Per altra banda, a l'espai amb el número 52 s'ha incorporat el quadre *Natura morta amb magranes, pomes, peres, raïm, figues i ocells* de Tommaso Realonzo per exemplificar les natures mortes que es trobaven en aquesta sala. Segons el catàleg hi havia concretament quatre natures mortes llegades per Francesc Fàbregas. Tot i així en l'únic cas on s'especifica que hi ha *fuites i ocells* és al número 52. És per aquest motiu que podríem realitzar hipòtesis sobre la coincidència d'aquesta obra amb la peça de Realonzo exposada avui en dia al MNAC. Finalment s'ha identificat l'*Ecce Homo* de Luis de Morales³⁰³ que es trobaria a la posició 53. La problemàtica que suscita aquesta localització és que justament a la paret del davant al número 15 també apareix un *Ecce Homo* de Luis de Morales. El que ens fa pensar que la peça que actualment s'exposa al MNAC estaria a la posició 53 és que a la anotació del número 15 se'ns diu que fou un donatiu de la senyora marquesa de Cornellà i coneixem que l'obra que avui en dia està a les sales del museu fou adquirida i no pas donada al museu al 1916.

Les sales XXXI (il·lustració 34) i XXXII (il·lustració 35 i 39) estaven dedicades a la col·lecció Gil en qualitat de dipòsit, recordem que la col·lecció no fou adquirida fins al 1944. La sala XXXI consistia en un espai

295 *Ibidem*, pàg. 167

296 Orazio de Ferrari. *Moisès nen llançant la corona del faraó*. Primera meitat del segle XVII. oli sobre tela, 125,5 x 168 cm. MNAC núm. inv. 005706-000

297 Francisco de Zurbarán. *Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V*. ca. 1640. oli sobre tela, 180,5 x 110,5 cm MNAC núm. inv. 011528-000

298 Joan Macip, "Joan de Joanes". *Sant Bru*. 1540-1545. oli sobre fusta, 112 x 42,5 cm. MNAC núm. inv. 015943-000

299 Joan Macip, "Joan de Joanes". *Sant Vicenç Ferrer*. 1540-1545. oli sobre fusta, 113 x 42,5 cm. MNAC núm. inv. 015942-000

300 Juan Bautista Maino. *Fra Alonso de Sant Tomàs*. 1648-1649. oli sobre tela, 90,5 x 61,5cm. MNAC núm. inv. 024370-000

301 Andrea Vaccaro. *Tobies i el peix*. ca. 1640. oli sobre tela, 199,5 x 262 cm MNAC núm. inv. 011522-00

Andrea Vaccaro. *Benedicció de Ragüel a la seva filla Sara abans de partir d'Ecbàtana amb Tobies*. ca. 1640. oli sobre tela, 200,3 x 262 cm MNAC núm. inv. 011523-000

Andrea Vaccaro. *Tobies cura la ceguesa del seu pare*. ca. 1640. oli sobre tela, 200,5 x 264 cm. MNAC núm. inv. 011541-000

302 *Catàleg del Museu d'Art de Catalunya...*, pàgs. 176-179

303 Luís de Morales. *Eccehomo*. ca.1570. oli sobre fusta, 82,7 x 57,7 cm. MNAC núm. inv. 011547-000

quadrangular columnat. Al lateral est hi havia un retrat de Pere Gil, l'iniciador de la col·lecció familiar i dues arquimeses italianes. La paret oest contenia tres quadres dels quals hem pogut identificar els dos laterals que són el *Sant Pau* de Diego Velázquez³⁰⁴ i el *Ramon Llull* de Francesc Ribalta³⁰⁵. Les altres dues parets connectaven amb les sales contigües i és per això que només s'hi exposaren dos quadres a cada una. En una d'aquestes hi trobem als *Nens captaires* d'autoria italiana³⁰⁶ i un bodegó de Luis Meléndez que podria tractar-se de l'obra *Natura morta amb pomes, raïm, melons, pa, gerra i ampolla*³⁰⁷ d'aquest mateix autor i que s'exhibeix actualment al MNAC. Finalment, a l'altre lateral s'ha pogut identificar l'obra *Vella amb un fanal* de Giacomo Francesco Cipper³⁰⁸. Seguint en direcció sud es trobava la sala XXXII. En aquesta s'han pogut identificar obres de les parets est i oest. A la est hi havia el *Sant Joan Evangelista* de Mateo Cerezo³⁰⁹ i els *Nens amb raïms* de Keilhau³¹⁰. Pel que fa a l'obra que hi havia a la posició 6 tot i que al catàleg apareix com a *Retrat de l'Almirall Álvaro de Bazán*³¹¹ gràcies als documents fotogràfics hem pogut comprovar que es tracta del conegut actualment com a *Retrat de cavaller* de Tintoretto³¹². Pel que fa a la paret oest les obres que podem identificar amb seguretat són l'*Ascensió* de Francisco Camilo³¹³ i la *Immaculada Concepció* de José Antolínez³¹⁴.

La sala XXXIII (il·lustració 36) estava dedicada al pintor Antoni Viladomat. Als laterals nord i sud se succeïen el cicle de quadres sobre la *Vida de Sant Francesc*³¹⁵ del claustre major del convent dels framenors de Barcelona. Coneixem l'ubicació de cada una de les peces gràcies a la descripció que se'n fa al catàleg. El lateral est, que comunicava amb la sala XXIX, mostrava entre d'altres, els quadres de l'*Estiu*³¹⁶ i la *Tardor*³¹⁷ d'Antoni Viladomat. Per últim la sala XXXIV (il·lustració 37) estava dedicada a la pintura barroca catalana i, segons el catàleg, contenia peces de Pau Montanya, Pere Cuquet i Antoni Viladomat, entre d'altres. A la paret est trobem les altres dues peces del cicle de les estacions de Viladomat, és a dir, l'*Hivern*³¹⁸ i la *Primavera*³¹⁹. Al lateral sud hi havia el *Retrat de dama amb atributs de Diana* de Pere Crusells³²⁰.

---

304 Diego Velázquez. *Sant Pau*. ca.1619. oli sobre tela, 99,5 x 80 cm. MNAC núm. inv. 024242-000

305 Francesc Ribalta. *Ramon Llull*. ca.1620. oli sobre tela, 102 x 84,5 cm. MNAC núm. inv. 024244-000

306 Anònim italià. *Nens captaires*. Segons meitat segle XVII. oli sobre tela, 96,5 x 72,5 cm MNAC núm. inv. 024245-000

307 Luis Egidio Meléndez. *Natura morta amb pomes, raïm, melons, pa, gerra i ampolla*. ca. 1771. oli sobre tela, 52,5 x 75 cm. MNAC núm. inv. 024246-000

308 Giacomo Francesco Cipper. *Vella amb un fanal*. ca.1715. oli sobre tela, 96 x 79,5cm. MNAC núm. inv. 024260-000

309 Mateo Cerezo. *Sant Joan Evangelista*. ca.1665. oli sobre tela, 57 x 42,5 cm. MNAC núm. inv. 024203-000

310 Bernardo Keilhau. *Nens amb raïms*. Segona meitat segle XVII. oli sobre tela, 97,5 x 133,5cm. MNAC núm. inv. 024210-000

311 *Catàleg del Museu d'Art de Catalunya*.....pàg.186

312 Jacopo Robusti, "Il Tintoretto". *Retrat de cavaller*. ca.1554. oli sobre tela adherida sobre fusta, 101,7 x 81,7cm. MNAC núm. inv. 024206-000

313 Francisco Camilo. *Ascensió*.1651. oli sobre tela. 207 x 137 cm. MNAC núm. inv. 024228-000

314 José Antolínez. *Immaculada Concepció*. 1666. oli sobre tela, 196 x 145cm MNAC núm. inv. 024234-000

315 Antoni Viladomat. *Sèrie de la vida de Sant Francesc de l'antic convent de Sant Francesc de Barcelona*. 1724-1733. oli sobre tela.

316 Antoni Viladomat. *Estiu*. 1730-1735. oli sobre tela, 111 x 186,5cm. MNAC núm. inv. 024277-000

317 Antoni Viladomat. *La tardor*. 1730-1735. oli sobre tela, 113 x 184cm. MNAC núm. inv. 024279-000

318 Antoni Viladomat. *L'hivern*. 1730-1735. oli sobre tela, 113,5 x 179,5cm. MNAC núm. inv. 024267-000

319 Antoni Viladomat. *La tardor*. 1730 x 1735. oli sobre tela, 113 x 184cm. MNAC núm. inv. 024279-000

320 Pere Crusells. *Retrat de dama amb atributs de Diana*. 1725. oli sobre tela, 105,5 x 83cm MNAC, núm. Inv. 024269-000

Oficina Tècnica

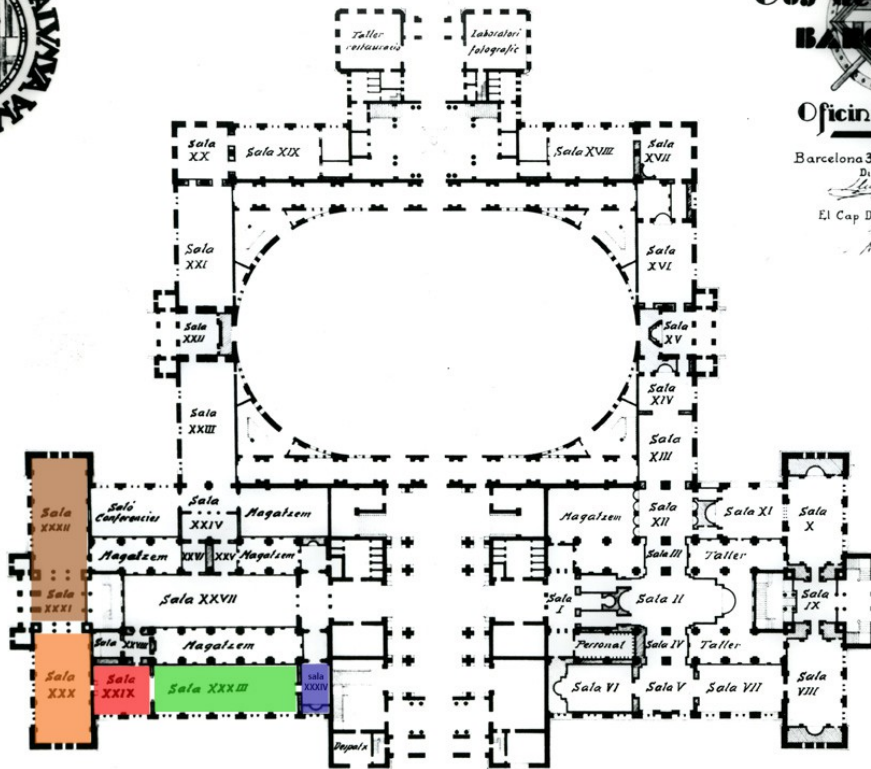
Barcelona 31 de Desembre 1935

Dibuyat per

Lluís Fiol

Vista Plànol

El Cap Director del Servei

escala gràfica
0m 10m 20m 30m 40m 50m

- Sala XXXII i XXXI. Col·lecció Gil.
- Sala XXX. Art no català s.XVI-XVIII.
- Sala XXIX. Pintura catalana s.XVI.
- Sala XXXIII. Antoni Viladomat.
- Sala XXXIV. Pintura barroca catalana.

Plànol del Museu d'Art de Catalunya situat al Palau Nacional de Montjuïc. 31 de desembre 1935. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. Núm. reg. 46624

CONCLUSIONS

Conclusió 1: corresponent a la hipòtesis sobre la itinerància de les obres de Renaixement i Barroc i els canvis dels ens que la regeixen dins els museus d'Art de Barcelona entre el 1888 i el 1939.

En l'interval de temps comprès entre el 1888 i el 1939 el moviment de les peces dins els museus d'Art de Barcelona és freqüent. Com hem vist, les propostes museològiques precedents a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1888 afavoreixen que es decideixi utilitzar algun dels edificis restants d'aquest esdeveniment a ser seu dels museus. A partir del 1891 el Palau de Belles Arts serà el contenidor del Museu Municipal de Belles Arts i ho continuarà sent, a excepció d'un breu període entre 1893 i 1895 en el qual es trasllada a la nau central del Palau de la Indústria per a deixar espai al Palau de Belles Arts a les exposicions d'Art que s'organitzaven periòdicament. Les peces seran retornades al Palau de Belles Arts on romandran fins que es decideix establir com a nova seu museística l'edifici de l'antic arsenal, actual ubicació del Parlament de Catalunya. Les obres per a l'habilitació d'aquest edifici s'iniciaren el 1904 però no es pogué inaugurar definitivament el Museu de Belles Arts antigues i modernes fins al 1915. Comparant els catàlegs de 1915 i el de 1930 observem que no es produeixen massa canvis pel que fa a la ubicació de les peces de Renaixement i Barroc dins l'edifici de l'antic arsenal. En un inici tota la col·lecció apareix a una de les noves sales construïdes. Més endavant, amb l'ingrés d'obra a través de donacions i dipòsits la col·lecció passa a ocupar també tota la galeria de la part posterior de l'antic edifici. Un canvi substancial és també la dedicació de dues sales comunicades al dipòsit realitzat per la família Gil.

Al 1929 es produeix la segona Exposició Internacional de Barcelona la qual s'ubicarà majoritàriament als nous edificis construïts per a l'ocasió a la muntanya de Montjuïc. Es tornarà a produir el mateix sobrant d'edificis que a la primera exposició i sorgeix la idea de traslladar a aquests edificis alguns dels museus de la ciutat. Així al 1931 s'inicien les obres per tal de poder instal·lar el Museu d'Art de Catalunya al Palau Nacional de Montjuïc. L'inauguració d'aquesta nova seu museística es produí el 1934, dos anys més tard de la mediatitzada compra de la col·lecció Plandiura. En aquest nou emplaçament les obres de Renaixement i Barroc seran ubicades a les sales nord-est de la planta baixa i es mantindrà la dedicació de dues sales a la col·lecció Gil. Amb l'esclat de la Guerra Civil els responsables del museu es preocupen per la possible destrucció de les obres i decideixen traslladar-les a una ubicació més segura, a Olot. Amb el transcurs del conflicte algunes de les peces d'aquest nucli d'Olot seran portades a Darnius i a Agullana i després travessaran la frontera i seran preservades a Ginebra sota la salvaguarda internacional. Amb l'establiment del nou règim dictatorial les peces seran restaurades a les seves anteriors ubicacions.

Aquests canvis d'ubicació vindran de la mà de la canviant nomenclatura i tipologia de la institució regidora dels museus. El 1891 es crea la Comissió Municipal de biblioteques, museus i exposicions la qual es dividia en tres juntes tècniques: la Junta de biblioteques i Museu de la Història, la Junta de ciències naturals i la Junta dels Museus de Belles Arts, indústries artístiques i reproduccions. Aquesta complexitat dificultava l'efectivitat de les juntes. En aquest període es desestimen molts oferiments de compra d'obra per manca econòmica i per la indefinició d'una línia d'adquisicions. Al 1902 es constitueix la Junta de Museus i Belles Arts la qual agilitzarà les tasques museològiques i les adquisicions. Cinc anys més tard s'establirien les bases per a la constitució de la Junta de Museus de Barcelona la qual seguirà regida per

l'Ajuntament però, ara, a més, també per la Diputació Provincial a conseqüència de la fusió del Museu Provincial de Belles Arts amb les col·leccions del Museu Municipal de Belles Arts. Serà aquesta Junta la que ubicarà totes les col·leccions, de Belles Arts, d'Arts Decoratives, d'Història, de Reproduccions i d'Arqueologia en el que s'anomenarà Palau dels Museus, a l'edifici de l'antic arsenal. Serà també la institució que propiciarà les expedicions al Pirineu per a la salvaguarda de les pintures murals de les esglésies. La seva activitat es veurà afectada durant el transcurs de la dictadura primoriverista en la qual es produí la destitució o dimissió d'alguns membres destacats d'aquesta Junta com Josep Llimona i Joaquim Folch i Torres. La fi de la dictadura suposà el retorn d'aquestes personalitats i la revitalització de la Junta que passarà un dels períodes més destacats de la seva història pel trasllat de les obres a Montjuïc i per l'adquisició de la col·lecció Plandiura. El conflicte de la Guerra Civil comportarà l'eliminació temporal de la Junta i la substitució d'aquesta per la Comissaria General dels Museus. Aquesta desenvolupà un paper molt important en la salvaguarda del patrimoni que arribava als museus, amb el trasllat de les peces a Olot i la realització de l'Exposició d'Art Medieval Català a París. Amb l'establiment de la Dictadura franquista la Junta serà restablerta però haurà patit una depuració dels seus integrants i haurà de seguir una nous objectius imposats pels règim. Aquesta entitat tindrà vinculació directa amb el Ministerio de Educación Nacional i dependrà de la Direcció General de Bellas Artes. A més s'elimina la presencia de representants d'entitats relacionades amb l'art i la cultura catalanes.

Conclusió 2: en relació a la hipòtesis sobre el tipus de col·leccionista que ingressa obra de Renaixement i Barroc al Museu d'Art de Catalunya entre el 1888 i el 1939 i la morfologia de les seves col·leccions.

Sobre la hipòtesis que els col·leccionistes segueixen els gustos estètics de l'època i una línia d'adquisicions definida hauríem d'iniciar diferenciant els tipus de col·leccionista que d'entre el 1888 i el 1939 aporten obra de Renaixement i Barroc al museu. Després de l'anàlisi d'aquests col·leccionistes s'han evidenciat dos grups. Un primer grup seria el format per aquelles persones que reben la col·lecció per herència familiar. Dins aquest apartat trobaríem les col·leccions Rosa i Ramir Lorenzale, Leopold Gil i Maria Badeigts. En el primer cas els germans Lorenzale reberen la col·lecció del seu pare, Claudio Lorenzale, pintor reconegut. En el cas de la col·lecció Gil les peces tindrien un recorregut més llunyà que procedeix de les col·leccions privades del segle XVII i es veurà potenciada pel seu avi, Pere Gil Babot i els seus negocis a les amèriques. Pel que fa a Maria Badeigts aquesta heretarà les obres del seu marit el qual rebé les peces del seu tiet Josep Estruch, el veritable col·leccionista. El tipus d'obra que trobem en aquestes col·leccions és variada. En el cas de la col·lecció Lorenzale en destaca l'interès per les obres de Viladomat, en quant a la col·lecció Gil trobem obres pictòriques sobretot religioses i paisatgístiques d'entre el segle XVII i el segle XIX. Per altra banda la col·lecció Estruch era coneguda per la seva amplia col·lecció d'armadures.

El segon grup de col·leccionistes serien aquells que creen ells mateixos la col·lecció. Dins aquest grup trobaríem a Emili Cabot, Lluís Plandiura i Francesc Fàbregas. Tots tres foren personalitats importants en la societat barcelonina de l'època tot i que tots tres provenen d'àmbits laborals ben diferents i també tingueren interès per peces diverses. Emili Cabot estigué molt relacionat amb les polítiques culturals i amb la Junta de Museus i centrà la seva col·lecció en els vidres catalans. Lluís Plandiura era un industrial amb una forta vocació col·leccionista que s'inicià pel cartellisme i després s'especialitzà en l'Art Medieval. Per últim Francesc Fàbregas que es dedicà i destacà en l'àmbit de la medicina. La seva col·lecció és molt variada, hi

ha peces des del segle XVII fins al XX i també art decoratiu.

Per tant podríem concloure que tret de la col·lecció Lorenzale i la col·lecció Gil la resta de col·leccions que ingressaran obra al museu d'entre el 1888 i el 1939 no són col·leccions especialitzades en obres pictòriques del Renaixement i el Barroc. Veiem en elles unes directrius que marquen el tipus d'obra que contenen, és a dir, que solen agrupar obra d'una mateixa tipologia o període. Podriem dir doncs que l'Art d'aquests períodes és valorat però no desperta prou interès com per a ser la motivació principal del col·leccionista. Per a això caldrà esperar fins a Francesc Cambó el qual llegà al museu al 1947 una cinquantena d'obres de l'art italià del quatre-cents i el cinc-cents així com també peces del món anglès, francès, holandès, flamenc i espanyol.

Conclusió 3: en quant a la hipòtesis sobre la rellevància de determinats membres de la Junta en la presa de decisió pel que fa a les adquisicions

Es conclou que aquesta rellevància és present però que la tipologia d'obra que ingressa al museu també ve molt condicionada pel context històric i pel tipus d'obra que s'ofereix a la Junta. La descoberta de les pintures murals del Pirineu fou molt important i la voluntat per salvaguardar aquest patrimoni anirà acompanyada per la idea de convertir el Museu d'Art de Barcelona en un museu especialitzat en Art Medieval. Dos dels membres de la Junta que més treballaren en la descoberta d'aquestes peces del Pirineu foren Josep Pijoan i Joaquim Folch i Torres, i aquests precisament foren uns dels membres més influents en la compra d'obres per al museu. Per tant no és d'estranyar l'esforç que feu la Junta a l'hora de fer seves col·leccions com la Plandiura, amb obres bàsicament d'època medieval.

Per altra banda trobem a Raimon Casellas el qual formà també part de la Junta i tingué una influència indiscutible a l'època gràcies als seus articles en la premsa periòdica com *La Vanguardia* o *La Veu de Catalunya*. També per la seva relació estreta amb els artistes del moment com Santiago Rusiñol o Ramon Casas. La seva col·lecció de dibuixos del segle XVIII i XIX fou rellevant per a l'estudi d'artistes com Viladomat i ens evidencien el seu interès per l'Art d'aquests períodes. Els seus viatges per Bèlgica i Holanda també despertaren en ell l'interès pels artistes primitius flamencs. En quant a Josep Llimona, director durant molts anys de la Junta de Museus, mostra un gran interès per l'art clàssic en el seu viatge d'aprenentatge a Roma que podrien fer-lo decantar cap a l'Art del Renaixement però després apareix participant en el salvament de les pintures romàniques del Pirineu i en l'adquisició de la col·lecció Plandiura.

Com a conclusió final podem afirmar que la composició de la col·lecció de Renaixement i Barroc que hi havia al 1939 al Museu d'Art de Catalunya fou fruit de l'interès artístic de determinades persones, dels fets històrics i, perquè no, de l'atzar que posà a disposició de la Junta i dels col·leccionistes unes obres en un moment propici per ser adquirides.

En quant a l'aspecte que ofereix la col·lecció exposada al museu avui en dia no serà fins al 1985 quan es produirà la reobertura de la secció d'Art del Renaixement i Barroc del Museu d'Art de Catalunya. Tres anys més tard la col·lecció es donava a conèixer a través de l'exposició i els catàlegs de *L'època dels gènis: Renaixement i Barroc*³²¹, publicació de gran rellevància donat que aportava noves dades sobre les diferents obres d'aquest període.

---

321 FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels gènis: Renaixement i Barroc*, Tresors del Museu d'Art de Catalunya. cat. exp., 10 maig 1987- 30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona. Girona; Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona, 1988

BIBLIOGRAFIA

➤ CONTEXT HISTÒRIC, SOCIAL , POLÍTIC I CULTURAL

- AGUIRRE DE CÁRCER, Nuño., *La neutralidad de España durante la Primera Guerra Mundial (1914-1918)*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores, 1995
- Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona*. Barcelona: Ayuntamiento de Barcelona, 1907
- ARRANZ, Manuel; GRAU, Ramon; LOPEZ, Marina., <<El parc de la Ciutadella, una visió històrica>>, *L'Avenç*, 1 gener 1984
- BENGOECHEA, Soledad., *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994
- BILBENY, Norbert., *Eugeni d'Ors i la ideologia del Noucentisme*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1988
- CARRERAS, Joan (dir.), *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1989
- CASASSAS, Jordi; COLOMINES, Agustí; GONZÀLEZ CALLEJA, Eduardo; SANTOLARIA, Francesc., *Els fets del Cu-cut!, cent anys després*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2006
- CASTELLANOS, Jordi., *Raimon Casellas i el Modernisme, 2 vols*. Barcelona; Curial Edicions Catalanes/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983
- COLORADO, Arturo (dir.), *Patrimonio, Guerra Civil y Posguerra*. Madrid: Servicio de Publicaciones Universidad de Madrid, 2010
- GABRIEL, Pere (dir.), *El Modernisme: 1890-1906*. Història de la Cultura Catalana. Barcelona: Edicions 62, 1995
- GALOFRÉ, Jordi., *Documents de Catalunya. Recull de textos històrics*. Barcelona: Barcanova, 1990
- GARRUT, Josep M^a., *L'exposició universal de Barcelona de 1888*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1976
- GRANDAS, M.Carmen., *L'exposició Internacional de Barcelona de 1929*. Barcelona: Els llibres de la frontera, 1988
- GRAU, Ramon (dir.), <<Exposició Universal de Barcelona. Llibre del Centenari. 1888-1988>>, *L'Avenç*, 1988
- HEREU, Pere., *L'arquitectura de l'Exposició a Arquitectura i ciutat a l'Exposició Universal de Barcelona. 1888*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, 1988
- JOSEPH I MAYOL, Miquel., *El salvament del Patrimoni artístic català durant la guerra civil*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1971
- JULIÀ, Santos (coord.), *República y Guerra en España (1931-1939)*. Madrid: Espasa Calpe, 2006
- LLORENS, Jordi., *La Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)*. Barcelona: Editorial Barcanova, 1994
- PÉREZ, Fernando; SOCIAS, Immaculada (eds.), *La dispersión de objetos de arte fuera de España en los siglos XIX y XX*. Barcelona: Universitat de Barcelona; Cadiz: Universidad de Cádiz, 2011
- PRESTON, Paul., *La Guerra Civil Espanyola*. Barcelona: Editorial Base, 2006
- RISQUES, Manel; DUARTE, Àngel; DE RIQUER, Borja; ROIG ROSICH, Josep M^a., *Història de la Catalunya Contemporània*. Barcelona: Pòrtic, 1999
- ROCA i ROCA, Josep., *Barcelona en la mano: guía de Barcelona y sus alrededores*. Barcelona: E. López

editor, 1884

RUBIO, Manuel., *Crònica de la Dictadura*. Barcelona: Nauta, 1974

SANPERE i MIQUEL, Salvador., <<Los cuatrocentistas catalanes: historia de la pintura en Cataluña en el siglo xv>>, *L'Avenç*, 1906

VIDAL, Mercè., *Viatge a Olot. La salvaguarda del patrimoni artístic durant la Guerra Civil*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1994

➤ ELS MUSEUS A BARCELONA

BARRAL, Xavier., *El Palau Nacional Crònica Gràfica*, cat.exp. Barcelona: MNAC, 1992

BARRAL, Xavier., *Prefiguració del Museu Nacional de Catalunya*, cat. exp., 27 juliol al 30 novembre de 1992, MNAC, Barcelona.

FONTBONA, Francesc., <<El museu de la Reial Acadèmia Catalana de les Belles Arts de Sant Jordi (1775), primer museu d'Art de Catalunya>>, *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, VII-VIII, 1993-1994, pàgs. 167-186

GARCIA, Andrea., *Els Museus d'Art de Barcelona: antecedents, gènesi i desenvolupament fins al 1915*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997

MARCH, Eva., *Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011

PALAU, Maria., <<MNAC, una llarga història>>, *Revista Bonart*, 124, febrer 201, pàg. 27

SUREDA, Joan (coord.), *El Palau del Parlament*. Barcelona: Parlament de Catalunya; Lunwerg Editores, 2005

➤ LA JUNTA DE MUSEUS

BASSEGODA, Bonaventura., *La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, cat.exp., Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1992

BARRAL, Xavier: *Josep Pijoan: del salvament del Patrimoni Artístic Català a la Història General de l'Art*. Barcelona: Institut d'Estudis catalans, 1999

BENET, Rafael., <<La presidència de la Junta de Museus a Notes biogràfiques sobre Josep Llimona>>. *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*. Publicació de la Junta de Museus, 35, abril 1934, v. IV

BERTRAN PIJOAN, Lluís., *Recuerdos de Josep Llimona*. Barcelona: La Veu de Catalunya, 10 març 1934

BLASCO, Anna Maria., *Joan Maragall i Josep Pijoan. Edició i estudi de l'epistolari*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992

BORONAT, M^aJosep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona, Publicacions Abadia de Montserrat, 1999

CASTELLANOS, Jordi., *Aproximació a la biografia de Raimon Casellas*. Tesi de llicenciatura dirigida per Dr. Antoni Comas. Facultat de Filosofia i Lletres. Secció d'Hispaniques. Gener 1971. Tesi n° 328

DOÑATE, Mercè., *Joan Llimona (1860-1926), Josep Llimona (1864-1932)*, cat.exp., 7 octubre- 14 novembre 2004, MNAC, Barcelona.

FONTBONA, Francesc., *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000

GARCIA, Andrea; BORONAT, Maria Josep; MARCH, Eva; SALA, Lluïssa; TRULLÉN, Josep Maria., *Cent anys de la Junta de Museus de Catalunya. 1907-2007*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008

INFIESTA MONTERDE, Josep M., *Josep Llimona y Joan Llimona. Vida y obra*. Barcelona: Ediciones de Nuevo Arte Thor, 1977

JARDÍ, Enric., *Tres diguem-ne desarrelats: Pijoan, Ors, Gaziol*. Barcelona: Editorial Selecta, 1996

MARCH, Eva., <<1897-1912. Quince años de adquisiciones frustradas en el actual Museo Nacional d'Art de Catalunya: Museo Local vs. Museo Histórico>>. a *Cartografías visuales y arquitectónicas de la modernidad. Siglos XV-XVIII*. Barcelona: ACAF-ART Llibres, UB, 2011

MARÈS, Frederic., *El meu Joaquim Folch i Torres*. Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. Barcelona: l'Acadèmia, 1988.

MONEDERO, Manuela., *José Llimona, escultor*. Madrid: Editora Nacional, 1966

PIJOAN, Josep., *El meu Don Joan Maragall*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1927

PIJOAN, Josep., *Les pintures murals romàniques de Catalunya*. Col·lecció Monumenta Cataloniae núm. 4. Barcelona: Alpha, 1948

PLA, Josep., *Homenots (quarta sèrie) Obres completes, XVIII*. Barcelona: Selecta, 1958

PLA, Josep., *Tres biografies*. Barcelona: Destino. Obra Completa de Josep Pla vol. X., 1968

PLA, Josep., *Tres senyors*. Barcelona: Destino, Obra completa de Josep Pla, vol. XIX, 1989 [1971]

VIDAL, Mercè., *Teoria i crítica en el Noucentisme: Joaquim Folch i Torres*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1991

VIDAL, Mercè (coord.), *Joaquim Folch i Torres. Últims escrits*. Barcelona: Fundació Folch i Torres, 2009

➤ COL·LECCIONISME

BASSEGODA, Bonaventura (ed.), *Col·leccionistes, col·leccions i museus. Episodis de la història del patrimoni artístic de Catalunya*. Memoria Artium. Bellaterra: Serveis de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2007

BORRÀS, M^aLluïssa., *Coleccionistas de Arte en Cataluña*. (Edició per fascicles) Barcelona: Biblioteca de la Vanguardia, 1986-1987.

BORRÀS, M^aLluïssa., *Col·leccionistes d'Art a Catalunya*, cat. exp., 22 juny - 22 juliol 1987, Palau Robert, Palau de la Virreina. Barcelona: Fundació "Conde de Barcelona", 1987

Donacions, dipòsits i llegats testamentaris 1934. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Junta de Museus de Catalunya. ANC1-715-T-2620

ELIAS, Feliu., *Benet Mercadé. La seva vida i la seva obra*. Barcelona: Publicacions de la Junta Municipal d'Exposicions i Art, 1921

FOLCH I TORRES, Joaquim., *El llegat d'Emili Cabot*. Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1924

FONTBONA, Francesc., <<Associacionisme, mecenatge i col·leccionisme d'art entre els burgesos catalans del segle XIX>>, *Revista de Catalunya*, 160, març 2001

Inauguració de les sales noves del Museu d'Arts Decoratives al Palau de Pedralbes amb l'exposició de 3 col·leccions procedents de 2 dipòsits i d'una donació. 1935. Junta de Museus de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2653 11

Llegat testamentari d'Emili Cabot i Rovira consistent en una col·lecció de vidres artístics i d'un triptic flamenc del segle XV per a ser destinat a la sala Cabot del Museu d'Art i d'Arqueologia. 1923-1924. Junta de Museus de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2386

MARTORELL Y PEÑA, Francisco., *Catálogo de la Exposición Restrospectiva. Obras de pintura, de escultura y artes suntuarias.* Barcelona: Academia de Belles Arts, 1867

MAS, Ricard., *Els artistes catalans i la publicitat. (1888-1929).* Barcelona: Parsifal Edicions, 2002

MENDOZA, Cristina; OCAÑA, M^aTeresa., *Convidats d'honor: exposició commemorativa del 75è aniversari del MNAC*, cat. exp., 2 desembre 2009- 11 abril 2010, Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona, 2010

RACC Centenario. Dossier de Premsa. Barcelona: RACC Automòbil Club, 2006

Relació de les obres ingressades procedents d'adquisicions, donacions i dipòsits destinades a les col·leccions municipals i provincials del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, Museu de Belles Arts i Biblioteca Gràfica dels Museus. Any 1918. Junta de Museus de Barcelona. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2245

Relació de les obres ingressades procedents d'adquisicions, donacions i dipòsits destinades a les col·leccions municipals i provincials del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, Museu de Belles Arts i Biblioteca gràfica dels museus. Any 1919. Junta de Museus de Barcelona. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2271

Relació dels quadres de la col·lecció propietat de Leopold Gil i Llopart dipositades temporalment a la Sala de la Reina Regent del Palau de Belles Arts. 1918. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Junta de Museus de Catalunya. Codi: ANC1-715-T-2242

RODRIGO, Martín., *La familia Gil. Empresarios catalanes en la Europa del siglo XIX.* Barcelona: Fundació Gas Natural, 2010

SENDRA, Eloïsa., *Catàleg del fons Lluís Plandiura de l'Arxiu Històric de la Ciutat.* Barcelona: Arxiu Històric de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona, 1995

➤ **RENAIXEMENT I BARROC**

CUYÀS, Maria Margarita., *L'esplendor de la pintura del Barroc*, cat. exp., MNAC. Barcelona:1996

FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*, Tresors del Museu d'Art de Catalunya. cat. exp., 10 maig 1987- 30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona. Girona:, Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona, 1988

FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc.* Tresors del Museu d'Art de Catalunya, cat. exp., 27 juliol de 1989 - 17 setembre de 1989, Palau de la Virreina, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1989

MARCH, Eva., <<Aportacions a la procedència del Martiri de Sant Bartomeu de Jusepe de Ribera>>,

➤ **CATÀLEGS** (ordre cronològic)

ELÍAS DE MOLINS, Antonio., *Catálogo del Museo Provincial de Antigüedades de Barcelona*. Barcelona: Imprenta Barcelonesa, 1888

Catálogo de la Primera Exposición General Bellas Artes. Barcelona: Ayuntamiento Constitucional, 1891

BOFARULL, Carlos., *Catálogo de la Exposición de Arte Antiguo*. Barcelona: Junta Municipal de Museos y Bellas Artes, 1902

Catálogo del Museo de Bellas Artes. 1906. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1906

FOLCH i TORRES, Joaquim., *Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona. Guia Sumària*. Barcelona: Impressor Oliva de Vilanova, 1915

FOLCH i TORRES, Joaquim., *Museo de la Ciudadela. Arte Románico. Catálogo*. Barcelona: Junta de Museus de Barcelona, 1926

GUASCH i HOMS, F.; BATLLÉ AMETLLÓ, E., *Catálogo del Museo de Bellas Artes (Arte Contemporáneo)*. Barcelona: Junta de Museus de Barcelona, 1926

BULBENA, Eveli., *Museo de Arte Decorativo y Arqueológico. Guía- Catálogo*. Barcelona: Junta de Museus de Barcelona, 1930

Catàleg del Museu d'Art de Catalunya. Primera part. Art Romànic- Art Gòtic, Art del Renaixement, Art Barroc. Barcelona: Junta de Museus, 1936

➤ **PUBLICACIONS PERIÒDIQUES** (ordre cronològic)

UTRILLO, Miquel., <<Presentació>>, *Pèl i Ploma*, núm. 1, 3 juny 1899, pàg. 2

<<Barcelona>>. *Diario de Barcelona*. 21 gener 1902, pàg. 900

CASELLAS, Raimon., <<Exposició d'Art Antich>>, *La Veu de Catalunya*, 22 novembre 1902

<<L'Exposició d'Art Antich>>. *La Veu de Catalunya*. Barcelona. 5-IX-1902

CASELLAS, Raimon., <<A propòsit del Catàlech Santacana>>, *La Veu de Catalunya*. Barcelona, 25-IX-1909 (Ed. Vespre), pàg. 3

BRULL, Joan., <<La exposició d'Art Antich>>, *Joventut*. Any III, núm. 141. Barcelona. 23-X-1902

PIJOAN, Josep., *Il·lustració Catalana*. 2ª època, núm. 354, 20 març 1910 pàg.178

<<La Veu de Catalunya a la memòria de Raimon Casellas>>, Pàgina Artística, *La Veu de Catalunya*. 10 novembre 1910

FOLCH i TORRES, Joaquim., <<Al començar l'Historia dels Noucentistes. A propòsi de l'Almanach>>. Pàgina Artística de la *Veu de Catalunya*. Núm. 62. Barcelona. 23 novembre de 1911

FOLCH i TORRES, Joaquim., <<Les noves ales del Museu, y el vell Palau de la Indústria>>. *La Veu de Catalunya*. Pàgina Artística. Núm. 114. Barcelona, 22 febrer 1912

UTRILLO, Miquel., <<El Museu Nacional Català>>. *La Veu de Catalunya*. Pàgina Artística. Núm. 115. Barcelona, 29-II-1912

<<La Col·lecció Plandiura>>. Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*. Barcelona: 3 octubre 1912

<<La Col·lecció Plandiura>>. Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*. Barcelona: 25 octubre 1915

<<L'inauguració del Museu de Belles Arts (antigues i modernes) i de les seccions, reinstal·lades, del Museu Arqueològic i d'Art Decoratiu>>. Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*. 8 novembre de 1915. p. 308

MORATÓ, Josep., <<Els "nostres" museus>>. Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*. 15 novembre 1915. pàg. 309

La Veu de Catalunya. 16 de setembre de 1923. Any XXXII, núm. 8517 Edició del matí pàg.1

<<La col·lecció Plandiura>>, *Gasetta de les Arts*. Octubre de 1928, núm.2

FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, I>>, *La Veu de Catalunya*, 8 juliol 1932

FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, II>>, *La Veu de Catalunya*, 9 juliol 1932

FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, III>>, *La Veu de Catalunya*, 11 juliol 1932

FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la Col·lecció Plandiura per als museus de la ciutat, IV>>, *La Veu de Catalunya*, 12 juliol 1932

FOLCH I TORRES, Joaquim., <<L'adquisició de la col·lecció Plandiura>>. *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*. Barcelona: Junta de Museus, desembre 1932

BRUNET, Manuel., <<La inauguració del Museu>>, *La Veu de Catalunya*, any 44, núm. 11.982, 11 novembre 1934

FOLCH I TORRES, Joaquim (dir.), <<La revolució de juliol i els nostres Museus d'Art>> a *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*. Barcelona: Comissaria General de Museus, octubre 1936

TORRENT, Joan; TESIS, Rafael., *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Bruguera, 1966

HUERTAS, Josep Maria., *200 anys de premsa diària a Catalunya. 1792-1992*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya, 1995

CAPDEVILA, Jaume (coord.), *Cu-cut!. Sàtira política en temps trasbalsats. 1902-1912*. Barcelona: Efadós, 2012

➤ WEBGRAFIA

www.ara.cat/cultura/Josep-Trullen-Museu-Frederic-Barcelona_0_781721973.html (27/09/2012)

www.estudidelmoble.com (26/11/2012)

www.ub.edu/acafart/sureda.html (02/12/2012)

www.aarb.cat/cursos.html (18/12/2012)

www.racba.org/fund_picasso.php (20/12/2012)

www.tumaster.com (15/01/2013)

www.bonart.cat/actual/mor-m%C2%AA-lluïsa-borras/ (25/01/2013)

www.congreso.es Històric dels diputats entre el 1810 i el 1977. (11/06/2013)

www.academia.cat (13/06/2013)

www.arspicta.net/Milagros-Guardia.aspx (27/07/2013)

www.ub.edu/gracmon/equip/merce-vidal-jansa/ (27/07/2013)

➤ **ARXIU FOTOGRÀFICS**

Arxiu fotogràfic del Museu d'Art de Catalunya
Arxiu Gràfic de l'Arxiu d'Història de la Ciutat
Arxiu fotogràfic de Barcelona
Unitat Gràfica Biblioteca de Catalunya, fons Salvany
Unitat Gràfica Arxiu Nacional de Catalunya
Arxiu fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya
Memòria Digital de Catalunya

➤ **COMUNICACIONS OFICIALS** (ordre cronològic)

Diari Oficial de la Generalitat. N° 6139 31/5/2012

Real Decreto. 24-VII-1913. Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona. Núm. 182. Barcelona, 31-VII-1913

Estatut de la Mancomunitat de Catalunya. Barcelona: Imp. de la Casa Provincial de la Caritat, 1914 Article 1r

Orden Circular Confidencial a los Señores Representantes de los países beligerantes, en esta corte. Madrid, 4 de noviembre de 1914

➤ **ALTRES DOCUMENTS**

COROMINES, Pere., *Discurs inaugural del Museu d'Art de Catalunya [manuscrit]*. Bagnoles de l'Orne, 31 agost 1934.

Gestió de la Secció de Museus del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya. 30 desembre de 1937. Fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC1- 715-T-2788

➤ **ACTES DE LES JUNTES DE MUSEUS** (ordre cronològic)

Acta de la Junta de Museus de Belles Arts, Indústries Artístiques i Reproduccions. 19 desembre 1891.

Acta de la Junta de Bibliotecas y Museo de la Historia. 8 febrer 1892

Actes de la Junta Tècnica dels Museus d'Arqueologia, Belles Arts i Indústries Artístiques. Sessió de 21-II-1900.

Acta 28-VI-1902. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. 1902

Acta 12-VII-1902. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. 1902

Acta 1-XII-1902. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. 1902

Acta 13-VII-1903. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. 1902

Bases de constitución. Barcelona: Junta de Museus, 1907

Acta 21-VI-1907. Junta de Museus de Barcelona. 1907
Acta 8-VII-1907. Capsa 27. Junta de Museus de Barcelona. 1907
Expediente relativo á la creación de una Sala de honor del Rey D. Jaime y la inauguración de las Salas Principales del Museo de Arte decorativo y arqueológico. Capsa 30, 1908
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 8 de juny de 1918.
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 19 setembre 1918
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 5 d'octubre de 1918.
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 16 de novembre de 1912.
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 1 febrer 1918.
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 23 novembre 1918
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 14 desembre 1918
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 12 abril 1919
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 9 març 1929
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 16 gener 1934
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 22 de febrer de 1934
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 8 maig 1934.
Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 29 de març de 1939

➤ ALTRES PUBLICACIONS D'AUTORS CITATS

BARRAL, Xavier., *L'Arqueologia a Catalunya*. Barcelona: Destino, 1989
BARRAL, Xavier., *La Alta Edad Media: de la antigüedad tardía al año mil*. Köln: Taschen, 1998
BARRAL, Xavier., *L'Art du vitrail: Xie- XVIe siècles*. Paris: Mengès, 2004
FARRÉ, M.Carme; MARAGALL, Pere., *Jordi Maragall: els ulls de l'art*. Barcelona: Hacer, 2003.

➤ ENTREVISTES PERSONALS

Dra. Eva March Roig (Professora a la Universitat Pompeu Fabra. Realitzà la seva tesi doctoral sobre *Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*).

Adela Laborda Agusti (Tècnica del Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC)

Dra. Maria Margarita Cuyàs Robinson (Conservadora de la col·lecció d'Art de Renaixement i Barroc al MNAC)

Dr. Joan Yeguas Gassó (Conservador de la col·lecció d'Art de de Renaixement i Barroc al MNAC)

Dr. Francesc Fontbona de Vallescar (Director de la Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya)

ANNEX

ÍNDIX

. Eix cronològic sobre l'ingrés d'obres de pintura de Renaixement i Barroc al MNAC	95
. Eix cronològic de la col·lecció en els diferents edificis	99
. Principals Col·leccionistes (descripció de la persona i del tipus de col·lecció):	
– Ramir i Rosa Lorenzale Rogent	100
– Leopold Gil Lleopart	106
– Emili Cabot Rovira	111
– Lluís Plandiura Pou	116
– Francesc Fàbregas Mas	127
– Maria Badeigts Larrivière	139
. Personalitats de la Junta que actuaran com a factor decisiu per al trasllat i adquisició d'obres en aquests períodes:	
– Joaquim Folch i Torres	144
– Josep Pijoan Soteras	146
– Josep Llimona Bruguera	148
– Raimon Casellas Dou	150
. Selecció d'imatges de cada decenni	154

CRONOLOGIA

1902

OBRES

- Obres de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi**
Epifania. Mestre de l'Epifania d'Anvers (ca. 1520)
Enric III, Comte de Nassau. Jan Gossaert (1530-1532)
- Pintures Murals de la Capella Herrera (1604-1606)**
Sant Pau. Annibale Carracci i Giovanni Lanfranco
Sant Pere. Annibale Carracci i Giovanni Lanfranco
- Miracle de les roses*. Annibale Carracci, Giovanni Lanfranco i Domenico Zampieri "Il Domenichino"
Aparició de Sant Didac damunt del sepulcre. Annibale Carracci, Giovanni Lanfranco i Sisto Badalocchio
Apòstols al voltant del sepulcre buit. Annibale Carracci i Francesco Albani
Assumpció de la Mare de Déu. Annibale Carracci i Francesco Albani
Pare Etern. Annibale Carracci i Francesco Albani
Curació d'un jove cec. Annibale Carracci i Francesco Albani
Predicació de Sant Didac. Annibale Carracci i Sisto Badalocchio
- Sant Jeroni*. Joan Ribalta (1618)
- Moisés nen llançant la corona del faraó*. Orazio de Ferrari (primera meitat segle XVII)
Dona jove dormint. Jean-Baptiste Santerre. (anterior 1710)
- Conjunt de la vida de Sant Francesc per al claustre major del convent dels Fraternos de Barcelona*. Antoni Viladomat (1724-1733)
Autoretrat. Manuel Bayeu (segona meitat segle XVIII)
- Natura morta amb pomes, raïm, i un pot de confitura*. Luis Egidio Meléndez (finals s. XVIII)
Epifania. Francisco Herrera (1653)
- Martiri de Sant Baromeu*. Josep de Ribera (1644). Comprat a Alexandre de Riquer
Lluís, comte de Nassau. Adriaen Thomasz Key (1570- 1574)
- Flagel·lació de Sant Vicenç i Sant Graelles*. Mestre de Castelsardo (1500-1510). Junta d'Obra de Sarrià

1903

Adquisició
Dipòsit
Donació, Llegat o Aportació

1904	<p>Sant Vicenç Ferrer. Joan Macip (1540-1545). Procedent de la cartoixa de Vall de Crist</p> <p>Sant Bru. Joan Macip (1540-1545). Procedent de la cartoixa de Vall de Crist</p> <p>Natura morta amb fruita i cadavera. Juan de Zurbarán (1639-1640)</p> <p>Tobies i el peix. Andrea Vaccaro (ca. 1640)</p> <p>Benedicció de Ragüel a la seva filla Sara abans de partir d'Ecbàtana amb Tobies. Andrea Vaccaro (ca. 1640)</p> <p>Tobies cura la ceguesa del seu pare. Andrea Vaccaro (ca. 1640)</p> <p>Trobada de Tobies amb l'arcàngel Rafael. Andrea Vaccaro (ca. 1640)</p> <p>Sant Pau ermità. Mattia Preti (s.XVII)</p>
1905	<p>Sant Francesc d'Assís segons la visió del papa Nicolau V. Francisco de Zurbarán (ca. 1640)</p> <p>Imposició de la casulla a Sant Ildefons. Juan de Valdés Leal (ca. 1661)</p>
1906	<p>Mare de Déu amb el nen i Sant Joanet. Joan de Borgunya (1515-1525). Aportació Diputació de Barcelona</p> <p>Taules i portes del retaule de Sant Eloi. Pere Nuyes (1526-1529). Aportació Diputació de Barcelona</p> <p>Louise François de Bourbon, mademoiselle de Nantes. François de Troy (1688-1693). Aportació Diputació de Barcelona</p> <p>Santa Maria Magdalena. Mestre del Papagai (ca. 1540)</p>
1907	<p>Martí de Sant Cugat. Ayne Bru (1502-1507). Procedent de l'antic retaule major del monestir de Sant Cugat</p>
1908- 1912	
1913	<p>Retaule de Sant Pere. Joan Gascó (ca. 1516). Església Parroquial de Santa Maria de Palautordera</p>
1914	<p>Retrat de jove amb perruca. Nicolas de Largillière (ca. 1700)</p> <p>Mare de Déu dels Set Dolors. Mestre de les Mitges Figures (segon quart s. XVI). Aportació Diputació de Barcelona</p>

Adquisició
Dipòsit
Donació, Llegat o Aportació

1916	Eccehomo. Luis de Morales (ca. 1570)	
1917	Taules del conjunt del retaule de la parroquia de Sant Esteve de Granollers. Joan Gasçó (ca. 1500) David Abraham Moisés Isaïes	
1918	La primavera. Antoni Viladomat (1730-1735). Llegat Ramir Lorenzale L'estiu. Antoni Viladomat (1730-1735). Llegat Ramir Lorenzale La tardor. Antoni Viladomat (1730-1735). Llegat Ramir Lorenzale L'hivern. Antoni Viladomat (1730-1735). Llegat Ramir Lorenzale	
1919	Natura morta d'interior de cuina amb verdura, gall dindi, altre aviram i neules damunt d'una taula. Antoni Viladomat (primera meitat segle XVIII). Llegat Rosa Lorenzale Natura morta d'interior de cuina amb verdura, llmones, llebre, perdius i altres ocells damunt d'una taula. Antoni Viladomat (primera meitat segle XVIII). Llegat Rosa Lorenzale Natura morta d'interior de cuina amb verdura, raim, ous, nous, escòpores i sardines damunt d'una taula. Antoni Viladomat (primera meitat segle XVIII). Llegat Rosa Lorenzale	
1920- 1921		
1922	Col·lecció Gil Mare de Déu de la Llet. Anònim (ca. 1520) Retrat de cavaller. Tintoretto (ca. 1554) Sant Pau. Diego Velázquez (ca. 1619) Ramon Llull. Francesc Ribalta (ca. 1620) Panera de pomes, codonys i magranes. Juan de Zurbarán (1643-1645) Ascensió. Francisco Camillo (1651) Natura morta amb plat de codonys. Francisco de Zurbarán (1633-1634) Anunciació. Francisco de Solís (1664) Sant Joan Evangelista. Mateo Cerezo (ca. 1665) Immaculada Concepció. José Antolínez (1666) Carles II. Claudio Coello (1680-1683) L'àngel allibera sant Pere i L'àngel davant el sepulcre. Francisco Rizi (segona meitat segle XVII)	

Acquisició
Diposit
Donació, Llegat o Aportació

Nens amb raim. Bernardo Keilhau (segona meitat segle XVII)
Nens captaires. Anònim italià (segona meitat segle XVII)
Autoretrat. Hyacinthe Rigaud (1700-1710)
Vella amb un fanal. Giacomo Francesco Cipper (ca. 1715)
Natura morta amb pomes, raim, melons, pa, gerra i ampolla. Luis Egidio Meléndez (ca. 1771)

1923

1924

Triptic del Baptisme de Crist. Mestre de Frankfurt (1500-1502). Llegat Emili Cabot

1925- 1930

1931

Retrat de dama amb atributs de Diana. Pere Crusells (1725)

1932

Col·lecció Plandiura

Epifania. Anònim, Escola Hispanoflamenca (ca. 1520)

Anunciació del Retaulle de l'Església de Sant Hipòlit. Andrés de Melgar (ca. 1530-1537)

Santa Apol·lònia, Santa Lúcia, Santa Bàrbara i una altra santa marítr. Andrés de Melgar (ca. 1520- 1540)

Sant Pere i Sant Pau. El Greco (1590-1600)

1934

Llegat Francesc Fàbregas

Santa Faç. Cercle d'Albrecht Bouts (a partir d'un model d'Albrecht Bouts) (Cap a 1500)

Natura morta amb magranes, pomes, peres, raim, figues i ocells. Tommaso Realforzo "Masillo" (primera meitat segle XVII)

Natura morta amb magranes, raim, ocells i un esquíol. Tommaso Realforzo "Masillo" (segle XVIII)

1935

Fra Alonso de Sant Tomás. Juan Bautista Maino (1648-1649). Donació Maria Badiçgts

1936- 1939

Adquisició
Dipòsit
Donació, Llegat o Aportació

EIX CRONOLÒGIC DE LA COL·LECCIÓ EN ELS DIFERENTS EDIFICIS

Cronograma segons els canvis d'ubicació de les obres de la col·lecció de Renaixement i Barroc		
Ubicació	Dates	Fets Destacats
		Context sociopolític
	1888	Exposició Internacional de Barcelona
	1891	Inauguració del Museu Municipal de Belles Arts
Palau de Belles Arts		Creació de la Comissió municipal de biblioteques, museus i exposicions
	1893	Atemptat anarquista al Liceu (CAT)
	1895	
nau central del Palau d'Indústria	1898	Espanya perd les últimes colònies americanes (ESP)
	1902	Constitució de la Junta de Museus i Belles Arts
		Exposició d'Art Català Antic
Palau de Belles Arts		El Museu Municipal i el Museu Provincial de Belles Arts comparteixen espai al Palau de Belles Arts
	1904	Inici de les obres d'ampliació de l'edifici de l'arsenal
	1907	Victoria electoral de Solidaritat Catalana (CAT)
		La Junta passa a gestionar tant les peces del Museu Municipal com les obres pertanyents a la Diputació
		En motiu de la V Exposició de Belles Arts la col·lecció d'Art Antic es trasllada al Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic situat a l'Arsenal
	1908	S'inauguren les instal·lacions de la secció d'Art Antic a l'Arsenal
	1909	Crema de convents i esglésies destinant moltes obres d'art
	1914	Constitució de la Mancomunitat de Catalunya (CAT)
		Inici Primera Guerra Mundial (MÓN)
	1915	Inauguració de les noves instal·lacions a l'Arsenal. Passa a anomenarse Palau dels Museus.
		Joaquim Folch i Torres escriu la Guia Sumaria dels Museus
	1916	Inici del pistolisme a Catalunya (CAT)
	1917	Vaga general revolucionària a tot l'Estat (ESP)
	1918	Llegat de Ramir Lorenzale
	1919	Inici de la Dictadura de Primo de Rivera (ESP)
	1923	Fi de la Primera Guerra Mundial (MÓN)
Edifici de l'Arsenal	1929	Exposició Internacional de Barcelona
	1930	Publicació de la Guia- Catàleg del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic
	1931	Inici del trasllat de les obres al Palau de Montjuïc
	1932	Compra de la Col·lecció Plandiura
	1934	Inauguració de les instal·lacions al Palau de Montjuïc
		Llegat Francesc Fabregas
	1936	Visita oficial de la Generalitat i l'Ajuntament al Museu d'Art de Catalunya
	1937	Trasllat dels fons del Museu d'Art de Catalunya a Olot i Darrius.
		Exposició a París sobre l'Art Català del segle XIX
	1939	Retorn de les obres d'Art i represa de les activitats de la Junta
Palau de Montjuïc		Inici Segona Guerra Mundial (MÓN)

* Informació extreta de: GARCIA, A: *Els museus d'art de Barcelona. Antecedents, gènesi i desenvolupament dins l'any 1915*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1997 ; BARRAL, Xavier: *El Palau Nacional de Montjuïc*. Crònica Gràfica. Barcelona: MNAC i Lunberg, 1992; MATAS, Jaume (dir.): *Historia de Catalunya*. Barcelona: Grupo Z, 1992

PRINCIPALS COL·LECCIONISTES

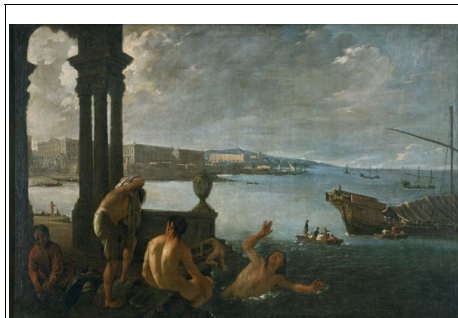
A continuació s'han estudiat els principals col·leccionistes que aporten obra al Museu d'Art de Catalunya entre el 1888 i el 1939. A través del seu anàlisi podem observar els diferents tipus de motivacions i de vies que impulsaren a cada un d'ells a rebre i mantenir les obres i a aportar-les al museu per tal d'engrandir la seva col·lecció.

. Col·lecció Ramir i Rosa Lorenzale Rogent

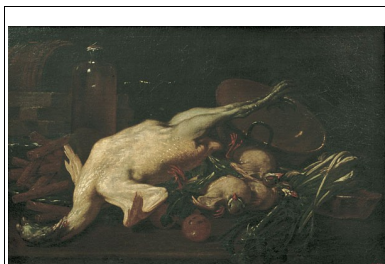
Ramir i Rosa Lorenzale i Rogent foren els fills de l'artista Claudi Lorenzale.

Claudi Lorenzale i Sugrañes (Barcelona, 1816-1889) era fill d'un barreter italià establert a Barcelona. S'inicià en el món de l'Art assistint a classes a l'Escola de la Llotja fins als vint-i-dos anys. Al 1837 viatjà a Itàlia per a acabar els seus estudis. Allí conegué altres artistes catalans com Pelegrí Clavé, Pau Milà o Joaquim Espalter. D'aquest viatge en sortir fortament impressionat pels pintors del Renaixement. El 1841 torna a Barcelona on serà nomenat acadèmic de mèrit de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando. Un any més tard es convertí en professor supernumerari de la Llotja. És considerat un dels membres més entusiastes del moviment dels natzarens. També organitzà una acadèmia privada que tingué molt èxit. El 1851 obtingué finalment el càrrec de professor de la Llotja i en serà director d'entre l'any 1858 i el 1877³²².

Ramir Lorenzale i Rogent (Barcelona, 1859-1917) com ja hem dit fou fill i deixeble de Claudi Lorenzale. Es formà a l'Escola de Belles Arts de la Llotja i a París. En l'àmbit artístic desenvolupà una pintura de tipus decoratiu i realista. Una de les seves obres més destacades fou la realització dels plafons per al sostre del prosceni del Gran Teatre del Liceu, actualment desapareguts³²³.

Antoni Viladomat. *L'estiu*. (1730-1735) oli sobre tela 111x186,5 cm MNAC. Llegat Ramir Lorenzale. núm inv. 024277-000

Antoni Viladomat. *Natura morta amb verdura, gall dindi, altre aviram i neules*. (primera meitat s.XVIII). oli sobre tela 66x102 MNAC Llegat Rosa Lorenzale. núm inv. 024278-000

Pel que fa a l'aspecte col·leccionista de Claudi Lorenzale, aquest es diferencià de la major part dels artistes i prohoms de l'època pel seu gust estètic eclèctic. El pintor adquirí tres obres de Viladomat a la Casa Vedruna de Mataró i que anteriorment havien sigut propietat del cosí de la dona de Viladomat, Josep Esmandia Milans. Del conjunt d'obres de Viladomat que tenia Lorenzale a la seva col·lecció en destaquen les al·legories de les quatre estacions i unes natures mortes. Algunes d'aquestes peces ja s'exhibiren a la mostra de 1867³²⁴. Concretament l'al·legoria de l'estiu que apareixia com a *Vista de un puerto de mar* i l'al·lusiva a la tardor com a *Vista de una casa de campo en tiempo de la vendimia*³²⁵. Aquests quadres

322 BASSEGODA, Bonaventura., *La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*. Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 28 juliol- 20 setembre 1992 pàgs. 346-347

323 MAS, Ricard., *Els artistes catalans i la publicitat. (1888-1929)*. Barcelona: Parsifal Edicions, 2002 pàg. 18

324 MARTORELL Y PEÑA, Francisco., *Catálogo de la Exposición Restrospectiva. Obras de pintura, de escultura y artes suntuarias*. Barcelona: Academia de Belles Arts, 1867 pàg.25

325 BASSEGODA, Bonaventura., *Col·leccionistes, col·leccions i museus: episodis de la història del patrimoni artístic a Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2007 pàgs.56-58

foren transmesos per herència a Ramir i Rosa Lorenzale i Rogent els quals els llegaren al museu respectivament el 1918 i el 1919. Concretament les obres llegades foren *L'hivern*³²⁶, *La primavera*³²⁷, *L'estiu*³²⁸ i *La tardor*³²⁹ d'Antoni Viladomat, per part de Ramir Lorenzale i *Natura morta amb peixos i llegums*, *Natura morta amb perdius, conills i ocells* i *Natura morta amb gall d'indi i altre aviram* del mateix autor per part de Rosa Lorenzale. Aquesta darrera també va aportar altres obres relacionades d'altres períodes com diverses obres gòtiques i una escultura en marbre iberoromana³³⁰. Com a agraïment es decideix escriure el nom de la donant al rètol de cada obra i es posa el nom de Claudi Lorenzale a una de les sales del museu³³¹.

Pel que fa a l'aparició d'aquests llegats en les actes de la Junta de Museus la menció més rellevant és la de l'1 de febrer de 1918 quan se'ns diu que *la Direcció de museus s'ha fet càrrec de quatre quadros[sic] a l'oli, originals de Viladomat, rebuts de la testamentaria del qui fou Vocal de la Junta D.Ramir Lorenzale, acordant-se respectives gràcies per tan estimable desprendiment*³³². També destaca la del 12 d'abril de 1919 en la qual trobem un llistat on apareixen les obres cedides per Rosa Lorenzale i la Junta li expressa la seva gratitud³³³.

A continuació mostrem adjuntats els documents de la Junta detallen les obres que foren aportades per aquests llegats i ens evidencien que la col·lecció Lorenzale no només accedí al Museu a través dels llegats sinó que també apareix en forma d'adquisicions.

---

326 Antoni Viladomat. *L'hivern*. 1730-1735. oli sobre tela, 113,5 x 179,5cm. MNAC, núm. inv. 024267-000

327 Antoni Viladomat. *La primavera*. 1730-1735. oli sobre tela, 105 x 184,5cm. MNAC, núm. inv. 024268-000

328 Antoni Viladomat. *L'estiu*. 1730-1735. oli sobre tela, 111x 186,5cm. MNAC núm. inv. 024277-000

329 Antoni Viladomat. *La tardor*. 1730-1735. oli sobre tela, 113 x 184cm. MNAC núm. inv. 024279-000

330 BORONAT, Maria Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Junta de Museus de Catalunya, 1999 pàgs. 693-694

331 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 12 abril 1919.

332 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 1 febrer 1918.

333 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 12 abril 1919.

Museus de Belles Arts Antiques i Modernes

Adquisicions

1918.

16 Març	7	<p>D^{na} Paulina Guinquer Vda de Guinjer "Verge amb el nen Jesús als braços" Esculptura romana policromada i daurada alt 1'23 700 ptes. (F. Municip)</p>
30 Març	9 a 935	<p>D^o Josep Lorenzale Col·lecció de setecens seixanta vuit dibuixos del natural de figura i paisatge, vinticinco estudis aquarellats i trenta estudis al oli originals de D. Blandi Lorenzale, vintitres estudis al oli copies de quadres de grans mestres i algun originals fets per D. Ramon Lorenzale, un dibuix d'en Glaspella Rodriguez, tres estudis al oli per a un retrat de Isabel II que no se sab l'autor i setanta cinc dibuixos antics del Vigata, Rodis, Montaner etc. i altres autors catalans dels sigles XVII i XVIII. 1.000 ptes. (F. Municip)</p>
16 Desri	1049 a	<p>Si Germans Suñer Epitafie gotic del siegle XV de tres compartiments en els qui estan representats en gran tamany "S. Joan" Sta Eulalia i "S. Sebastià". Damunt del central el "Calvari" i a sota, la pradella dividida en tres parts amb escenes de la vida de cada sant. Procedeix de l'expleria de Marquet, Kerme de Port de Vilumara. alt 4'42 ample 2'87 a la pradella 2'98.</p>

Relació de les obres ingressades procedents d'adquisicions, donacions i dipòsits destinades a les col·leccions municipals i provincials del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, Museu de Belles Arts i Biblioteca Gràfica dels Museus. Any 1918. Junta de Museus de Barcelona. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2245

1918

		alt 0'67 ample 0'86 2.500 ptes (F. Municip.)	
1212	"Paisatge"	Quadro al oli de Joan Colom Agustí. alt 0'65 ample 0'81 1.000 ptes (F. Municip.)	3
1213	"Pentades d'Olot"	Quadro al oli de Jaume Pascual Rodes alt 0'70 ample 0'95 1.500 ptes (F. Municip.)	
1214	"Intimitat"	Quadro al oli de Felix Mestres Bonell alt 1'00 ample 1'24 2.500 ptes (F. Municip.)	
1215	"Festa de dona"	Escultura en bronze de A. Bonell Nicolau. alt	
1216	"Cap de bronze"	Escultura de Enric Casanovas alt 1.500 ptes. (F. Municip.) 1.000 ptes (F. Municip.)	20

Donatius

32 Ganer	D. Spamin Lorenzale		
1	"L'hivern"	Quadro al oli d'Antoni Viladomat alt 1'14 ample 1'78	
2	"La Primavera"	Quadro al oli d'Antoni Viladomat alt 1'05 ample 1'85	
3	"L'estiu"	Quadro al oli d'Antoni Viladomat alt 1'10 ample 1'85.	
4	"La tardor"	Quadro al oli d'Antoni Viladomat	

Relació de les obres ingressades procedents d'adquisicions, donacions i dipòsits destinades a les col·leccions municipals i provincials del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, Museu de Belles Arts i Biblioteca Gràfica dels Museus. Any 1918. Junta de Museus de Barcelona. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2245

1919

		alt 1'67 ample 0'59
	30	"Sant Mació amb la roga al coll, símbol del seu martiri" Batenit d'un trapezi. Escola catalana sigle XIV
		alt 0'78 ample 0'28
	31	"Pradella d'altar composta de cinc compartiments representant el delmitg el St. Sepulcre i diferents Sants els altres. Escola aragonesa del sigle XV
		alt 0'52 ample 1'98
	32	"Bodego" (peixos i llegums) Quadro al oli d'Antoni Viladomat
		alt 0'66 ample 1'02
	33	"Bodego" (porcins, corills i aucells) Quadro d'Antoni Viladomat
		alt 0'66 ample 1'02
	34	"Bodego" (gall dindi i altres aus) Quadro d'Antoni Viladomat
		alt 0'65 ample 1'01
	35	"Estat de dona" Esculptura en marbre ibero-romana trobada a Murcia
		alt.
24 Maig		D. ^a Josefa Castellet Dalmau com a llegat de la seva mare D. ^a Dolores Dalmau v. ^{da} de Castellet
	36	"Moises font sorgir les aigues" Quadro al oli d'escola italiana del sigle XVII
		alt 1'86 ample 2'37
18 Juny		D. Rosendo Matamoros
	40	"Retrat de cavaller jove" Quadro al oli de Simó Gómer 1877 (forma ovalat)
		alt 0'60 ample 0'50
	41	"Retrat de senyor vell" Quadro al oli de Simó Gómer
		alt 0'35 ample 0'25

Relació de les obres ingressades procedents d'adquisicions, donacions i dipòsits destinades a les col·leccions municipals i provincials del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, Museu de Belles Arts i Biblioteca gràfica dels museus. Any 1919. Junta de Museus de Barcelona. Arxiu Nacional de Catalunya.

ANC1-715-T-2271 11/20

1919		
		alt. 0'65 ample 0'54 1000 ptes. (F. Municipi')
108	"Carbasses"	Quadre al oli de Nicolau Raurich alt. 0'76 ample 0'84 1000 ptes. (F. Municipi')
109	"Ruïnes de Sta. Maria de Besalú"	Quadre al oli de Elisen Meyren alt. 1'00 ample 1'46 2000 ptes. (F. Municipi')
110	"Retrat del pintor Escuder"	Escultura en guix de Josep Ceras alt. 0'42 750 ptes. (F. Municipi')
113	"Hivern"	Quadre al oli de Ja Pascual alt. 0'71 ample 0'86 2000 ptes. (F. Municipi')
<u>Donatius</u>		
14 Abril		D. ^a Rosa Lorenzale i Regent
	28	"La Verge amb l'Infant Jesus" Taula d'escola sienesa del segle XIII alt. 0'45 ample 0'34
	29	"La Verge l'Infant Jesus, els Sants apostols Pau i Jaume, S. Joan Baptista i Gaudenci" Taula italiana de l'Escola de Giovanni di Milano

Relació de les obres ingressades procedents d'adquisicions, donacions i dipòsits destinades a les col·leccions municipals i provincials del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, Museu de Belles Arts i Biblioteca gràfica dels museus. Any 1919. Junta de Museus de Barcelona. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2271 10/20

. Col·lecció Gil Lleopart

Una família de col·leccionistes

Tot i que fou Leopold Gil Lleopart qui promocionà el dipòsit de les obres de la col·lecció familiar als Museus d'Art de Barcelona fou el seu avi Pere Gil Babot, l'aspecte del qual coneixem gràcies al retrat que li feu Vicent Rodés, qui la impulsà³³⁴.

Vicent Rodés. *Retrat de Pere Gil i Babot* (ca. 1825)
Pastel. 52x37,5cm. Col·lecció Leopold Gil Nebot

Leopold Gil Serra (Barcelona, 1826- 1911) era fill de Pere Gil Babot. Aquest havia heretat part d'una col·lecció formada a la cort espanyola entre el 1840 i el 1850. Es tractava d'una de les col·leccions privades més notables del segle XVII, la de don Gaspar de Haro, formada entre Nàpols i Madrid a la segona meitat d'aquest segle. Aquest patrimoni fou conservat íntegrament pels seus successors i és el que es diposità i després adquirí al Museu d'Art de Catalunya³³⁵. Leopold Gil, tot i tenir deu germans, com que els primogènits de la família decidiren emprendre nous negocis a l'estranger residí sobre ell responsabilitzar-se de l'antiga casa dels Gil a Barcelona. Finalment es convertí en la persona clau per a la transmissió del conjunt del llegat Gil, tant del patrimoni acumulat com de la documentació generada per la família, cap a la següent generació representada pel seu nebot Pere Gil Moreno i els seus fills Leopold, Carme, Josepa i Manela Gil Llopart³³⁶.

Leopold Gil Serra finalitzà la seva etapa formativa a París on inicià la seva gran afició per la pintura. Aquest realitzà

un viatge per Itàlia. Al retornar a Barcelona estudià a l'Escola de Belles Arts de la Llotja. Més endavant se'n torna a França on al 1847 decideix dedicar-se definitivament a la pintura. Al 1860 contrau matrimoni amb Carme Llopart Xiqués. La família de la núvia venia de La Habana però tenia origen català. El seu pare s'enriquia amb el comerç del tràfic d'esclaus, activitat que abandonà més tard per dedicar-se a l'exportació de sucre i a la inversió immobiliària. En la seva nova residència amb la seva dona Leopold Gil Serra es construí un taller de pintura. Segons paraules de Feliu Elias, aquest ja era llavors *un gran expert i col·leccionista de pintura antiga*³³⁷.

334 MENDOZA, Cristina; OCAÑA, M^aTeresa., *Convidats d'honor: exposició commemorativa del 75è aniversari del MNAC*. Cat.exp., 2 desembre 2009- 11 abril 2010, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, pàgs. 236-241

335 BORRÀS, M^aLluïssa., *Col·leccionistes d'Art a Catalunya*, cat. exp., 22 juny- 22 juliol 1987, Palau Robert-Palau de la Virreina. Barcelona., Fundació "Conde de Barcelona", pàg. 50

336 RODRIGO, Martín., *La família Gil. Empresaris catalanes en la Europa del segle XIX*. Barcelona: Fundació Gas Natural, 2010 pàgs. 177-188

337 ELIAS, Feliu., *Benet Mercadé. La seva vida i la seva obra*. Barcelona: Publicacions de la Junta Municipal d'Exposicions i Art, 1921 pàg. 36

El seu fill Leopold Gil Lleopart (Barcelona, 1863- 1923) va cursar a Barcelona els seus estudis d'Enginyeria i poc temps després de finalitzar-los es casà per primera vegada al 1890 amb la cubana Josefa Goytisolo. Aquesta pertanyia a una rica i extensa família d'origen basc. El seu pare havia decidit traslladar-se a Barcelona el 1870 juntament amb part de la seva família i el seu patrimoni. El matrimoni entre Leopold i Josefa no durà massa ja que ella morí al 1891. Passats quatre anys Leopold es tornà a casà amb Maria Puig d'Abaria filla d'un ric navilier i comerciant³³⁸. Durant un temps Leopold es dedicà a la política. I arribà a ser Vicesecretari de la Junta Regional, organitzadora de les adhesions al Programa del General Polavieja. Fou també un gran aficionat a la fotografia i al tir i destacà en el camp empresarial dirigint diverses explotacions elèctriques. Com que la seva segona esposa també morí jove Leopold es tornà a casà, aquest cop amb Elisa Nebot Torrens, amb la qual tingué dues filles i un fill, Leopold Gil Nebot, el qual es convertiria en un arquitecte de renom i seria catedràtic de l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona³³⁹.

Les obres

La col·lecció estava constituïda per cent cinquanta-quatre obres que ingressaren al museu en condició de dipòsit al 1918 i foren mostrades al públic per primera vegada amb motiu de l'Exposició d'Art de 1919³⁴⁰. Al 1935 Elisa Nebot, vídua de Leopold Gil, oferí a la venta la col·lecció però la Junta li respongué que la situació econòmica no li ho permeté. L'any 1943 els hereus de Leopold Gil tornen a oferir la col·lecció i aquesta vegada la Junta acceptarà la compra de bona part de la col·lecció³⁴¹. Aquesta col·lecció apareixerà sempre vinculada amb les obres de Renaixement i Barroc del Museu d'Art i Arqueologia. Tot i així es mostrarà al públic en una o dos sales dedicades en exclusivitat a la col·lecció. Al catàleg del 1930 la col·lecció s'exposava a la sala 15, en una de les noves ales del museu, entre la sala dedicada a la Pintura Espanyola no catalana i la sala dedicada a Flaugier³⁴².

Posteriorment la col·lecció serà traslladada al Palau de Montjuïc juntament amb la resta de col·leccions d'aquest període que disposava el museu. En aquest cas se li destinaren dues sales, la XXXI i la XXXII al lateral nord-est, aquest cop també a continuació de les obres no catalanes d'entre el segle XVI i XVIII³⁴³.

Leopold Gil Llopart. Arxiu Privat Leopold Gil Nebot. Extret de: RODRIGO, Martín., *La familia Gil. Empresarios catalanes en la Europa del siglo XIX. Barcelona: Fundació Gas Natural, 2010* pàg.193

338 RODRIGO, Martín., *La familia Gil...*, pàg.192

339 *Ibidem*, pàg.194

340 *Relació dels quadres de la col·lecció propietat de Leopold Gil i Llopart dipositades temporalment a la Sala de la Reina Regent del Palau de Belles Arts*. 1918. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Junta de Museus de Catalunya. Codi: ANC1-715-T-2242 p.1/3

341 BORONAT, Maria Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999. pàgs. 702-703

342 *Museo de Arte Decorativo y Arqueologico. Guía-Catálogo*. Barcelona: Junta de Museos de Barcelona, 1930 pàg. 63

343 *Catàleg del Museu d'Art de Catalunya. Primera Part. Art Romànic-Art Gòtic. Art del Renaixement, Art Barroc*. Barcelona: Junta de Museus, 1936 pàgs. 182-189

Relación de las obras de pintura y arte aplicado
que Don Leopoldo Gil ha entregado en el Palacio de Bellas
Artes quedando depositadas en el Salón Reina Regente.

Pintura

- Nº 1 "La vieja del farol" 97 cm por 82 cm, lienzo atribuido a Rembrandt.
- Nº 2 "Los mendigos" 97 cm por 82 cm; lienzo atribuido a Rembrandt.
- Nº 3 "San Pablo" 98 cm por 78 cm, lienzo de autor desconocido.
- Nº 4 "Retrato de Raimundo Solís" 100 cm por 88 cm, lienzo de autor desconocido.
- Nº 5 "San Lorenzo" 90 cm por 110 cm; lienzo escuela de Rivera.
- Nº 6 "Retrato de Caballero" 105 cm por 82 cm; lienzo sobre tabla por Gijano.
- Nº 7 "Retrato de un Papa" 77 cm por 75 cm, lienzo atribuido a Philippe de Champaigne.
- Nº 8 "Los niños de las frutas" 95 cm por 130 cm, lienzo atribuido a Velázquez.
- Nº 9 "La Ascension del Señor" 206 cm por 140 cm, lienzo firmado por Camillo en 1651.
- Nº 10 "La Sagrada Familia y S. Juan" 200 cm por 142 cm, lienzo escuela Rafael.
- Nº 11 "La Purísima Concepción" 200 cm por 146 cm, lienzo firmado por Pintorino.
- Nº 12 "Carlos II el Hechizado" 187 cm por 146 cm; lienzo de autor desconocido.
- Nº 13 "Cristo" 140 cm por 97 cm, lienzo atribuido a Tandyck.
- Nº 14 "La Anunciación" 177 cm por 133 cm, lienzo firmado por Solís.
- Nº 15 "El Nacimiento" 47 cm por 37 cm, lienzo de autor desconocido.
- Nº 16 "El sueño de Jacob" 93 cm por 105 cm; lienzo por Basano.
- Nº 17 "Rebato" 93 cm por 105 cm; por Basano.

uc 2242
CR 360827

112

Relació dels quadres de la col·lecció propietat de Leopold Gil i Llopart dipositades temporalment a la Sala de la Reina Regent del Palau de Belles Arts. 1918. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Junta de Museus de Catalunya. Codi: ANC1-715-T-2242 p.1/3

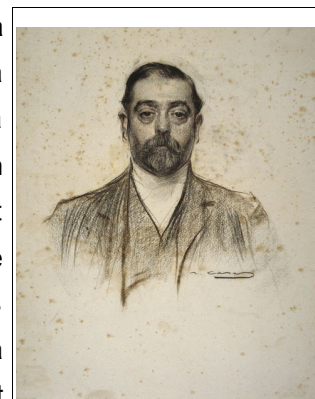
- Nº 18 "La Visitación" 94 cm por 113 cm; Tábula flamenca.
- Nº 19 "La Anunciación" 94 cm por 113 cm; Tábula flamenca.
- Nº 20 "Cabeza de Virgen" 20 cm diámetro; Tábula flamenca.
- Nº 21 "San Roque" 23 cm por 38 cm; Tábula escuela flamenca.
- Nº 22 "Santa Magdalena" 23 cm por 38 cm; Tábula escuela flamenca.
- Nº 23 "Un Ángel" 87 cm por 113 cm. Tábula por Pitzi.
- Nº 24 "Un Ángel" 87 cm por 113 cm. Tábula por Pitzi.
- Nº 25 "Asalto" 20 cm por 34 cm; Tábula de autor desconocido.
- Nº 26 "Sitio" 20 cm por 34 cm; Tábula de autor desconocido.
- Nº 27 "Vida de la Virgen. La Anunciación" 48 cm por 103 cm; lienzo atribuido a Antolínez.
- Nº 28 "Vida de la Virgen. El Nacimiento" 48 cm por 103 cm; lienzo atribuido a Antolínez.
- Nº 28 "Vida de la Virgen. La Huida a Egipto" 48 cm por 103 cm; lienzo atribuido a Antolínez.
- Nº 30 "Paisaje con figuras y rebaños" 108 cm por 160 cm; lienzo firmado por Murillo.
- Nº 31 "Bodegón" 51 cm por 74 cm; lienzo firmado por Mesender.
- Nº 32 "Bodegón con frutas" 45 cm por 106 cm; lienzo atribuido a Velázquez.
- Nº 33 "Carlos II el Hechizado" (busto) 85 cm por 63 cm; lienzo atribuido a Carreño.
- Nº 34 "San Juan" 57 cm por 43 cm; lienzo atribuido a Velázquez.
- Nº 35 "Retrato de Caballero" 67 cm por 53 cm lienzo atribuido a Legnault.
- Nº 36 "Paisaje" 52 cm por 58 cm; lienzo antiguo de autor desconocido.
- Nº 37 "La Sagrada Familia y flores" 34 cm por 46 cm lienzo de autor desconocido.
- Nº 38 "Caballero" 65 cm por 94 cm; lienzo de autor desconocido.
- Nº 39 "Caballero" 65 cm por 94 cm; lienzo de autor desconocido.
- Nº 40 "Cristo y el burlador" 110 cm por 130 cm; lienzo de Sebastián del Piombo.
- Nº 41 "Batalla" 58 cm por 74 cm; lienzo atribuido a Salvador Rosa.

- Nº 42 "Batalla" 58 cm per 74 cm; llenzo atribuïdo á Salvador
Rosa.
- Nº 43 "Desnudo de mujeres" 25 cm per 49 cm sobre per Welf
- Nº 44 "El Salvador" 83 cm per 56 cm; tabla primitiva de autor desconocido.
- Nº 45 "La Virgen del Carmen, San Simón y Sta Clara (Mercadé)
- Nº 46 "San Joaquín" de Benito Mercadé
- Nº 47 "San José" de Benito Mercadé
- Nº 48 "La Virgen y el niño" 20 cm per 25 cm; sobre
- Nº 49 "Adoración de los reyes"; 57 cm per 59 cm; tabla flamenca
española
- Nº 50 "Paloma" 36 cm per 47 cm; lienzo de Jean Steen.

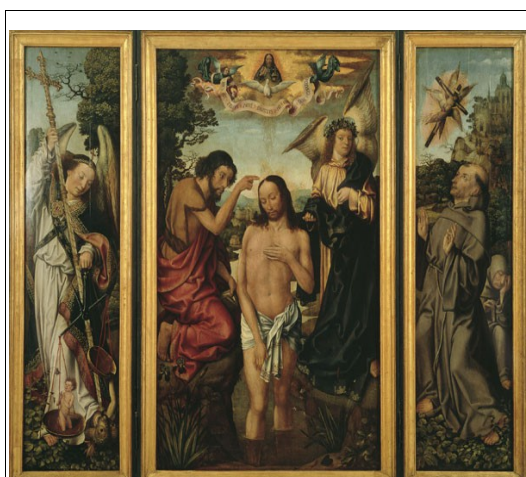
. Emili Cabot i Rovira

Emili Cabot i Rovira (Barcelona, 1854-1924) nasqué en una família amb una llarga tradició en el gremi dels argenters de Barcelona per aquest motiu rebé una bona educació artística i tingué mitjans per viatjar i aprendre a través de la observació de les grans obres d'art dels museus i les col·leccions europees. En la seva joventut visqué un context de valorització de l'art i els objectes de l'Edat Mitjana que havia portat el corrent del romanticisme. L'afició pel col·leccionisme en Cabot s'inicià a l'edat de divuit anys moment en que comença a recollir vidres catalans. La seva col·lecció fou aviat coneguda arreu i el nom de Cabot figurava en cada iniciativa pública en favor de les arts. Per exemple el trobem prenent part en la organització de la Secció d'Art retrospectiu a l'Exposició Universal de 1888 on foren exposats per primera vegada els seus vidres, també participà en el muntatge de l'Exposició d'Art Antic del 1902³⁴⁴ i al produir-se la baixa d'alguns membres de la Junta d'Arqueologia, Belles Arts i Indústries Artístiques hi entrà com a vocal numerari³⁴⁵.

Posteriorment fou nomenat vocal tècnic de la Diputació, càrrec que exercirà durant quinze anys. Des de la Junta contribuí en l'organització de l'Exposició Internacional d'Art de 1907 i l'Exposició de retrats i dibuixos antics i moderns així com en l'Exposició d'Art Francès. Al seu testament

Ramon Casas. *Retrat d'Emili Cabot*. ca. 1905-1908. Carbonet, mina sèpia i pastel sobre paper. 55 x 42,5cm. MNAC. núm. inv. 027295-D

Mestre de Frankfurt. *Triptic del Baptisme de Crist*. (1500-1520). Oli i daurat amb pa d'or sobre fusta. 169,2 x 213,5 x 5,5 cm. MNAC. núm. inv. 015914-CJT

Cabot especifica que diposita de manera permanent la seva col·lecció de vidres i el seu Tríptic flamenc al Museu amb la condició que s'asseguri la col·lecció contra qualsevol accident i que els diners que es cobressin en cas de pèrdua o malbaratament d'alguna peça que es destinessin a l'adquisició d'una peça similar. L'incompliment de les condicions possibilitaria als hereus la retirada de la col·lecció del Museu. La peça que ens interessa del llegat Cabot és el tríptic flamenc, actualment anomenat *Triptic del Baptisme de Crist*, atribuït a un mestre de Frankfurt del segle XVI. Folch i Torres ens el descriu com una obra culminant de l'art flamenc que *farà un veritable honor al Museu i vindrà a augmentar la seva categoria*³⁴⁶.

344 FOLCH I TORRES, Joaquim., *El llegat d'Emili Cabot*. Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. Barcelona: Institut d'Estudis catalans, 1924 pàg.197

345 BORONAT, Maria Josep., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus. 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Junta de Museus de Catalunya, 1999 pàg. 17

346 FOLCH I TORRES, Joaquim., *El llegat d'Emili Cabot...*, .pàg.198

Cabot

En la Ciudad de Barcelona, a diez de junio de mil novecientos veinticuatro, presentes en el domicilio del difunto D. Emilio Cabot y Rovira, situado en el Paseo de Gracia número ciento veinte, el hermano y heredero de dicho señor, D. Joaquín Cabot y Rovira, el Sr. Presidente de la Junta de Museos D. Arnaldo de Mercader y Rufá, Conde de Belloch, y el Secretario de la referida Junta, Director de los Museos, D. Joaquín Folch y Torres, el indicado D. Joaquín Cabot y Rovira leyó la cláusula del testamento de su hermano D. Emilio, que, transcrita, dice como sigue:

“ Quiero que mi colección de vidrios artísticos sea
“ entregada al Museo de la Ciudad de Barcelona en
“ calidad de depósito, con obligación, por parte de dicho
“ Museo, de catalogarla y rotularla en lengua catala-
“ na y de exhibirla en su local, conservándola con las
“ debidas precauciones y teniéndola asegurada contra
“ roturas, incendios, humedades, explosiones, revo-
“ luciones, robos y cualesquiera otros siniestros, de-
“ biendo, caso de ocurrir algún siniestro, destinar el re-
“ greso íntegro a reconstruir en lo posible dicha colección
“ y a adquirir otros objetos similares que anualmente con-
“ servará el Museo en las mismas condiciones expues-
“ tas. El incumplimiento de cualesquiera de las ex-
“ presadas condiciones dará derecho a mi heredero

«o a mis sucesores de dar por finido el depósito y exi-
«gir que se les entregue incontinenti dicha colección de
«vidrios. Lego asimismo a dicho Museo de Bar-
«celona, en plena propiedad y sin condición alguna,
«el gran tríptico flamenco de mi colección.»

El Excmo. Sr. Presidente de la Junta, después de la lectura, manifiesta el acuerdo de la Junta de Museos, en sesión de veinticuatro de Mayo próximo pasado, por el cual dicha Junta se compromete al cumplimiento de las obligaciones indicadas por el testador; pero, por anunciarse para el día trece del corriente la visita de S. M. los Reyes de Italia al Museo y deseando la Junta que dichas reales personas inauguren la "Sala Cabot", que contendrá los objetos legados y depositados por el testador, el referido Sr. Presidente, Excmo. Sr. Conde de Belloch, solicita de D. Joaquín Cabot que sean entregados a la Junta, con carácter perentorio, dichos objetos, prometiendo el cumplimiento, a la mayor prontitud posible, de las obligaciones que el testador impone a la M. Yltre. Junta de Museos.

Joaquín Cabot y Rovira, accediendo a lo pedido, entrega al Excmo. Sr. Presidente de la Junta de Museos los siguientes objetos:

Un tríptico midiendo en conjunto por centímetros, provisto de un marco en madera de nogal. Este tríptico representa, en el centro, el Bautismo de N. S. Jesucristo y dos santos, y, en las tablas laterales, hay pintadas, en grisalla, dos figuras de ángel. La clasificación de este ejemplar es como sigue: tríptico de Escuela Flamenca, del siglo XV, atribuido a Gerardo David o a su escuela. Procede de una iglesia de Segovia.

D. Joaquín Cabot y Rovira entrega animismo la colección de vidrios, que se divide en los siguientes grupos, formados cada uno por el número de ejemplares que se indica:

1.º - Vidrios de excavación, principalmente romanos. Componen este grupo treinta y cuatro ejemplares de forma, cinco collares, cinco brazaletes, siete lacrimatorios y ungüentarios; un plato y unos cincuenta ejemplares de escarabeus y peces fragmentarios. En total, ciento dos ejemplares.

2.º - Vidrios blancos, con decoración de laticimios y vidrio de otro color, uno de ellos grabado. En total, noventa y dos ejemplares.

3.º - Vidrios policromados, del siglo XVIII, y dos alemanes del siglo XVII, uno de ellos con decoración de aplicaciones metálicas. En conjunto, treinta y ocho ejemplares.

4.º - Vidrios esmaltados, en verde, amarillo, blanco y oro, de fabricación catalana:

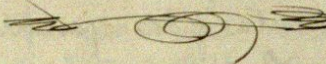
un cazo, con inscripción de caracteres "cupis", en el borde superior. - cinco platos. - un cazo. - un león sobre pie de metal. - dos botellas aplandadas. - dos copas. - dos jarros. - dos lamparillas. Total, diez y seis ejemplares.

En conjunto, pues, D. Joaquín Cabot y Rovira entrega al Sr. Presidente de la Junta de Museos, el tríptico flamenco ya indicado, más doscientos cuarenta y ocho ejemplares de vidrios antiguos que formaban la colección de vidrios de D. Emilio Cabot y Rovira. De ellos se hace cargo dicho Sr. Presidente.

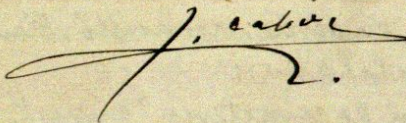
La

Presente acta, firmada por los presentes y de la cual constan dos ejemplares, sirve a los efectos de recibo y de documento de entrega; bien entendido que la Junta de Museos habrá de formular en su día un inventario fotográfico y descriptivo de los ejemplares entregados en esta fecha, del cual entregará una copia a D. Joaquín Cabot y Rovira, archivándose el otro en la Secretaría de la Junta de Museos.

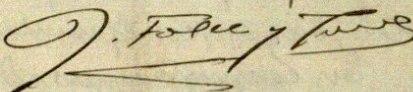
El Presidente de la Junta de
Museos de Barcelona,

El Punto de Bellver

El heredero de
D. Emilio Cabot y Rovira,

J. Cabot

El Director de los Museos,
Secretario de la Junta,

J. Folch y Torres

. Lluís Plandiura Pou

Lluís Plandiura i Pou (Barcelona, 1882- 1956) fou un industrial i col·leccionista. Es casà amb Francesca Pou Illa i tingué tres fills: Francesca, Antoni i Carme. Inicià la seva dèria col·leccionista als divuit anys moment en el qual s'interessava pels cartells, peces artístiques molt valorades en el moment³⁴⁷. Aquests foren exposats al Cercle de Sant Lluc al 1904. Posteriorment, al 1915, exposà les peces a les galeries Vell i Nou. En un article a la Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya* s'assenyala en motiu d'aquesta exposició que *el qui vulgui conèixer a la perfecció la història de la Catalunya moderna (...) ha d'estudiar la Col·lecció Plandiura*³⁴⁸. Fou al 1917 quan inicià la seva col·lecció d'Art Medieval. La guerra europea facilità la creixença i varietat de les seccions de la seva col·lecció³⁴⁹. Al llarg de la seva vida descobrí i col·leccionà destacades peces d'Art Romànic i Gòtic motiu pel qual rivalitzà amb Joaquim Folch i Torres el qual representava els interessos del Museu de Barcelona. Les seves col·leccions estaven instal·lades al seu propi domicili al número 6 del carrer de Ribera de Barcelona³⁵⁰. Plandiura destaca també pels càrrecs públics que

Ricard Canals. *Retrat de Lluís Plandiura*. 1931 (inacabada) Extreta de: BORRÀS, Maria Lluïsa., *Coleccionistas de arte en Cataluña*. Barcelona: Biblioteca de la Vanguardia, 1986-1987 pàg. 37

desenvolupà. Fou Delegat Provincial Regi de Belles Arts entre els anys 1923 i 1931; corresponent de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando i membre de la Comissió Provincial de Belles Arts. L'any 1923 va ser Diputat a Corts pel Vendrell i també fou Vocal d'Art de la Junta Directiva de l'Exposició Internacional de Barcelona del 1929. A més fou una figura cabdal en els ambients artístics barcelonins³⁵¹. Els seus negocis en la fabricació del sucre patiren una crisi i per aquest motiu Plandiura hagué de vendre la seva col·lecció a la Junta de Museus de Barcelona el 1932. Aquest ingrés tingué una forta difusió mediàtica per el volum de diners que suposava aquesta inversió. Posteriorment encara reuní dues col·leccions més: una formada per notes i obres petites de grans artistes moderns, aquesta passà al Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú com a llegat el 1956, i una altra instal·lada a la seva casa de la Garriga i que es dispersà el 1963³⁵². Sobre l'ingrés de la col·lecció als Museus barcelonins ens parla el Butlletí de Museus d'Art el qual ens diu que *a les darreries del mes de març d'aquest any (1932), el senyor Lluís Plandiura es va dirigir personalment al president de la Junta de Museus i al director general dels museus, senyors Josep Llimona i Joaquim Folch i Torres, manifestant-los el seu desig de vendre la seva col·lecció d'obres d'art antic i modern català per a què pogués ingressar als Museus d'Art de Barcelona*³⁵³. El 14 de maig es realitzà una reunió de la Junta juntament amb les autoritats, el President de la Generalitat i l'Alcalde de Barcelona. En aquesta

347 VIDAL, Mercè., <<Joaquim Folch i Torres i Lluís Plandiura, dues personalitats apassionades pel nostre patrimoni artístic>> a BASSEGODA, Bonaventura (ed.), *Col·leccionistes, col·leccions i museus. Episodis de la història del patrimoni artístic de Catalunya*. Memoria Artium. Bellaterra: Serveis de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2007 pàg.200

348 FOLCH i TORRES, Joaquim., <<La Col·lecció Plandiura>>. Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*. Barcelona: 25 octubre 1915 pàg. 306

349 GUDIOL, Josep., <<La col·lecció Plandiura>>, *Gasetta de les Arts*, octubre de 1928, núm. 2 pàg. 2

350 *Ibidem*, pàg. 16

351 BORRÀS, Maria Lluïsa., *Coleccionistas de arte en Cataluña*. Barcelona: Biblioteca de la Vanguardia, 1986-1987 pàg.22

352 SENDRA, Eloïsa., *Catàleg del fons Lluís Plandiura de l'Arxiu Històric de la Ciutat*. Barcelona: Arxiu Històric de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona, 1995 pàg.9

353 FOLCH i TORRES, Joaquim., *L'adquisició de la col·lecció Plandiura*. Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona. Barcelona: Junta de Museus, desembre 1932. núm 19. vol. II pàg. 353

s'exposa que encara no s'ha pactat un preu entre les dues parts i que el senyor Plandiura ha aportat un inventari fotogràfic de la seva col·lecció. Es decidí no deixar perdre la oportunitat d'enriquir quantitativament la col·lecció que disposaven els museus i s'establí una ponència composta pel President de la Junta de Museus, Josep Llimona, i els vicepresidents, Ventura Gassol i Pere Comas per tal d'iniciar les gestions. Davant d'una oferta inicial de 9 milions de pessetes la Junta acorda formar un grup d'experts que peritessin el conjunt de la col·lecció. Aquest grup estava format per Alexandre Soler i March, Lluís Masriera, Joan Rebull i Joaquim Folch i Torres. Aquests feren un anàlisi individual del valor de les obres i estipularen que podia ser valorada en uns 6 milions de pessetes. Plandiura no acceptà aquest preu però rebaixà les seves exigències en 8 milions. Finalment acceptà que se li paguessin 7 milions de pessetes per la col·lecció a condició que el pagament es fes d'un sol cop i set milions i mig si es feia en diverses entregues³⁵⁴.

El dia 1 de juliol de 1934 la Junta de Museus proposava a la Generalitat i a l'Ajuntament demanar un préstec a la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis a retornar en un termini màxim de vint anys.

Pel que fa a l'opinió pública un cop l'acord de la Junta fou decisiu i l'Ajuntament i la Generalitat reberen la proposta s'iniciaren les opinions a favor i en contra de l'adquisició. Aquells mitjans de comunicació que es posicionaren en contra foren els diaris *El Diluvio*, *El Correo Catalán*, *l'Esquella de la Torratxa* i *la Campana de Gràcia*. Per contra, els diaris que eren favorables a l'adquisició eren *La Vanguardia*, *La Veu de Catalunya*, *La Publicitat*, *La Nau*, *La Noche*, *El Matí*, *Diari Mercantil*, *L'Opinió*, *L'Humanitat* i *Mirador*. A part, representants d'entitats com Círcol Artístic, Foment de les Arts Decoratives, Círcol Artístic de Sant Lluç, Saló de Montjuïc, Societat d'Atracció de Forasters i el Centre Excursionista de Catalunya, entre d'altres, manifestaren a les autoritats el seu desig que s'acomplís la compra de la col·lecció Plandiura.

La Dreta Liberal Republicana feu campanya en contra d'aquesta proposta al mancar estructures bàsiques necessàries com llits als hospitals o escoles i considerava que el valor econòmic de la col·lecció estava molt per sobre de les possibilitats de l'Ajuntament. Aquesta nota de premsa fou fixada a les parets de la ciutat en forma de cartell. Davant aquest fet reaccionà el Círcol Artístic penjant també cartells uns dies més tard dient el següent: *El Círcol Artístic de Barcelona no pot callar en uns moments en què s'intenta ofegar l'amor per la nostra cultura amb una sobtada invocació de pietat per als desvalguts de la nostra terra, com si aquest sentiment no fos el de tots els fills de la ciutat. Una atmosfera espessa d'incomprensió i d'insensibilitat sembla que es formi ràpidament a l'entorn de la proposta que la Junta de Museus fa a la Generalitat i al nostra Ajuntament per a adquirir una col·lecció d'obres d'art que convertiria el nostra Museu en un dels més importants d'Europa. L'esforç i la recerca d'un barceloní han aconseguit, en vint-i-cinc anys, reunir un conjunt de pintures i escultures, de teixits i de ceràmica, que representen un terç de la nostra riquesa artística, una selecció única en art antic com ja no hi ha possibilitat humana de trobar enlloc més i un conjunt excel·lent d'art modern*³⁵⁵.

Finalment fou el propi president de la Generalitat qui escriví una nota de premsa en la qual comentava que l'adquisició de la col·lecció Plandiura era un mode de compensar totes aquelles obres que no s'havien pogut adquirir en anys anteriors per la minsa quantitat assignada a tal despeses i desmentint els dubtes sobre la desatenció d'altres sectors com la sanitat³⁵⁶.

---

354 *Ibidem*, pàgs. 354-355

355 *Ibidem*, pàgs. 359-361

356 *Ibidem*, pàgs. 361- 365

Pel que fa al contingut de la col·lecció aquesta estava composta per un total de 1869 obres entre les quals trobem una secció d'arqueologia antiga, uns vidres i unes terra cuites d'una necròpolis eivissenca, la secció de pintura romànica, formada per un total de seixanta cinc peces sense considerar el conjunt de pintures murals, la secció de pintura gòtica amb una quarantena de taules, la secció de pintura renaixentista, la secció de pintura contemporània amb un total de dues centes vuitanta quatre obres, la secció d'escultura romànica i gòtica, la secció de ceràmica, la secció de vidres, la secció d'esmalts, la secció de teixits, la secció d'arquetes i la secció de ferros. Davant d'aquesta gran varietat de cronologies i tipologies artístiques convé analitzar la secció de pintura de renaixement que apareix al Butlletí del Museu d'Art. Aquest només ens diu que tan sols hi ha una pintura sobre tela, un quadre del grec toledà Theotocopouli amb les imatges dels apòstols Pere i Pau i ens descriu una taula flamenca d'un suposat Patinir que conté una escena paisatgística i un vano amb barnilles de nacre calat i daurat amb una pintura a l'anvers de Marià Fortuny del 1870³⁵⁷. Tal i com assenyala Joan Sureda a *L'època dels genis*, aquesta col·lecció *tot i que molt important, pel que respecta als fons medievals del Museu, va representar relativament poc per l'enriquiment de l'art del Renaixement i del Barroc, destacant, això sí, obres com el Sant Pere i Sant Pau del Greco i el fragment del retaule associat a l'anomenat mestre de Támara*³⁵⁸.

---

357 *Ibidem*, pàg. 384

358 FREIXAS, Pere; SUREDA, Joan., *L'època dels genis: Renaixement i Barroc*, Tresors del Museu d'Art de Catalunya, cat.exp., 10 maig 1987- 30 novembre 1987, Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Girona. Girona: Ajuntament de Girona; Ajuntament de Barcelona. 1988 pàg. 25

Els Vocals i el Director dels Museus, cumplint l'encàrrec que els hi va fer la Junta en la seva reunió de 4 d'aquest mes, d'informar-la respecte del valor de conjunt que a llur criteri pugui tenir la Col·lecció Plandiura oferta en venda a la Junta pel seu propietari, es varen reunir el dia 7 del corrent al local en que aquella està instal·lada i cada un d'ells va procedir per separat a fer un exàmen de totes les peces exhibides i a valorar les més principals, així com els conjunts especials de tota la col·lecció que estan classificats per qualitats i categories a les vitrines i als murs de les sales.

Aquest exàmen i aquestes valoracions son considerades pels infrascrits com suficients per a establir l'idea del valor de conjunt que la Junta demana al nostre informe, car una valoració feta per peces demunt inventari segurament no diferiria d'aquest resultat mes que en detalls de poca importancia.

El dia 9 següent els infrascrits s'han reunit novament i cada un d'ells ha donat compte de la xifra a que arriba el resultat de l'apreciació respectiva que son els següents:

LLUIS MASRIERA.-----	6.500.000	pessetes.
ALEXANDRE SOLER I MARCH.-----	7.500.000	»
JOAN REBULL.-----	7.000.000	»
JOAQUIM FOLCH I TORRES.-----	7.121.000	»

Vist aquest resultat, i d'acord, els sotassignats, informen a la Junta en el sentit de que amb tota seguretat la Junta pot fer una adquisició a bon preu contraoferint al preu senyalat

pel senyor Plandiura, la quantitat de 6.000.000 de pessetes, po-
guent oscil·lar, en les negociacions, d'acord amb els resultats
de les valoracions individuals aquí indicades i tenint present
que en elles no hi ha comptat el valor de vitrines, del material
d'instal·lació i de les restauracions perfectes que s'han fet
a totes les obres d'art antic de la col·lecció oferta.-

BARCELONA, 10 juny de 1932.

Lluís Martí
Joan Rebull

Alexandre Soler i
Marcé

Joaquim Falcó i Lluís

SESSIO DEL DIA 11 DE JUNY DE 1932

La Junta acorda:

Per la contraoferta proposada de
sis milions de pessetes.

EL SECRETARI

Joaquim Bovalleras

A LA JUNTA DE MUSEUS.

Fruitera de vidre transparent, tonalitat vinosa, plat aplanat i granulats, peu a nus de balustre centrada per nus discoidal bufat, base discoidal. Manufactura espanyola. Segle XVII. X
 Alt: 0'19 mts. Diàmetre: 0'135 mts. 5079

Verge de la llet voltada d'àngels músics, vestida amb túnica brodada d'or, i mantell; asseguda sobre un coixí, portant a la falda l'infant Jesús vestit amb túnica i mantell. Àngels tocant instruments de música. Composició cobricel-lada per un arc polilobulat, ornat amb dos escuts. Pintura al tremp, sobre taula, i amb fons daurat. Alt: 1'27 mts. Ample: 1'50 mts. Obra catalana del taller de Jaume Serra. Segle XIV. 5080 /

S. Miquel Arcàngel. Vestit amb armadura i capa, en actitud de clavar una llança al pit d'un diable que jau als seus peus. Fons de ciutats i paisatge. Pintura al tremp sobre taula. Alt: 1'20 mts. Ample: 0'82 mts. Obra d'escola aragonesa de finals del segle XV. X
 5081

S. Miquel Arcàngel. Vestit amb armadura i capa, pesant les ànimes amb unes balances; un dels plats aguantat per un àngel i l'altre estirat pel dimoni. Pintura al tremp sobre taula. Alt: 1'27 m. Ample: 0'78 mts. Obra d'escola aragonesa de finals del segle XV. X
 5082

Sant Pere i Sant Pau. Els dos vestits amb mantell i túnica, portant cada un el seu atribut. Pintura a l'oli sobre tela. X
 Obra de Domenico Teotocopulos (El Greco). Segle XVI. Alt: 1'18 mts. Ample: 0'90 mts. 5083

Dos Sants apòstols en actitud de beneir una dona agenollada. Figures petites sobre un fons de paisatge, amb cases, camins, montanyes i arbres. Pintura a l'oli sobre taula. Alt: 0'53 m. X
 Ample: 0'74 mts. Atribuïda a Cornelius de Metsys. Obra flamenca del segle XVI. 5084

Sant Joan Baptista, i Sant Bartomeu, amb els atributs corresponents. Pintura sobre taula, al tremp. Obra catalana del segle XV. Alt: 1'48 m. Ample: 1'02 mts. X 5090

Dos compartiments de pradella, amb quatre santes màrtirs, cobricel-lades per dos dosers de talla daurada. Pintura a l'oli sobre taula. Obra castellana del segle XVI. Alt: 0'78 m. Ample: 1'02 mts. X 5091

Visió. Taula de retaula. Pintura a l'oli sobre taula. Obra castellana del segle XVI. Alt: 1'26 m. Ample: 1'00 mts. X 5092

Adoració dels pastors. Taula d'altar, pintura a l'oli sobre taula. Obra castellana del segle XVI. Alt: 1'26 m. Ample: 1'00 m. X 5093

Dos compartiments de pradella de retaule amb els busts de S. Joaquim i Sta. Anna; la Verge amb Jesús i S. Joan, infants. Pintura a l'oli sobre taula. Obra castellana del segle XVI. Alt: 0'78 m. Ample: 1'02 mts. X 5094

Anunciació. Taula d'altar pintada a l'oli sobre taula. Alt: 1'26 mts. Ample: 1'00 mts. Pintura castella del segle XVI. X 5095

Epifania. Taula d'altar pintada a l'oli. Obra castellana del segle XVI. Alt: 1'26 m. Ample: 1'00 mts. X 5096

Dos compartiments de pradella, amb quatre santes màrtirs, cobricel-lades, per dos dosers de talla daurada. Pintura a l'oli sobre taula. Obra castella. Segle XVI. Alt: 0'78 m. Ample: 1'02 m. X 5097

Figura dreta. Sant bisbe vestit de pontifical, amb mitra, alba, casulla, estoques, i guants. Incomplet de la mà esquerra i la dreta en actitud de beneir. Talla en fusta policromada, amb ~~relleus~~ relleus de guix. Obra catalana. Segle XV. Alt: 1'64 m. X 5098

Sant, vestit de Diaca. Imatge dreta, amb dalmàtica, tenint una palma a la mà dreta i un llibre obert a l'esquerra. Escultura.

EL DILUVIO

Data..... 17 JUL 1932.....

BARCELONA

Contra la adquisición de la colección Plandiura

La Juventud Vanguardia del Ateneo Republicano Radical del distrito V, en junta directiva celebrada el 14 de julio de 1932, tomó e acuerdo de protestar enérgicamente de la pretensión del Ayuntamiento de Barcelona de hipotecar varios palacios de la ciudad para adquirir las obras de Plandiura mientras este pueblo generoso se está muriendo de hambre y de miseria.

Exigimos a nuestros representantes en el Consistorio se opongan enérgicamente a que se lleve a cabo tal acuerdo por creer que es un gran desacierto.

Adquisició de la col·lecció d'art de Lluís Plandiura i Pou. Recull de premsa sobre les notícies relacionades amb l'adquisició. Junta de Museus de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2552. 122 / 351

LA NOCHE

Data

18. II. 1922

BARCELONA

A FAVOR DE LA ADQUISICION DE LA COLECCION PLANDIURA

El alcalde doctor Aguadé ha sido cumplimentado por una comisión de la Junta directiva de la Sociedad de Atracción de Forasteros, compuesta de los señores José Rogent, Jacinto Montllor, Enrique Ribalta y Damián Ribas. Acompañada del secretario general de la Sociedad señor Marienello, le ha participado el criterio de la entidad favorable a la adquisición de los valiosos objetos que constituyen la colección Plandiura, para que no se pierdan para la ciudad, como ha sucedido en otras ocasiones en que colecciones importantes que habrían podido enriquecer nuestros Museos se han dejado escapar lamentablemente. La citada Junta directiva se ha dirigido también a la Junta de Museos felicitándola por el acuerdo de adquirir la colección Plandiura, cuya pérdida para la ciudad sería un gran error irreparable.

21

Adquisició de la col·lecció d'art de Lluís Plandiura i Pou. Recull de premsa sobre les notícies relacionades amb l'adquisició. Junta de Museus de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya.

ANC1-715-T-2552. 96/ 351

La Casa- Museu Plandiura

Interior de la casa museu de l' industrial i col·leccionista Lluís Plandiura i Pou (Barcelona 1882 - 1956) situada al seu domicili del carrer de Ribera de Barcelona. Josep Salvany i Blanch. 1926. Biblioteca de Catalunya

Interior de la casa museu de l' industrial i col·leccionista Lluís Plandiura i Pou (Barcelona 1882 - 1956) situada al seu domicili del carrer de Ribera de Barcelona. Josep Salvany i Blanch. 1926. Biblioteca de Catalunya

Interior de la casa museu de l' industrial i col·leccionista Lluís Plandiura i Pou (Barcelona 1882 - 1956) situada al seu domicili del carrer de Ribera de Barcelona. Josep Salvany i Blanch. 1926. Biblioteca de Catalunya

Interior de la casa museu de l' industrial i col·leccionista Lluís Plandiura i Pou (Barcelona 1882 - 1956) situada al seu domicili del carrer de Ribera de Barcelona. Josep Salvany i Blanch. 1926. Biblioteca de Catalunya

. Francesc Fàbregas i Mas

Francesc Fàbregas i Mas (Barcelona, 1857-1993) estudià medicina a la Universitat de Barcelona i es llicencià el 1880. Fou un metge cirurgià i realitzà viatges a l'estranger per tal de poder conèixer els darrers avenços mèdics. Va ser president de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques entre el 1912 i el 1913³⁵⁹. Fou soci fundador del Reial Automòbil Club de Catalunya i en fou president entre el 1913 i el 1918. Es dedicà, a més, a la política presentant-se com a diputat pel partit de la Lliga Regionalista el 1918 al districte d'Olot, càrrec que ocuparà només durant un any³⁶⁰. Durant l'últim període de la seva vida feu nombroses obres de beneficència i importants aportacions econòmiques als hospitals d'Olot i Granollers i a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques on diposità part de la seva biblioteca. També donà totes les seves obres de dret a la Universitat de Barcelona i la seva pinacoteca al Museu d'Art de Catalunya³⁶¹.

Conservem l'acta de la Junta de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques en la qual el Sr. Francesc Fàbregas fou nomenat President:

Acta de la Reunió extraordinària celebrada el dia 27 de Novembre de 1912
infrascript secretari procedir a la lectura dels comptes presentats pel Sr.
secretari i son aprovats per unanimitat.

Se procedirà a l'elecció dels càrrecs vacants en la Junta de govern re-
stant elegits els D^{ns}

J. Fàbregas, president per 46 vots

A. Lleó y Masera, vis-president 1ª per 48 vots

X. Palomas - vis-president 2^a (al.primicini) per 48 vots

P. Soler - vis-president 3ª per 48 vots

F. Ferrando, vis-secretari per 48 vots

H. Ruiz y Gais, primerer per 48 vots

M. Celis, Director de museus per 48 vots

J. Comill, secretari 1^a d'actes per 48 vots

M. Bou y Barcel secretari 2^a d'actes per 48 vots.

D' i'aireoca la remò

El Secretari general

Acta de la reunió extraordinària celebrada el 27 de novembre de 1912. Arxiu de la Fundació de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Barcelona.

359 www.academia.cat (13/06/2013)

360 www.congreso.es Històric dels diputats entre el 1810 i el 1977. (11/06/2013)

361 RACC Centenario. Dossier de Prens. Barcelona: RACC Automòbil Club, 2006 pàg.33

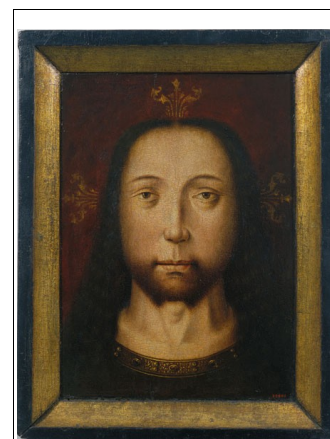
La col·lecció

La primera acta data del 16 de gener i se'ns diu “*El mateix director dóna compte d'haver comparegut, junt amb el Secretari, davant dels marmessors del senyor Francesc Fàbregas per tal d'ésser assabentats de les condicions del llegat fet als Museus per l'esmentat senyor Fàbregas. Dono lectura a la clàusula dispositiva i manifesta que en el llegat hi ha compreses algunes pintures de Flaugier de molt d'interès i diverses altres d'autors moderns*”³⁶².

En una acta més tardana, del 22 de febrer, es comenta que “*El Director dona compte d'haver efectuat la tria de les obres que constitueixen el llegat del senyor Fàbregas, de les quals no ha pogut encara fer-se càrrec per efecte de no estar llestos els tràmits de la testamentaria. A més manifesta la possibilitat d'augmentar l'aportació amb alguna altra obra que no ha pogut examinar encara. La Junta es dona per assabentada de conformitat amb la gestió del Director i acorda autoritzar-lo perquè a més de fer-se càrrec del llegat subscriu tots els documents relatius a la formalització d'aquest donatiu*”³⁶³.

Finalment a l'acta del 8 de maig de 1934 : “*El Director General dels Museus dona compte d'haver signat la recepció de les obres llegades pel senyor Francesc Fàbregas, les quals han ingressat al museu. Fa constar que hi ha obres de Josep i Joan Llimona, Berga, Vayreda, Zamburini, Romà Ribera, Soler de les Cases, J.Serra, Bonnin, Casas, Juli Moisès, lu Pasqual, Reynés, una pintura probablement de Flaugier, dues obres de Viladomat, una taula flamenca del XV, diverses pintures sobre planxa d'aram; un calvari compost de rajoles policromades signat per Daniel Zuloaga; dues miniatures; set gerros i un plat xinèsos i dos gerros de Sèvres, a part de diverses obres de pintura a l'oli i aquarel·les*”³⁶⁴.

Les obres que s'incorporaren a la col·lecció de Renaixement i Barroc gràcies a aquest llegat i que actualment es troben exposades a les sales del MNAC són la *Santa Faç* del cercle d'Abrecht Bouts³⁶⁵ del 1500 aproximadament i dues natures mortes³⁶⁶ de Tommaso Realfonzo del segle XVII i XVIII. Les podem identificar fàcilment en el llistat gràcies al detallisme de les descripcions que ens ofereix. Així la *Santa Faç* correspondria al número 1, aquesta *Testa enfrontada de crist, damunt fons vermell fosc, vestint túnica de vora banda daurada i amb cabuixons[sic] policroms*³⁶⁷.

Cercle d'Abrecht Bouts
Santa Faç. (a partir d'un model d'Abrecht Bouts).
ca.1500. Llegat Francesc Fàbregas. oli sobre fusta 37,4x28,2cm. MNAC. núm. inv. 022901-000

Pel que fa a les natures mortes, aquestes són fàcilment distingibles per l'aparició d'un esquírol en una

362 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 16 gener 1934.pàg.4

363 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 22 de febrer de 1934. pàg.8

364 Acta de la Junta de Museus de Barcelona. 8 maig 1934. pàg. 6

365 Cercle d'Abrecht Bouts. *Santa Faç*. ca.1500. oli sobre fusta, 37,4 x 28,2cm. MNAC núm. inv.022901-000

366 Tommaso Realfonzo. *Natura morta amb magranes, pomes, peres, raïm, figues i ocells*. (primera meitat segle XVII) oli sobre tela. 50x67 cm MNAC núm. inv. 022975-000

Tommaso Realfonzo. *Natura morta amb magranes, raïm, ocells i un esquírol*. (segle XVIII). oli sobre tela. 50x67cm MNAC núm. inv. 022972-000

367 *Donacions, dipòsits i llegats testamentaris 1934*. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Junta de Museus de Catalunya. ANC1-715-T-2620 pàg.11

d'elles. Així doncs la *Natura morta amb magranes, raïm, ocells i un esquirol* correspondria al número 72 de l'inventari *Bodegó. Damunt una taula, un grup de magranes, pomes i raïms, damunt el qual hi volen quatre cadeneres, i darrera s'hi enlaira un esquirol*. I la *Natura morta amb magranes, pomes, peres, raïm, figues i ocells* seria el número 75 que apareix com a *Bodegó. Damunt una taula, un arrencament de magranes, sebes[sic], peres, préssecs, pomes i raïms, per damunt de tot el qual hi volen quatre cadeneres*³⁶⁸.

Tommaso Realfonzo. *Natura morta amb magranes, raïm, ocells i un esquirol*. (segle XVIII). Oli sobre tela 50x67cm MNAC núm. inv. 022972-000

Tommaso Realfonzo. *Natura morta amb magranes, pomes, peres, raïm, figues i ocells*. (primera meitat segle XVII) oli sobre tela 50x67 cm MNAC núm. inv. 022975-000

A continuació els mostren la informació compresa al testament de Francesc Fàbregas i un llistat detallat de totes les obres del seu llegat que ingressaren al museu.

368 *Donacions, dipòsits i llegats testamentaris 1934*. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Junta de Museus de Catalunya. ANC1-715-T-2620 pàg.17

7º Lego al Museo de Barcelona los cuadros al óleo y demas obras de arte de mi pertenencia que sean aceptados por dicho Museo. Los que no lo fuesen seran entregados a la Casa Provincial de Caridad de esta ciudad.

Dicho legado lo es con la expresa condición de que los cuadros y objetos artísticos legados no podran ser trasladados de Barcelona, y si por cualquier causa o por cualquier acuerdo, sea de quien fuere, se intentare su traslado fuera de esta capital quedará sin efecto el legado, y los cuadros y objetos artísticos pasaran a ser propiedad de la Casa Provincial de Caridad de Barcelona.

Exceptuo de l legado los cuadros que sean retratos de familia, los cuales, si tienen relación con las instituciones beneficiadas por mi esposa, por sus padres o por mi, seran entregados a dichas instituciones, y los demas a la Junta de Museos, y si ésta ni aquellas instituciones no los aceptare seran destruidos por el fuego.

LLISTA-INVENTARI DELS QUADRES I ALTRES OBJECTES D'ART
QUE, PER DISPOSICIÓ TESTAMENTÀRIA DEL SENYOR FRANCESC
FÀBREGAS, PASSEN A ÉSSER PROPIETAT DE LA JUNTA DE
MUSEU DE BARCELONA

- X Nº 1 - Testa enfrontada del Crist, damunt fons vermell fosc, vestint túnica de vora a banda daurada i amb cabuixons policroms. Pintura damunt taula. Escola flamenca del segle XV-XVI. Dimensions: 0'305 X 0'215 mts.
- X Nº 2 - Bust de religió franciscà, a testa descoberta, rostre afeïtat i portant ulleres, a tres quarts perfilat a l'esquerra i mirant vers davant. Pintura al pastell, signada J.M. Tamburini. Sense data. Dimensions: 0'450 X 0'360 mts.
- X Nº 3 - Bust de dona jove, dorsada i perfilada la testa vers l'esquerra; espatlla esquerra nua; orella amb arracada de perla. Fons negre. Pintura al pastell, signada per J.M. Tamburini. Sense data. Dimensions: 0'530 X 0'450 mts.
- X Nº 4 - Vint-i-una rajoles policromades composant un motiu de Calvari rural asturià. Centrat per un gran crucifixe al peu del qual hi han reunits els camperols que preguen agenollats. A segon terme, un congost damunt els costats del qual s'hi troben els "caserios" anomenats penjants. Signada per Daniel Zuloaga. Sense data. Dimensions: 1'060 X 0'600 mts.
- X Nº 5 - Pèrgola amb arcades i baranes de rajoles en dues bandes horitzontals de zigues-zagues, cobertes per un sostre de fulles verd rogenques tardorenques. En el fons, una porta vidriada; al costat dret, a segon terme, el mar amb veles, i un poblet llunyà. Al sòl, fulles caigudes. Pintura a l'oli damunt tela, signada per J. Larraga. Sense data. Dimensions: 0'520 X 0'735 m.
- X Nº 6 - Retrat, a tres quarts de cos, dempeus i quasi enfrontat, del rei espanyol Josep I en traje de Cort, blanc amb ramejats d'or, corbata de blonda, i cobrint l'espatlla amb un mantell porpra. Pintura a l'oli damunt tela. Possible obra de Josep Flaugier. Data probable: 1808. Dimensions: 1'080 X 0'950 mts.
- X Nº 7 - Senyora dormint asseguda en un silló al costat d'un llum de quinquar amb peu renaixement, de coure daurat, amb mànpara de musselina rosa. Inclorada d'esquerra a dreta, reposant la testa en la part alta del silló, carmesí. Vesteix verd i porta un xal blanc. Al peu del llum, a l'esquerra, un braser renaixement i, al fons, una planta palmetoide. Pintura a l'oli damunt tela, signada J. Garnelo. Sense data. Marca de talla daurada. Dimensions: 0'620 X 0'850 mts.
- X Nº 8 - Vell sagristà en el moment d'encendre una llàntia, en una capella d'estil rococó. Dempeus, quasi enfrontat, centrànt la composició. Davant seu, damunt un faristol cobert amb drap damasquinat. Pintura a l'oli damunt tela, signada Romà Ribera. Sense data. Dimensions: 1'100 X 0'650 mts. Marc de talla daurada.
- X Nº 9 - Bust de noia jove, riallera; testa coronada de pàmpolis i cabellera calent-li damunt les espatlles nues. Apunt d'una Tardor. Pintura a l'aquarel·la. Sense signatura ni data. Dimensions: 0'105 X 0'145 mts. Marc de fusta xapat de bronze repujat.

- X N° 10 - L'Adoració dels Pastors. Composició amb sis figures, en una cova il·luminada. Pintura a l'oli damunt planxa d'aram. Sense signatura ni data. Dimensions: 0'225 X 0'315 mts. Marc daurat.
- X N° 11 - La Visitació de la Verge a la seva cosina Isabel. Composició amb quatre figures, que s'agrupen en la meitat esquerra. Pintura a l'oli damunt planxa d'aram. Sense signatura ni data. Dimensions: 0'315 X 0'225 mts. Marc daurat.
- X N° 12 - Rescat de cautius per un sant religiós de l'ordre mercedària. Miracle de les monedes convertides en roses. Composició amb figures senceres, centrant la composició el sant mercedari que mostra les roses al senyor moro, negre. A la dreta, agenollada, dona arreçant un infant, nu, que s'hi acolleix espavordit. Pintura a l'oli damunt tela, sense signatura. Sense data. Dimensions: 0'585 X 0'715 mts. Marc daurat.
- X N° 13 - L'Adoració dels Pastors. Composició d'interior de cova, amb sis figures. El grup dels tres pastors està a la dreta, on s'hi veuen perfilats vers l'esquerra. Pintura a l'oli damunt tela, sense signatura ni data. Dimensions: 0'585 X 0'715 mts. Marc daurat.
- X N° 14 - Retrat de senyora, a mig cos i enfrontat, amb vestit morat i cofada amb clenxa. Miniatura circular d'autor anònim. Vers 1875. Emmarcada en banús i talla daurada. Diàmetre: 0'060 mts.
- X N° 15 - Retrat de senyor senil, a mig cos, enfrontat, vestint levita abotonada. Testa nua, amb cabells grisos i patilles. Miniatura oval d'autor anònim. Datada vers el 1875. Emmarcada en banús i talla daurada. Diàmetre: 0'065 X 0'055 mts.
- X N° 16 - Retrat de religiosa carmelita, a mig cos quelcom perfilat vers l'esquerra, les mans creuades davant la regió estomacal, portant en la dreta un Crucifixe i en l'esquerra un crani. A la part alta s'hi llegeix: ELISABETH VENDOSME DE NEMOURS. Pintura a l'oli damunt tela. Sense signatura ni data. Segona meitat del segle XVII. Dimensions: 0'885 X 0'730 mts. Marc de talla daurada.
- X N° 17 - Paisatge de plana en una nit de lluna. A primer terme, un camí, en un erm, que es perd vers el fons; a l'esquerra, una pineda. A segon terme, conreus. Al fons un poblet amb algunes llums, al peu d'unes muntanyes blaves. Pintura al pastell, signada, per Soler de les Cases. Datada 1901. Dimensions: 0'885 X 1'300 mts. Marc de talla.
- K N° 18 - Retrat de jove gitana. Bust perfilat a la dreta, amb el rostre girat vers davant. Pintura a l'oli damunt tela, signada Julio Moises. Datada 1913. Marc de talla daurada, segle XVIII. Dimensions: 0'370 X 0'280 mts.
- ✓ N° 19 - Retrat de dona jove. En bust perfilat a la dreta, cabells negres, collar de coral, espatlla esquerra nua, i vestint blanc amb cotilla vermella. A les mans una flor. Pintura a l'oli damunt tela, signada J.M. Tamburini. Sense data. Dimensions: 0'250 X 0'190 mts. Marc de talla.
- X N° 20 - Composició eròtica, amb tres parelles amoroses al peu d'uns arbres. Pintura a l'oli, d'escola francesa del segle XVIII, damunt planxa de coure. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'445 X 0'615 mts.
- X N° 21 - Jove camperola en un camp de blat. A mig cos, a tres quarts perfilada vers l'esquerra, sortint d'entre les espigues. La joveneta va cofada amb un mocador, porta brusa rosada i faldilla negra. Pintura a l'oli damunt tela, signada J. M. Tamburini; sense data. Dimensions 0'445 X 0'300 mts. Marc de talla daurada.

- Nº 22 - Paisatge d'Olot. Fila d'arbres seguint la vora d'una riera que avança vers davant. A l'esquerra, una camperola pastura tres vaques. Pintura a l'oli damunt tela, signada Yvo (Iu Pasqual). Datada 1911. Dimensions: 0'830 X 0'755 mts. Marc de talla daurada.
- Nº 23 - La donzella de la rosa blanca. Dona jove, amb vestit policrom i portant mantell negre; asseguda, enfrontada, recolzant la testa, amb flors blanques, damunt el pleg del braç dret que descansa en una roca. A la mà dreta hi ha una rosa blanca que aguanta amb tres dits; la mà esquerra està caiguda a la falda. A segon terme, el mar. Pintura a l'oli damunt tela, signada J.M. Tamburini. Sense data. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'920 X 0'865 mts.
- Nº 24 - Escena de costums. Composició amb tres figures. A la dreta, home dorsat a tres quarts vers l'esquerra, recolzant-se en un bastó. A l'esquerra, dona alletant un infant, que sosté amb la sobrejupa, i sortint-li per l'espatlla altra testa d'albat; a la seva esquerra, dempeus, altre infant amb un capell amb ploma. Pintura a l'oli damunt tela. Escola holandesa de la segona meitat del segle XVII. Sense signatura ni data. Dimensions: 0'315 X 0'415 mts.
- Nº 25 - Escena de costums. Dos mendicants, un de cada sexe, enfrontats entre si, cada un d'ells recolzant-se en un bastó. L'home va cobert amb un mantell. La dona va cofada amb un mocador blanc. Pintura a l'oli damunt tela. Escola holandesa de la segona meitat del segle XVII. Sense signatura ni data. Marc de talla. Dimensions: 0'315 X 0'415 mts.
- Nº 26 - Sant religiós dominicà, en oració a l'entrada d'una gruta. Ocupa, agenollat i perfilat a l'esquerra, el primer terme del quadre. A la dreta, a segon terme, arbres per damunt els quals apareix una nuvolada tormentosa. Pintura a l'oli damunt tela. Escola espanyola de la segona meitat del segle XVII. Sense signatura ni data. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'455 X 0'340 mts.
- Nº 27 - Moisès fent brollar l'aigua d'un penyal, en el Sinaí. Composició amb moltes figures, centrades per el legislador, dempeus, i en actitud de pregar, i a l'esquerra a segon terme, el roquissar. Pintura a l'oli damunt tela. Escola espanyola del segon mig segle XVIII, Sense signatura ni data. Dimensions: 0'550 X 0'840 metres. Marc de talla daurada.
- Nº 28 - Infant agegut, a mig cos, enfrontat rellevat vers davant, testa enfrontada, en actitud de trencar una anou amb una pedra, a la dreta. Pintura a l'oli damunt tela. Segle XIX. Sense signatura ni data. Dimensions: 0'615 X 0'455 mts. Marc de talla daurada.
- Nº 29 - La mort d'un just. Composició amb moltes figures, centrada pel moribund assegut al llit i mig rellevat, al qual un religiós ajuda a ben morir. Dones contornant el llit i en actitud de planyer's, ressar o d'esguardar. Pintura a l'oli damunt tela. Escola espanyola del segle XVIII. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 0'615 X 0'485 mts.
- Nº 30 - El martiri de Santa Caterina. Composició centrada per la màrtir, amb la testa coronada, agenollada i enfrontada, en actitud de remerciar-li al Senyor per haver-la lliurat del turment de la roda. Damunt ella, un petit àngel nu. Llegionaris romans que fugen espordits davant del miracle. Pintura a l'oli damunt planxa de coure exagonal, amb querubins. Marc renaixement, segle XVII. Sense signar ni datar. Diàmetre: 0'300 mts.
- Nº 31 - El Crist Rei, a mig cos, enfrontat, la mà dreta en actitud de beneir, i el ceptre en la mà esquerra que recolza damunt un globus terrae. Forma elíptica. Pintura a l'oli damunt tela. Obra de Viladomat. Sense signatura ni data. Segle XVIII. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'825 X 0'610 mts.

- 7
- X Nº 32 - La Dolorosa, a mig cos enfrontat, coberta la testa i les espatlles amb un mantell blau i les mans creuades damunt el pit. Forma el·líptica. Pintura a l'oli damunt tela. Obra de Viladomat. Sense signatura ni data. Segle XVIII. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'825 X 0'610 mts.
- X Nº 33 - Escena d'un naixement. Interior. A primer terme, grup de quatre dones i un home, amb turbant, a l'entorn del nadó al que va a rentar i embenar. A l'esquerra, a segon terme, el llit amb la partera. Pintura a l'oli damunt tela. Escola espanyola de la segona meitat del segle XVIII. Obra possible de J. Flaugier. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 1'440 X 0'990 metres.
- X Nº 34 - Bust de sant Geroni, nu, ^{amb barba} enfrontat, i en actitud de contemplació mística. Pintura a l'oli, damunt tela. Escola espanyola del segle XVIII. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 0'505 X 0'335 mts. *Datada a Roma. 1973*
- X *Signatura*
9. Oliver. Segles
X Nº 35 - Retrat d'home senil, en bust enfrontat, barbut, somrient lleugerament, testa coberta amb capell d'ales i tors embolcallat amb una capa. Pintura a l'oli damunt tela, signada Luisa Vidal. Datada [18]93. Dimensions: 0'530 X 0'440 mts. Marc daurat.
- X Nº 36 - L'Anunciació. Composició d'interior amb dues figures: la Verge asseguda a l'esquerra, davant una taula amb llibres, un dels quals llegeix, i l'arcàngel a la dreta, dempeus, amb el lliri a l'esquerra i amb la dreta mostrant vers dalt, on hi ha l'Esperit Sant i dos àngels. Pintura a l'oli damunt tela. Segle XVIII. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions) 1'420 X 0'860 metres.
- X Nº 37 - Les esposalles de la Verge. Composició d'interior amb cinc figures, éssent les centrals la Verge i Sant Josep, en el moment que aquest va a posar-li l'anell, i el sacerdot en segon terme. Pintura a l'oli damunt tela. Segle XVIII. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 1'420 X 0'820 mts.
- X Nº 38 - Un miracle de Sant Antoni. El sant enganxant el peu al malhaurat paleta caigut d'una bastida. Composició amb figures. Pintura a l'oli damunt tela, sense signatura ni data. Segle XVIII. Marc daurat. Dimensions: 0'590 X 0'485 mts.
- X Nº 39 - Un miracle de Sant Antoni. El sant multiplicant el forment. Composició amb figures. Pintura a l'oli damunt tela. Segle XVIII. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 0'610 X 0'490 metres.
- X Nº 40 - Pastoral. Jove pastor cavalcant un cavall, marxant davant el ramat, en un capvespre. Davant un gos girat vers ell. En segon terme, a la dreta, un montícul. A l'esquerra, un roquisser. Pintura a l'oli damunt tela. Segle XVIII. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 0'740 X 0'990 mts.
- X Nº 41 - Sant Llorenç en el moment d'ésser agegut a la graella per dos saions. Composició amb tres figures. Pintura a l'oli damunt tela. Segle XVIII. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 0'790 X 1'100 mts.
- X Nº 42 - Sant Antoni Abad, figurat a mig cos enfrontat, la testa a tres quarts a l'esquerra, a la mà dreta un paper amb CHARITAS, i a l'esquerra el gaiato. Pintura a l'oli damunt tela. Segle XVII. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 0'940 X 0'715 metres.

- Nº 43 - Bodegó. A primer terme, damunt una taula un tall de lluç, sangui-
nolent, centrant la composició. A segon terme, una gerra d'aram,
un cassó també d'aram i un pot de terrissa. Pintura a l'oli da-
munt tela. Segle XIX. Sense signatura ni data. Dimensions: 0'910 X
0'610 mts. Marc de talla.
- Nº 44 - Noli me tangere! Composició d' aquest motiu evangèlic, amb dues
figures, el Crist a la dreta i Maria de Magdala agenollada a
l'esquerra; al fons construccions. Pintura a l'oli damunt tela.
Segona meitat del segle XVI. Sense signatura ni data. Marc
daurat. Dimensions: 1'140 X 0'855 mts.
- Nº 45 - Castell feudal en runes. El castell arruïnada damunt una elevació,
en la qual s'obra una mina. A l'esquerra restes d'un fris de
marbre, amb figures; a la dreta, pastors, un d'ells damunt un
cavall, conduint un remat de moltons i vaques. Pintura a l'oli
damunt tela. Segona meitat del segle XVIII. Sense signatura ni
data. Marc daurat. Dimensions: 0'990 X 0'730 mts.
- Nº 46 - Home madur, barbut, sentat enfrontat i amb el cos inclinant-lo
vers l'esquerra, amb les mans a cada costat d'una terrible ferida
que porta al pit. Rostre amb gestic de sufriment. Sota la pintura
sembla llegir-s'hi RIERA i una data. Pintura a l'oli damunt tela.
Segona meitat del segle XVII. Marc daurat. Dimensions: 1'320 X
0'995 mts.
- Nº 47 - Branques carregades de pomes madures, sobresortint per damunt un
mur. Pintura a l'oli damunt tela. Signat J. Mirabent. Segle XIX.
Marc daurat. Dimensions: 0'690 X 0'535 mts.
- Nº 48 - El traginer. Mules i moltons en actitud de repós, i, a l'esquerra,
un home cofat de capell a amples ales, en actitud de colpejar el
ramat. Fons de foresta i castell. Pintura a l'oli damunt tela.
Sense signatura ni data. Segle XVIII. Marc de talla daurada.
Dimensions: 0'470 X 0'780 mts.
- Nº 49 - Natura morta. Grup de peixos, anguiles i un calamarc; a primer
terme dos anadons vius, en l'aigua. A segon terme, a la dreta,
una gerra d'aram, caiguda. Pintura a l'oli damunt tela. Sense
signatura ni data. Segona meitat del segle XVII. Marc daurat.
Dimensions: 0'720 X 0'960 mts.
- Nº 50 - L'Aparició de la Verge, voltada de querubins, entre núvols, al
religiós Tomás de la Virgen, que es troba agegut en un llit, a
l'esquerra, mig rellevat i en actitud de pregar. A la dreta, un
escusó explica l'aparició. Pintura a l'oli damunt tela. Sense
signatura; hi ha la data de la mort del benhaurat: 1747. Marc
de talla daurada. Dimensions: 1'300 X 1'850 mts.
- Nº 51 - Glorieta de jardí, amb un ^{balanci} Calvari. A segon terme, grans arbres
amb molt brancatge. Pintura a l'oli damunt tela, signada: Soler
de les Cases. Datada 1902. Marc daurat. Dimensions: 0'425 X 0'605
metres.
- Nº 52 - Jove camperola, a peu dret, enfrontada, cofada amb mocador blanc,
marxant en una carretera vers davant, portant un cistell al braç
esquerre i un pa amb les dues mans, que duu davant el pit i al
qual mira. A segon terme, camp de blat on hi seguen. Pintura a
l'oli damunt tela. Signat J. Serra. Data 1859. Marc daurat.
Dimensions: 0'820 X 0'490 mts.
- Nº 53 - Pastoral. A l'entorn d'un pou, en una fondalada entre grans arbres,
uns pastors hi porten els ramats a abeurar. A l'esquerra, un tor-
rent. El pou, on hi ha un pastor i una dona que llença aigua en
una abeuradora, centra la composició. Pintura a l'oli damunt
tela. Sense signatura ni data. Segle XVIII. Marc de roure.
Dimensions: 1'310 X 1'935 mts.

- X N° 54 - Tanys florits de roses obertes i poncelles de rosa. Pintura a l'oli damunt tela. Amb signatura imprecisa, sense data. Darreries del segle XIX. Marc de talla daurada. Dimensions: 1'185 X 0'540 metres.
- X N° 55 - Natura morta. Damunt una taula, dues perdius, alls, sebes i una llimona. A l'esquerra un morter de bronze. A segon terme, al centre, una gerra d'aram, dreta. Pintura a l'oli damunt tela. Sense signatura ni data. Segle XIX. Marc daurat. Dimensions: 0'410 X 0'615 mts.
- X N° 56 - Retrat d'home a llarga barba blanca, a mig cos perfilat vers l'esquerra, cofat amb solideu vermell. Pintura a l'oli damunt tela. Dedicat al Sr. Fabregat, signat F.M. Darreries del segle XIX. Marc daurat. Dimensions: 0'625 X 0'520 mts.
- X N° 57 - La pujada de Sant Martí, a Girona. Aquarel·la signada per E. Bonnin. Datada 1924. Marc tallat en negre. Dimensions: 0'625 X 0'410 mts.
- X N° 58 - Jove gitana, a mig cos enfrontat, sentada apojant-se damunt una gran gerra vermellosa. Pintura a l'oli damunt tela, signada J. Larraga. Marc negre. Dimensions: 0'580 X 0'435 mts.
- X N° 59 - Jove dona, en bust, avançat vers davant, vestida en negre i cofada amb capell d'amples ales també negre. Dibuix al carbó i pastel, signat R. Casas. Marc daurat. Dimensions: 0'570 X 0'440 mts.
- X N° 60 - Camí bosquetà, a Olot. El camí és perd en la foscor d'una foresta amb grans arbres. Fulles tardorals caigudes. Pintura a l'oli damunt tela. Signada J. Olivet, Segares. Sense data. Marc de talla daurada. Dimensions: 1'050 X 0'805 mts.
- X N° 61 - Bust enfrontat, de dona jove, amb una rosa damunt el pit. Dibuix al llapis carbó, amb dedicatòria al senyor Francesc Fabregas, signada per Joan Llimona. Datada 1885. Marc blanc i daurat. Dimensions: 0'360 X 0'285 mts.
- X N° 62 - La Verge asseguda enfrontada, amb l'Infant nu, dempeus, damunt la falda, agafant-se al coll de la seva mare. Pintura a l'oli damunt planxa de coure. Sense signatura ni data. Segle XVII. Marc daurat. Dimensions: 0'170 X 0'140 mts.
- X N° 63 - Paisatge d'Olot. Pagès vers davant en un camí entre grans arbres. Pintura a l'oli damunt taula, signada J. Vayreda. Sense data. Marc daurat. Dimensions: 0'920 X 0'580 mts.
- X N° 64 - Bust de cavaller de la primera meitat del segle XVII, perfilat a l'esquerra, amb capell de plomes, tòrax cobert de cuirassa i mantell embolcallant-lo, en actitud de repassar el fil de la seva espasa. Dibuix al llapis carbó i guaix, dedicat al Sr. Francesc Fabregas, i signat per Josep Llimona. Marc blanc i daurat. Dimensions: 0'360 X 0'280 mts.
- X N° 65 - Dues noies, en bust, apropades i enllaçant-se l'una amb l'altra; l'una d'elles enfrontada i l'altra perfilada a la dreta. Pintura a l'oli damunt tela. Escola francesa del segle XVIII. Marc jaspiat i cisellat. Dimensions: 0'240 X 0'190 mts.
- X N° 66 - Carrer de poble d'alta muntanya catalana. En un angle, altre carrer puja. Entre les cases hi marxa una noia amb una gerra damunt la testa. Aquarel·la no signada ni datada. Marc negre amb filets d'or. Dimensions: 0'280 X 0'205 mts.
- X N° 67 - Gitana venedora de xals i mantells. Dempeus, quasi enfrontada, en l'acera d'un carrer on s'hi veu una reixa florida. Pintura a l'oli damunt tela. Signada E. Simonet. Sense data. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'810 X 0'530 mts.
- X N° 68 - Paisatge català. A primer terme camp erm, amb mates d'argelagues i ginest. Fons de muntanyes cobertes de núvols. Pintura a l'oli

damunt tela. Signada J. Berga. Datada en 1901. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'500 X 0'795 mts.

- X N° 69 - Ondina. Donzella jove, nua, assegurada enfrontada, les cames juntes i abrigades per gran llençol, i en actitud d'arranjar-se la llarga cabellera. Estatueta en marbre blanc, signada per Josep Llimona. Dimensions: 0'510 X 0'350 X 0'270 mts.
- X N° 70 - Bust de dona jove, riallera, la testa mirant vers la dreta, amb un pomell de clavells als cabells, i altre pomell de les mateixes flors en el costat baix esquerre del bust. Estàtua en marbre blanc, signada Reynés. Dimensions: 0'155 X 0'540 X 0'270 mts.
- X N° 71 - Pagesa senil, a mig cos, enfrontada, la testa cofada amb un mocador, portant una parella de gallines en les dues mans, a l'alçada del pit. Darrera seu, en una finestra, es veu a l'esquerra la testa d'un gat roig. Pintura a l'oli damunt tela. Sense signatura ni data. Marc daurat. Dimensions: 0'960 X 0'800 mts.
- X N° 72 - Bodegó. Damunt una taula, un grup de magranes, pomes i raïms, damunt el qual hi volen quatre cadernereres, i darrera s'hi enlaira un esquiroi. Floretes blanques a l'esquerra. Pintura a l'oli damunt tela; sense signatura ni data. Segle XIX. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'490 X 0'660 mts.
- X N° 73 - Sant Pere, a mig cos, enfrontat, en actitud de contemplació mística, amb la mà dreta sobre el pit, i en la mà esquerra les dues claus, portant un gran llibre sota l'aixella esquerra. Pintura a l'oli damunt tela. Sense signatura ni data. Primera meitat del segle XVIII. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'795 X 0'585 metres.
- X N° 74 - Paisatge de la Ilíada. El rapte d'Elena. Composició amb moltes figures de combatents, a l'entorn d'una dona a la qual es rapta; a la dreta, muralles d'una ciutat, i, a l'esquerra, el mar amb vaixells. Pintura a l'oli damunt planxa de coure. Sense signatura ni data. Segle XVII. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'575 X 0'760 mts.
- X N° 75 - Bodegó. Damunt una taula, un arrenclerament de magranes, sebes, peres, pressecs, pomes i raïms, per damunt de tot el qual hi volen quatre cadernereres. Pintura a l'oli damunt tela. Sense signatura ni data. Segle XIX. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'480 X 0'665 mts.
- X N° 76 - Sant Apòstol. A mig cos, a tres quarts vers l'esquerra; llegint un llibre que sosté amb la mà esquerra, i recolzant al muscle dret una destal de combat, amb llarg mànec. Pintura a l'oli damunt tela. Sense signatura ni data. Primera meitat del segle XVIII. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'800 X 0'600 mts.
- X N° 77 - La Sagrada Família. L'Infant, portat pels seus pares retenint-lo per les mans, caminant, entre ells, pel camí d'un bosc. Pintura a l'oli damunt planxa d'aram. Sense signatura ni data. Marc de talla daurada. Dimensions: 0'575 X 0'760 mts.
- X N° 78 - Nupcial. Jove matrimoni conduit davant l'estàtua d'Himeneu, a l'entorn de la qual hi dancen quatre joves dones. Darrera la parella, quatre acompanyants. Pintura a l'oli damunt tela. Sense signatura ni data. Darreries del segle XVIII. Marc daurat. Dimensions: 0'390 X 1'030 mts.
- N° 79 - Gerro xinès, de porcellana clivellada i terra cuita, policroma, amb escenes de combats, en el coll i dipòsit. Manufactura xinesa. Segle XVIII. Alçada: 0'450 mts. Diàmetre de la boca: 0'180 mts.

- X N° 80 - Gerro xinès, de porcellana clivellada i terra cuita, policrom, amb escenes de combats en el coll i dipòsit. Manufactura xinesa. Segle XVIII. Alçada: 0'450 mts. Diàmetre de la boca: 0'180 mts.
- X N° 81 - Plat rodó, policromat, centrat per un dragó inscrit dins cercle en ziga-zaga, i vora amb ornamentació a arcs apuntats inscrivint dragons i altres motius xinesos. Manufactura xinesa. Segle XIX. Diàmetre: 0'600 mts.
- ✓ N° 82 - Gerro xinès, amforoide, de dipòsit afacetat, policromat, amb relleus, i amb escenes de motius xinesos, de la vida particular. Segle XIX. Alçada: 0'370 mts. Diàmetre de la boca: 0'145 mts.
- X N° 83 - Gerro xinès. Exemplar igual i pareller a l'inventariat amb el número 82. Segle XIX. Alçada: 0'370 mts. Diàmetre de la boca: 0'145 mts.
- X N° 84 - Un miracle de Sant Antoni. El cofre del cor. Composició amb figures. Pintura a l'oli damunt tela. Sense signatura ni data. Segle XVIII. Marc daurat. Dimensions: 0'610 X 0'490 mts.
- X N° 85 - Gerro florer, copiforme, en blau celest i daurat, amb dos medallons, un d'ells amb ramell de roses i altre, oposat, amb un motiu eròtic policromat. Vora amb cercle d'aram amb perles. Manufactura de Sèvres. Segle XVIII. Sòcol d'aram. Alçada: 0'460 mts. Diàmetre de la boca: 0'300 mts.
- ✓ N° 86 - Gerro florer, copiforme. Exemplar igual i pareller a l'inventariat amb el n° 85. Manufactura de Sèvres. Segle XVIII. Alçada: 0'460 mts. Diàmetre de la boca: 0'300 mts. Sòcol d'aram.
- X N° 87 - Gerro d'aram esmaltat, ampuliforme, amb dues petites nances dragonines a llarga llengua. Manufactura xinesa. Segle XVII. Alçada: 0'350 mts. Diàmetre de la boca: 0'150 mts.
- X N° 88 - Gerro d'aram esmaltat. Exemplar igual i pareller a l'inventariat amb el n° 87. Manufactura xinesa. Segle XVII. Alçada: 0'350 mts. Diàmetre de la base: 0'150 mts.
- X N° 89 - Gerra d'aram i esmalt en forma d'olla amb nansa i peus. Tapadora rematada per agafadora amb un lleó xinès sentat. Manufactura xinesa. Segle XVII. Alçada: 0'180 mts. Diàmetre de la boca: 0'150 mts. Alçada de la tapadora: 0'150 mts.

. Donació Maria Badeigts Larrivière, comtesa de Cornellà

Les obres cedides al museu per part de Maria Badeigts tenen el seu origen en la pinacoteca de Josep Estruch i Comella (Barcelona, 1844-1924). Aquest era membre d'una família adinerada gràcies al seu pare, ramon Estruch i Ferrer el qual era un *indiano* que havia fet inversions en el ferrocarril i la banca. A més estava molt vinculat políticament amb el general Prim, fou diputat a Corts i en diverses legislatures ocupà el càrrec de senador. El seu fill, Josep Estruch, destacà, en canvi, en l'àmbit del col·leccionisme. El seu conjunt d'armes i armadures era àmpliament conegut a l'època per la seva quantitat, més de dues mil peces, però també per la publicitat que se'n feia en base a la seva obertura al públic i a la publicació de diversos catàlegs. A l'heretar tota la fortuna familiar Josep Estruch decidí fer-se construir una casa d'habitatges a la Rambla Catalunya, un solar que actualment forma part de la Plaça Catalunya. D'aquest edifici en reservà una part que contenia el conjunt armamentístic. La situació econòmica del col·leccionista empitjorà i hagué de vendre's la col·lecció d'armes que fou adquirida per un col·leccionista francès davant la no intervenció de les institucions nacionals. Tot i la importància de la col·lecció d'armes també fou destacable la pinacoteca Estruch, d'obres tant "antigues" com modernes, gran part de la qual fou mal venuda a la Sala Parés a la mort del col·leccionista. Benauradament Josep Estruch, encara en vida, regalà quatre de les millors peces al seu nebot Ramon Ferrer i Estruch, marquès de Cornellà. Aquestes obres són un *Sant Bru* atribuït a Zurbarán, actualment conservat al MNAC i atribuït a Claudio Coello, un anònim retrat de mig cos d'un militar d'època de Felip V, un *Ecce Homo* atribuït a Morales, actualment presentat com a anònim, el *Retrat del frare dominic aleshores* atribuït a Sassoferrato i actualment a Juan Bautista Maino. El nou propietari, Ramon Ferrer, amplià aquest conjunt amb la compra en la subhasta de la col·lecció Estruch de la millor peça medieval, les tres taules de Jaume Huguet, actualment anomenades *Martiri de sant Bartomeu; Calvari; Mort de Santa Maria Magdalena*, i un retrat de marí atribuït a Vicente López, actualment considerat obra del seu fill, Bernardo López. Aquest conjunt de sis obres són les que donà Maria Badeigts el 1935 en honor al seu difunt marit, el marquès de Cornellà³⁶⁹.

L'obra de la donació de Maria Badeigts que podem observar avui en dia a les sales de Renaixement i Barroc del MNAC és el *Fra Alonso de sant Tomàs*³⁷⁰, aquest *Retrat de frare dominic* que comentàvem anteriorment. Podem seguir les passes d'aquesta obra a través de les imatges a l'exposició d'Art Antic del 1902, també aparegué a la Exposició de retrats de 1910 i com a portada al núm 76 de *Vell i Nou* a l'octubre de 1918.

---

369 BASSEGODA, Bonaventura (dir.), *Col·leccionistes, col·leccions i museus. Episodis de la història del patrimoni artístic de Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2007 pàgs. 130-139

370 Juan Bautista Maino. *Fra Alonso de sant Tomàs*. 1648-1649. oli sobre tela, 90,5 x 61,5cm. MNAC núm. inv. 024370-000

Secció 5, Exposició Art Antic 1902. Fra Alonso de Sant Tomàs en segon terme. 1902. Arxiu Fotogràfic de Museus. núm. registre 24648

També conservem la imatge del quadre exposat en la mostra realitzada especialment en motiu del donatiu de Maria Badeigts, de la inauguració de la qual en conservem imatges. A través de les notes de premsa i dels comunicats de la Junta podem saber que s'inauguraren alhora les noves sales d'indumentària al Museu de les Arts Decoratives de Pedralbes i les exposicions del donatiu del marquès de Cornellà i de la col·lecció Regordosa³⁷¹.

Vell i Nou. any IV. núm 76. 1 octubre 1918. Imatge en portada de Retrat d'un Fraire Dominic, apareix com a atribuït a Sassoferato. Col·lecció Josep Estruch

³⁷¹ Inauguració de les sales noves del Museu d'Arts Decoratives al Palau de Pedralbes amb l'exposició de 3 col·leccions procedents de 2 dipòsits i d'una donació. 1935. Junta de Museus de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2653 11- 29/93

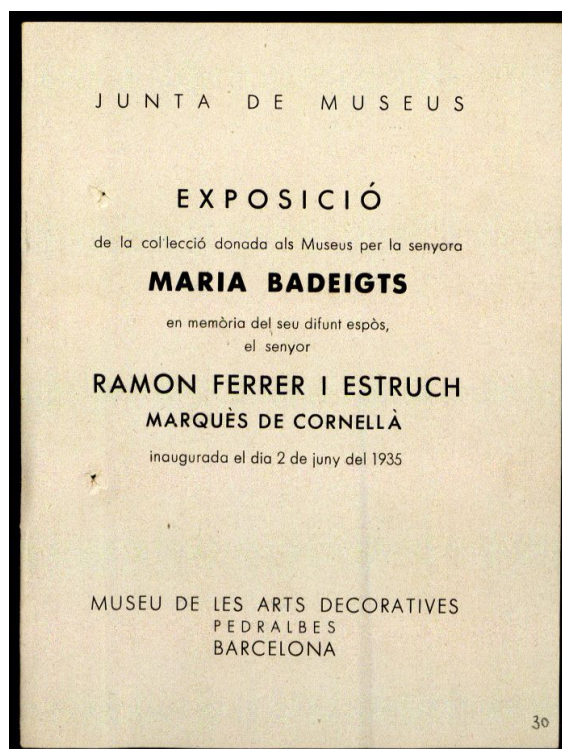
Sala Eduard Toda amb l'exposició de donatius de la Sra. Badeigts, vídua del marquès de Cornellà, al Museu d'Arts Decoratives. 1935. Arxiu Fotogràfic de Museus. núm. registre 52447

Lluís Duran, conseller de Cultura i en representació del president de la Generalitat amb els assistents a l'acte de donació d'obres d'art de la Sra. Maria Badeigts, en memòria del seu marit Ramon Ferrer, Marquès de Cornellà. Museu de les Arts Decoratives ubicat al Palau de Pedralbes, Avinguda Diagonal, Barcelona. 1935. Josep Brangulí i Soler. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-42-N-19756

Lluís Duran, conseller de Cultura i en representació del president de la Generalitat amb els assistents a l'acte de donació d'obres d'art de la Sra. Maria Badeigts, en memòria del seu marit Ramon Ferrer, Marquès de Cornellà. Museu de les Arts Decoratives ubicat al Palau de Pedralbes, Avinguda Diagonal, Barcelona. 1935. Josep Brangulí i Soler. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-42-N-19757

Inauguració de les sales noves del Museu d'Arts Decoratives al Palau de Pedralbes amb l'exposició de 3 col·leccions procedents de 2 dipòsits i d'una donació. 2 juny 1935. Junta de Museus de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2653 33/93

La Junta de Museus de Barcelona s'as-sabentà en la seva reunió celebrada el dia 29 d'abril de l'any actual, de l'oferta de donatiu que, per mediació del notari d'aquesta ciutat, senyor Antoni Par i Tusquets, presentava la senyora Maria Badeigts, marquesa vídua de Cornellà, en recordança del seu espòs, el senyor Ramon Ferrer i Estruch. L'aportació proposada comprenia la part més valuosa de la selecta col·lecció de pintures, mobles, armes, etcètera, aplegada en vida pel senyor marquès de Cornellà. Donat l'interès excepcional que revestia aquest oferiment, la Junta acordà acceptar-lo amb una viva gratitud, tota vegada que la incorporació d'aquestes notables obres als Museus ha de nodrir considerablement les seves col·leccions i, en especial, la secció d'art català medieval.

RELACIÓ DE LES OBRES QUE COMPRÈN EL DONATIU

- ✦ Tres taules reunides en forma de tríptic. Jaume Huguet. Segle XV.
- Eccehomo. Taula. Luis de Morales "El Diví" (1509-1596).
- Sant Bru. Pintura a l'oli. Francisco de Zurbarán (1598-1662).
- Frare dominic. Pintura a l'oli. Gianbattista Salvi "Sassoferrato" (1605-1685).
- ✦ Almirall espanyol. Pintura a l'oli. Vicente López (1772-1850).
- Retrat de cavaller. Pintura a l'oli. Obra anònima francesa. Segle XVIII.
- Arca de caoba. Obra espanyola. Segle XVII.

31

Inauguració de les sales noves del Museu d'Arts Decoratives al Palau de Pedralbes amb l'exposició de 3 col·leccions procedents de 2 dipòsits i d'una donació. 2 juny 1935. Junta de Museus de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2653 34/93

Arca de roure. Obra espanyola. Primeries del segle XVIII.

Calaixera de noguera amb mirall. Obra espanyola. Segle XVIII.

Casc de justa. Manufactura espanyola. Segle XVI.

Espasa de conxa. Manufactura germànica. Segle XVII.

Espasa de cort. Manufactura catalana. Segle XVIII.

Espasa de cort. Manufactura espanyola. Segle XVIII.

Pedrenyal. Manufactura barcelonina. Segle XVIII.

Pedrenyal. Manufactura barcelonina. Segle XVIII.

Ramon Ferrer i Estruch
Marquès de Cornellà

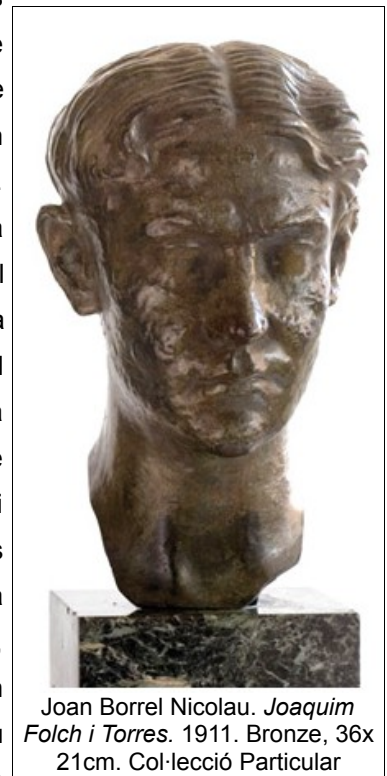
32

Inauguració de les sales noves del Museu d'Arts Decoratives al Palau de Pedralbes amb l'exposició de 3 col·leccions procedents de 2 dipòsits i d'una donació. 2 juny 1935. Junta de Museus de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-715-T-2653 34/93

MEMBRES DE LA JUNTA

. Joaquim Folch i Torres

Joaquim Folch i Torres (Barcelona, 1886 - 1963) neix en una família de literats i catalanistes. El seu pare, Lluís Folch i Brossa, ebenista, els introduí en el plaer estètic tot portant als seus fills a la Sala Parés o exposant a la pròpia fusteria quadres d'artistes del moment³⁷². L'interès de Joaquim per les arts el portà a estudiar a la Llotja on aprengué la teoria i la pràctica artística entre el 1905 i el 1910. També assistí als cursos dels Estudis Universitaris Catalans. Aquests influïren en la seva formació i en la seva convicció sobre la conservació del patrimoni cultural. Tot i que Folch va realitzar alguns dibuixos i pintures a l'oli de seguida es decantà per la vessant teòrica de l'Art. Des del 1907 treballà a *La Veu de Catalunya*, lloc on pogué percebre de primera mà la introducció del moviment noucentista, de fet serà ell un dels primers a utilitzar aquest terme per a definir una nova actitud oberta. Allí conegué a Raimon Casellas al qual feu d'ajudant i que li aportà molta informació sobre la Història de l'Art Català³⁷³. Quan Casellas es suïcidà al 1910 Folch es feu càrrec de les pàgines artístiques de *La Veu*. En aquesta realitzava articles de crítica, teoria i historiografia artística sovint sota el pseudònim de Flama. Al 1912 es presentà a la plaça d'auxiliar tècnic de la Biblioteca dels Museus. Guanyà la feina i també una beca de la Junta de Museus per a l'Ampliació d'Estudis i Investigacions Científiques del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts. Gràcies a aquesta realitzà estudis i viatges per a copsar l'organització de les institucions artístiques. Sobretot visitava museus d'art tèxtil, que eren la seva especialitat. Viatjà a França, Bèlgica, Anglaterra, Àustria i Alemanya entre d'altres països. Fora de la Junta Folch també participà en la creació de l'Escola Superior de Bells Oficis on fou professor d'Història de l'Art i col·laborà en el Consell d'Investigació Pedagògica. Al 1918 esdevé director de la secció d'Art Medieval i Modern del Museu de Barcelona i, dos anys més tard, accedeix al càrrec de director dels museus d'Art i Arqueologia. Aquesta institució fou dinamitzada gràcies a Folch. Aquest s'interessà per l'Art Medieval seguint les passes de Josep Pijoan i participà així en la recerca de peces romàniques i gòtiques de les esglésies del Pirineu i de particulars que poguessin interessar al Museu. Així aconseguí formar un museu d'interès internacional, sobretot en l'especialitat d'Art Medieval. Dos grans èxits de la seva etapa com a director dels museus d'Art fou el salvament de les pintures murals del Pirineu i la seva instal·lació als museus i la valoració i estudi de la ceràmica de Paterna. Folch també buscà valoritzar l'art vuitcentista amb l'estudi de Ramon Martí i Alzina i l'adquisició de la *Vicaria* de Marià Fortuny. Al 1926 és destituït del càrrec de director dels museus pels primoriveristes. Es centrà llavors en la crítica, l'estudi i la divulgació de l'Art així com l'assessorament a col·leccionistes com Damià Mateu o Francesc Cambó. Aquest darrer li encarregà la *Monumenta Cataloniae*. Des del 1924 dirigí la *Gasete de les Arts* i també escriví els dos volums del manual *Resum de la història*

Joan Borrel Nicolau. *Joaquim Folch i Torres*. 1911. Bronze, 36x 21cm. Col·lecció Particular

372 VIDAL, Mercè., *Teoria i crítica en el Noucentisme: Joaquim Folch i Torres*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1991 pàgs. 24-27

373 VIDAL, Mercè (coord.), *Joaquim Folch i Torres. Últims escrits*. Barcelona: Fundació Folch i Torres, 2009 pàg. IX

general de l'art (1927-1928). Al 1930 retorna a la direcció dels museus i aquesta vegada centrarà els seus esforços en la creació del Museu d'Art de Catalunya instal·lat al Palau Nacional de Montjuïc el qual s'inaugurà al 1934. Sota el seu càrrec també s'inaugurà el Museu d'Arts Decoratives al Palau de Pedralbes (1932), es produí l'obertura del Cau Ferrat de Sitges (1933) i es posaren les bases del futur Museu de la Música amb l'aportació d'una destacada col·lecció provinent de la seva pròpia família. En aquests anys també s'inicià el Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona (1931) que divulgava les accions i les obres del museu. A més, no oblidem l'adquisició de la col·lecció Plandiura en la qual contribuí a través de diversos articles periodístics a aportar arguments a favor. Amb l'esclat de la Guerra Civil Folch decidí fer-se càrrec de les tasques de salvament del patrimoni i s'instal·là a París juntament amb les obres traslladades allí en motiu de l'exposició d'Art Català Medieval. Romangué al seu costat, tot i les ordres de reintegrar-se al seu servei com a funcionari, fins que travessaren la frontera. La victòria franquista comportà altra vegada la destitució de Folch del seu càrrec com a director dels museus i fou sotmès, a més, a un judici sumaríssim i una condemna per *auxilio a la rebelión armada* de dotze anys la qual més tard fou reduïda a tres anys³⁷⁴. Aquest, que ja no tornaria a la vida pública, es dedicà a escriure. Al 1942 ingressa a l'Institut d'Estudis Catalans. A l'Escala es relacionà amb el cercle literari de Caterina Albert, Víctor Català, i això el feu retornar als versos que havia escrit al 1918 i publicar-los en el llibre *Poesies* que sortí a la llum l'any 1950³⁷⁵. També farà articles per a la revista *Destino* a partir del 1952 on descriví la seva experiència artística i parlà sobre art en general. Uns anys més tard, al 1959, ingressa a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. Ocupava el lloc que havia deixat lliure Lluís Plandiura³⁷⁶. Deixà sense editar una *Història de la pintura catalana en el segle XIX* del 1962. Moria l'any següent a la seva ciutat natal³⁷⁷.

---

374 *Ibidem*, pàg. VII-VIII

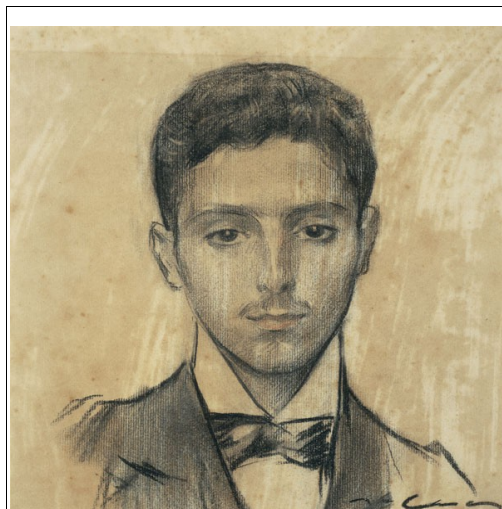
375 *Ibidem*, pàg. X

376 MARÈS, Frederic., <<El meu Joaquim Folch i Torres>>. *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*. Barcelona: l'Acadèmia, 1988. núm. 2 pàg. 166

377 FONTBONA, Francesc., *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000 pàgs. 5-10

. Josep Pijoan Soteras

Josep Pijoan i Soteras (Barcelona, 1879- Lausana, 1963) fou un poeta, un assagista i un historiador. El 1901 emmalaltí i patí una llarga convalescència que li permeteren una estada meditativa al Montseny on escriurà el seu llibre de poemes *El cançoner* molt vinculat amb l'estètica poètica de Maragall.³⁷⁸ De fet conegué al poeta en algun moment entre el 1901 i el 1902. Sobre l'encontre ens en parla el mateix Pijoan al llibre *El meu don Joan Maragall: Vaig fer coneixença de don Joan Maragall quan ell se n'anava ja a tenir una quarantena d'anys. En Marquina m'hi va presentar, millor dit, va llegir-li uns versos meus, que anava a publicar a Pèl i Ploma, i ell va dir que em volia conèixer. Jo vaig anar tot sol l'endemà a casa seva, i, com*

Ramon Casas. Retrat de Josep Pijoan. ca.1901. Carbonet i pastel sobre paper. 34x27,5 cm. MNAC núm. inv. 027278-D

*ell diu, ja mai més ens vam descompartir*³⁷⁹. Entre els dos es creà una amistat que duraria amb el pas dels anys. Pijoan es reunia amb un cercle de poetes i artistes, com Joaquím Torres García, en un pis del carrer de la Plata i després del carrer Balmes. També s'hi feien conferències sobre qüestions socials les quals devien tenir un to anarquitzant segons l'opinió de l'historiador Enric Jardí³⁸⁰. D'aquest cercle en sorgiren molts futurs polítics. Pijoan comença a col·laborar amb *La Renaixença* en l'època en que encara estudiava arquitectura. A través dels seus articles veiem com ataca el Modernisme i l'individualisme artístic. En aquesta etapa Pijoan tingué una forta vinculació amb el Centre Escolar Catalanista on conegué a Enric Prat de la Riba. Al 1903 passà un any a Itàlia on tingué la possibilitat d'assistir al curs d'Història de l'Art amb Adolfo Venturi i, a més, freqüentà els cercles artístics italians com el de la redacció de la revista *Leonardo* a Florència o investigà als arxius de la Congregació del Sant Ofici on localitzà l'original català del *Libre de Sancta Maria* de Ramon Llull³⁸¹. Posteriorment entre el 1905 i el 1906 passà una etapa d'inquietud, tal i com diu Josep Pla, *Pijoan era, en aquella època, un frenètic agitador intel·lectual. [...] s'havia posat a treballar infatigablement per destruir la llosa de plom del provincianisme*³⁸².

Josep Pijoan tingué un paper clau en la creació de l'Institut d'Estudis Catalans, sobretot en la seva secció Històrico-Arqueològica. També tingué rellevància en la constitució de la nova Junta de Museus de 1907 i en les relacions entre la Diputació i l'Ajuntament, com també en la creació dels Estudis Universitaris Catalans, del Servei de Catalogació de Monuments i del servei d'Excavacions Arqueològiques. L'Institut d'Estudis Catalans desenvolupà, encapçalada per Pijoan, estudis sobre la cultura catalana i la difusió de l'art català medieval. Tant Josep Puig i Cadafalch com Josep Pijoan publicaren a l'Anuari d'aquest Institut treballs molt importants sobre l'arquitectura i la pintura romànica, respectivament. Paral·lelament a la descoberta de noves pintures murals romàniques al Pirineu, Pijoan realitzà un inventari de pintura romànica de Catalunya. Era secretari de l'Institut d'Estudis Catalans i membre de la Junta de museus en el moment en que proposà

378 PIJOAN, Josep., *El meu Don Joan Maragall*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1927 pàgs. 27-29

379 *Ibidem*, pàg.9

380 JARDÍ, Enric., *Tres diguem-ne desarrelats: Pijoan, Ors, Gaziol*. Barcelona: Editorial Selecta, 1996 pàg.25

381 *Ibidem*, pàgs. 31-32

382 PLA, Josep., *Homenots (quarta sèrie) Obres completes, XVIII*. Barcelona: Selecta, 1958. núm. 274, pàg. 12

a Prat de la Riba la necessitat d'una publicació completa sobre les pintures medievals catalanes. Coincideix amb l'inici del debat sobre la conservació de les pintures murals in situ o l'arrencament i trasllat d'aquestes als museus. S'iniciaren les campanyes per dibuixar, fotografiar i descriure les esglésies del Pirineu. Pijoan també seguia un altre objectiu, seleccionar i comprar peces per a ampliar les col·leccions del Museu de Barcelona. Per tant fou un dels iniciadors de la compra directa d'obres sense l'ús d'antiquaris ni d'altres intermediaris³⁸³.

Un cop l'Institut d'Estudis Catalans rotllava per si sol Pijoan decidí emprendre una altra iniciativa i se n'anà a viure a Roma juntament amb Francesc Martorell i Ramon d'Alòs. Hi anaven en nom de la Escuela Española d'investigadors d'Art, Arqueologia i Història acabada de crear. Pla ens descriu la biblioteca com *un ampli saló, sense llibres, ni taules ni res on l'únic instrument d'estudi era la bicicleta de Josep Pijoan*³⁸⁴.

Cambó li encarregà un llibre que fos una síntesi sobre les pintures murals de Catalunya. Aquest llibre, de la col·lecció *Monumenta Cataloniae*, s'hagué d'escriure tres vegades ja que la primera còpia es cremà durant la Guerra Civil i la segona durant la Segona Guerra Mundial. El propi Pijoan ens diu al pròleg d'aquest llibre *que Cambó es mantingué sempre en la idea que jo havia de fer el llibre sobre les pintures romàniques. [...] El volum de les pintures romàniques ha estat escrit tres cops i elaborat tres vegades seguides. Ara: Vols una història més extravagant, més absurda, més característica d'una situació que la història d'aquest llibre?*³⁸⁵

Més endavant, analitzant les bíblies de Ripoll, va iniciar un nou sistema d'estudi comparatiu entre la miniatura i l'escultura monumental que se seguirà utilitzant posteriorment³⁸⁶. Al maig de 1910 Josep Pijoan marxa definitivament de Catalunya. A través d'una beca de la Junta de Ampliación de Estudios va anar a Londres a preparar una *Historia del Arte*. Allí hi estigué un any i mig, del juny de 1910 al gener de 1911³⁸⁷. Després tornava a Roma per organitzar l'Escola Espanyola. Pijoan marxava de la seva terra per raons personals i pels conflictes que tenia amb altres personalitats del món de la cultura com Puig i Cadafalch. Al 1913 es trasllada al Canadà on farà d'arquitecte i portarà la revista *Canadian Forum*. Entre el 1921 i el 1929 ensenyà Història de l'Art al Pomona College de Claremont a Chicago i a Nova York³⁸⁸ amb l'excepció d'una tornada a Catalunya al 1928 quan realitzà un parlament a casa de Lluís Plandiura. La seva obra més popular, la *Summa artis*, una Història de l'Art de tot el món, li fou encarregada per Espasa-Calpe al 1931 quan era a Chicago. Pijoan va redactar personalment fins al volum 16 amb un lapse de temps entremig a causa de la Guerra Civil³⁸⁹. Al 1959 Josep Pla decideix fer una visita a Pijoan i en la transcripció de la conversa que tingueren comenta que Pijoan es lamentava que el seu país no l'havia mai valorat prou. Diu: *el meu país no m'ha demanat mai res, ni una conferència. No ha exigit de mi el menor servei. No ha recordat en cap moment ni que en el món existís*³⁹⁰.

---

383 BARRAL, Xavier., *Josep Pijoan: del salvament del Patrimoni Artístic Català a la Història General de l'Art*. Barcelona: Institut d'Estudis catalans, 1999 pàg. 13-16

384 PLA, Josep., *Homenots...*, pàg.26

385 PIJOAN, Josep., *Les pintures murals romàniques de Catalunya*. col·lecció Monumenta Cataloniae núm. 4. Barcelona: Alpha, 1948 pròleg

386 BARRAL, Xavier., *Josep Pijoan...*, pàg.21

387 BLASCO, Anna Maria., *Joan Maragall i Josep Pijoan. Edició i estudi de l'epistolari*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992 pàg. 398

388 BARRAL, Xavier., *Josep Pijoan...*, pàg.22

389 *Ibidem*, pàgs. 26-28

390 Pla, Josep., *Homenots...*,pàg. 43

. Josep Llimona Bruguera

Josep Llimona i Bruguera (Barcelona 1864- 1934) fill de Josep Llimona Bonafont i Josepa Bruguera, tingué tres germans dels quals el més gran fou Joan, el qual es convertiria en un pintor reconegut. Josep descobreix la seva passió per l'escultura des de ben petit quan feia figures a través dels bocins de pa o de la cera sobrant. Ell mateix als seus *Records* diu: *Recordo que m'agradava molt d'anar als funerals, perquè em guardava les candeles i amb la cera feia escultures*³⁹¹. Solia faltar a l'escola per anar a dibuixar els cavalls que hi havia a les quadres del carrer del Duc de Victòria. Als nou anys passa a estudiar dibuix a l'acadèmia d'un amic del seu pare, Frederic Trias. Als catorze anys accedeix a l'Escola de la Llotja on formalitzarà els seus estudis de dibuix i aprendrà l'art de l'escultura. Al 1880 guanya el concurs per aconseguir l'anomenada "Pensió Fortuny" la qual el permeté anar a Roma a perfeccionar els seus estudis juntament amb el seu germà Joan a qui el pare també envià³⁹². Les obres que enviarà a l'Ajuntament de Barcelona agraden molt i, per aquest motiu es decideix allargar-li la pensió fins un total de quatre anys. A la seva tornada a Barcelona es trobarà en un moment molt favorable per als encàrrecs artístics. També iniciarà un canvi de mentalitat al mateix temps que el seu germà cap a una postura religiosa convençuda molt diferent de la disbauxa que havien viscut a la capital italiana³⁹³. Al 1888 col·laborà en l'ornamentació dels edificis de l'Exposició Universal de Barcelona i al 1891 participa a l'Exposició General de Belles Arts on es poden observar els seus inicis modernistes. Al 1892 fundà el Cercle de Sant Lluç juntament amb el seu germà Joan, amb el pintor Dionís Baixeras i l'arquitecte Antoni Gaudí. Aquesta institució recolzava els joves artistes i els donava una seguretat social³⁹⁴. Aquesta estarà sota el patrocini de Torras i Bages i serà presidida per Josep Llimona en tres ocasions: 1898-1900, 1900-1902 i 1908-1910. Al 1901 mor la seva dona i els seus dos fills bessons acabats de néixer. Aquest fet provoca que l'artista es reclogui en si mateix i que dediqui tota la seva energia a l'escultura. Al 1903 participarà en la decoració escultòrica del Palau de Justícia i al 1907 el Jurat de la V Exposició Internacional d'Art li atorga el premi d'honor per la seva obra *Desconsol*. El 1909 és elegit regidor de la ciutat per la Lliga Regionalista i per aquest motiu es converteix en vocal de la Junta de Museus. Al 1918 és elegit president d'aquesta institució, càrrec que desenvoluparà fins al 1924, moment en que dimiteix. L'any 1925 viatja a Buenos Aires on li dedicaran una exposició monogràfica. Tingué molt èxit i ràpidament li plogueren els encàrrecs. En motiu de l'Exposició Internacional de 1929 decideix fer una rèplica en bronze de l'obra *l'obrer* i regalar-la a la ciutat de Barcelona. Al 1931, amb la instauració de la Segona República, Llimona és tornat a nomenar president de la Junta de Museus. El 7 de juliol de 1932 se li fa entrega, al Saló de Cent de l'Ajuntament, de la Medalla de la Ciutat modelada pel seu deixeble Casanovas. En els últims mesos del 1933 el seu estat de salut empitjora i el 16 de gener de 1934 presideix per última vegada la reunió de la Junta de Museus ja molt malalt. L'últim mes el passa enllitat i mor finalment el 27 de febrer de 1934³⁹⁵. El seu enterrament fou multitudinari, hi assistiren totes les autoritats ciutadanes i de la Generalitat, representants de totes les entitats i cercles artístics, una banda de música i un nombrós públic³⁹⁶.

391 BERTRAN PIJOAN, Lluís., <<Recuerdos de Josep Llimona>>, *La Veu de Catalunya*, 10 març 1934

392 INFIESTA MONTERDE, Josep M., *Josep Llimona y Joan Llimona. Vida y obra*. Barcelona: Ediciones de Nuevo Arte Thor, 1977. pàgs. 10-13

393 *Ibidem*, pàg. 18

394 MONEDERO, Manuela., *José Llimona, escultor*. Madrid: Editora Nacional, 1966 pàgs. 4-8

395 *Ibidem*, pàgs. 9-17

396 INFIESTA MONTERDE, Josep M., *Josep Llimona y Joan Llimona...*, pàg.32

Josep Llimona com a President de la Junta de Museus

Com ja hem comentat al 1909 Llimona és elegit regidor de la ciutat per la Lliga Regionalista. Això li permeté entrar com a vocal a la Junta de Museus. Al 1918 serà escollit com a representant de les entitats artístiques i d'aquesta manera tornà a formar part de la Junta i fou nomenat President per primera vegada. Lluità en aquests anys pel salvament de les pintures murals romàniques del Pirineu i per la compra de la *Vicaria* de Marià Fortuny. El dia 28 de març de 1924 el nou context polític feu que decidís abandonar el càrrec. Tot i així mantingué la funció com a representant de les institucions artístiques malgrat no assistir a cap reunió de la Junta fins a la caiguda de la Dictadura al 1930. Amb l'inici de la Segona República Llimona recuperà el seu antic càrrec com a President de la Junta. En aquests anys de la seva vida en que trobava, a causa de la seva malaltia, dificultats a l'hora de realitzar la seva feina com a escultor, es centrà en les tasques de la Junta. Durant el breu període de temps entre el 1931 i la data de la seva mort, Llimona contribuirà en grans afers de la Junta com l'adquisició de la col·lecció Plandiura, l'obertura al públic del Cau Ferrat, l'inauguració del Museu d'Arts Decoratives i el projecte d'instal·lació del Museu d'Art de Catalunya a Montjuïc, el qual malauradament no podrà veure finalitzat³⁹⁷.

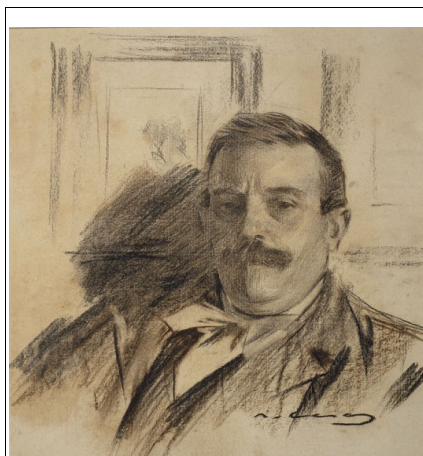
Josep Llimona amb els periodistes que visitaren el Museu de les Arts Decoratives abans de la inauguració. Extret de: BENET, Rafael., Notes biogràfiques sobre Josep Llimona. Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona. Barcelona: Publicació de la Junta de Museus, núm. 35, abril 1934, v. IV pàg. 99

³⁹⁷ BENET, Rafael., <<La presidència de la Junta de Museus >>a *Notes biogràfiques sobre Josep Llimona*. Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona. Barcelona: Publicació de la Junta de Museus, núm. 35, abril 1934, v. IV pàgs. 124-126

. Raimon Casellas i Dou

Raimon Casellas (Barcelona, 1855- Sant Joan de les Abadesses, 1910) fou un crític d'art, periodista, escriptor i col·leccionista.

Nasqué en una família modesta i els seus pares eren Josep Casellas i Santaló, d'ofici torner, i Llúcia Dou i Prats, filla d'un tintorer. La mort del pare quan Raimon tan sols tenia un any de vida feu que tant ella com la mare passessin a dependre del negoci de l'avi matern. Els seus estudis es centren al Seminari Conciliar de Barcelona on farà Humanitats entre el 1864 i el 1868 i Filosofia entre el 1868 i el 1872. En aquest darrer any es produeix la mort de la seva mare i el seu avi del qual heretarà la tintoreria, que serà el seu mètode de subsistència a partir de llavors³⁹⁸. En aquesta època coneixerà dos persones clau: Antoni Camp i Fabrés, gran aficionat a la literatura, i Felip Jacinto

Ramon Casas. *Retrat de Raimon Casellas*. (ca. 1901). Carbonet, llapis grafit i mina sèpia sobre paper. 41,7 x 43cm MNAC. 027332-D

Sala, amant de l'art i propietari d'una galeria³⁹⁹. Al 1889 realitza el seu primer viatge a París per motius professionals i aprofita per visitar l'Exposició Internacional que es celebrava a aquesta ciutat. Uns anys més tard, al 1892, quan ja desenvolupava la tasca de redactor de *l'Avenç*, dona una conferència a l'Ateneu barceloní en la qual critica el *fals proteccionisme governamental sobre la indústria tintorera*⁴⁰⁰. Alterna la seva feina de tintorer amb un cercle d'amistats intel·lectuals format per el dibuixant Marian Foix i Manuel Lassala, estudiant de medicina valencià. Les cartes que intercanvia amb Lassala quan aquest va a estudiar a Villareal de les Infantes denoten el to bohemi del grup. Les poesies que Casellas escriu en aquesta època tenen com a finalitat ser llegides a les tertúlies d'aquest grup⁴⁰¹.

El 30 d'octubre de 1884 Raimon Casellas contrau matrimoni amb Rafaela Escobar i Manríquez d'origen murcià amb la qual no tindrà descendència. Tres anys més tard Casellas, juntament amb Marian Foix esdevé soci de l'Ateneu de Barcelona. Fou el propi Foix qui presentà Casellas al director de l'Ateneu, Josep Roca i Roca al 1891. El primer treball que publicarà amb signatura serà *La mort de les bicicletes* a *l'Avenç*. En aquests moments s'encarregava de la crítica artística i literària de la revista. És en el context de *l'Avenç* on coneixerà al grup de Santiago Russinyol i a Ramon Casas. Serà aquest grup el que aportaran innovació a l'Art català de finals del segle XIX⁴⁰². El 5 de novembre de 1891 llegeix una poesia en motiu de la inauguració de l'exposició de Rusiñol i Casas a la Sala Parés. En aquesta ataca la pintura dels nazarens i defensa la pintura feta a l'aire lliure, aquella que es renova constantment i que està oberta a París, considerada la capital dels nous corrents artístics. Aquest mateix any, 1891, inicià la seva col·lecció de dibuixos dels segles XVIII i XIX (Aquesta fou adquirida per la Junta el 1911 per un valor de 25000 ptes). Casellas utilitzà la seva col·lecció per dues finalitats. Per un costat era una mostra d'agraïment de favors per

398 CASTELLANOS, Jordi., *Aproximació a la biografia de Raimon Casellas*. Tesi de llicenciatura dirigida per Dr. Antoni Comas. Facultat de Filosofia i Lletres. Secció d'Hispaniques. Gener 1971. Tesi nº 328 pàgs. 4-5

399 CASTELLANOS, Jordi., <<Raimon Casellas i el modernisme>> a BASSEGODA, Bonaventura., *La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*. (cat.expo.). Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1992 pàg. 12

400 *Ibidem*, pàg. 7

401 *Ibidem*, pàg. 8

402 FONTBONA, Francesc., <<Raimon Casellas, crític d'art>> a BASSEGODA, Bonaventura., *La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*. (cat.expo.). Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1992 pàg. 30

les crítiques que publicava i, per l'altra, era una eina útil per als seus estudis com per exemple la reconstrucció de l'obra de Viladomat⁴⁰³. La manera de procedir a l'hora d'obtenir nous dibuixos era a través de la compra directa a les famílies dels artistes o a d'altres col·leccionistes⁴⁰⁴.

La radicalització del grup de l'Avenç fa allunyar-se'n a Rusiñol, Casas i Casellas. Aleshores, Raimon rep la proposta de fer la crítica d'Art al diari *La Vanguardia*. I així passà a formar part de la "penya de La Vanguardia" d'on sorgiren els iniciadors del Modernisme i on comptaven amb noms com Narcís Oller, Josep Roca i Roca, Francisco Vilella, Rafael Puig i Valls, Santiago Rusiñol, Ramon Casas i Alexandre de Riquer. EL 23 d'agost de 1892 celebren la primera festa Modernista a Sitges. És aquí on veiem la característica *síntesis de la realitat* que perdurarà en la crítica artística de Casellas. El 31 d'octubre d'aquell mateix any pronunciarà una conferència a l'Ateneu sobre *La pintura gòtico-catalana al segle XV*. En aquesta demostra els seus rics coneixements sobre la Història de l'Art. Tot i així encara no es mostra com a historiador de l'Art sinó com a adorador de l'Art que descobreix afinitats entre la pintura medieval i la moderna⁴⁰⁵. El 5 de novembre va a Madrid per visitar l'Exposició de Belles Arts com a corresponsal de *La Vanguardia* i des d'allí criticà l'atac que es feu contra els artistes modernistes catalans i, per aquest motiu els crida a fer un boicot a l'art oficial⁴⁰⁶.

Però serà en el següent viatge que farà a París al 1893 on acabarà de formar les seves teories estètiques ja marcadament modernistes. Realitzà aquest viatge juntament amb Rusiñol i Casas i tingué la oportunitat de conèixer l'obra dels impressionistes i els simbolistes sobre els quals n'enviarà monografies a *La Vanguardia*. De retorn a Barcelona la seva dedicació a la Història de l'Art es veurà accentuada. Defensa un art primitiu, senzill, ingenu i sincer i que ha de partir de la nostra tradició artística⁴⁰⁷.

Al 1893 es celebra la segona Festa Modernista de Sitges. Aquest cop estava dedicada al teatre de Maurice Maeterlink i es representava la seva obra *La Intrusa*. En aquest cas Casellas hi participà activament escrivint-ne un article, col·laborant en la preparació tècnica i interpretant un dels papers de l'obra. Un any més tard es realitzava la tercera Festa Modernista en motiu de la rebuda triomfal dels quadres d'El Greco que Rusiñol havia adquirit a París i que foren passejats per la vila fins a col·locar-se al Cau Ferrat. Aquest mateix any es creava el Cercle Artístic de Sant Lluç el qual es contraposava a les idees de Casellas. De fet aquest cercle fou molt criticat pel grup d'en Rusiñol i en Casellas durant anys⁴⁰⁸. En motiu de la segona exposició General de Belles Arts celebrada a Barcelona Casellas escriví un article on elogiava a la reina regent. Aquestes paraules foren durament criticades pels modernistes, majoritàriament esquerrans. La defensa de Josep Lluís Pellicer en la seva injusta pèrdua de la plaça de mestre de dibuix el 1895 accentuarà el sentiment nacionalista de Casellas el qual també comença a posicionar-se en favor del conservadurisme. El que ell buscava era una protecció oficial que li permetés portar el modernisme al gran públic, des dels organismes oficials fins a les escoles d'Art. El 1896 fou elegit vocal de la Junta de l'Ateneu i també entra com a redactor al nou diari *La Veu de Catalunya* impulsat per Enric Prat de la Riba. Aquest fet el porta a

---

403 BOU, Enric., <<L'art del col·leccionista (A propòsit de Raimon Casellas)>> a BASSEGODA, Bonaventura., *La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*. (cat.expo.). Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1992 pàg. 54

404 BASSEGODA, Bonaventura., <<Casellas col·leccionista. Petita història d'una col·lecció>> a BASSEGODA, Bonaventura., *La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*. (cat.expo.). Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1992 pàg. 77

405 CASTELLANOS, Jordi., <<Raimon Casellas i el modernisme.....>> pàg. 14

406 CASTELLANOS, Jordi., *Aproximació a la biografia de Raimon Casellas.....*, pàg. 23

407 *Ibidem*, pàgs. 31-33

408 *Ibidem*, pàg. 39-48

participà directament del món de la política⁴⁰⁹.

A l'abril de 1899 passa a dirigir la revista *Hispania* com a conseqüència de la mort de Francesc Miquel i Badia i Josep Pascó. Aquesta revista fixava la seva atenció en l'evolució de l'Art català. En aquest temps Casellas hi publica tres contes, diversos treballs de crítica i divulgació i reproduccions de la seva col·lecció de dibuixos catalans. Però la seva etapa de decadència ja havia arribat i als ulls dels seus coetanis els seus articles eren massa dogmàtics i intel·lectualistes. Els atacs contra Casellas s'iniciaren sobretot a partir del seu compromís amb Prat de la Riba. Les publicacions periòdiques que més el criticaren foren *Juventut* amb autors com Joan Brull i Sebastià Junyent i la revista satírica *L'Esquella de la Torratxa*. Tot això feu que Casellas es centrés més en la seva faceta com a historiador de la història de la pintura⁴¹⁰.

El 16 d'agost de 1902, juntament amb Emili Cabot, realitzà un viatge per veure l'Exposició dels pintors primitius flamencs a Bruges. També visitaren altres ciutats i museus de Bèlgica i Holanda. A la seva tornada a Barcelona pogueren presenciar l'Exposició d'Art Antic celebrada al Palau de Belles Arts de Barcelona. Dins el marc de la Junta de Museus Casellas fou un dels pioners en els treballs com a historiador de la pintura catalana. Escriví un llibre inèdit titulat *Història documental de la pintura catalana* que fou premiat al 1905 per la Societat Econòmica d'Amics del País. També realitzar altres tasques per la Junta com la confecció d'inventaris o catàlegs. Val a dir que algunes de les seves investigacions, de caràcter positivista, tingueren una important projecció internacional⁴¹¹. Puig i Cadafalch ens diu que *son camp d'estudi començava en les pintures murals y les taules d'altar romàniques y arribava a través de nostres escoles mitgevals fins als barrochs y fins als importadors de migrades novetats artístiques napoleòniques*⁴¹².

Lluís Graner. *Retrat del crític d'Art i escriptor Raimon Casellas*. oli sobre tela. 185 x 90 cm. MNAC. 010082-000

Quan Eugeni d'Ors inicià el noucentisme Casellas s'hi mostrà contrari però no l'atacà per el seus lligams amb Prat de la Riba i la seva amistat amb Ors. De fet, els noucentistes el consideraven com un dels seus precursors. Tot i que ell no s'hi considerava mantingué una estreta relació amb molts d'ells. La seva gran col·laboració fou la creació de la Pàgina Artística al 1909 la qual dirigirà fins a la seva mort. Aquest mateix any 1909 fou nomenat soci de l'Acadèmia Provincial de Belles arts de Barcelona⁴¹³.

Els successos de la Setmana Tràgica el deixaren trasbalsat. Per un costat presencià la destrucció de moltes obres artístiques i per l'altre visqué l'assassinat d'alguns dels seus companys del diari. Aquests fets el feren recloure a casa seva des d'on seguia exercint de redactor en cap. J. Morató comenta que *un dia, ja fa més de mitg any, va avensar la tarda y, sense previ avis, en Casellas va deixar de comparèixer*⁴¹⁴.

A la tardor del 1910 tornà a participar a la tertúlia que s'organitzava a casa d'Emili Cabot. Sobre la presència de Casellas en aquestes reunions ens en parla Miquel Utrillo: *la colecció d'en Cabot admirablement presentada y ordenada, evocaven*

409 *Ibidem*, pàgs. 67-76

410 *Ibidem*, pàgs. 84-90

411 *Ibidem*, pàgs. 100-102

412 PUIG I CADAFALCH, Josep., <<En Casellas">>a *La Veu de Catalunya a la memòria de Raimon Casellas*. Barcelona: Pàgina Artística, *La Veu de Catalunya*. 10 novembre 1910 pàg.47

413 CASTELLANOS, Jordi., *Aproximació a la biografia de Raimon Casellas...*, pàgs. 115-117

414 MORATÓ, J., <<En Casellas al diari">>a *La Veu de Catalunya a la memòria de Raimon Casellas*. Barcelona: Pàgina Artística, *La Veu de Catalunya*. 10 novembre 1910 pàg.48

*aquell admirable museu nacional de Brujes y l'encant de sa ciutat flamenca'l feya parlar un bon moment*⁴¹⁵.

Els seus amics l'impulsaren a fer un viatge a Brussel·les que semblà que l'havia animat. Tot i així el 3 de novembre de 1910 fou trobat mort a Sant Joan de les Abadesses al costat de la via del tren⁴¹⁶. En la Pàgina Artística que es dedicà en el seu honor Puig i Cadafalch deia *ab la seva mort queda interrompt l'estudi històrich de la nostra pintura. Jo no li conec pas encara'l seccessor*⁴¹⁷.

---

415 UTRILLO, Miquel., <<La tertulia de cân Cabot>> a *La Veu de Catalunya a la memòria de Raimon Casellas*. Barcelona: Pàgina Artística, *La Veu de Catalunya*. 10 novembre 1910 pàg.47

416 CASTELLANOS, Jordi., *Aproximació a la biografia de Raimon Casellas.....*, pàgs. 120-127

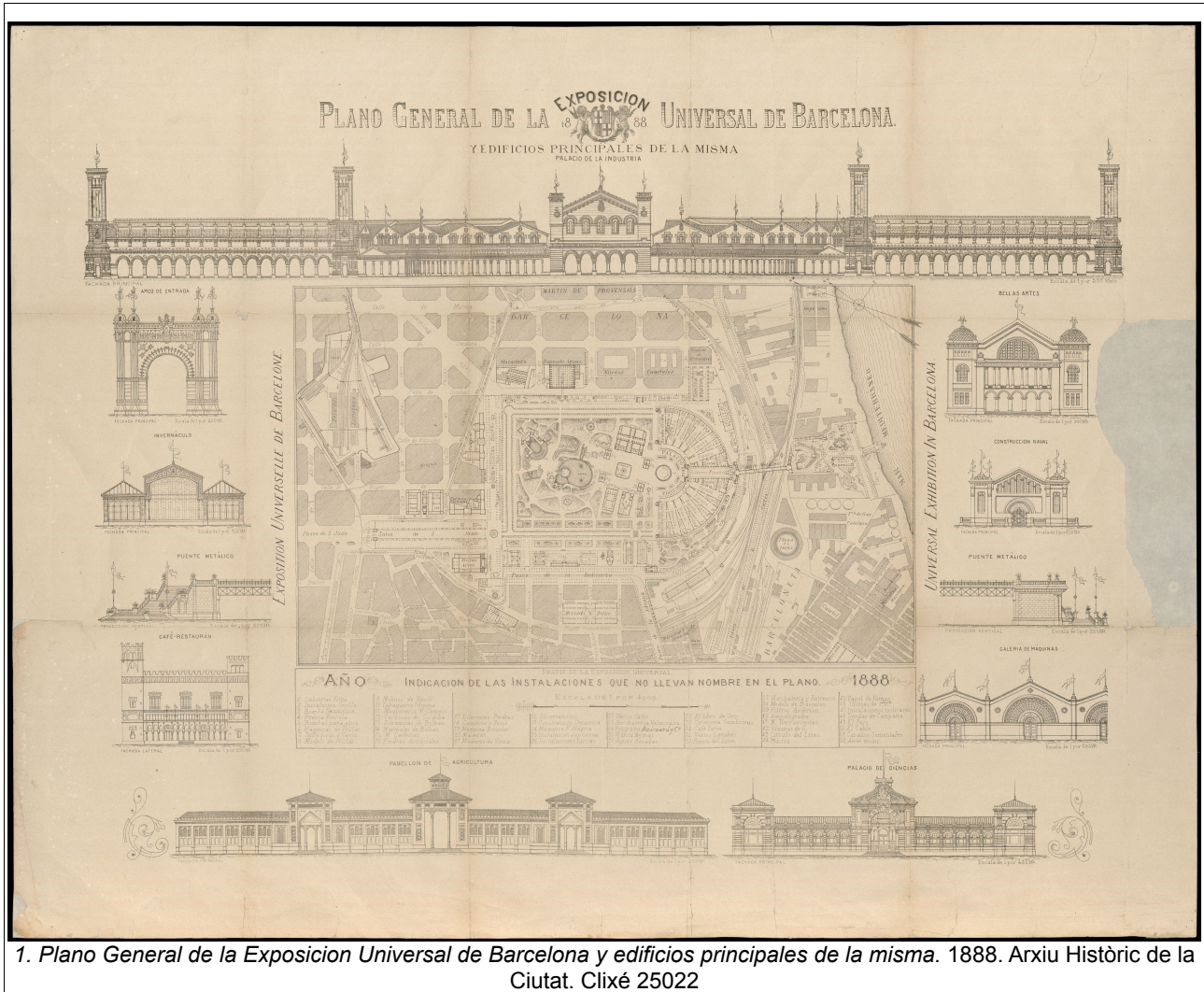
417 PUIG I CADAFALCH, Josep., <<En Casellas>> a *La Veu de Catalunya a la memòria de Raimon Casellas*. Barcelona: Pàgina Artística, *La Veu de Catalunya*. 10 novembre 1910 pàg.47

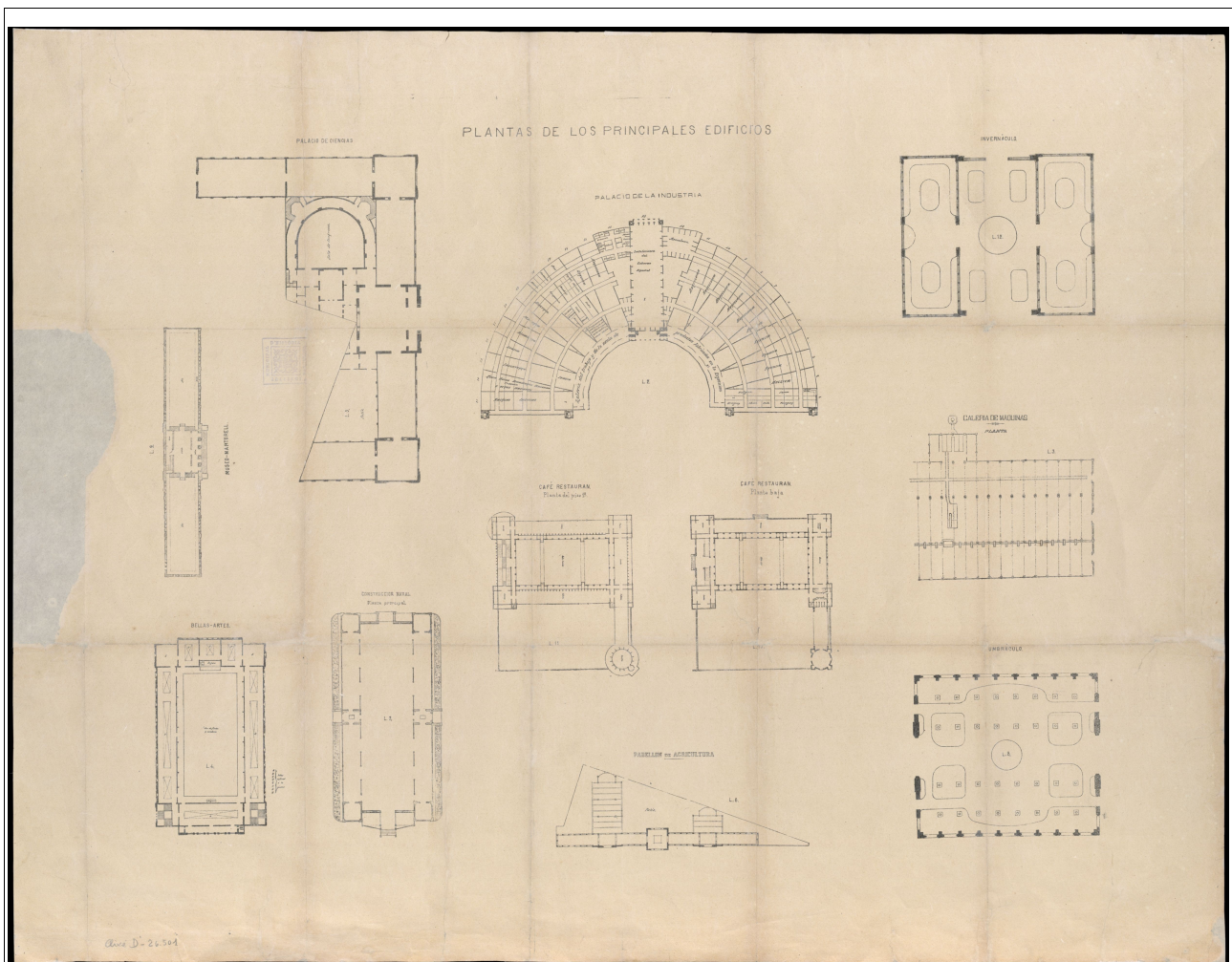
IMATGES

Recull d'imatges per dècades que pretenen servir de recolzament gràfic per a l'explicació dels diferents períodes històrics exposats en aquesta investigació.

1888-1900

EXPOSICIÓ INTERNACIONAL 1888

2. Plano General de la Exposición Universal de Barcelona y edificios principales de la misma. 1888. Arxiu Històric de la Ciutat. Clixé 25022 revers

3. El Palau de Belles Arts del Parc de la Ciutadella a Barcelona. ca. 1888 autor: Frederic Bordanes Altarriba. Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya. Idnt.AFCEC_BORDAS_D_2917

4. Sala del Palau de Belles Arts del parc de la Ciutadella amb la reproducció d'un claustre. 1888. Frederic Bordas i Altarriba. Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya. AFCEC_BORDAS_D_4330

5. Escultura i pintures exposades al museu de reproduccions del Palau de Belles Arts de Barcelona per l'Exposició Universal de Barcelona del 1888. 1888. Autor: Joaquim Morelló i Nart. Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya. AFCEC_MORELLO_A_7522

6. Pintures exposades al museu de reproduccions del Palau de Belles Arts de Barcelona per l'Exposició Universal de Barcelona del 1888. 1888. Autor: Joaquim Morelló i Nart. Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya. AFCEC_MORELLO_A_7523

7. Estand de la Fundició Artística de Federico Masriera. III Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques 1896. Palau de Belles Arts. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 57866

8. Vista general de la sala novena amb pintura estrangera. III Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques de 1896. Palau de Belles Arts. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 24671

9. IV Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques. Sala 9, obres franceses. Palau de Belles Arts. 1898. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 57869

10. Capella Santa Àgata. Arxiu Fotogràfic dels Museus d'Art. clixé 26.256
1.31/iD 1319

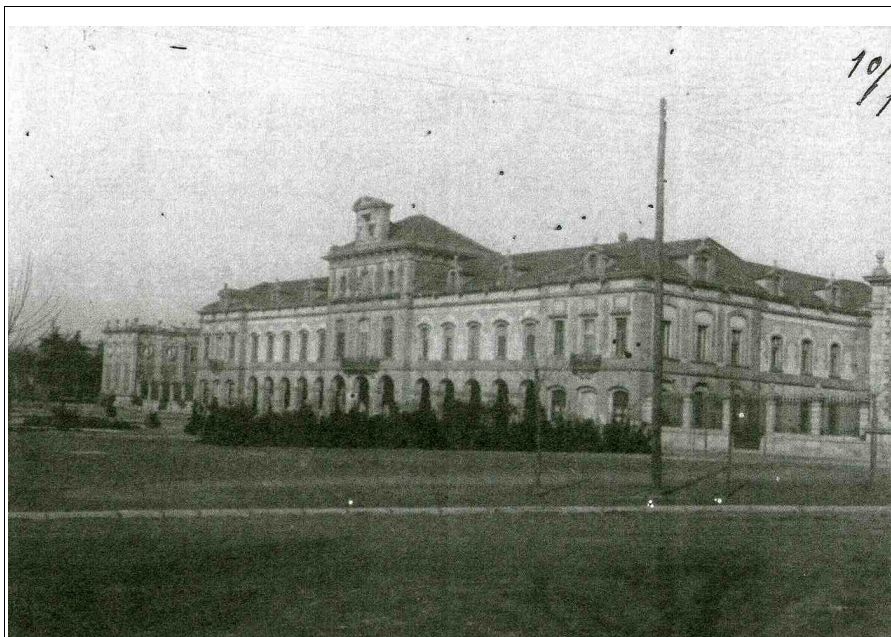

11. Interior Capella Santa Àgata. Arxiu Fotogràfic del MNAC.
ID.2025 2.31/iD1320

12. Instal·lacions de vitrines amb teixits, tapissos i escultura religiosa. Exposició d'Art Antic 1902.
Palau de Belles Arts. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 24649

1910-1920

13. Edifici de l'antic arsenal al Parc de la Ciutadella. Museu d'Art i Arqueologia.
1918. Arxiu Mas. clixé: CB-6801

14. Degollació de Sant Cugat i Martiri de Sant Bartomeu al Museu
d'Art i Arqueologia de Barcelona. 15 febrer 1914. Autor: Jaume
Biosca i Juvé. Arxiu fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.
AFCEC_BIOSCA_G_140-2812

263

15. Museu d'Art Decoratiu y Arqueològic. 1915. Pintures de Sant Eloi a l'esquerra. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé 20.456

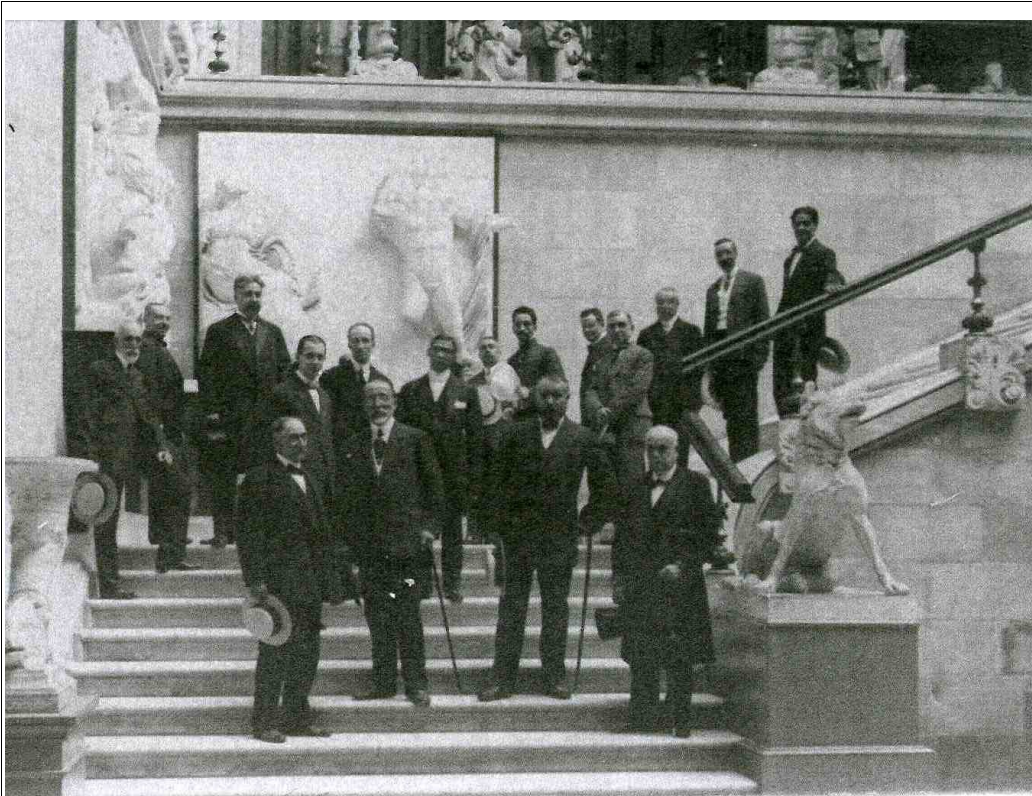
16. Pintura i escultura gòtiques. Museu d'Art i Arqueologia. Edifici de l'Arsenal. 1915. Arxiu Fotogràfic de Barcelona: 24636

17. Sala del Museu d'Art de l'Arsenal. 1919. Autor: Vidal Ventura. Arxiu Fotogràfic dels Museus d'Art. clixé 24.763 16.44/iD 1821

18. Inundació a les instal·lacions del Museu d'Art i Arqueologia. setembre 1915. Edifici de l'Arsenal. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 51842

19. Inauguració Museu d'Art i Arqueologia. Edifici de l'antic arsenal. 1915. Arxiu Mas. clixé: CB-6801

1920-1930

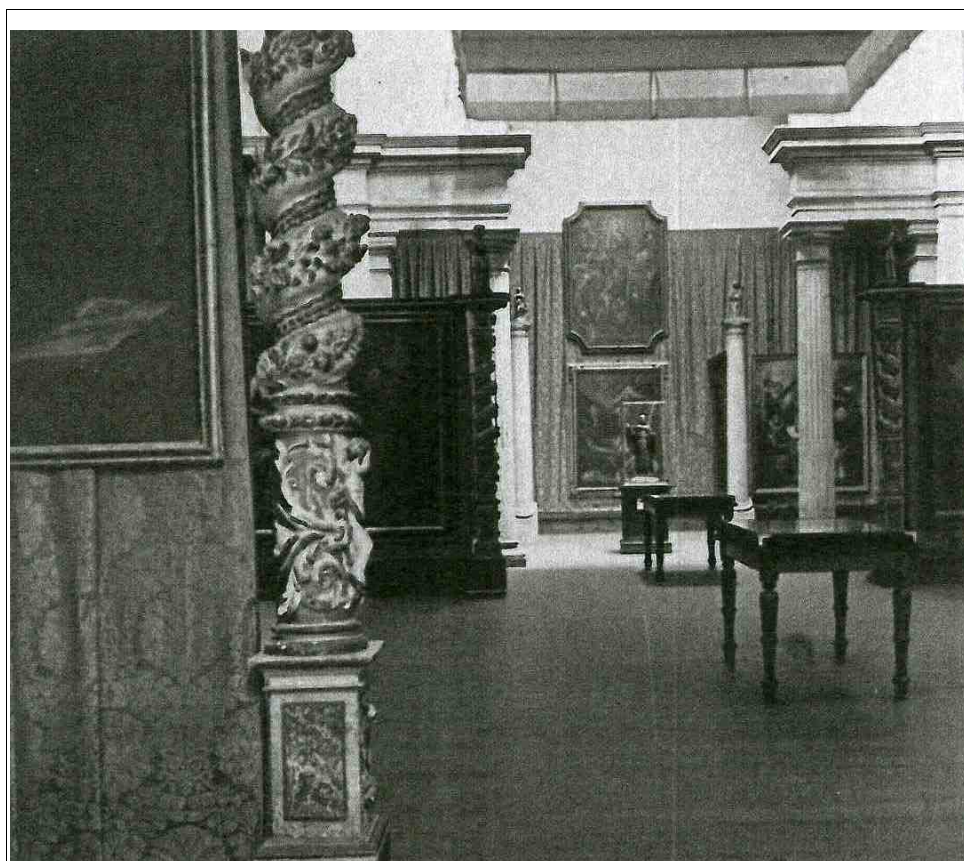
20. Pintura de la degollació i martiri de Sant Cugat. 5 gener 1922. Autor: Jaume Biosca i Juvé. Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya. AFCEC_BIOSCA_G_140-2811

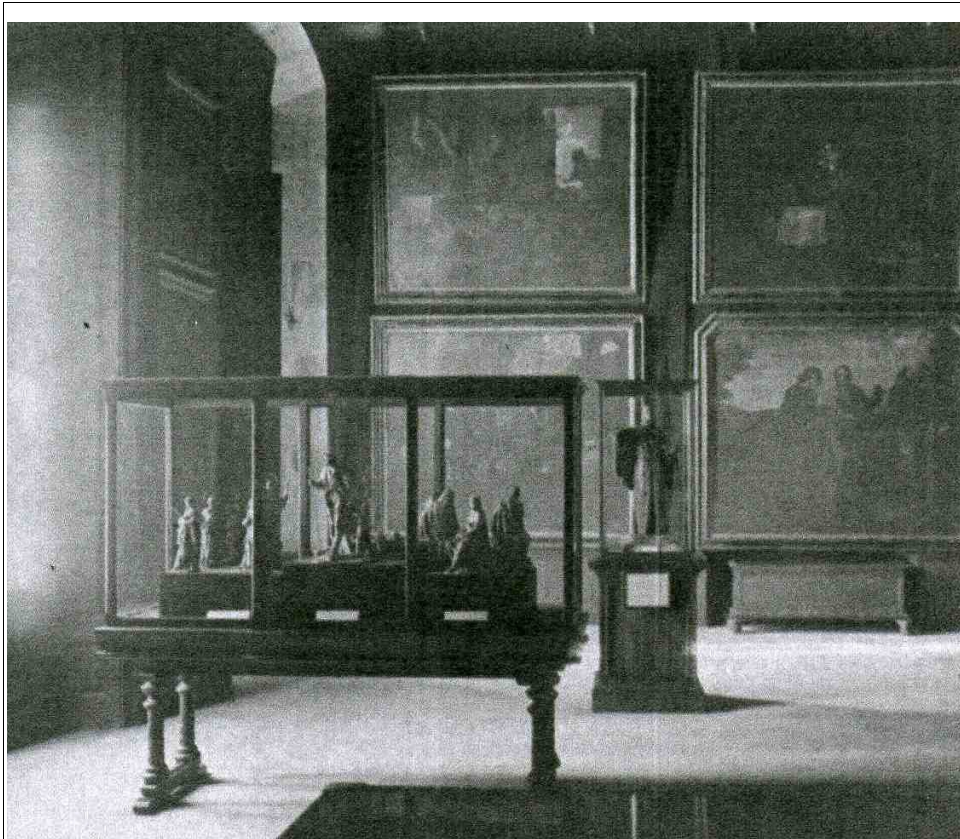
21. Instal·lacions Museu d'Art i Arqueologia. Parc de la Ciutadella. Arxiu Fotogràfic MNAC. clixé 24.773

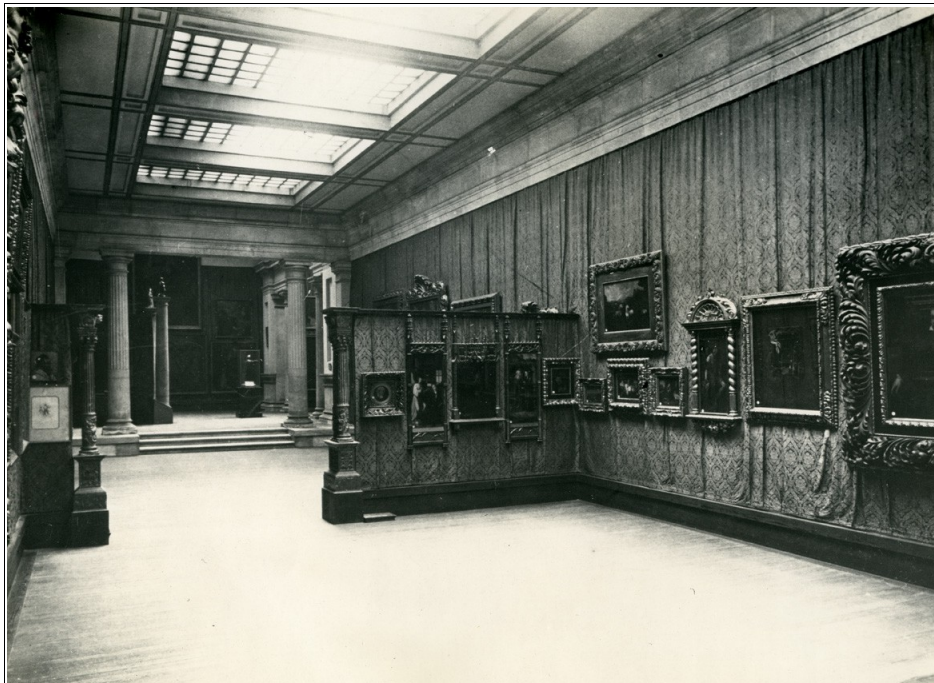
22. Museu d'Art i Arqueologia instal·lat a l'antic edifici de l'Arsenal. 1921. Arxiu Mas Clixé núm. CB-6802

23. Interior del Museu d'Art i Arqueologia. Edifici de l'antic arsenal. 1929. Arxiu Mas. clixé: 2660

24. Interior del Museu d'Art i Arqueologia. Edifici de l'antic arsenal. 1929. Arxiu Mas. clixé: 2614

25. Instal·lació a la Ciutadella (Museu d'Art i Arqueologia). Vista parcial sala 15. Col·lecció Gil. Arxiu fotogràfic dels Museus d'Art. clixé 24.748 48.44/iD 1835

26. Instal·lació a la Ciutadella (Museu d'Art i Arqueologia). Vista parcial sala 15. Col·lecció Gil. Arxiu Mas. clixé E'-2643

27. Sala 17. Pintures Viladomat. Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic. Edifici de l'Arsenal. 1930. Arxiu fotogràfic de Barcelona. clixé: 51862

28. *Exposició "El arte en España"*. Exposició Internacional de Barcelona 1929. Imatge extreta de: BARRAL, Xavier., *El Palau Nacional Crònica Gràfica* (cat.exp.). Barcelona: MNAC, 1992 pàg.93

1930-1940

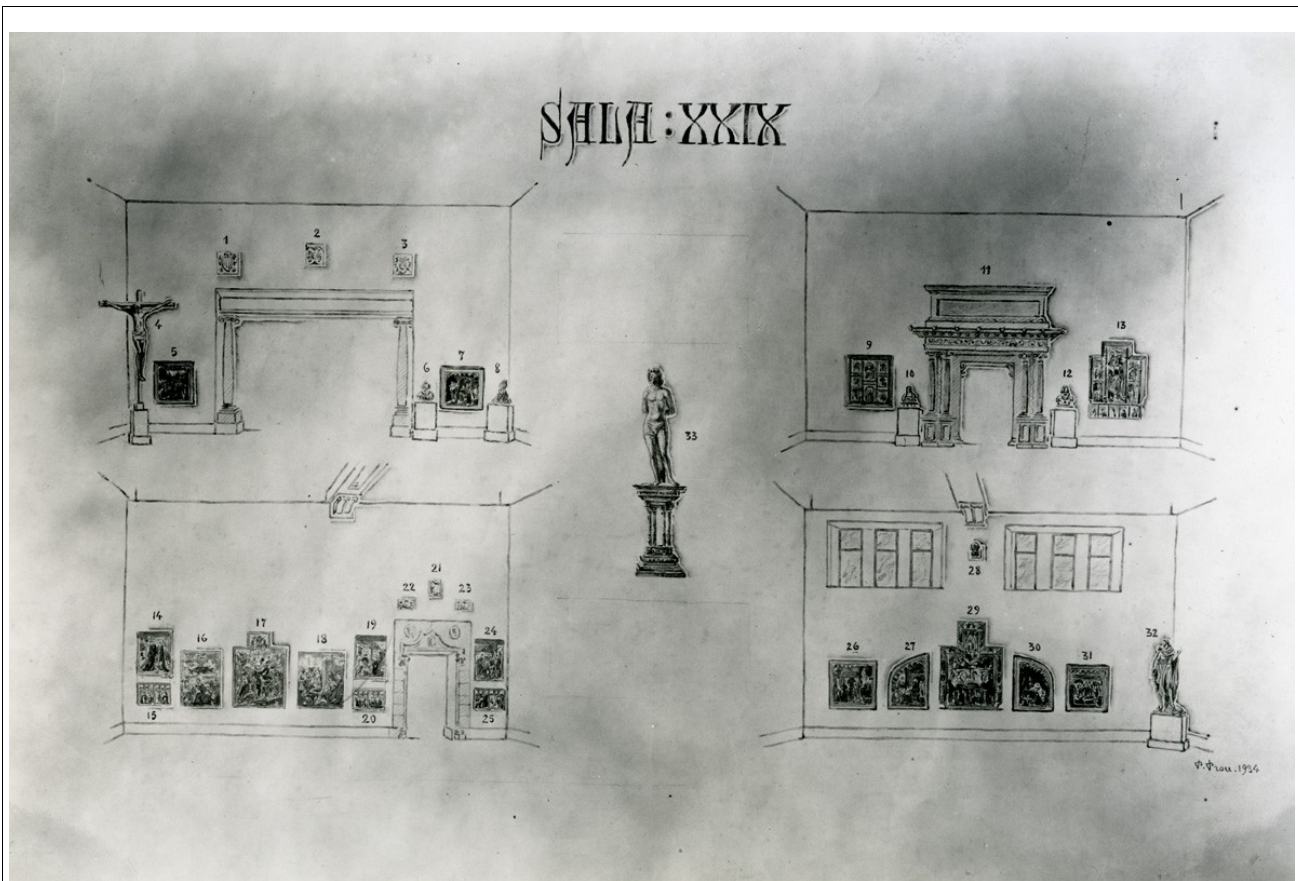
29. *Museu d'Art i Arqueologia (Edifici de l'Arsenal)*. 1932. Arxiu Mas Clixé CB-6803

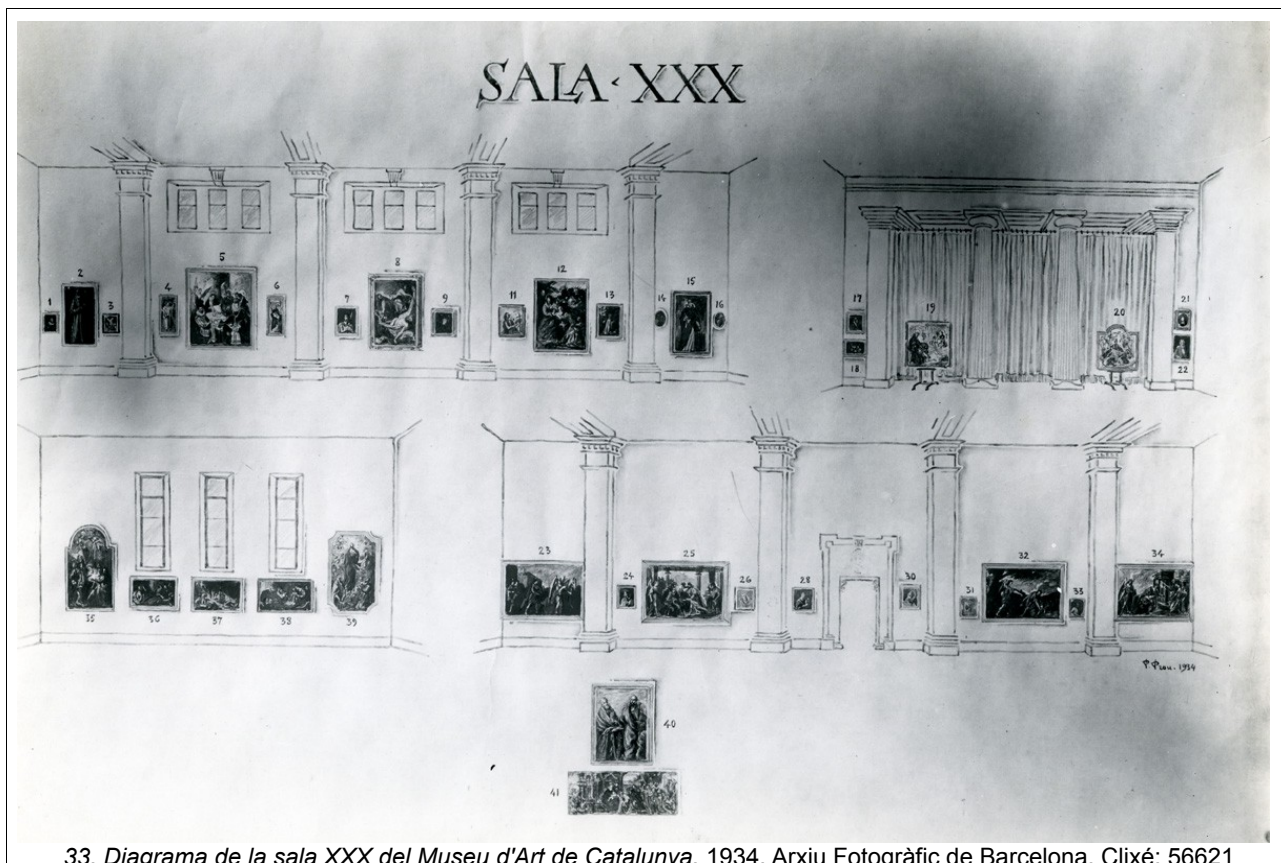
30. Tasques d'instal·lació al Museu d'Art de Catalunya. 1932. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 300013

31. Diagrama de la sala XXVIII del Museu d'Art de Catalunya. 1934. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 56550

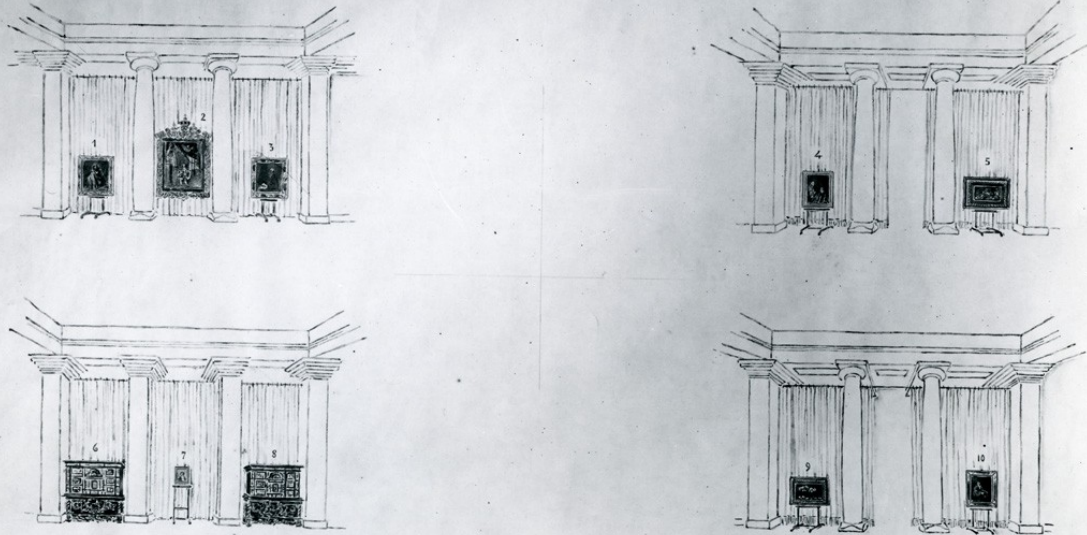

32. Diagrama de la sala XXIX. Museu d'Art de Catalunya. 1934. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 56551

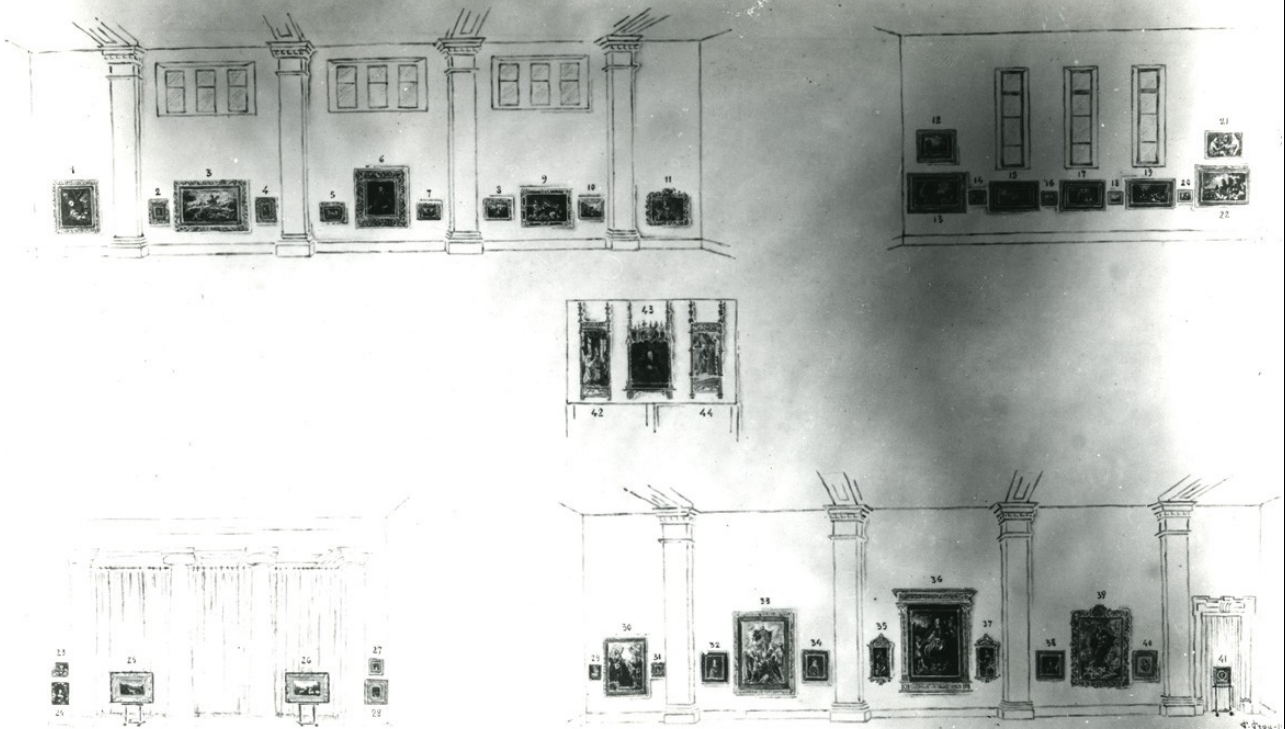
33. Diagrama de la sala XXX del Museu d'Art de Catalunya. 1934. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. Clixé: 56621

SALA XXXI

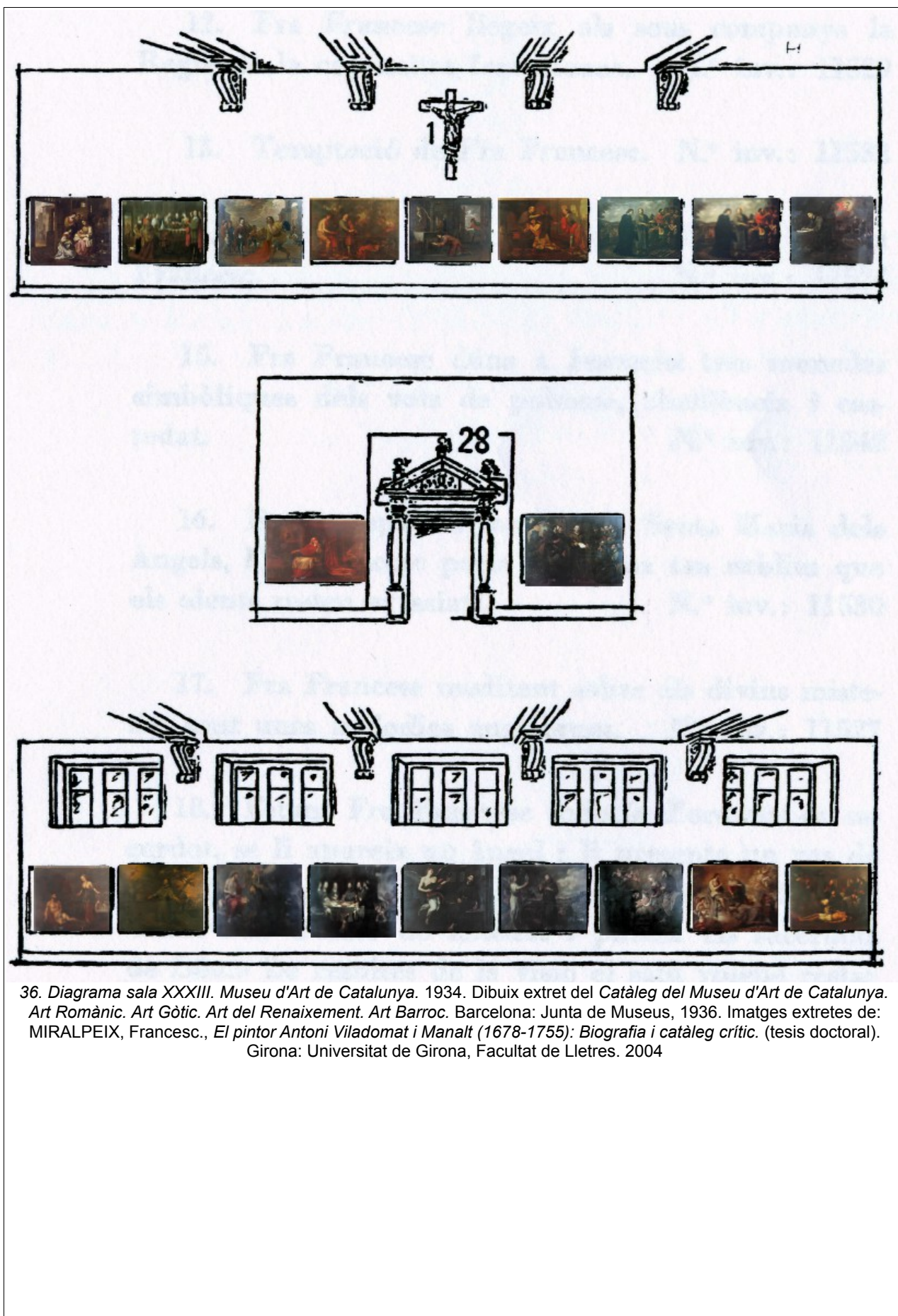

34. Diagrama sala XXXI. Museu d'Art de Catalunya. 1934. Arxiu fotogràfic de Barcelona. Clixé: 56618

SALA XXXII

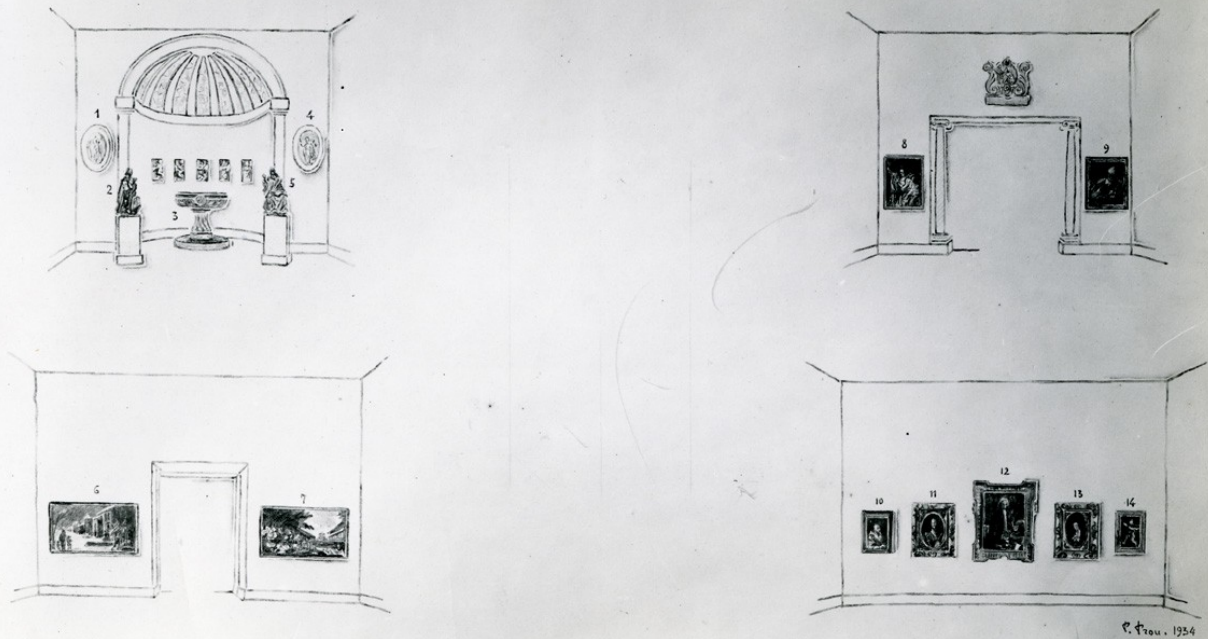

35. Diagrama sala XXXII. Museu d'Art de Catalunya. 1934. Arxiu fotogràfic de Barcelona. clixé: 24991

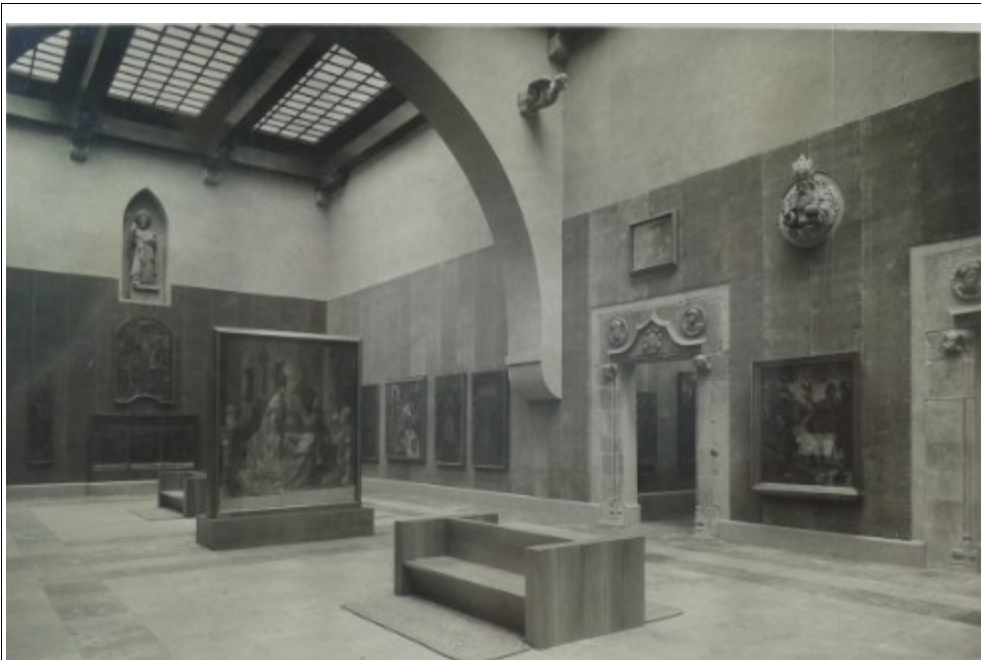

36. Diagrama sala XXXIII. Museu d'Art de Catalunya. 1934. Dibuix extret del *Catàleg del Museu d'Art de Catalunya. Art Romànic. Art Gòtic. Art del Renaixement. Art Barroc*. Barcelona: Junta de Museus, 1936. Imatges extretes de: MIRALPEIX, Francesc., *El pintor Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755): Biografia i catàleg crític*. (tesis doctoral). Girona: Universitat de Girona, Facultat de Lletres. 2004

SALA XXXIV

37. Diagrama sala XXXIV. Museu d'Art de Catalunya. 1934. Arxiu Fotogràfic de Barcelona. clixé: 56617

38. Museu d'Art de Catalunya. Instal·lació 1934. sala XXVII- Sala Huguet-Vergós (fi del segle XV). Secció d'Art Gòtic. Publicada al Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona, nº44, gener 1935, vol.V, p.24. Arxiu Fotogràfic dels Museus d'Art- clixé 15.997

39. Museu d'Art de Catalunya. Instal·lació 1934. Sala XXXII. Arxiu fotogràfic dels Museus d'Art. clixé 15.939

40. Museu d'Art de Catalunya. Instal·lació 1934. sala XXIX. Arxiu fotogràfic dels Museus d'Art clixé 15.998

41. Museu d'Art de Catalunya. Instal·lació 1934. sala XXX. Col·lecció de pintura dipòsit del Sr. Leopold Gil. Arxiu fotogràfic dels Museus d'Art. clixé 15.940

42. Dipòsit d'obres de la comissaria de Museus a Olot. 1936. Interior de l'església de Sant Esteve. Fotògraf: Joan Vidal i Ventosa. Arxiu fotogràfic de Barcelona. clixé: 26524

43. Dipòsit d'obres de la comissaria de Museus a Olot. 1936. Interior de l'església de Sant Esteve. Fotògraf: Joan Vidal i Ventosa. Arxiu fotogràfic de Barcelona. clixé: 26510

44. Arribada dels objectes dels museus de Barcelona a l'Església de Sant Esteve d'Olot. novembre 1936. Fotògraf Joan Vidal i Ventosa. Arxiu fotogràfic de Barcelona. clixé: 26504